

MODERN
MAGYAR
É FESZTŐ-
MŰVÉSZEK

A PESTI NAPLÓ
≡ KIADVÁNYA ≡

EX LIBRIS

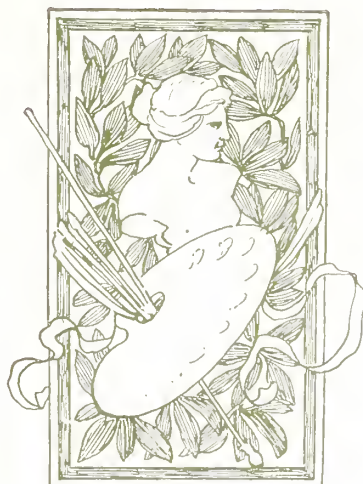

Digitized by the Internet Archive
in 2015

<https://archive.org/details/modernmagyarfest00gero>

MODERN MAGYAR FESTŐMŰVÉSZEK

▣ A MODERN MAGYAR ▣
FESTÉSZET FEJLŐDÉSE.
TIZ SZINES MŰMELLÉKLET-
TEL, SZÁMOS MŰLAPPAL ÉS
▣ SZÖVEGKÉPPEL ▣

A PESTI NAPLÓ
ELŐFIZETŐINEK
KÉSZÜLT KIADÁS

HORNYÁNSZKY V.
CS. ÉS KIR. UDVARI
KÖNYVNYOMDÁJA

TARTALOM

	Lap		Lap
UJ MŰVÉSZET, UJ MŰVESZEK. A modern magyar festészet fejlődése. Írta Gerő Odön	5	Vágó Pál	120
FESTŐK ÉLETE. Írta Londesz Elek:		Grünwald Béla	121
Deák-Ebner Lajos	101	Révész Imre	122
Peske Géza	102	Kernstock Károly	124
Bruck Lajos	104	Nagy Sándor	125
Eisenhut Ferenc	105	Hollósy Simon	126
Spányi Béla	106	Ferenczy Károly	127
Basch Gyula	108	Csók István	128
Zemplényi Tivadar	108	Paál László	129
Rippl-Rónai József	109	Szinyei-Merse Pál	131
László Fülöp	110	Márk Lajos	132
Paczka Ferenc	112	Báró Mednyánszky László	133
Baditz Ottó	113	Bihari Sándor	135
Skuteczky Döme	114	Kriesch Aladár	136
Magyar-Mannheimer Gusztáv	116	Katona Nándor	138
Pállik Béla	117	Vaszary János	139
Roskovics Ignác	118	Fényes Adolf	139
Karlovics Bertalan	120	Feszty Árpád	140

KÉPEK

	Lap		Lap
A Műcsarnok	5	RÉVÉSZ IMRE. Pásztortűz a pusztán	27
AGGHÁZY GYULA. «No ne ízéljen!»	6	VASTAGH GÉZA. Küzdő bikák	29
DEÁK-EBNER LAJOS. Aratók	7	PACZKA FERENC. Vasárnap délután	30
BADITZ ÖTTÓ. Angyalok imádata	9	PACZKA FERENC. Bibliai tájkép	30
MARGITTAY TIHAMÉR. Főolvasó	10	PATAKI LÁSZLÓ. Kuruc előőrs	31
GYÁRFÁS JENŐ. V. László esküje	11	JENDRÁSSIK JENŐ. A szerelmes levél	33
VALENTINY JÁNOS. Vázlat	13	SPÁNYIK KORNÉL. Tavasz	34
GREGUSS IMRE. A Rákóczy induló	13	VAJDA ZSIGMOND. A népdal	35
PAPP HENRIK. 1848!	14	STETTKA GYULA. Rajz	35
VÁGÓ PÁL. «Szegezd szebb lesz, mint volt!»	15	KNOPP IMRE. A tűznél	36
KARDOSS GYULA. Érdekes olvasmány	17	INNOCENT FERENC. Cantilena	37
KAUFMANN IZIDOR. Ünnepi áhítat	17	TOLNAY ÁKOS. Női fej	37
BRUCK LAJOS. A Döbrentey-téri piac	18	TORNAY GYULA. Tetuáni könyvesbolt	38
KÉMÉNDY JENŐ. Árverés	19	ÉDER GYULA. Bacchanalia	39
ROSKOVICS IGNÁC. Angyalcsoport	21	EISENHUT FERENC. Vázlat	40
PÁLLIK BÉLA. Anyabirka báránnyokkal	22	EISENHUT FERENC. A hárem gyöngye	41
SKUTE CZKY DÖME. Rézlamorbán	23	BALLÓ EDE. Pieta	43
Kiállítási terem a Műcsarnokban	25	BRUCK MIKSA. Salzburgi parasztszoba	44
PESKE GÉZA. A gyümölcsösben	26	BASCH GYULA. Krisztus föltámasztja Jairus leányát	45

	Lap		Lap
KRENNER VIKTOR, Megzavart fürdő	47	WELLMANN RÓBERT, Női fej	91
KRIESCH ALADÁR, Bölényvadászat	48	NAGY SÁNDOR, A marokszedők	92
HEGEDŰS LÁSZLÓ, Rabiga	49	KACZIÁNY ÖDÖN, Mors eques	93
NAGY ZSIGMOND, Bolgyó talián	50	VESZTRÓCZY MANÓ, Vakok	94
JANTYIK MÁTYÁS, Moriamur pro rege nostro!	51	RIPPL-RÓNAI JÓZSEF, Szoba	95
DUDITS ANDOR, A kardvágás	52	JUSZKÓ BÉLA, Hajóvontatás	97
KNOPP IMRE, A váci-körút este	53	PERLMUTTER IZSÁK, »Add meg nekünk a mi mindennapi kenyerünket!«	98
NÁDLER RÓBERT, Pihenés	54	BORÚTH ANDOR, Jézus születése	99
FESZTY ADOLF, A bánhidai csata	55	KATONA NÁNDOR, Kőd a Dunán	100
PAÁL LÁSZLÓ, Erdő mélye	57	ZOMBORY LAJOS, Hazafelé	101
SZINYEI-MERSE PÁL, Majális	59	PÁLLYA CELESZTIN, Vásári jelenet	102
SZINYEI-MERSE PÁL, A pacsirta	60	MÁRK LAJOS, A mámor	103
SPÁNYI BÉLA, Magyar ciprusok	61	BALLÓ EDE, Dr. Korányi Frigyes arcképe	105
POLL HUGÓ, Lovránai temető	61	KOSZTA JÓZSEF, Hazafelé	106
EDVI-ILLÉS ALADÁR, Orotva	62	LÁSZLÓ FÜLÖP, Fadrusz János arcképe	107
TÖLGYESSY ARTHUR, Aranysugarak	62	NYILASSY SÁNDOR, Vasárnap	109
GRÜNWALD BÉLA, Béceek közt	63	LÁSZLÓ FÜLÖP, Női arckép	110
KATONA NÁNDOR, Téli tájék	65	SZENES FÜLÖP, Tanulmány	111
BÁRÓ MEDNYÁNSZKY LÁSZLÓ, Vázlat	66	TORNYAY JÁNOS, Menyecke a műteremben	113
UJVÁRY IGNÁC, A Duna partján	67	VAJDA ZSIGMOND, Tanulmányok	114
FÉNYES ADOLF, A kis város végén	68	LINEK LAJOS, Pichler Győző	115
GLATZ OSZKÁR, Fahordók	69	MÁGYAR-MANNHEIMER GUSZTÁV, Rajz	116
TULL ÖDÖN, Gyöngé aratás	69	PÁLLIK BÉLA, Kosok az istállóban	117
SZLÁNYI LAJOS, Tájkép	70	STETTKA GYULA, Ujváry Ignác arcképe	118
MIHÁLIK DÁNIEL, Virágos rét	71	Kiállítási terem a műcsarnokban	119
KACZIÁNY ÖDÖN, Néma falak	72	KARLOVSZKY BERTALAN, Férfi arckép	121
HÁRY GYULA, Részlet Tivoliból	73	RIPPL-RÓNAI JÓZSEF, A kuglizók	122
OLGYAY FERENC, Tó partján	74	KOMÁROMY-KACZ ENDRE, »Engedjétek hozzám a kisde- deket«	123
BOSZNAY ISTVÁN, Réten	75	NAGY VILMOS, A végszóm	125
NEOGRÁDY ANTAL, Havas úton	76	HOLLÓSSY SIMON, Keresztútzen	126
MÁLY JÁNOS, Elmulás	77	FERENCZY KÁROLY, Esthangulat	127
PÖRGE GERGELY, Hóolvadás	78	CSÓK ISTVÁN, »Ezt cselekedjétek az én emlékezetemre«	128
KERNSTOCK KÁROLY, Női akt	79	PAÁL LÁSZLÓ, Dél	129
KERNSTOCK KÁROLY, Lázító a gyári kantinban	80	PAÁL LÁSZLÓ, Szénaboglyák	130
RÉTHI ISTVÁN, Asztal mellett	80	SZINYEI-MERSE PÁL, Hóolvadás	131
GLATZ OSZKÁR, Vadásztársaság	81	GARAY ÁKOS, A vén trombitás	132
RÉTHI ISTVÁN, Karácsony az idegenben	82	BÁRÓ MEDNYÁNSZKY LÁSZLÓ, Estalkony	133
KÁN GYULA, Kötőláncok	82	FARAGÓ JÓZSEF, A háború	134
HOLLÓSSY SIMON, A zászlótartó	83	BIHARI SÁNDOR, A falu rossza	135
KRIESCH ALADÁR, A jövő	84	ÉDER GYULA, Boruth Andor	137
GLATZ OSZKÁR, Uzsonna után	85	VASZARY JÁNOS, Aranykor	138
STROBENTZ FRIGYES, Tanulmány	86	FÉNYES ADOLF, A család	139
STROBENTZ FRIGYES, Nyári nap	87	PAJTÁS, Huszárélet	140
EDVI-ILLÉS ALADÁR, Kalotaszegi asszony	88		
MENDLIK OSZKÁR, Fördözés az Adrián	89		
POLL HUGÓ, Templom előtt	90		

SOKSZÍNŰ MŰMELLÉKLETEK

BIHARI SÁNDOR, A banda tanul.
CSÓK ISTVÁN, Oláh cigányok.
FÉNYES ADOLF, Fiala pár.
FERENCZY KÁROLY, Reggeli a kertben.
KERNSTOCK KÁROLY, Hazafelé.
MÁGYAR-MANNHEIMER GUSZTÁV, Capii szigetén.

BÁRÓ MEDNYÁNSZKY LÁSZLÓ, Tavasz.
THORMA JÁNOS, Vasárnap délután.
VALENTINI JÁNOS, A hegedűhangoló.
VASZARY JÁNOS, Szolgalegény.
ZEMPLÉNYI TIVADAR, Lám megmondtam!

CAPRI SZIGETÉN

FESTETTE MAGYAR-MANNHEIMER GUSZTÁV
A KIRALY TULAJDONA

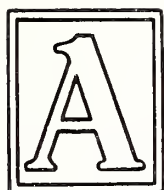

A MÚCSARNOK

ÚJ MŰVÉSZET, ÚJ MŰVÉSZEK.

Írta: GERŐ ÖDÖN.

Az a tárgyilagosság, amelyet a történelmi bírálat legfőbb követelményének mondanak, beleveszett a tegnap alkonyába. Amikor beesteledik a multnak: megromlik a szentséges objektivitás. Kezdi megmetyelyezni az a másik bírálói fölfogás, amely az ítélkezőnek az ő ítélete médiumával való közvetlen érintkezéséből fakad. S hogy oszlanı kezd a tegnapi ráborult éjjel és derengeni kezd a ma hajnala: eluralkodik a bírálaton a pártos szubjektivizmus. A bíráló a megbírált világnak elfogult részese és ítélete kialakulásában megcsappan a hidegen egybevető, a latolgotó elmélkedés szerepe. És megcsik az is, hogy megváltozik magának a távlatnak, amelyből a vizsgálódás történik, az iránya. A madártávlatból békaperspektiva lesz. A tegnapot abból a magas szempontból nézzük és át is tekintjük, míg a mátt abból az alacsony nézőpontból szemléljük és szinte nem látjuk meg a részleteitől. Úgy vagyunk vele, mint az a híres szemlélgető, aki nem látta meg a fától az erdőt. Az elfogultságaink, a rokonszenvünk, az előítéleteink, a párthoz és táborhoz szításunk azok a fák, amelyekről nem látjuk meg a nagy erdőt, a ma világát.

Ez a látásbeli fogyatékoság talán soha sem nyilvánul olyan nagyon, mint akkor, amikor a művészet történelmét megszerkesztik. A történelmi fölfogás a műtörténelemben egyenesen megszűnik, mihelyt elérkezünk a művészet jelenéhez. Amikor kidereng a mának hajnala: mintha behúnyná szemét a műtörténelem. A mai művészet majd csak akkor kerül történelmi megbírálás, történelmi megállapítás alá, amikor már neki is bealkonyodott. Azaz, hogy nem neki, hanem csak a művészeinek. És azoknak, akik küzdelmekben, fölfogásokban, törekvésekben a társaik vagy az ellenfeleik voltak. Ha ők is, mi is elmúltunk: a művészetük bevonul a műtörténelembe. A műtörténelem a művészi nemzedékek temetője. Le kell tűnniök, hogy belekerülhessenek a sírkertbe.

A politikai és szociális jelenségeket jegyző történelem még valahogy el tud igazodni a mai jelenségek történelmi értékének megállapítása dolgában. Az az egyre diadalmasabbá váló történelmi fölfogás, amely a tegnapi életet a mai elevenség mintájára rekonstruálni igyekszik, kiegyenlíti valahogy a tegnapiak nimbusát és a maiak közönségességét. Amazt leszállítja az eleven emberek mértékére s emebben érezteti

a történelmi tartalmat. És embereknek látjuk tőle a hősokeket, hétköznapiaknak az elmúlt időket, úgyszintén történelemre való materiát sejtünk a mi jelentünk, a mi mindennapiságunk, a mi szenzációink világában. Ez a magasabb rendű, mert természetes történelmi fölfogás, a műtörténelemben csak alig tud érvényesülni. A műtörténelmi mértéket nem tudjuk alkalmazni, amikor a mai művészeti jelenségeket bíráljuk; a műtörténelmi anyagot nem tudjuk megsejteni, megérezni, amikor a mai művészek dolgában akarunk megállapodni.

Pedig bizonyos, hogy a művészetek történelmében nem igen volt olyan korszak, amely a művészet kialakulásának szempontjából nevezetesebb, izgalmasabb volt, mint ez a mostani. Hiszen a fejlődés folyamatát megszakította a forradalom. A művészetről való új fölfogások érvényesüléseért irgalmatlan tudatossággal, könyörtelen éelzatossággal, elszánt kegyeletlenséggel, fanatikus ideálmussal szállnak sikra. Az az irgalmatlan tudatosság megállapítja a régi nagyságnak és az árnyékában burjánzott elavultságnak különbségét és megállapítja amannak művészettörténelmi jogait, sőt megállapítja e jogok kultuszát is. Hanem az elavultak

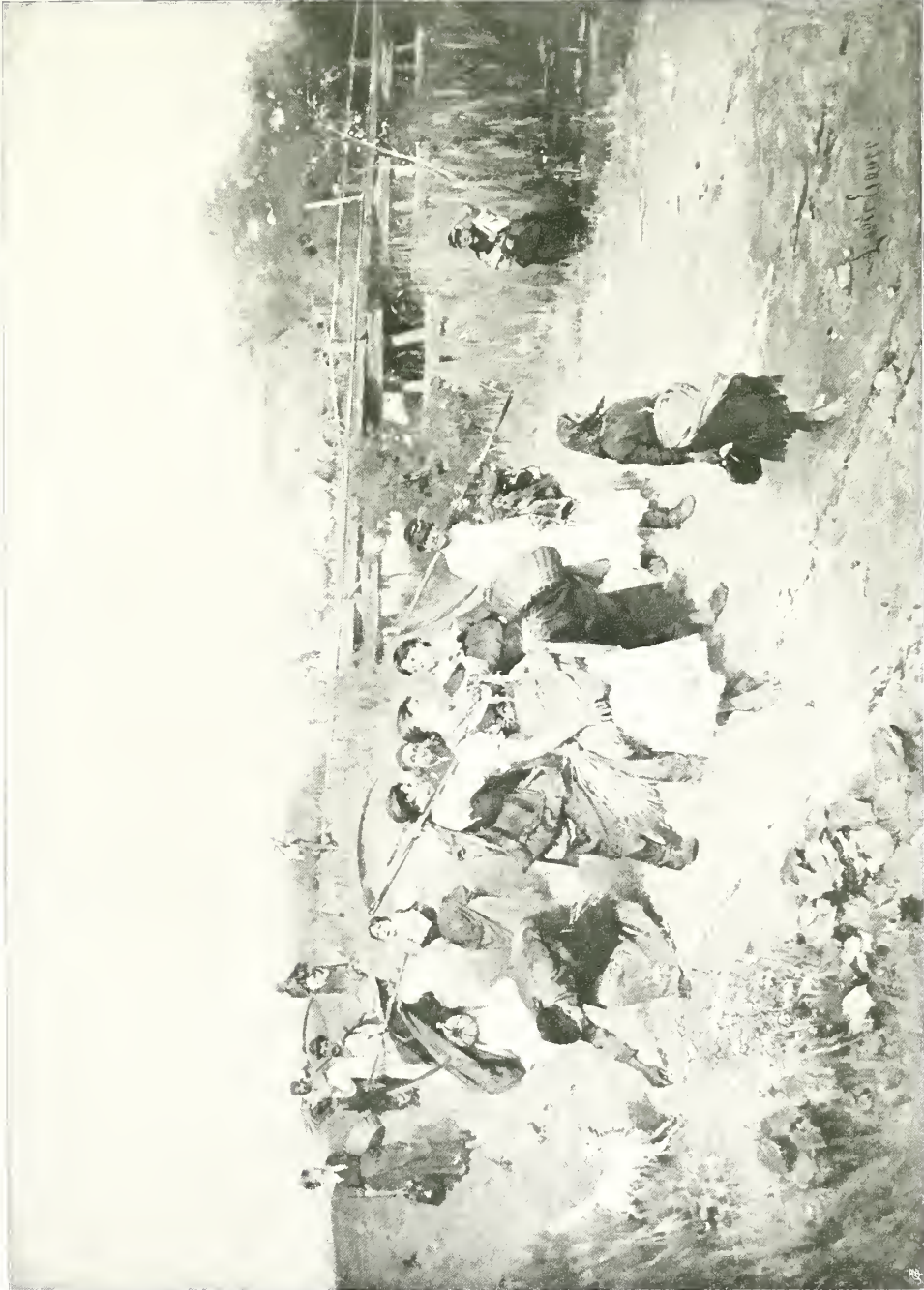

NO, NE IZÉLJEN!

FESTETTE AGGHÁZY GYULA

elevenységében taposva gázol. Az elevensegből elszánt kegyetlenséggel egyenesen kiüldözi őket. Pedig terpeszkedve úgy elterültek benne, hogy tőlük benne senki másnak nem juthatott helye. Még annak a nagy régi művészetnek sem, amelyről pedig azt vallották, hogy a törvényes leszármazottjaik. A fejlődés útján csudás automatizmussal történt volt a visszafejlődés. Néha a korszellem is segítette a fejlődést ebben a rendellenességében, néha egyenesen a korszellem ellenére történt az elsatnyulás. Legalább úgy látszik, mintha a művészet fejlődése és a korszellem alakulása ellentétes irányú lett volna. S ha például azok, akik a művészet történelmében is érvényesíteni akarják a materialisztikus történelmi kutatást, a művészet eme fejlődésének állomásain a gazdasági erőknek erre a fejlődésre való befolyásáról számot akarnának adni: bizonyára csak úgy nem fogják megtalálni annak a magyarázatát, hogy hogyan is került ellentétes irányú útakról együgyyanarra az állomásra az a kor s az ő művészete?

Abba a visszafejlődésbe, vagy legalább a fejlődésnek játékszerű hullámozásába elemi erővel szegett bele a művészeti forradalom. Bármilyen is lesz az eredménye és bármit is ért el eddig: bizonyos, hogy a művészet történelmében ez a forradalmi korszak nevezetes. De benne élünk, érezzük a mozgató erőt

ARATOK

FESTETTE DEÁK-EBNER LAJOS

és látjuk a megmozgatott tömegeket: nem tudjuk tehát történelmi értéküket még csak közelítőleg sem megbecsülni. Izgatottjai vagyunk a világraszóló izgalomnak és együtt élünk a történelmi korszak alkotóival. Ha a soraikból kiválunk, hogy rajtuk kívül állván, szemléljük az igyekvésüket: nem a magasság madártávlatából, hanem a szögletből, alulról, torzító békaperspektívából nézzük és látjuk is őket. A műtörténelem kora tegnap este bevégeződött és csak holnap reggel kezdődik meg újból. A tegnapiakat még bejegyezte a hősök és csatlósaik krónikájába, de aztán behúnyta a szemét, hogy az aktualitást átaludja. A leg-történelmibb művészeti korszak előtt egyelőre bezáródott a műtörténelem kapuja. El kell előbb mulnia, hogy a kapu kitérassék neki. A temető, amelyben a nemzedékeket szépen elföldelik s azután sírfölirokat készítenek számukra.

A mi külön, a mi magyar művészeti világunk eleveenségében a műtörténelemnek még kisebb jussa jutott, mint egyebütt. Kevesen vagyunk és nagyon közel vagyunk egymáshoz. Belenézhetünk az egymás veséibe s megállapíthatjuk a — vesebetegségeket. Följegyezzük a kórfolyamat tüneteit, de ezekben a föl-jegyzésekben nem látjuk meg a művészettörténelmi anyagot. De meg különben is a hősi történelmi föl-fogást valljuk. A művészetben és irodalomban kizárólagosan ezt valljuk. Csak a temetőn keresztül bocsájtjuk be a magunk művészeit a műtörténelembe. Azon a temetőn keresztül, amelybe nemcsak őket, hanem a hozzánk tartozandóságukat is már elföldeltük. A velük való ismeretséget, hozzájuk fűződő érzéseinket, a velük való érintkezés személyes tapasztalatait. A művész művészetéhez csak akkor férközhetik történelmi bírálat, amikor magához a művészhez már nem férközik semmi, csak éppen az enyészet. És — a feledés. Amikor már elfeledték: műtörténelmi alakká lehet; amíg közöttünk jár, művészettörténelmi értékéről, szerepéről csak alig van sejtelmünk. El se tudjuk képzelni róla, hogy történelmi tényező. Az eleveisége, a közelsége, a hétköznapiaink közössége, szenzációkban való osztozkodásunk megfoszt bennünket attól a tehetségünktől, hogy megsejtsük azt az értékét, a melyet a műtörténelem, a mi sajátos magyar művészetünk történelme, de talán a világ művészetét átfogó műtörténelem is, az ő számára majdan meg fog állapítani.

Talán nem is kritikai fogyatékoság ez, hanem annak az intenzív pártfogolásnak következménye, amelyre a művészeti forrongás rákényszerít mindenkit, akinek ma a művészetekhez valamelyes köze van. Ma a kritikus a művészeteknek nemcsak filozófusa, hanem a politikusa is. A politika pedig mindenütt az exigenciák tudománya; a művészetben is az. A művészeti irányok, a szabadság és iskolaiság, az egyéniség és szabályosság, az artisztika és programmszerűség, a hazug és igazi jelszavak hirdetői, félreértői, meghamisítói, automatái és forradalmárai szenvedelmes, izgalmas harcában a művészet politikusa fokozottan érzi az exigenciák parancsát. Meg kell alkudnia önmagával és meg kell alkudnia a rajta kívül levő dolgokkal, hogy helyt állhasson azért az ő politikájáért. Ma ugyanis a művészet politikusa, a maga művészi hitéért küzdő esztétikus, a maga művészi meggyőződéseért küzdő kritikus a hadakozóknak nemcsak a második sorában áll. Ma egyenesen őt küldik előre, hogy az ő árnyékában küzdhessen maga a művész. Korunk művészettörténelmi materiájának értékéről keveset sejtünk, keveset tudunk, de azt bizonyosra veszem, hogy ha majdan e forradalom történelme kifejezősége, az a történelem nem fogja eltagadhatni azt, hogy a modern művészetnek nemcsak az érvényesülése, hanem a kialakulása is sokat köszönhet a művészeti irodalomnak és tudománynak. Annak, hogy ez pártot foglalt, amikor föl kellett volna kúsznia a szentséges objektivitás székébe, hogy ott elfogulatlanul latolgasson. És annak, hogy a *művészi meggyőződésnek* elismerést, elfogadtatást szerzett a mi világunkban. A meggyőződéshez való jognak, a meggyőződésre való szükségességnek és a meggyőződés szabadságának.

Csak ott van igazi kultúra, ahol ezt a jogot, ezt a szükségességet és ezt a szabadságot megbecsülik. S csak ott van szabadság is. Nálunk talán legelsőbben a művészet terén érvényesült ez a magasrendű szabadság. Szellemi, szociális és politikai világunk egyéb ágaiban még csak elméleti értékű. Ott még meg kell húzódnia az elfogultság, az előítélet és a fanatizmus mellett. A képzőművészet dolgában már szabadok vagyunk, pedig a közélet éppen a képzőművészet dolgában maradt el leginkább. A sokaság és a társaság, a közvélemény és a közvéleményt alakítóknak és terrorizálóknak világa. A művészi meggyőződésnek már aránylag nagy becsülete van nálunk, ahol pedig a művészetéről való föl-fogás még nagyrészt primitív, ahol a művészet még jórészt se nem közszükséglet, se nem közgyönyörűség, s ahol a művészetnek az intellektuális munkával való összetartozandóságát sok helyütt még mindig nem érzik. Olyannyira nem érzik, hogy még a művészeti kritikától, amelynek pedig egyenesen az a dolga, hogy ezt az összetartozandóságot a művészet alkotásaiban kutassa, megállapítsa, ellenőrizze és fejtegesse: sem követelik meg, hogy ezt a föladatát intellektuális vizsgálódás alapján végezze.

ANGYALOK IMÁDATA

FESTETTE BADITZ OTTÓ

A világon talán sehol sem látszik olyan zavartalannak ez a szabadság, a meggyőződés szabadsága, s ez a kulturális követelmény, a meggyőződés szükségességének követelménye, mint - - a magyar képzőművészetben. Sehol sincs akkora becsülete a művészi meggyőződéshez való jognak, mint nálunk. Még a közvélemény is respektálja. És respektálja azért, mert azok, akik nálunk meggyőződésformálók és közhangulatalakítók, a képzőművészetre még eddig nem igen vetettek ügyet.

A magyar művészetnek valóságos szerencséje az, hogy azok a hatalmak még nem fordultak feléje. Pedig máskülönben nagy baja neki az, hogy a közélet hatalmasai, a politikusok, idegentül néznek reája. De csakis művészeink anyagi boldogulásának és társadalmi érvényesülésének szempontjából baj. Magának a művészi szabadságnak, a művészi meggyőződés korlátlanságának s a művészi küzdelem tisztán művészi voltának szempontjából az az idegenség, az a nembánomság áldás. Mert egyszer-kétszer megesett, hogy a közmeggyőződés hatalmas mesterei, a közhangulatok mesteri irányítói, a közgondolkodás formálói, akik nemesak megszabják az útját, a tartalmát, hanem egyúttal ki is szabják azokat a büntetéseket, amelyekkel a másvéleményűeket meggyőződésükhöz való ragaszkodásukért sújtani kell: szemet vetettek a művészetre, véleményt proklamáltak róla és lesújtottak a művészi meggyőződésre. — A rombolásnak milyen ijedelmes képei vetődtek a falra ettől a megnyilatkozásuktól! Ezek az ijedelmes képek a magyar művészet szabadságának szinte a végnapjait ábrázolták. A kesergő művészt ábrázolták, amint a szabad meggyőződés romjain sírankozik. Jó szerencse, hogy ez a sírankozás csak falra festett képnek maradt. Nem valósult meg. Mielőtt még a komoly rombadőlés igazán megkezdődhetett volna, a politikusok abba hagyták a művészet országába való kalandozásukat. S a közvéleményt elkerülte az a mótely, amely arra nógatta

volna, hogy essen neki a művészi meggyőződés szabadságának és fojtogassa. A közvélemény nem mozdult meg és nem zavarta a szabad meggyőzések szigetét, és nem öntötte el a terrorizmus hullámaival.

Talán a közvélemény eme higgadságának, e nyugodalmas nembánomságának köszönhető az is, hogy nálunk magukban a művészet küzdő táboraiban is kiméletes tisztelettel viseltetnek a meggyőződés szabadsága iránt. És még azok is, akik a meggyőződésnek fanatikusai, kiméletesek, amikor olyanokkal találkoznak, akik a művészetükben a meggyőződést fölöslegesnek tartják, és beérik azzal, hogy a szabályosságnak, a hagyománynak és a köztetszést-keresésnek szempontjait részint automatikusan, részint pedig a könnyebb boldogulást keresvén, követik. A meggyőződésre való jog sehol sem olyan zavartalan, mint a magyar művészek köreiben.

Míg másutt az ellenkező irányokat vallók táborai szenvedelmesen üldözik egymást, s míg másutt az újaknak valóságos barrikádharcot kell vívniok, hogy érvényesüljenek: nálunk tegnapiak és maiak szinte kedélyesen megférnek egymással. E kedélyesség révén az új művészet helyet foglalhat a hivatalos művészetben is. Olyan művészek, akiknek a művészete az egymás megtagadását, létjogosultságának megtagadását jelenti: békés türelemmel viseltetnek egymás iránt. Mintha az egymás művészi meggyőződését nem is respektálnák, hanem csak nem törődnének vele. Az, amit világszerte klikknek neveznek, nálunk is burjánzik, de jórészt nem művészi irányok, hanem a művészet adminisztrálásának szempontjai, nem művészi összetartozandóság, hanem személyes barátság szerint alakul. És egy táborba tartoznak olyanok, akik a művészetük révén az egymás ellenségei, akiknek, ha művészetük egyedül üdvözítő voltát fanatikusán vallanák, szinte irtaniok kellene egymást. Ennek a sajátságos türelemnek valóságos temploma a nagy műkiállítások háza, a Műcsarnok. Ugyanolyan forum ez, amilyenek odakint, a művészi meggyőzések szenvedelmes egymásra csapásának világában, a bejegyzett hivatalos művészet forumai. Csakhogy ezen a mi forumunkon az akadémikusok mellett megszólalnak a forradalmárok is. És zavartalanul szólalnak meg. Szabályszerűen az egyenlő jog alapján hirdethetik a forradalom igazát az akadémikusság vagy a hagyományművészet házában. És bámulatos magátólértetődéssel fogadják őket benne. Nálunk az új művészetnek nem kell szecesszióban fáradoznia: egyszerűen beállít a régibb művészet házába és helyet foglal benne. Nem is mint vendég, hanem mint olyan, aki abban a csarnokban ugyancsak odahaza van.

Csak a vezetésre kiválogatott nem művészek vetnek neki gáncsot. Igaz, hogy a magyar művészetben ezek a befolyásosak. S az ő részükről alaposan érvényesül a türelmetlenség. A tankönyv szellemét

A KÖNYVES KÁLMÁN JOGOSITVÁNYA

FESTETTE MARGITTAY TIHAMÉR

FŐLÖLVASÓ

V. LÁSZLÓ ESKUJE

FESTETTE GYÁRFÁS JENŐ

mozgósítják az ellen a szellem ellen, amelyet a hivatalosan approbált műtörténelem még nem jegyzett be a lapjaira. Megdermednek attól a gondolattól, hogy művészi meggyőződés ne csak tanulmányi szorgalomból, hanem az alkotás örömeiből is fakadhasson. Úgy érzik magukat, mintha ők volnának a művészet svájci gárdája, amelynek szembe kell szállnia a lázadókkal. És érzik a szolidaritásukat e gárdának világ-szerte elhelyezett csapattesteivel. Ők a kártevők nálunk a művészeti meggyőződés terejében, és megadatott nekik az alkalom és a tehetség, hogy alapos kárt ejtsenek benne. De maguk a művészek nem esküsznek össze a nagyszerű szabadság ellen. Vagy naivak, vagy indolensek, vagy pedig érzik a mának hódító energiáját. Inkább beletörődnek az új művészet hódításába, semhogy az ellene való védekezésben kifáradjanak vagy megsemmisüljenek. Inkább fölszivatják magukat a modernséggel, semhogy erőtllenül ellene szegüljenek. Az alkalmazkodás természeti törvénye érdekesen érvényesül az újabb magyar festészetnek javarészeiben. Abban, amelynek művészete eklektikus. Az új meggyőzésekkel ugyanúgy leszűri a tapasztalatait, ahogy eddig a hagyományból vagy másféle szabályosságból szűrte le; és a festésében ettől a tapasztalatleszűrődéstől serkedezni kezd a modernség. A forradalom konvencióvá alakul; és természetes, magától értődő dolog az, hogy az új konvencionálisok nem okvetetlenkednek azok ellen, akik a maguk művészi meggyőződéseit vallják. A magyar festészetet lassan-lassan, de már-már hamarosan is átítatja a modernség, még pedig nemcsak azoknak művészete folytán, akik erős egyéni tudásukkal, sajátos meggyőződésükkel az új festésben úttörők, hanem azoknak a türelmessége és okos alkalmazkodása révén is, akik nem sokat gondolkozván rajta, hogy vajjon divatváltozás-e vagy forradalom előtt állanak-e: megalkusznak az új uralkodó hatásokkal.

De legyen bár akármilyen is annak az oka, hogy a művészi meggyőződésnek nem kell nálunk a művészek türelmetlenségével küzdelem, bizonyos az, hogy nálunk a művészet forrongásával nem jár a művészek forrongása. Amaz megteremte a magyar festészet önállóságát, emez pedig kimerül egyesületi, választmányi és bizottsági ügyek elintézésében. Csak adassék a magyar művészetnek még néhány olyan esztendő, amely a közmeggyőződésen uralkodókat, a közhangulatokat formálókat, a közgondolkodás irányait erőszakosan megszabókat, a politikusokat a művészettől távol tartja! Csak éppen annyi idő, hogy a művészi meggyőződésre való jogot és e meggyőződés szabadságát azok is a legtermészetesebb követelménynek tartják, akik a maguk számára a művészi meggyőződést fölszabottnak tartják. És úgy meggyőzhető a művészi meggyőződés szabadsága, hogy már többé nem veszélyeztethetik a gondolkodás szabadságának legkonokabb ellenségei, a közélet irányítói, a politikusok sem, ha egyszer komolyan rászánnák magukat arra, hogy a művészetre is kiterjesszék az uralmukat.

Ez a könyv is azt a nagy célt akarja szolgálni, hogy a művészet népszerűsítessék. Legyen köztudattá az, hogy a művészet szükséges. Nemcsak kulturtudatosságunkkal valljuk ezt, hanem gyönyörűségre való vágyakozásunkkal is. Ne csak tudjuk azt, hogy a művészet a kultúra munkájának terméke is és részese is, hanem érezzük magát a gyönyörűségét is. Szerezzük meg műveltségünkben a művészetnek az őt megillető helyet. Ezt a helyet mélyeségek félreértései környékezik, ezért foglalhatja el a művészet csak nagynehezen. Hiszen magának a műveltségnek dolgában alaposan félreértjük egymást. A műveltség az ismereteknek, a kötelességtudásnak és a gyönyörködés tehetségének harmoniája. Talán azt mondhatnám, hogy a gondolkodó, az etikai és esztétikai tehetségeknek kifejlesztése és egyensúlyba hozása. A művészet ezt a harmoniát nemcsak hogy nem zavarja, hanem tökéletesíti is. A művészet közvetlenül a gyönyörűség anyagát szaporítja és közvetve a tudás körét is tágítja. Annak, aki a műveltséget népszerűsíteni, jobban mondva általánosítani akarja, arra kell törekednie, hogy a sokaság tudását gyarapítsa, kötelességtudását mélyítse és mulatságát nemesítse.

*

Az új magyar tájfestés alapvetői PAAL László és SZINYEY MERSE Pál. Nem az ő követőik, nem az ő hatásuk alatt fejlődtek azok, akik utánuk jöttek, de kezdődni velük kezdődik a modern magyar tájfestés. Ők annak a két útnak legelső mérföldmutatói, amelyen tájfestőink a természet meghódítására indultak. Mert meg kellett hódítani nálunk is, mint mindenütt, ahol átengedték a konvencióknak. Meg kellett hódítani a tartalmát és a megjelenését. Mindakettőt az őszinteség fegyverzetével. Ki kellett szabadítani a színpadiaságból, amelybe részint a romantikus természetfelfogás, részint a tájfestés nagy alkotásaiból leszűrődött hagyomány belekényszerítette. Vissza kellett szerezni az egyénnek a természethez való jogát, és meg kellett állapítani az őszinteség uralmát a természetlátásban. Másutt is, nálunk is. A modern tájfestés a maga

utján egész sor nevezetes állomást ért el és hagyott el. Olyanokat is, amelyekről idegenül, szinte ellenségesen tekintett vissza csak imént elhagyott stációkra. De hódító előretörtetésének minden útja rávetíthető arra a két főirányra, amelyeken az a két nagy magyar tájfestő hatalmas mérőföldmutató gyanánt áll.

Az egyik, PAÁL László, a természetnek lelkületünkben rezonanciát keltő tartalmasságát szabadítja ki a konvenciók nyüge alól, a másik, SZINYEY MERSE Pál, a természet dekorációs szépségének szerez jogot az iskolák által megállapított ábrázolással szemben. Az egyik új hangulatfestésünk első mestere, a másik új dekoratív tájfestésünk első nyomjelzője. Nem az ő nyomdokukban járt a magyar tájfestés, és nem rájuk cáfolt rá, amikor a maga földadataiban elmélyedvén vagy pedig a kifejezésbeli tökéletességet keresvén, azokra az állomásokra eljutott, amelyeken a művészete az övékhez szinte csak olyan idegennek látszik, amilyen idegen volt valamikor az ő festésük azokhoz az iskolákéhoz, amelyekkel annak idején szembeszálltak. Ezek az állomásokon alakult ki a tájék rejtelmes bensőségét festő, a köd sejtelmességében gyönyörködő, az új idealisztikus tájfestés is; ezeken az állomásokon nyilvánult meg a fehérfestés, a zöldfestés, az impreszionisztikus tájfestés és a dekoratív felületfestés is. A modern tájfestés minden iránya, törekvése, szeszélye, meggyőződése, próbálkozása a két főiránynak egy-egy nyugvó helye. Valamennyi abba a két főirányba gyűjthető. És e két főirányon a modernségnek megkezdői PAÁL László és SZINYEY MERSE Pál.

Vázlat
1871

VÁZLAT

VALENTIN JÁNOSTOL

A RÁKÓCZY-INDULÓ

FESTETTE GREGUSS IMRE

a köd sejtelmességében gyönyörködő, az új idealisztikus tájfestés is; ezeken az állomásokon nyilvánult meg a fehérfestés, a zöldfestés, az impreszionisztikus tájfestés és a dekoratív felületfestés is. A modern tájfestés minden iránya, törekvése, szeszélye, meggyőződése, próbálkozása a két főiránynak egy-egy nyugvó helye. Valamennyi abba a két főirányba gyűjthető. És e két főirányon a modernségnek megkezdői PAÁL László és SZINYEY MERSE Pál.

PAÁL Lászlót a barbizoniak közé szokták sorozni. Talán inkább azért, mert ő is, mint a híres barbizoni nagymesterek, a fontaineblai erdőségben festett, s mert a valóságot keresvén, ugyanúgy rábukkant a tájéknak hangulatban tartalmasságára, mint azok. Már régebben, még mielőtt Párisban megihlette a fontaineblaiak nagyszerű őszintesége, már Düsseldorfban is — barbizoni volt Paál László. Már ott lázadozott a tájkép pózja ellen, már ott tüntetett az egyszerű tájéknak művészi kifejezésre alkalmas volta mellett, s már ott megfestett képeiben is azt demonstrálta, hogy a realiztikus természetábrázolás a természet tartalmasságát, hangulatosságát ki tudja fejezni, míg az a patetikus tájfestés, amely a maga iskolaiságával valóságban zsarnokoskodott, csak önkényesen, mesterségesen megformált heroizmust szólaltat meg.

A tájfestés deklamációjával szembeállította a természet pátosztát. Igaz pátosztát, amely a művész lelkületének őszinteségén szűrődik át, nem pedig konvencionális musán. Ezt a pátoszt csak az érezheti meg, csak az értheti meg, aki a tájéket a valóság szempontjából nézi, míg a természet teatralikus voltát csak az látja, aki a tájéket megállapított konvenciókon keresztül nézi. Paál László már Düsseldorfban is annak a művészi realizmusnak

A KÖNYVES KÁLMÁN JOGOSÍTVÁNYA

FESTETTE PAPP HENRIK

1848!

volt híve, amelynek később mestere lett. Barbizonba azért ment, mert már barbizoni volt a festésében, s mert megrendítette az ő művészetének az a nagyszerű igazolása, amely a híres barbizoni mesterek képeiből megszólalt. S mert megrendítette az a nagyszerű megértés, amely akkor a barbizoni mestereknek osztályul jutott. A fontaineblai erdőben már nem a nagyokkal találkozott, de lépten-nyomon találkozott az ő biztatásukkal. Senki máséval, csak az övékkel. A közönségével sem, a kritikáéval sem. És értelmetlenül idegenül tekintett rá a magyar művészet is. Mint ahogy neki is idegen volt az a tengődő, konvenciókban megrögzött művészet, amely hazája művészi szükségletét teljesen kielégítette.

Az erdő volt a festésének tárgya. Az a tájék, amelyen teljesen uralkodhatott, amelynek egész valóságanyagát kikutathatta és áttekinthette, s amely a maga mélységbe veszésével, árnyéka igéretes voltával, benseje bensőségével az ő hangulatokra hajlandóságát hol izgatta, hol megnyugtatón kielégítette. Lázár Béla tanár az ő Paál Lászlóról írt értékes monografiájában igen szépen magyarázza, hogy a művészt mi vonzotta a fontaineblai erdőbe, hogy hogyan találta meg az erdőség tájékaiban a maga hangulatainak rezonanciáit. A maga rajongó, dacos, büszke, kétségbeeső magyar lelkületének visszhangját a franciaországi erdőben.

Az erdő fáit, vizeit, ösvényeit, alakjait nézte, és gyönyörködött színeik játékában, távlataik plaszticitásában, foltjaik harmóniájában. Nem differenciálta benyomásait, hanem hatalmas összefoglaló tehetséggel fölfogta a mélységeket és a színharmóniákat. És összefoglalta azzal a hangulattal, amely benne a nagy benyomástól támadt. A festői benyomást a tartalmi összetevővel. A valóságlátás eredményeit az érzület munkájával. A realizmus mestere egész sor imponderabilitásával dolgozott, amikor festett. És uralkodott rajtuk. Megszólaltatta őket a maga energikus akaratával. Sohasem lett olyan rabjukká, aki föláldozza nekik a valóságot. Sohasem stilizált az ő kedvéért. Rákényszerítette őket, hogy a képek annak a valóságnak

A KÖNYVES KÁLMÁN JOGOSÍTVÁNYA

SZEGED VÁROS TULAJDONA

FESTETTE VAGÓ PÁL

„SZEGED SZEBB LESZ MINT VOLT”

keretében jelenjenek meg, amelyben őreá köszöntöttek. Ez a nagyszerű energia a képei kifejezésében váltig érvényesül. Ez az energia sajátos pátoszt juttat a kifejezésének. A becsületesség elemi erejű pátoszat. Ecsatvonása a szélességében erővel teljes, finomságában határozott, rajza tudatosan ekonomikus; színeinek aránylag kicsiny skáláján mesterin játszik. Technikája egyszerűnek látszik, pedig szinte tudományosan számító. Benne érvénycsül leginkább a barbizoniak hatása. A festői kifejezésről való azonos fölfogása vitte Paál Lászlót Barbizonba, s e fölfogásának föltétlen érvényesülésére törekedvén: a barbizoni mesterek kifejezésbeli eredményein megérlelte a maga technikáját. Sokat tanult tőlük, de tanulmánya az egyéni sajátosságát gyarapította.

Hatása alig volt a magyar tájfestésre. Idehaza jó sokáig tudomást se vettek róla, majd pedig megható legenda hőségé avatták. Két képét a muzeum megszerezte; ott annak a megrázó legendának világításában nézték őket. A magyar hangulatfestés csak közvetve érezte az ő hatását. Hiszen az ő festése összetevője volt annak a nagy hangulatfestésnek, amely a fejlődés és forrongás útján idővel modernné lett. Ez volt az ő hatásának útja. De megérteni éppen akkor értettük meg legjobban, amikor a modern tájkép az ő hatása iránt már szinte teljesen elvesztette a fogékonyságát. Amikor a művészete úgy jelent meg köztünk, mint aki föltámadt halottaiból. Arra az örök életre, amely, a műtörténelem bizonyossága szerint, csak a nagy-művészet alkotásainak jut osztályul.

És ugyanígy hatás nélkül, megértetlen volt jó sokáig SZINYEY MERSE Pál festése is. A modern dekoratív tájfestés legelső kezdete, és ma is nagyszabású megnyilvánulása. Szinyey Merse még Paál László előtt tört utat a magyar modernségnek. Talán a nagy világ művészete modernségének is. Akkor a nagy világ nem vette észre, idehaza pedig ugyanígy rájatangadt a művészetnek az az őrsége, amely az iskolát védelmezte a szabadság ellen, a konvenciót az egyén ellen, a szabályt a törekvés ellen, mint ahogy nekirontott mindenkinek, akinek a törekvései még nem is forradalmat, hanem csak evolúciót jelentettek. Pedig ő forradalmat jelentett. Azt, amely később Manet nevéhez fűződött. Azt, amely később Párisból a verőfény joga nevében nekirontott a művészetben diadalmasan, korlátlanul uralkodó szeptett fénynek.

S ez a magyar forradalmár, Páristól távol, müncheniek társa volt, amikor első plein-air-képét megfestette. Az Isaar partján volt a műterme, és társai a festék buja szépségeiben gyönyörködtek. A „festék-isme“ mesterei voltak. Kivélvezték a mélységes színek kábító ellentéteit. Nem a valőrök, hanem a kontrasztok művészei voltak. A festékek pompája, a pompa intenzivitása, a buja, nehéz, tömény tónusok fölvonultatása volt a gyönyörűségük. Ez volt az ő kolorizmusuk. És közöttük egyszerre csak, minden összefüggés nélkül azzal, ami nevelte és azzal, amit hallott és látott, egy másfajta kolorista támad: a verőfényadta színértékek, a szabad világítás tónusharmóniáinak festője. Valaki, aki öntudatlanul megszólaltatja azt, amit ugyanakkor a Vogeseken túl kieszeltek; nem is kieszeltek, hanem hirtelen megértettek, amikor a régi spanyol mesterek titkát kezdték kutatni. Francesco Goyá-ét és a nagyok nagyját, Valasquezét.

Szinyei Merse Pál, aki nem a nagy spanyolok képeinek társaságában élt, hanem Leibl és Gabriel Maxnak társa és Böcklinnek barátja s velük együtt a müncheni kolorizmus neveltje volt: annak a művészetmegváltó párisi impresszionizmusnak nyelvén szólal meg, anélkül, hogy addig csak egy szavát is hallotta volna. Csak éppen járt-kelt a természetben és nem a tájéket, hanem a vidéket látta meg benne. A tájék a természet heroizmusát, romantikáját, pátoszatát gyűjti össze magában. a tájék ellenben a természet színeit, a fénynyel és árnyékkal folyó játékát, tónus-harmóniáját, dekorációs voltát szolgáltatja ki a festőnek. Szinyei Merse Pál csatangolt a szabadban, látott és emlékezett a látottakra, azután beült műtermébe, s a szentségesnek vallott érzéketlen északi világításban megfestette szabad világítású képeit. A „Majálist“, s a „Pacsirtát“.

Manet maga megértette a színértékek titkát. És a színek igazi értelmét. Megértette azt, hogy azoknak az értékeknek egyedüli igaz őre, aki a meghamisítástól megóvja őket: — a világosság. Még a földieit se vettek róla tudomást. Még odahaza, Párisban is csak később kezdtek neki, kezdtek benne hinni. A müncheni magyar fiú pedig semmit sem hallhatott róla. Akkor még az ő testi-lelki pajtása, Leibl, se mesélhetette el neki, hogy mit látott Párisban. Még nem mondhatta el neki, hogy Courbet képe előtt felgyűrte az inge ujját, ökölbe szorította a két kezét s azt mondta a kép kegyetlenül megtámadott mesterének, hogy: üssünk szét az ellenfelek közt! Manetról éppenséggel semmit sem hallott. Mégis ugyanazt az igazságot festette meg, amely Manet képein szólalt meg.

„Anya a gyermekeivel“ című plein-air arcképe hat évvel azután támadt, hogy Manet a maga híres „Le Déjeuner sur l'Herbe“-ét megfestette, de ebben a hat esztendőben egy betűnyi hír se érkezett Párisból Münchenbe arról az ismeretlen emberről, aki a Salon des Refusés-ben forradalmi zászlót tűzött ki. Azóta

mi mindent nem irtak arra a zászlóra! A plein-air, a realizmus, a primitivizmus, az impresszionizmus, a rajz alól való emancipáció jelszavait. Szinyei Merse Pál ott Münchenben a műtermekben, a kolorizmus erőszakoskodásában, az intenzív festékhatás világában ezekről a jelszavakról, arról a forradalomról, arról a semmibevert lázadóról hírt sem hallott. És azóta se vett részt a hatalmassá lett lázadók harcában, mégis úgy ünnepelhetjük őt, mint aki Manetnek és Monetnek és társainak Isten kegyelméből való köréhez tartozik.

A műtörténelem ne csak az esztétika mértékével mérje az ő képeit, hanem kutassa a pszichológia vizsgálódásával is, hogy hogyan is lettek azok a képek? A környezet, a körülmények, a gazdasági energiák, a tanulmány, a tépelődés is formálhat művészetet. De hogyan támadt a nagy párisi impresszionisták festése a maga teljes erejével a fiatal müncheni magyar koloristában? A szél messzire hordja a termő spórákat, akkor azonban nem járt ilyen termékenyítő szél Párisból München felé.

A magyar művészetnek nagy dicsősége Szinyey-Merse Pálnak ez az osztálya a plein-air festés diadalra juttatásában. Az se csorbitja ezt a dicsőségét, hogy, mint említettem, Szinyei Merse Pált jó sokáig semmibe se vette. Hiszen a párisiak se jártak másképpen. Őket se értették meg. De művészünk ez a semmibe vétel elkedvetlenítette. Hazament gazdálkodni. Jó ideig nem tudták róla, hogy fest-e, nem fest-e? Hanem egyszerre csak közénk termett. Ekkor már megértettük. A divat becsületet szerzett az ő művészetének. A divat, amely egyformán szolgálja a szeszélyt és az igazságot, a tévelygést és az új

KARDOS: ERDEKES OLVASMÁNY

megismerést: világgá hirdette, hogy a képeken kisütött a nap, s hogy a festék uralmát föl-váltotta a színek uralma.

A divat a szállásszerző, s az igazság igen gyakran nem kapna szállást, ha nem bízná rá magát erre a kvartélyesinálóra. A mi művészetünk, a mi közvéleményünk még nem volt tisztában vele, hogy igazságot tisztel-e, szeszélyt becsül-e, de az meglepte, hogy az új festés alapvetői közt magyar festő is volt. És egyszerre csak fáklyát gyújtott a semmibevert művész ünneplésére. Talán a fáklyafény pirossága, a fáklyafüst színes gomolygása megkapta a mestert. Inkább, mint a dicsőítés. Talán örült e színek szépséges játékanak. És elfeledte tőle, hogy tulajdonképpen neheztel. Ecsetet fogott és megint festett.

S az új képei is csupa színbeli öröm. Most már a verőfénynek a magyar tájékból való játékát nézi. A verőfény a mi vidékeink színeit formálja, a magyar tájéket dekorálja. És a mester idehaza harmonizálja a szabad természet tónusait, és itt rögzíti meg a finom tónusértékeket. Megismerte az otthona tájképét. És a megismeréstől sejtelmie támad a tájék hangulatáról is. Már nemcsak a verőfény és a dolgok találkozását ábrázolja, már nemcsak a tájék dekorációs voltát látja: a képeiben tartalmi energia is érvényesül. Lára, a természet beszédességének megértése szólal meg felvidéki tájképeiben. A finom színértékelés csak kifejezőmód, a felü-

ÜNNEPI AHITAT

FESTETTE KAUFMANN IZIDOR

letek mögött megérezzük a természet elevenségét. A szervezete működését, a lelkületen való leszűrődését. Szinyei Merse Pál a magyar tájék dekorációja mögött a magyar vidék lelkületét megérezte. És megszólaltatja. Azzal a sajátságos kolorisztikával, amely a színeknek fénytől való voltát ábrázolja. A kolorisztika eljutott a neoimpresszionizmusig, a szintezis abszolút uralmáig. Szinyei nem követte ebben a rohanásában; a verőfény és a világ találkozását az ő robusztus, egészséges színbeli örömeivel ábrázolja. Nem furakodik be elművésziesedett, elfinomult szimattal a felületek részei közé, hogy köztük a vonalak és pontok szerepét kiismerje. Pedig a felületei elevenséget ábrázolnak. Aktjainak tónusjátéka csupa életsejtetés, a hús, a vér sejtetése, tájképeinek foltjai pedig a természet életének éreztetői. A rozsvetésnek szinte az illatát is megfesti finom zöld tonusértékelésével és a tavasz és a tél világa nyilvánul újabb tájképeiben.

Csak néhány összhangolt szín, csak fény az árnyék között, csak finoman értékelt tónusok, egyéb semmi. Ezek a Szinyei Merse Pál képeinek kellékei. Puritán egyszerűség a látásban és a kifejezésben, és nagyszerű öntudatlanság az előadásban. Ez az ő művészete.

A két úttörő csak éppen a maga számára hasított ösvényt. Hangulatfestőink mások nyomában jártak. Más hatásokon értek meg, más fölfogásokat dolgoztak föl. Pedig művészeti energiájuk ugyancsak a realizmus volt. A valóságot keresték a dolgokban, a valósággal való egybevágást az ábrázolásukban, az őszinteséget a hangulat kifejezésben, a valószínűséget a színekben. S a hangulat kifejezésére annak az elevenségnek éreztetését tartották szükségesnek, amely uralkodik a természetben mindenben, amit látunk. A felületeken, a távlatokban, a tájék egész mélységében. Csak hogy ők ez elevenség forrását nem a verőfény és levegő játékában látták, hanem a színek mélységében, szelídségük és keménységük, élességük és elmosódottságuk változatosságában. Az ő tájképeik részletei a valóságot megkapó igazmondással fejezik ki. Rajzuk és színezésük szabatosan ábrázolja a dolgok összefüggését. Az ő festésük a naturalizmus és a líraiság érdekes összeboronálása. Naturalisták az ábrázolásban, líraiak a tájékok fölfogásában. Nem a látásban szubjektívek, mint azok, akik a hangulatfestésben utánuk következtek, hanem líraiak a természet átgondolásában. Ez az ő hangulatuk forrása.

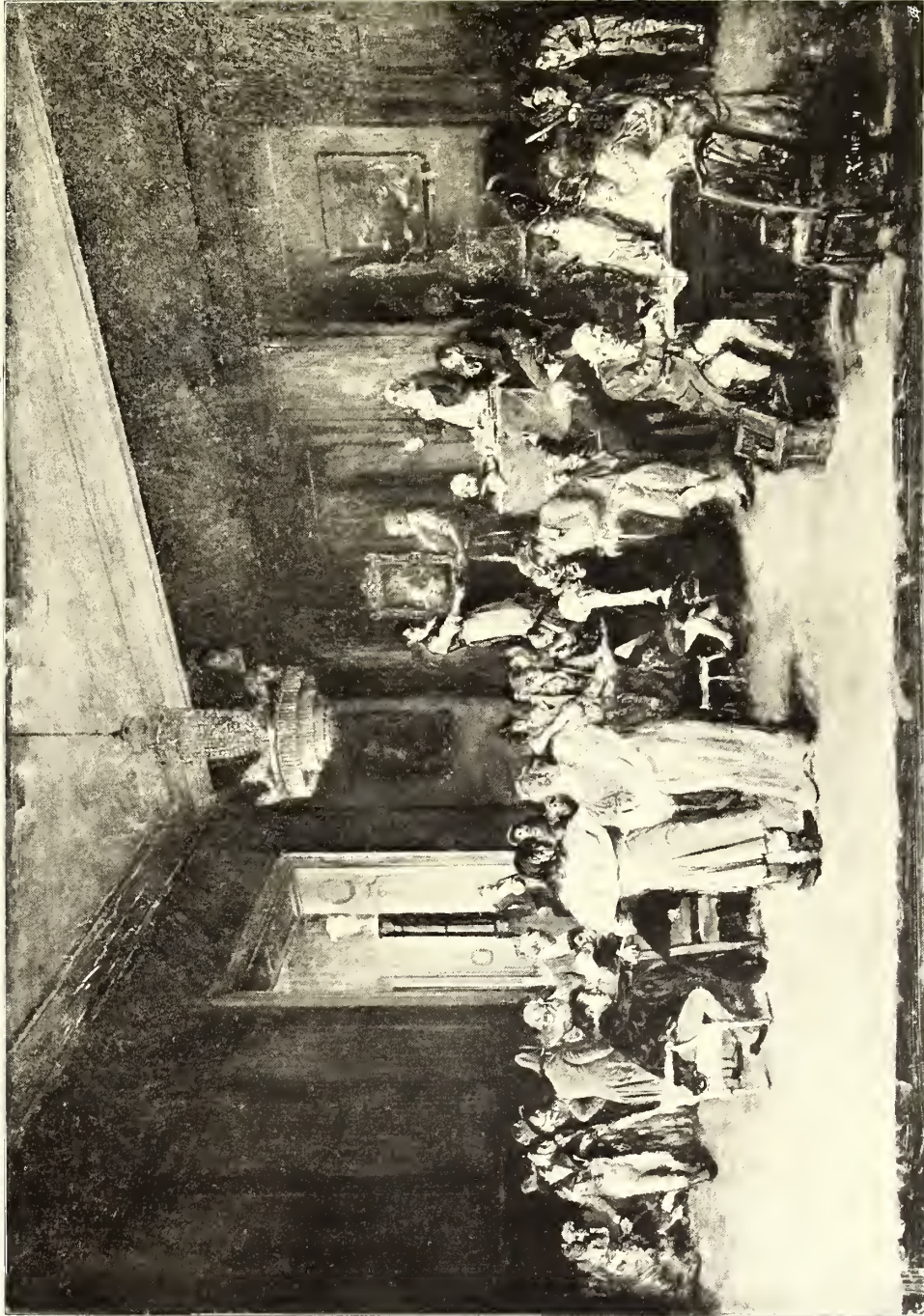

A DÖBRENTÉI-TÉRI PIAC

FESTETTE BRUCK LAJOS

Az ő naturalizmusuk merő tárgyilagosság, az ő líraiságuk valóságos logikai folyamat. A természetnek az az elevensége, amelyet képeikben megszólaltatnak, az elevenségről való meggyőződésükből fakad, és az elevenségről való tudatunkkal értetik meg. Képeiken nem a levegő, nem a verőfény, nem a napvilág és a foltok találkozása érezteti velünk azt az elevenséget, hanem pusztán csak a tájék hangulatossága. A nézőben attól a rezonanciától, amelyet képeik hangulata a lelkületében kelt, az eleven természetre való visszaemlékezés támad. Mintahogy például multunkra emlékeztető benyomásoktól egyszerre csak emlékezve visszaérezzük a mult egész elevenségét.

E sajátságosan dualisztikus festésnek az objektív hangulatfestésnek élén SPÁNYI Béla és TÖLGYESSY Arthur állott. Egy ideig PÁLLIK Béla is, aki a szoros tájfestéstől csakhamar elpártolt és azóta az ő erős objektivizmusával jobbára állatokat fest. SPÁNYI Béla a zombékos, a mocsaras tájékokon kereste a hangulatosságot. De hangulatokat érlelt számára az erdő mélye és a sziklás hegyoldal is. Azokat a tájékokat

ÁRVERÉS

FESTETTE KÉMÉNDY JENŐ

kereste, amelyekben a tájrészek sajátosságos elrendezése a nézőjünkben melankóliát éleszt. A mélabús hangulat fejezi ki Spányi Béla összefüggését a természettel. Ennek a hangulatnak ezer titkát, ezer fortélyát ismeri. E hangulatnak szakasztott úgy a tudósa, mestere, mint a hogy valamikor a természeti heroizmusnak tudósai, mesterei voltak a java patétikus tájképfestők. Csakhogy ő mesteri objektivitással konstatálja a hangulatos tájéket s művészi naturalizmussal ábrázolja a valószerűségét. A dolgokat önmagukban és a beállításukban tudva látásnak és ábrázolásnak művészete az ő festése, amely pedig mindig az érzést szólítja s nem is megértést, hanem együttérzést követel a képei nézőitől.

Ez a tudatosság dominál művészete minden összetevőjén. E tudatosságával szólaltatja meg a líraiságot s e tudatossága remekel a kompozíciójában. Javaképeiben a kompozíciójának csak alig néhány elemmel van dolga, de úgy összerója, úgy egybehangolja, úgy fölépíti őket, hogy a magátólértetődés hatásával hatnak s a hangulatkeltést a legszabatosabban szolgálják. Vagy talán nem is komponál, hanem csak „beállítja“ a tájéket. E beállítás is impozáns tudatosságról tanuskodik. Látjuk erdejét, amelyben a beállítás mesterségével a bensőséget miszticizmussá növeli. Sejtelmes alakok hozzák az erdőbe a titokzatosság hangulatát. Objektiv természetességgel ábrázolt, naturalisztikus őszinteséggel konstatált alakok a művész tudatán lesűrődött s a mi tudatunkon át megértett „darab természetbe“.

Spányi a mi legkedveltebb művészeink közül való s a külföldön is megbecsülik. Németföldön is, ahol az objektivizmus különben is a legtiszteltebb ideál; olyan, amelyben az ellentétek találkozhatnak anélkül, hogy a logika megdőbbenne. A festészetben a logika különben úgy alkudozik és úgy megalkuszik, mintha a műzsával üzleti összeköttetésben volna.

TÖLGYESSY Arthur ábrázoló objektivizmusa a hangulatosságot nem a melankólia elemeiből rója össze. Ő a természet boldogságos szépségességének tudatával indul ki a tájék meglátására, a tájék ábrázolására. Az ő tájéka a virágos rét, a tarka mező. A nap fölkelte, a nap delelése az ő elbeszélésének tárgya. Mivel a boldogságos hangulat nehezebben kél, mint a szomorúságos: a melankóliára inkább reagálunk, mint a vidámságra. Spányi képei ezért inkább líraiak mint Tölgyessy-éi. Pedig egyformán objektívek. Spányi képei inkább úgy hatnak, mint vallomások, Tölgyessy festményei inkább úgy, mint elbeszélések. Amazok hangulatokat keltenek, ezek érdeklődést. Az iránt, hogy milyen is a nap fölkelte, a virágos mező, a tavasz boldogsága, a nyár gazdagsága? Tölgyessy, a hangulatfestő, ezért inkább epikus, mint lírikus. S ezért természetesebb az ő objektivizmusa, mint Spányi Béláé. S talán ezért kevésbé tüntetemes is a tudatossága; célját szolgáló tudatossága.

A napsütés elbeszélője sok mindent mesél a verőfényről, csak arról nem akar hírt adni, hogy a fény tulajdonképpen levegő rezgése s hogy a színek, a foltok, az árnyékok e rezgésnek játéka. Tölgyessy képeiben is azzal az elevenséggel él a természet, amelyet a tudatosságunk tud róla. Nem a szubjektív látása ismerte föl annak az elevenségnek nyilvánulásait. De erős valóságsszerűségével, a dolgoknak, a részeknek s az összefüggésüknek naturalisztikus ábrázolásával a képe nézőjére a természet elevenségének ezt a tudatát ráerőszakolja. Vele együtt tudjuk, hogy a fa, a bokor, a virág, a fűszál él. S hogy ez az élet szép s hogy ez a szépség poétikus. Az ő tájképei a természetről való naturalisztikus elbeszélések, de ez a naturalizmus is olyan, amely beéri a pontos megállapítással, a megállapodásnak festői kifejezésével, de nem vet rá ügyet, hogy a festői benyomás keletkezését kikutassa és e keletkezés útján a szubjektívizmust érvényesítse. A látásnak, a képformálásnak nagyszerű szubjektívitasát. Így történt, hogy a napsütés festője a verőfényt nem színeket alakító, foltokat formáló, felületeket fölbontó, mélységeket érzetelő munkájában figyel meg. E munkának megismerése merő szubjektívitas, míg a természetről tudott dolgok meglátása objektiv megállapítás-számba mehet. Tölgyessy festésében is eluralkodott az az objektivitas, amely hangulatfestőinknek főntebb említettem egész sorát jellemzi.

A plein-air-festés tájfestőinket kiszabadította ebből az objektivizmusból. S a szabadvilágítás-festés a maga sok változatával a naturalizmusból kivitte őket a dekoratív festésbe. A valóság alkotó finomságainak, a levegő elevenségének, a foltkeletkezés titkainak kutatása, az igazság fanatizmusa szembezállt az objektiv valószerűség zsarnokságával. Kezdetben úgy volt, hogy a konvenciók ellen és a szabályosság ellen föllázadt művészet a tájfestésben uralomra akarta juttatni a festői igazságot s a konvenciók kifejezés helyett a naturalisztikus konstatálást tette meg törvénytényé. Hanem ebben a törvénytényességben nem tudta megtalálni önmagát. Mert ez a konstatálás a maga tárgyilagosságával megint csak eléje állt a szubjektív festői látásnak, tehát a festői igazság megismerésének, az egyéni megismerésnek. Folytatódott tehát és folytatódik a forradalom. Most a naturalizmus tárgyilagossága ellen az individuálizmus szabadsága lázongott. E sza-

LÁM MEGMONDTAM!

FESTETTE ZEMPLÉNYI TIVADAR
A KÖNYVES KÁLMÁN JOGOSÍTVÁNYA

SZINNYOMAT
HÖRNYÁNSZKY VIKTOR
SAJTÓJÁBÓL

A KECSKEMÉTI NAGYTEMPLOM FALFESTMÉNYE

FESTETTE ROSKOVICS IGNÁC

ANGYALCSOPORT

badság pártfogása alatt fejlődött az újabb magyar tájfestés. Az a sok iránya, iskolája, divatja, amelyeknek művelői az egyéniség joga és az egyre alakuló új konvenciók csábítása közt hánykolódnak. E forrongás a naturalisztikus tárgyilagosság nyomába a naturalisztikus impresszionizmust viszi, az objektív megállapító hangulatfestés nyomába az impresszionista hangulatképet, a tudott festőiség nyomába az átértett. És a tájkép bensőségét fölvaltja a sejtelmesség, a természet tartalmának kutatása, a természet dekoratív szépségében való gyönyörködés. Már nem a dolgok összetartozásának feltüntetése, hanem mivoltuk kiokumlására inspirálja a tájfestést. A szabadvilágítás festésével megkezdődött új tájfestés: a színértékeknek kutatása, s a foltharmoniák megfigyelése közben ráadta fejét a finom differenciálásra. A dolgok mélyére akar jutni, a beszédes természet nyelvét meg akarja tanulni. A szavait, a mondatfűzését, a szerkezete szépségeit, finomságait. A képeken a felület megelevenedik, a foltok vibrálnak, a harmónia izgalmas lesz. S ettől a kutatástól, ettől a differenciálástól, ettől az izgalmas elevenségtől szinte elmosódik a hangulatfestés és a dekoratív festés elválasztó határa. A kettő akárhányszor találkozik, egyesül. Vagy a természet tartalmának sejtésében, vagy a dekoráció megkapó, megrendítő, megható pátozásában.

Elérkeztünk az új tájfestés harmadik országába. Amelyben a szó legszorosabb értelmében vett modernség szólaltatja meg a természetet. A hangulatfestők élén báró MEDNYÁNSZKY Lászlót látjuk, a dekoratív tájfestés élén FERENCZY Károlyt. Amaz megmaradt a hangulatfestés határai közt, csak hogy a maga szuverén hatalmával új tartalommal töltötte meg azokat a határokat. Emez a természet dekoratív szépségét megszólaltatván, szóhoz juttatja a tájék sejtelmességét, hangulatai titokzatosságát is. Amaz a természet költészetét bujván, a festőiség magaslatára jut el, emez a természet festőiségét kutatván, megérzi a költészet mélységeit. Ugyanúgy viszonylanak egymáshoz, mint FÉNYES Adolf és MAGYAR-MANNHEIMER Gusztáv. Csak hogy ezeknél a dekoratív tájfestő tartja be festése határait s a hangulatok művésze jut el a dekoráció szépségeihez. Fényes Adolf a foltharmoniák egész özönével tölti be azokat a határokat, Magyar-Mannheimer pedig a természet pátozásától lelkesítetten a festőiséget a dekorációban találja meg.

Báró MEDNYANSZKY László művészi egyéniségének kutatása szinte izgalmas föladat. Mert a kutató olyan ellentétek közt kénytelen bolyongani, amelyeket akár természetelleneseknek is mondhatna, ha a kikutatott művészi egyéniség nem azt bizonyítaná, hogy az a természetellenesség csupa értékes harmónia. Íme a legfinomabb impresszionizmust olyan mesteri konstruálás fejezi ki, a mely szorgalmas előtanulmányok eredményeit dolgozza föl. Íme a legsejtelmesebb miszticizmusnak a legtudatosabb pozitivitás a megszólaltatója. Íme a megindító hangulatoknak a legalaposabb természetkutatás a kifejezője. Íme a megindító líraiságnak a hatásokat korrektül kiszámító festői technika az érvényesítője. Mednyánszky képei beszédesen bizonyítják Whistlernek azt a tételét, hogy az igazi művész képen a festés és tanulmány szorgalmatossága sohasem látszhatik meg. A képből nem szabad a veríték savanykás szagának kiáradnia. Ennek a párázatnak belelegzésétől elvész művészi gyönyörűségünk. És kellett, hogy Whistler nemcsak a megfestés szorgalmára, hanem a tanulmányozására is gondolt, amikor a szorgalom megjelenéséről ilyenformán elmélt. Mednyánszky képei a legszorgalmasabb, a legpedánsabb természettanulmány eredményei és megjelenésük mégis merő közvetlenség. És azt sem érezhetni rajtuk, hogy ezek a nagy ellentétek játszanak bennük össze. A pillanat őszinteségét s az őszinteség meleg mélységét érzetik. Misztikusságuk nem színlelt, pedig a kifejezése kiszámított, hangulatuk nem affektált, pedig a megszólaltatásukban a festő a hatást latolgatta. Mednyánszky a természetet nem festi le, hanem természetet komponál. De olyan biztossággal, amelylyel a természetet akár megteremthetné. Meghódította a természetet szüntelen megfigyelése, észrevése, tanulmányozása útján. Neki a tájék nem modellje, amelyet beállít, hanem témája, amelyet megalkot. Mert „a kisujjában van” a természet egész rekvizituma. Úgy fest, mint valamikor Böcklin, a ki szintén mindent meg-

figyelt és mindenre emlékezett. Nem rahja a világításnak, mert maga terem világokat és bennük valóságos világítást. És az alkotásai a teremtő erő nagyszerűségén kívül a valóság erejével is hatnak. Minden költő ezzel a két hatással hat.

Természetfölfogásának hasonlósága folytán Mednyánszkyval együtt, mint a követőjét, tanítványát — szokták emlegetni KATONA Nándort. Ő is a tájék rejtelmességében keresi a hangulatot. Csakhogy Katona Nándor képei láttára az az impresszióm támadt, hogy bennük a sejtelmes melankólia nem az érzületből, hanem a tudatosságból fakad. Meglehet, hogy tévedek, de nekem az a benyomásom, hogy azok a képek már nem a természet szomorúságát festik, hanem, hogy a természet szomorúsága iránt érdeklődőknek festették őket. Nem a művész vallomásai, hanem az érdeklődők fölkeresése. Kétségkívül finom és előkelő festő Katona Nándor, csak hogy megtévesztette a hangulatának sikere. És azé a művészeté, amelylyel hangulatát ki tudta fejezni. A köd, a hervadás, a párás alkony a betegségnek poézisét hirdette műveiben. Érdekes megkapó poézis, különös művészet. Belénk kap nagy erővel, mert a beteg természet a misztikus

ANYABIRKA BÁRANYOKKAL

FESTETTE PÁLLIK BÉLA

A KÖNYVES KÁLMÁN JOGOSÍTVÁNYA

FESTETTE SKUTE CZKI DOME

RÉZHAMORBAN

erők titokzatos hatalmát demonstrálja, s mert a lelkünk most erősen rezomál a sejtelmességre. Változatos-
ságra vágyakozásból haragosai leszünk a világosságnak, beleuntunk a racionalizmusba és rohanunk a
titokzatosság után. A köd lett az ideál, már nemcsak a verőfény az; a homályosság az új poézis, már
nem a napsütésé. Katona Nándor ennek a betegség-kultusznak nevezetes festője volt. Nála a természet
csupa sorvadás, csupa életellenesség volt. A levegője pára, a földje mocsár, az ege gőz, a felhői köd, a
fái hervadás voltak. S hogy sokáig azok voltak: a betegség poéziséből a poézis betegsége lett. A mindig
egy hangulatnak mindig egyforma kifejezése, a mindent homályba burkolás és mindent ködbe fürösztés,
a színek folytonos gyűlölése, a fény szakadatlan kerülése, a piktúra örömeitől való szüntelen tartózkodás,
az egyhangúság fanatikus keresése: sorvadásos aszkézissá rontotta Katona Nándor festését. A betegség
panasza megható, de folytonos panaszkodása már semmitmondó. Kivált akkor, amikor a frazeológiája, a
jajongása mindig egyforma. És Katona Nándor megérezte, hogy kezd semmit sem mondani a természetről.
Megdöbönt a maga egyhangúságától és keresni kezdte a szabadulás módját. Újabb képei érdekes vallomások
erről a keresésről. És szerelmi vallomásai is a piktúrához, amelytől messzire elcsábította volt, nem is a
hangulatról való mesélés, hanem a róla való fáradt reflexió. Színei melegebbek, levegője finomabb lett.
Meglátta a tájékban a dekorációt és megbarátkozott a távlatával. És most, hogy már nem finom köd-
szerűségre törekszik: a festése — finomabb, könnyebb lett. Mert azokban a képeiben, amelyekben lehet-
szerűségre törekedett, vastagon, töményen festett. Most pasztell-technikája is tökélesedett és érdekesen
fokozza olajfestményei hatását.

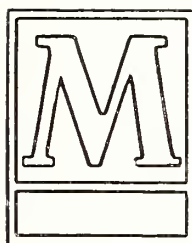
FERENCZY Károly is a magában álló festők közül való. Azok közül való, akiknek nem csak az alkotásaik
iránt érdeklődünk, hanem a fejlődésük útja iránt is. Azt a kérdést szeretnők hozzájuk intézni, amelyet
NIETZSCHE mint lelkiismereti kérdést önmagához intézett: „Elöl jársz? Mint vezető vagy mint kivétel jársz-e
ott? Elöl akasz-e menni, vagy pedig magadban akarsz-e járni? Tudnod kell, hogy *mit* akarsz, de azt is,
hogy *akarsz*“. És bizonyos, hogy Ferenczy Károly is azt felelné, hogy e megfontolások neki is lépcső-
fokai voltak. Nem pihent meg rajtuk, hanem fölment rajtuk.

A művészetébe elmerülvén, talán mi is meglátjuk azokat a lépcsőfokokat. És megismerjük azt a
forrongást, amely a sokaságból kivitte; nem mint megfutamodót, hanem mint magában járó Bevitte a
misztikus árnyékokba s onnan tovább küldte a verőfénytől a mámorosságba. Az „Est lovakkal“ című kép
pikturájából a „Festőnő“ című kép festéséhez. Ez a forrongás szertelenné tette a festését, vaskossá a rajzát,
erőszakossá a színeit. De megtalálta azt, amit keresett; leküzdte azt, ami megakasztotta, s a verőfény-
érzéke mintegy hatodik érzékévé formálódott. Hatalmába kerítette a tűző nap fényét és ragyogó árnyékait
és megfestette a „Festőnőt“, az „Erdőben“ című tündöklő színpompát és a „Keresztlevétel“ című képet,
amelyben hatalmas erővel érvényesítette azt a jussát, hogy akkor, amikor fest, mindent, amit fest: pusztán
pikturái aktusnak nézzen. Ezt a jogot szuverén hatalommal érvényesítették a két nagy festő-századnak
mesterei. Képeiken a maguk abszolút festői fölfogása szólal meg kompozícióban is, festésben is. Manapság
más szempontjai vannak az abszolút festésnek, ma a fényhatás, a folthatás, a dekoratív színhatás kifeje-
zetten akar érvényesülni benne. A nagymesterek ráhagyták egyenes utódaikra azt a jogot, azt a kötelességet
is, hogy amikor festenek, mindenekelőtt festők legyenek. És Ferenczy Károly megbecsülte ezt az örökséget.

S hogy időközben félreértéssé lett az abszolút festés azok számára, akik a mesterségbeli tökéletességet
a kulturközösségbe vagy nem tudják, vagy nem akarják beiktatni, hogy beháborodtak a l'art pour l'art
jelszóba, hogy célle szentesítették az eszközt: lemondatták a művészetet kulturrangjáról és megtették nagy-
szerű ügyességgé Egy boldogtalan félreértés áldozatai lettek. Íme, Ferenczy Károly is feljutott az abszolút
festés magasságára, de nem tévelyeg fent a bércen, hanem végigjárja róla a festés minden tartományát.
A hangulat és szín-szimfónia festését. A tájképet, a genre-t, a történelmi képet, az arcképet, a csendéletet.
A stílizált dekorációt és a naturalista lefestést, a misztikus árnyékok, a ködhomály, a párás tónusok izgalmas
pikturáját és a szabad verőfény, a meleg árnyékok, a buja, kövér színek mámorát. Mindig csak festő, de
mint festő: érzéseknek, hangulatoknak, szenvedelmeknek, gondolatoknak embere. Megszólaltatja őket a
vásznán és sohasem szól más nyelven, csakis az abszolút festés nyelvén. Ki tud rajta fejezni mindent,
hiszen más nyelven nem is fejezhető ki az, ami festői. Ez a nyelv a lelkületbe elmélyedésnek is nyelve;
ezen a nyelven kifejezhető a megértett „emberi“. Íme, elmondhatja Ferenczyvel az arcképein azt, amit
emberek pszichéjéből megértett. Az ő arcképei megcáfolhatatlan emberi dokumentumok. Az arcképfestése
szinte kegyetlenség: kivetkőzteti az embert a pózból, letépi róla az álarcot. Az ő vásznán megszűnt az
ember szerepe és megnyilvánul maga az ember.

KIÁLLITÁSI TEREM A MŰCSARNOKBAN

ÁR Ferenczy Károlyt is nehéz volt az osztályozott tájképfestők közé sorozni. Pedig annak a foglalásnak, amely az újabb magyar tájfestés számára meghódította az ő harmadik országát, ő az egyik vezére. De ő is a mindentfestők közé tartozik. A természet körét kitágították és megtelepítették benne az embert, és esakis úgy mint ő, jutott FÉNYES Adolf is a tájképfestők közé. Más osztályozó jelzőt adhatnék neki. Azt, hogy magyar festő. Sajátosan magyar, ellentétben az éppen nem sajátos magyarországi festőkkel. Az a jelző a festésnek új osztályát jelöli meg. A legértékesebb osztályozás műkifejezése. Egy régi nagy vágyakozás megvalósulását hirdeti. Fényes Adolf a megvalósítói közt elől jár, és nem nagyon sokan

járnak vele együtt. Csudálatos együttjárás, csupa magában állókból áll ezeknek az együttjáróknak közössége. Ez a paradoxon hamarosan megoldódik, mihelyt a magyar festés magyar voltának fogalmát tisztázzuk. Magyar festés a magyar festők eredeti művészete. Magyarul az a magyar piktor fest, aki úgy fest, ahogy más senki sem fest. A magyar művész sajátos festése: a magyar festés. Nem a témák magyar vonatkozása, hanem a festésnek idegen vonatkozástól mentessége teszi magyarrá a festést.

Vagy két évvel ezelőtt Lipésében ötven-hatvan magyar képből kiállítást rendeztünk. S a lipesei kritika a kiállítást meglepetésnek mondotta. A magyar festést köszöntötte benne. Azt, amely már nem magyaroknak párisi, müncheni, worpswedei, karlsruhei, skót, angol festése. Azok a képek nem hasonlítottak egymáshoz sem fölfogás, sem kifejezés, sem hangulat, sem tartalom dolgában, s a gyűjteményüknek mégis egységes jellege volt. A festés eredetisége, sajátossága adta meg a jellegét. S ezt a jelleget a német kritika magyarnak nevezte. Kell, hogy minden gondolkozó kritika, — minden kritika, amely a művészet filozófiája. — annak tartsa. A modernség íme megteremtette a magyar festést. Mert fölszabadította a magyar egyéniséget. A magyar művészi egyéniség festése a várva várt, az epedve megálmodott sajátos magyar festészet.

Azon a kiállításon őszinteségével, erejével, festőiségével, egyénisége kifejezettségével mélyen hatott FÉNYES Adolf. A táj- és emberfestő, a természet sajátos megértője, a senki nyomába se lépő magyar festő. Legelől van azok között, akik annak az új osztályozásnak tartalmát, jogosságát adták.

Fényest a szegény emberek festőjének szokták nevezni, amiért a témáit nem ott keresi, ahol a világ pompás, s amiért nagy, becsületes, tiszta művészetét az egyszerűség kifejezésének szánta. Ez az elnevezés nem csak őt illeti meg. Odakint valóságos osztályozás számba megy. S ez az osztályozás jellemzi, hogy a modern festők a rubrikázókat milyen zavarba ejtették. De megszólal benne azoknak az öröme is, akik a szociális festés megnyilvánulásait keresvén, köszöntve választják külön azokat a képeket, amelyeket intenzíven társadalmi tartalmúaknak mondanak. Fényes festése talán legbeszédesebben hirdeti, hogy az abszolút

festés nem jelenti a festőművészet kikapcsolását az emberi szolidaritásból. Hogy csak éppen a festés kifejező módjának más művészetek kifejező eszközeitől és módjától való szigorú elkülönítése az értelme a l'art pour l'art jelszónak. Semmi egyéb. Íme Fényes képei, minden izükben abszolút festőiék, és mégis emberik. És mindig egyszerűek. Talán az egyszerűségért kerül ki azt, amit kompozíciónak hívnak. A kompozíció összetétel, ő pedig az egyszerű alkotó elemekre bontás embere. Talán azért szereti azt az ő világát, a szegény embereket, a munkást, a parasztot, a szürke falut, a kis majort, a földműves nép földjét, mert ebben a világban a festő is, de még a pszichologus is kevés komplex dolgot lát. A simplex világ rá úgy hat, mint a testté vált egyszerűség. Ezért szeretheti, és ezért festi akkora fanatizmussal.

Mert fanatikus az ő festése. Nagy, széles ecsetvonása, határozott, hatalmas vonala, erős, biztos lapidarisan beszédes rajza, mélységes masszív színei: fanatikus, erőszakos tüntetés az egyszerűség mellett. Minden művészet nagy mestereinek javaereje volt az egyszerűség. Ez a hatásuk magyarázata, ez az imponálásuk titka. Fényes ezt a titkot megértette. Ezért nagystilűek a festményei. S azonkívül — pontosak is. Talán senki úgy, mint ő, nem érti és nem érzi át a valeurök beszédességét. Az ő nagyvonalú, széles festése csupa finom szabatos szín- és foltértékelés.

Az ő nagyszerű egyöntetősége mindig megnyugtató biztosság tudatával tölt el bennünket, míg **MAGYAR-MANNHEIMER GUSZTÁV**, a kinek a festészete csupa ellentétesség, szinte elkábít sajátosságos sokféleségével. Sokféleségében nemcsak tudás nyilvánul, hanem a sokat tudóknak az a különös kedve is, hogy megleljenek, megdöbbentsenek. Azok, akik róla véleményt formálnak, ezt a véleményt bizonyára úgy kezdik, hogy: Mannheimer mindent tud. Ezt a főimpressziót kelti a művészet. Egyénisége nemcsak a kifejezés sajátosságában nyilvánul meg, hanem a fölfogása különösségében is. Különös világfölfogásban. A természetben eszelekvő heroizmust lát. Azt vallja, hogy mindenben, ami van, érvényesül valahogyan a természetnek ez a heroikus volta. Ez a minden ízében tudatos festő nagyszerűn naivvá lesz a világról való fölfogásának hatása alatt, és ez a naivitása érleli festésében a nagystilűséget. Mert a festése nagystilű. Mennyi ellentétesség, milyen komplikáltság az ő művészi egyénisége! S ettől a benne uralkodó ellentétességtől az ő komoly egyénisége szinte ugyanolyan pikantériával hat, akár valamely szenvedő dekadens.

A GYÜMÖLCSŐSBEN

FESTETTE PESKE GEZA

PÁSZTORTŰZ
A PUSZTÁN

FESTETTE
RÉVÉSZ IMRE

Mannheimernek a világ nem csak színekép, hanem hangulat és értelem is. Nem igen tudok hamarjában valakit is festőink között, akinek a festészete olyan tökéletesen megfelelne annak a definíciónak, hogy a műalkotás a művész temperamentumán keresztül nézett darab világ, mint Mannheim festése. — Bárnit is ábrázol, mindenben megnyilvánítja az ő sajátos látását, különös fölfogását. Minden, amit lát, már is nagystílusú mutatkozik neki, de ő nem juttatja rögtön kifejezésre, hanem előbb átutalja az emlékezetének. A képei komplikált intellektuális munka eredményei. Lát és földolgoz, azután emlékszik és átdolgoz. Lát ezer elemet, földolgozza őket pozitív tudássá, azután megszerkeszti a képet az emlékeiből, emlékeiben gyökerező fantáziájával; megeleveníti, megtestesíti, nagystílusúvá formálja a maga sajátos fölfogásával s aztán ezt az ilyen formán testté vált természetet, ezt az alakot, pozitív formát öltött képet — lefesti. Szakasztott úgy, mint a csakis lefestők. Látja a színek, a felületek, a foltok, az árnyékok játékát, látja a vibráló fénynek formát és szint alakító hatását is. Látja a mélységeket és a színértékkülönbségeket, a távlat kialakulását és a levegőnek térformálását.

Már megírtam róla, hogy a természetet tragikus hősnek tartja. Hősnek, aki csupa heroikus erő, akinek a megszólalása: villám és égzengés és fölindulás és vulkánok tűzforradalma, s akinek bármennyire szertelen is az ereje, el kell tűnnie azt, hogy az emberi békés munka uralkodjon rajta s akinek bele kell nyugodnia abba, hogy a mosolygós verőfény és játszi tavaszi kedvesség is érvényesülhessen benne. Ez a hős tragikus hős. Attól, hogy a természetet ilyenképpen dramatikusan jeleníti meg s hogy indulatok, erőöntudat és lázongó harag megszólaltatójává avatja: Mannheim pátosza néha szertelenné lesz. Szertelenségétől pedig megzavarodnak festésében a színértékek, aránytalanok lesznek a mélységek, ónossá lesz a levegő, keménynek lesznek az alakok. Hanem ezekben a szertelen képeiben még kábítóbban nyilvánul Mannheim erős kolorizmus. Amely különben is javatehetsége. A színekben való öröm szinte ugyanúgy uralkodik a képeim, mint a fölfogásának nagystílusúsága. Ezzel a kedvével is a pátoszt szolgálja. Színei sajátosságosan mélységesek, nem annyira ragyogók mint komor sűrűséget, töménységet éreztetők. Nehezek és mégis nyugtalanok. Nagy súlylyal rontanak egymásnak. Egymással küzdenek, nem csak úgy pihennek egymás mellett. Mintha azért rakták volna őket nagy, bátor esetvonással egymás mellé, hogy egymást izgassák s az egymás uralmát a maguk érvényesülése kedvéért zavarják.

Sokfélelek fest és a festése mégis mindig egyforma, és mindig a rajzolás uralkodik benne és mindig a kifejezés határozottsága, majdnem kemény határozottsága, szigorú meghatározottság, az egymás mellett levő ségeknek pontos, energikus különválasztása jellemzi festményeit. Az a sokféleség megkapó routint, a tudás pedig páratlan ügyességet nevelt beléje. A képei javarészt nézvé, azt érezzük, hogy Magyar-Mannheimer a festése fölött áll s hogy bár e festésben mindenütt erős individualitás nyilvánul: a festés nem izgatja, nem kap bele a lelkületébe, nem fárasztja az idegeit, nem zavarja az érzését, gondolkozását. Fest, mert örül neki, hogy tanuságot tehet a tudásáról. Mintha csak ez a tanuságtétel inspirálná!

Talán szeszélyeskedés az, hogy a festőknek ezt az egymáshoz viszonyítását folytatom, de talán több nála: olyan kíváncsiság, amilyennel a folyók torkolatánál megszokták figyelni azt, hogy meddig látszanak különváltaknak az egymásba ömlött vizek? Meddig érezzük tájfestőink festésében a hangulat vagy a dekoráció külön hatását, s hol olvadnak össze ezek az uralkodó fölfogások? Tulajdonképp nem is a fölfogásokban való rokonságot keresem, hanem inkább egymással szembe vagy egymás mellé állítom a különböző fölfogásúakat. Úgylehet, hogy ez csak kritikus sport, de talán kritikai megállapítás-számba is mehet.

Így állítom egymás mellé, egymással szemben GLATZ Oszkárt és GRÜNVALD Bélát, így kutatom például a szolnoki és a nagybányai tájfestők viszonylatát, s így állapítom meg, hogy akárhogy egybefolytak, elegyültek is a táj dekoratív és hangulatos fölfogásának hullámai: az uralkodó fölfogás sodra minden festésben észrevehető. Nem a naturalizmus, nem az impresszionizmus, nem a pozitívizmus, nem a kifejezés, hanem a fölfogás domborítja ki igazán tájfestőink sajátosságát. És bárhogy találkoznak is, bárhogy egybeszűrődve látszanak is azok a fölfogások, a belőlük kiformalódott egyéni sajátosságok a maguk főirányához hívek maradnak.

Glatz Oszkárt a Fényes Adolf szomszédságában látom, Grünwald Bélát a Ferenczy Károlyéban. GLATZ Oszkár a természet dekorációját ábrázolván, naturalisztikus valóságfestővé, GRÜNVALD Béla pedig hangulatok megszólaltatójává lesz. Amaz annak a tudatosságnak festője, amely nem apriorisztikus, hanem a látás credője, emezt megihletti a természet sejtelmessége, amely szintén nem előre föltételezett, hanem ugyancsak a látás nyomán támadt. GLATZ Oszkár a verőfény abszolút festője. Neki a világ csak világítási probléma, a világosságot pedig, az ő hite szerint, más is nem adhat csak a forrón tűző nap. Akkor, mikor delelőjén

van. És ad is a képeinek olyan világitást, hogy szétoszlik tőle minden, ami a természetben sejtelmes és rejtelmes. Glatz nem osztozik azoknak a véleményében, akik azt tartják, hogy a föld és az ég között nagyon sok a nem tudott, a misztikus dolog. Neki mindent bevilágít, föltár a verőfény. És a verőfényt még sem brutálisnak, mindent fehérre izzasztónak és feketére perzselőnek festi. Ő a verőfényvel nem játszát hősi komédiát; inkább mindent megmagyarázó józanságot. Nem erőszakolja a felületet kemény fehérségre és kemény árnyékokra. Ő a megvilágított levegőt festi. Ezt a láthatatlan, megfoghatatlan matériát, amely mint valami lelkiismeretes megbízott hordja és szétosztja a világosságot, mélyíti a színeket és az árnyékokat, de nem tagolja szét lapos színelület-részekre, se pedig a világot át nem formálja geometrikus távlatképpé. Az ő képei meleg, fényvel, világossággal átítatott festmények. A világosságnak ettől a nyugodt

A KÖNYVES KÁLMÁN JOGOSÍTVÁNYA

KÜZDŐ BIRAK

FESIETTE VASTAGI GÉZA

uralkodásától a képei csupa pozitívassá lesznek. Tájképein a természetben nincs sejtelmesség, figurális képein sincs mit elképzelnünk. Festése még sem pusztá konstataálás, hanem a festőnek azon való örömet demonstrálja, hogy a verőfénytől mindent megláthatott, s hogy ez a minden olyan nagyon szép és olyan nagyon festői. Az impresszionisták festésében nem mindig látom ezt az örömet, de látom gyakran a kifejezés keresésének keserves fáradságát. A mi finom, meleg tónusú, verőfénybe szerelmes pozitivistánk képei végig vallomások a festőjük örömről. És a festőjük tudásáról, rajzban való mesteri erejéről, festésben való nyugodt felsőségéről.

GRÜNVALD Béla, mint mondám, az abszolút festőiséget keresvén, a természet tartalmasságának megsejtőjévé lett. Es ott, ahol tartalomfestésre adja a fejét, a témáját fölbontja festői alkatrészére. Ez a cirkulus

A KÖNYVES KÁLMAN JOGOSÍTVÁNYA

VASÁRNAP DELUTÁN

FESTETTE PACZKA FERENC

országnak mintegy határán, ugyancsak néhány értékes művészi egyéniség jelzi a törekvések sokféleségét. De érdekes fejlődéstörténeti jelenség azoknak a festőknek köztük való megjelenése is, akiknek eklekticiizmusában a konvenciók tájfestés hagyományából leszűrt tapasztalatok is érvényesülnek. Nem ez utóbbi között említem meg UJVÁRY Ignácot, BRUCK Miksát, EDVI-ILLÉS Aladárt. Amazok közé tartoznak ők. A modernebb törekvések tudatosai közé, akik nem mindig a maguk igazát fejezik ki, de kifejezik mindig az új festés igazába vetett hitüket. A plein-air festés mellé szegődött volt UJVÁRY is, BRUCK Miksa is. De csak demonstráltak mellette. Mindegyik a maga módja szerint. Ujváry Ignác az ő erős dekoratív tájlátásával, Bruck Miksa az ő bensőségre hajlandóságával. Ujváry az erdő nagy foltjait festette, s a paysage intime modern változatát festette Bruck Miksa. S hogy az a demonstrációjuk megtörtént, másféle bizonyításra vállalkoztak. UJVÁRY a szabad világítás festését összeegyezteti a tárgyilagos naturalizmussal, amely a dolgok, a tájrészek valóságosságának megállapítására törekedett. Ez összeegyeztetés közben a szubjektivitása másodsorba szorul. Az a tudatos költészet, az az apriorisztikus hangulat nyilvánul képeiben, amely ellen éppen ő tüntetett leginkább, amikor az uralkodóvá lett hangulatfestéssel szemben a világításfestészet mellé szegődött. A természet beszédességének, a táj festőiségének ilyenfajta pontos inventálása folytán sajátos ellentétbe jutott önmagával Ujváry, a természet rajongója. Ez a rajongás a folytonos tanulmányra nógatja, kiviszi az ő szépséges erdőinek mélyére, a kertek virágos ágyai közé, az utcák festői távlatiba, de minden tanulmánya csak annak az inventáriumnak pontosságát állapítja meg. Az örök elevenség, a szüntelen változás olyan imponerabilitások, amelyek nem leltározhatók. A szabadvilágítás festőjének azt a leltárt sutba kellene dobni s a szubjektivitását megint érvényesítenie kellene. Amellyel annak idején mérges-zöld tónusra vetítette volt a tájék nagy foltjait, majd meg ezüstös tónusba olvasztotta őket, s amelylyel meglátta a verőfény harmonizáló mesterkedését.

izgalmaknak köre. Ösztökélő izgalmaké. S a művész a kör közepén, sugárzásuk gócpontján állván, a festőiség és tartalmasság, a valóság és a sejtelmesség inspirációjával festi tájképeit. Historiái képei is a festői szempontok föltétlen uralkodásáról tanuskodnak. Úgy gondolkozik, hogy a festésnek a szín a legigazibb matériája. A mélységes, ragyogó tarkaságban való öröm. De annak az inspirációjának egyéb összetevőitől a művészetnek azt a föladatát érzi, hogy ne tagadja meg az emberivel való kapcsolatát. Ez a mindenek fölött festői piktör, megkapó, megindító kifejezést tud adni művészetében, az emberinek. Minden képében szigorúan festői, mert minden témájának megtalálja festői kifejezését. Föl tudja bontani a tájéket és benne az embert színtokrokra és árnyékokra, érdekes rajzbeli elemekre, és megtudja szólaltatni velük, általuk, ellenükre a képe tartalmát, a téma beszédességét, az elevenség valóságát, tehát sejtelmességét is.

Azokon az állomásokon, amelyen tájfestésünk mai küzdőhelyére jutott, az emlegettem harmadik

BIBLIAI TÁJKÉP

FESTETTE PACZKA FERENC

A KONYVES KALMÁN JOGOSITVÁNYA

FESTETTE PATAKI LÁSZLÓ

KURUC ELŐORS

BRUCK Miksa az intimitás festőiségét kereste. Ma is azt teszi. Most az interieurök hangulatosságát ábrázolja. A kunyhókét, a parasztkunyhákét, a falusi „jobbik szobáét“. A szabad világitás festője a szűrt fény képfomáló hatását kutatja. De nem a műtermét, hanem azét a helyét, amelyet éppen ennek világitásnak valóságában akar megfesteni. E világitás sajátos harmoniákat érlel s a föltértelelés különös virtuozitására izgat. És a rajz érdekes ekonomijára készíti a festőt, akinek abban a szűrt világitásban százszorosan kell rá ügyet vetni, hogy a tudatos látásának és a föltátásának határai valahogy össze ne mosódjának, s hogy a kifejezés beszédességéhez szükséges elemeket ne zavarja össze a fölösleges, a rajtot megterhelő elemekkel. És Bruck Miksa festése e föladata nógatásától megfinomodott, s a tudása fejlődött.

EDVI ILLÉS ALADÁR a vízfestés finom tónusain nevelkedett, és nem tagadja meg nevelését az olajfestményeiben sem. Érdekes körfolyamat az ő fejlődésének útja. Tónusainak finomsága, harmoniáinak lagysága: az akvarellfestés hatása. És újabb akvarelljein az olajfestés hatása alatt a színei melegebbek, töményebbek lesznek. S a harmoniákon kívül az ellentétek szépségeit is megszólaltatja. Ma már inkább a festés pozitivistái közé tartozik mint a hangulatfestők közé. Pedig a tájékei valamikor valóságos elégiák voltak, s a természet eleveenségét úgy tudta megéreztetni, hogy szinte kiéreztek belőle a levegőnek tűző verőfényre való vágyakozását, a színeknek a tűző napsugarakkal szeretkezésére való sóvárgását. Azóta az elegiából elbeszélés lett. A lírából epika.

A tűző verőfény izgalmas kontraszt-művészetében szinte kéjelgett TULL Ödön. Azok közé a napimádók közé tartozik, akik ezt az ő istenüket nem az irgalom, hanem a boszú istenének tartják, akinek a hatalma ugyan nagy a békében, de szertelen a könyörtelenségben. Az ő képein a napisten gyönyörködik a maga szertelenségében. Széttűt a harmóniák közt, és keblére öleli a kontrasztokat. Lecövekezi az árnyékok határait, s közöttük töménynyé sűríti őket. S a határokon kívül korlátlanul tobzódik a fény. A sugárzó hó sugárzó fénye. Tull Ödön szabadvilágitás-festéséből sohase fejlődött volna ki a differenciáló föltfölbontás. De kifejlődhet belőle a stereoszkopikus tájéklátás. Tull Ödön robusztus ereje megszeliülésre vágyakozik a vízfestményeiben. Itt a matéria megbékélteti, de ez a béke olyan, mint az egymásra leselkedő ellenségeké. Ekkora egészséggel a festő a tájék sejtelmességét nem veheti észre, s a hangulatok nem zavarhatják, a finomságok nem izgatják. A szókimondás öröme kielégíti. És igen gyakran, — a festésben is, — a szónak helyén való kiejtése ugyan kemény beszéd, de helyes beszéd.

A harmóniák és a kontrasztok között a nyugodalmas megállapítás is művészeti törekvés. Legelső sorban említettem hangulafestőink tárgyilagossága valamelyes fokig rokon vele, csakhogy ők akkor, amikor a dolgokat és összetartozandóságukat tárgyilagosan megállapították: a dologszerűségnek, a valószerűségnek ebben az ábrázolásában a színek harmonizálását nem mulasztották el. Éppen ebben az összeegyeztetésben látták a festőiséget. Hanem az a másik tárgyilagosság, amely a célzatos harmonizálással nem befolyásoltatja a kép kifejezését, amely a kontrasztok képfomáló segítségéről eleve is lemond, mert a valóságnak pure et simple ábrázolását tartja a festői valóság föltételének: csak éppen a szubjektívizmustól való eltávolodottsága révén rokon vele. De vérrokona neki. NÁDLER Róbert ennek az objektív festésnek legkifejezettebb képviselője. És legkiválóbb képviselője is. A tájék beállításában remekel. Rajza kifejezéses, és kifejezése megcáfolhatatlan. A képein minden abszolút igaz. Igaz az általános igazságnak igazával. A juste milieu tartózkodó finomsága árad képeiről, s a juste milieu érzékenysége szólal meg akvarelljeiben. Harmóniák és kontrasztok közt a bizonyosság erejével és nyugodtságával, a tévelygés és a lelkesedés közt a szabatos tudatában, dekoráció és hangulat közt a konstataállással való meglegedettségében: Nádler Róbert a modernség országában egy új fajta juste milieu-festés kialakulásának lehetőségét bizonyítja. Amely ugyanúgy, mint az elődje, forradalom és forradalom közt, az egyiknek igazát leszűri, s a másiknak jogát tagadja. A bevégzett tények művészete volt a juste milieu-festés annak idején is, annak látom ebben az új formájában is. Nádler az ő balatoni képein, egyéb tájképein is, az eget, a földet, és a vizet művészeti nyugalommá összehangolja. Ne dominálhasson egyik a másikon. A valóörök a jogegyenlőség alapján érvényesülnek képein. És imponderabiliák nem okvetetlenkednek bennük. Higgadt céltudatosság, és az eszközökön uralkodás dolgában teljesen tisztánlátás jellemzi Nádler festését. Tájképeiben is, genre-képeiben is.

Mig bennük a befejezett forradalmak leszűrt és kiválogatott hagyományai érvényesülnek, NEOGRÁDY Antal képei inkább forradalom előtről megörzött hagyományoknak kegyeletes ápolói. Az emlékező és az emlékeik közt élő legitimistáknak finom hangulatosságához hasonlítható az ő képei hangulata. Az emlékezés boldogságát érzi, amikor fest. És úgy visszaéli, úgy újból éli azt az ő világát, mint Turgenyev híres öreg párja, amely nem engedli a szobájába betolakodni a jelent, hanem megtestesíti, megleveníti benne

a képzelete, a vágya, az érzi-tele körét. Neogrády így andalogva megeleveníti a maga képze-
teit. És meg-
osztja őket azokkal, akik a művészettől azt követelik, hogy nyugodalmas életüket jóságos hangulatokkal
megédesítsék. Olyanokkal, amelyek nem zúdulnak, mint a féktelen áradat, hanem szelíden esobognak, mint
az erdei patak. S amelyek átörökölhettek, mint ahogy különben is örökség voltak. Festésében nincs lázasság,
nincs elégedetlenség. A juste milieu-festésnek e főszabályai érvényesülnek benne, mégse iktatom be ebbe
a festésbe, mert a bevégzett forradalmak eredményeivel való megelégedés nem szólal meg képeiben. Pedig
a juste-milieu-festésnek ez a legelső főszabálya. Neogrády alapos gondossággal, lelkiismeretes szorgalommal
fest. A l'art pour l'art félreértőivel szemben ez elv ellentétének a félreértője. Amazok szélsőséges abszolút
festők, ő szélsőséges abszolút elbeszélő. És illusztrálja azokat az elbeszéléseket, amelyeket a vadászok

A KÖNYVES KÁLMÁN JOGOSITVANYA

FESTETTE JENDRASSIK JENŐ

A SZERELMES LEVÉL

életéből, a történelemből, a vidék naivitásáról regél. Nem foltharmóniák, nem világítási problémák, nem a
festőiség lázasabb elemei inspirálják festés közben, hanem a téma teljes körülírására való vágyakozása.
S ezért nem különböztet a rajzban a szükségesség és a mellékesség között. Pedig a rajznak ez a külön-
böztetés az alapkelléke.

Ennek a különbségtételnek komoly művésze a korán elhunyt Tamás Antal. Rajza tudatosan uralja
azt az ekonomit, amely selejtez az előadás elemei közt, s közülük csakis a mindent sejtetőket rajzoltatja
le, míg a bőbeszédű részletet kitagadja. Képeiben kemény őszinteséggel szólaltatja meg a világosságról
való tudását. Élesen elválaszt, s ebben az élességben határozottságot lát. Foltjai, színei, árnyékai olyanok,
mintha festőjük azt demonstrálná velük, hogy „csak azért is” tudja, hogy mit akar velük. Stilizálni
akarja őket, elrendezettségükben gyönyörködni akar. Tanúságot akar velük tétetni arról, hogy vajjon melyik
technika a legjobb. Színei különösen az akvarelljeiben elevenedtek meg. Elevenek, meleg, könnyűek
voltak. És nem igen árulták be a festőjüket, hogy tulajdonképpen a szorgalomnak művésze.

Ugyancsak a rajzolósa gondosságával, megfigyelésének okos gazdaságos ábrázolásával, és azzal, hogy a festőiséget nem rendeli alá máskülönben erős elbeszélő és pontos konstatáló hajlamának: értéke-
sebb művészeink között hódított rangot HÁRY Gyula. Ez az utóbbi érdeme nagyon is számba jön az ő
illusztráló hajlandósága mellett. Minduntalan kitör belőle a szövegmagyarázás vagy a szövegkísérés kedve,
de csak nagyrítkán gyűri le a festőiségét. Az ő kis tájékaiban, utcáiban, kertjeiben, városképeiben meglátja
a foltokat, megéri az alkotó elemek pontos beszédességét túlkiáltó nagy mindentérettetést. És megszólal-
tatja; de aztán megdöbben a saját bátorságától. Nem bízik egészen ebben az ábrázolásban, s megtoldja
részletesebb kommentárral. Képeiben egymásba folyik a nagy dekoráció és a fejtegető illusztráció. A finom
harmonizálást megzavarja bennük az illusztrálónak pontos megérthetésre törekvése. Erős szubjektivizmusa
belebotlik a tárgyilagos naturálmusba, amely a megállapítás jogából nem enged. Még a hangulatok
világáért sem, hiszen valamikor ezt a világot éppen annak a jusnak a jogrendjére alapította. Hány a két
ellentét közt botorkálván, ide-oda téved, de a festőiség útjáról sohasem téved le.

TAVASZ

FESTETTE SPÁNYIK KORNÉL

A BUDAI KIR. PALOTA FALFESTMÉNYE

FESTETTE VAJDA ZSIGMOND

A NÉPDAL

ZON az útkeresztezésen, ahol a dekoráció a hangulattal teljesen egybeolvadt, ahol a tájk nagy felületekre oldódott föl, s ahol e felületek, ez uralkodó, ez abszolút felületek mégis a természet elevenségét, tartalmasságát, rejtelmességét, sejtelmességét éreztetik, VASZARY Jánossal, OLGYAY Ferencsel, MINÁLIK Dániellel, BOSZNAV Istvánnal, SZLÁNYI Lajossal és KANN Gyulával találkozunk.

VASZARY János buja, nehéz, néha szinte ónos színei, nagy rajza, széles, bátor ecsetvonása a komolyság, gyakran a komorság hirdetői. És néha ebbe a komorságba beleszeg a színhatásokban, a világitási hatásokban való öröm. Mintha önmagát figyelmeztetni akarná rá, hogy az ő művészi hitvallásában a szín és a fény, a tarkaság és a világosság szeretete szintén hittétel. Egész sor képében különös misztikusság szólal meg. Vaszary világitási problémákat keres és rejtelmességekben gyönyörködik. Az ég, a felhőzet gyakran olyan a képein, mint valamely nehéz függöny, amely rejtelmes, nagyszerű világokat takar. Vaszary a természetet nézván, nagy rejtelmességeket érzett meg benne. Nyomasztó nehézséget érez mindenfelé. A levegő is beszédes, ijesztéssel telítetten nehéz. Tájképeit egy alaptónusra hangolja és szinte izgalmasan érdekes föladattá nehezíti világitási problémái megoldását. Szinte belekövesedett a borongó, ónos, nyomasztó hangulatba. Már nem is hangulatot kelt benne a természet, hanem térmániát. Az ég csupa leroskadni készülő nehézség, a levegő merő súlyllyal fenyegetés, a tér megszólalt szertelenség. A térmániákusnak olyan lehet a látóhatár és az a nagy tér, amely benne van, amilyen a Vaszary képein. Neki néha nem indulat és szenvedély és nem elevenség a természet, hanem az elevenségre leskelődő ellenség. Emberfölttség, amely ijeszti az embert. S ebben a térben fatalisztikus minden, ami él; az emberek a nyomasztó súly hordásába bele-törődött alakok, az erdő és a mező szintén csupa szomorú beletörődés a változhatatlanba. Pompás képén, amely hazavonuló aratókat ábrázol, szinte megdöbbenő ez a nagy fatalizmus. Nem a kenyér gondja, nem a proletárság tudata, nem a munkában törődöttség szólal meg areukon, hanem keserű megnyugvása annak, aki a reája várakozó végzetten nem változtathat.

Nagyon meg tudta festeni Vaszary az embernek a természettel összetartozását. Bátor,

RAJZ
STETTKA
GYULÁTOL

széles ecsettel, amelynek széles vonása mégis majd hogy vonalzássá nem oszlik, szinte olyanformán, mintha a nagy vonást az ecsetszálak differenciálni akarnák. A vastos nyers technikába belejátszik az ecsethúzás gyöngéd vonalzása, segítvén a nagy vonásnak az arcok modellezésében. S a színre ránehezedik az ónosság, nehogy valahogy örömet hazudjanak a nyomasztó téridegesség világába. — De Vaszary megérezte a nyomasztó színfázékonyságnak hidegét, és ki akart szabadulni a maga megrögzöttségéből. Megfestette ragyogó fehérhúsú aktját a fekete ruhás, meleg húst sejtető nő mellé s megfestette azt a csupa színelevenség-képet, amelynek színes másolatát műmellékletünkön közöljük.

Nagy, szinte egymást megtagadni látszó ellentétek a határai annak a festésnek, amelyet *impresszionistának* neveznek. A felületben egyesített és a vonalakra, pontokra bontott észleletek ezek a határok. De talán mégsem egymást megtagadó, s talán nem is ellentétesek azok a képről való fölfogások. Hiszen teljesen azonos a két festés művészeinek képformálása. Az impresszionista festő képet lát, nem tartalmat, amelyből képet formál. Az ő munkája közvetlen, mint a két pontot összekötő egyenes vonal. Ennek a vonalnak nincsenek se forduló, se kulminációs pontjai, mint a hullámvonalnak. Az ő munkája az impressziótól

A TŰZNÉL

FESTETTE KNOPP IMRE

egyenesen az ábrázolás felé tart. Nem kanyarodik előbb oda, ahol a hangulat leszűrődik, ahol tartalmat szerkesztenek, ahol ötletet kovácsolnak. Rácáfol Zolának a műalkotásról adott híres definíciójára. Mert az ő műalkotása nem „a művész temperamentumán keresztül látott darab természet“, hanem a látás abszolút uralmának nyilvánulása.

A művész temperamentumára való hivatkozás különben sem magyarázná meg a műalkotást, mert nyomában az a kérdés támadhatna, hogy hát mi a művész, akinek a temperamentuma a műalkotás szűrője? Hiszen az a definíció, ha kivetkőztetjük megkapó formájából, tulajdonképpen így szól: műalkotás az, amit a művész alkot. Hanem ez csak körülírás, de nem magyarázat. Már a körülírást nem cáfolja meg az impresszionista festő munkája. Sőt lefoglalja a maga számára is. Az impresszionista műalkotás az elfogulatlanul, az előítélettől, a megszokástól mentesen néző festő észlelésének művészi ábrázolása. Olyan, amely az észleleteket kifejezvé: a közöttük való összefüggést érezteti. Ez sem definíció, ez is csak körülírás, de a műalkotások nagy birodalmában mégis megállapítja valamelyest az impresszionista festés tartományának határait.

A felületfestő is az elevenség megéreztetésére, a pontozó, a vonalozó festés is erre törekszik. A világosság teremtette elevenséget, a foltok keletkezését, a vibrálás munkáját, a levegőnek a testekkel

OLÁH CIGÁNYVOK

PESTETTE CSOK ISTVAN

A KÖNYVES KÁLMAJOGOSIHVÁNYA FESTETTE INNOCENT FERENC

CANTILENA

találkozásukat akarják éreztetni. Amaz úgyszólván, integrál, emez differenciál, amaz meghódol az impresszió előtt, emez kikutatja furfangját. De mind a kettő keresi annak a módját, hogy szegetlenül kifejezze. Megszólaltassa mint hatalmas uralkodót, vagy bemutassa mint leigázott fejedelmet, akinek küismerték fejedelmi művészetét. Valamikor egyugyanabban az időben éltek, egy kor szellemét fejezték ki az uralkodók ünneplői és Macchiavelli, aki leleplező könyvet írt a fejedelmek művészetéről, furfangja, bölcsesége törvényeiről. Nem ellentétei voltak egymásnak. Mindkettejükben a renaissance lelke munkálkodott. És a mai integrálókat és differenciálókat is egy művészeti erély megnyilvánulásainak látjuk. Az impresszionizmus nagyszerű egységesége érvényesül ezekben a különféleségekben.

OLGYAY Ferenc a felületre bontók közül való. Felületei, a maguk nagy foltjaival mélységeket éreztetnek. Mert a felületek a képeiben mély távlatot tolnak szét, s mert a felület festésében olyan foltmegosztást érvényesít, amelytől a felület elevenné, tartalmassá lesz. S néha-néha nagy számítással egy-egy messzeségbe csaló vonal szeg a felületbe. Van Olgyaynak egy-két olyan képe, amelyben a távlatvirtuozitás már szinte tovakodó, a fotografikus távlat erőszakolására emlékeztető. Minden képében beszédesen érvényesül a rajz. Hanem ez a rajz a foltmegosztás biztosságában, a tonizálás szabadoságában, a részek elhelyezésének korrektségében nyilvánul. A dolgok a maguk helyén állanak, és összefüggésük éreztetését nem zavarja sem kapkodó bizonytalanság, sem az elmosódásban bizakodó az a szélhámosság, amely igen sok festőnek, kivált hangulatfestőknek ismeretes baja, gyöngesége, de gyakran olyan mesterkedése is, amelylyel rajzbeli fogyatékoságukat leplezgetni igyekeznek.

Olgyay az anyagját jól ismeri: a vásznat is, a festéket is, s az anyag sajátosságainak ügyes, majd azt mondtam, hogy furfangos kihasználásával, érdekes hatásokat ér el. „Tehenek az ákácokban“ című finom tónusú temperaképében például a vászon a maga szövése strukturájával a foltelosztás, a felületreztetés elérésében a festőnek nagy segédelmére volt.

NŐI FEJ

TOLNAY ÁKOS RAJZA

A foltmegosztás, az árnyék és fény játéka Olgyay képeinek égboltjában, és tarlóföldjében nyilvánul meg legmegkapóbban. Színértékei finomak, a legkisebb súlykülönbséget éreztetik. Kifejezik a tarlónak földvöltát, a földnek „színes egyformaságát“, szürkésege és barnasága finom tónusváltozatait. Képeit, mielőtt megfestette őket, tisztán csak képeknek látta. Nem a hervadás szomorúságát, nem az erdő titokzatos-ságát, nem a tavasz lelkesítő mámorát, nem a falu bensőséges naivitását, nem a bércek majesztását látja, hanem az őszi táj, a mélységes erdő, a tarka tavasz, a mezők közül kikandikáló tanyák, az ormóttan hegyek színeit, színeik harmóniáját, a harmónia festőiségét. A nagy éghatárban azokat a tájékrészleteket, amelyek megkapó tónushatásokkal szolgálnak.

Mihalik Dániel képeiben a színes nagy dekorációban való gyönyörűség olyan beszédesen szólal meg, hogy a festésük úgy hat tőle, mint valami lírai vallomás. Mintha festőjük a foltharmóniák szépségébe bele-

A KÖNYVES KÁLMÁN JOGOSIIVÁNYA FESTETTE TORNAY GYULA

TETUÁNI KÖNYVESBOLT

szeretett volna s a szerelmetesek meggyőződésével azt hirdetné, hogy a természetben nincs is egyéb, csak éppen nagy felületeknek harmoniája. Barna és kék, sárgás és zöld tónusok olyan egybehangoltsága, amelytől egyik se uralkodik a másikon és valamennyi föltételezi valamennyit. Nem az az ujjongó harmónia ez, amely például Ferenczy Károly tájképein a feneketlen mélységű, fenségesen uralkodó foltokat összehangolja, hanem olyan derűs, mosolygós harmónia, amely az egymást föltételező, nyugodt, nagy színfoltok szépséges összetartozandóságából fakadt. A különbségük olyan mint a Beethoven és Mozart muzsikájáé. De csak a különbségük olyan, mert máskülönbben Mihalik Dániel festése az ő széles ritmusával éppenséggel nem emlékeztet Mozart csudatékony muzsikájának finom tagoltságára. Mihalik azoknak a domináló foltoknak a tájékon való uralkodását keresvén, barangolja be a természetet. Azok a foltok az ő dekorációjának

szövege, gerince és beléjük szövi, rájuk vetíti egyéb impresszióit. A tartalmi hangulatosságtól eljutott a kifejezésbeli hangulatossáig. Azelőtt inkább lírikus volt, most a lírája csak a dekoráció szépségén való örömet fejezi ki. Dekorációjának a nagyvonalú rajz erőt s a színértékelés biztonságát ad.

SZLÁNYI Lajos a kételkedők közül való. Azok közül való, akik semmit sem mernek bizonyosnak tartani. Nem bízik a tájék dekorációjában és nem bízik a természet tartalmának beszédességében sem. Abban sem, hogy a kettő egyesíthető. Különváltan szólaltatja meg őket képein, hadd végezzenek ott ők maguk egymással. Ettől a kételkedéstől a képein sajátságos fölfogásbeli bizonytalanság uralkodik, a kifejezésben pedig a határozott szókimondástól való tartózkodás. Pedig az újtára úgy indult el, mint aki határozottan tudja, hogy mit akar. A színei melegek voltak, a tónusai mélyek s a rajza, minden finomvonalúsága mellett, erős. De útközben a skepszissel találkozott. És megrendült régi határozottsága. A festőiségben való gyönyörködés helyébe érzélgés lépett. Amitől megpuhult régi ereje. Mintha megdőbbsent volna a színek bujaságától: belemenekült a szürkeségbe. Most sajátságos nőies finomság nyilvánul természetábrázolásában. Azt a természetet látja, amely nem uralkodik, hanem uralja az embert. Amely szintén csupa kételkedés s a

BACCHANALIA

FESTETTE ÉDER GYULA

kételkedő embertől fölvilágosítást vár önmagáról. A nagy bizonytalanságtól szomorúak lesznek a természet és a művész. Ez a különös szomorúság méléz ki Szlányi képeiből.

BOSZNAV István is ennek a kételkedésnek festője. Csakhogy ő nem érzélgős, hanem komor, szinte fanyar. Nem szomorkodik, hanem haragszik, amiért semmi sem bizonyos a tájékban. Sem a dekorációja, sem a hangulata, sem az, hogy tartalmas, sem az, hogy festői. Keményen belemarkol a tájék elemeibe és csak azért is bizonyosságra kényszeríti őket. Érdekes küzdelem folyik közte és a tájék közt. Ettől a küzdelemtől a dekoráció összetevői szétszakgatottak lesznek s a harmónia erőszakolt, a színek fakók, a foltok laposak. Hanem ez a festés izgalmasan beszédes és erősen, szinte raffináltan tudatos.

KANN Gyula építész és festő. Ez a két művészete kölcsönösen hatott egymásra: az építész nevelte a festőt s a festő vezeti, irányítja az építészt. Építészetében nevezetes szerepe jutott a festőiségnek, képeiben pedig a távlatokban való öröm nyilvánul. De nem téveszti össze a művészetek kifejező módjait, inkább csak a hangulat egységének mondható az ő két művészetének ez az egyformasága. Ennek a hangulatának alapja a monumentalitásban való öröm. A természetben és az építményben a nagy konstrukciót látja, a

nagy méreteket érzi, az alkotó elemeket a részletek közül ösztönszerűleg kiválasztja. De noha az építészen által jutott a festéshez, már odáig eljutott benne, hogy ne az építészeti szükségességeken keresztül nézze a piktúra lehetőségeit. Már nem vetíti a teret a vásznára, már megelégszik a színfoltokkal, mint nagy eredőkkel. Még gyönyörködik a nagy távlatokban, de a távlat már nem a panorámát, hanem a dekorációt láttatja vele. Az építész, a tér pozitivistája, elkerülte a tér metafizikus benépesítését, a misztikus természetlátást s inkább a tér nagy színhatásainak észrevételére szorítkozott. Valóságos ívben kerülte ki azt a tájfestést, mely hangulatokat tájékokkal szimbolizál és egyenesen a mellé a tájfestés mellé szegődött, amely a tájék színpompájával, nagy foltjaival, mély árnyékaival, széles ragyogásával váltja ki a hangulatokat. S hogy a vidéket mindig a mély távlatokat kereső tekintettel látja s a vidékben mindig megérzi a nagy méreteket, nem tud intim lenni még a falusi utcarész festésében sem. A mélységbe nyúló kertrészlet nála csak része a rengeteg térnek, a lefestett vidék nála a messzeségnek kezdete, a tájkép nála a messzeségnek sejtetése. Rám az ő tájképei úgy hatnak, mintha akkor, amikor festette őket, a tájakra valahonnan, a tekintetet távlatokba csalogató helyről, felülről *ránézett* volna. A ránézéstől könnyen panorámának látszik a tájék és panorámaképekké lehetnek a tájfestmények, mint ahogy azok például Bracht képei, amelyeket nálunk sokan úgy köszöntöttek, mint valami új megnyilatkozást. Hanem a panorámakép mindig a vidék szerkezetének konstatálása és a színek, árnyékok, fényfoltok szépséges dekorációjának semmibe vétele. De Kann Gyula, aki az építészen, a tér konstruálásán nevelődött, a ránézéssel néző, a távlatokat hajszoló festő, mégis távolmaradt a panorama-festéstől és ránézésével, messzibe nézésével a tájékban csak a nagy-szerű dekorációt, a színek szépséges tarkaságát, a foltok megkapó hatását látja.

A nagybányaiak rajongásában törődött testtel, a lemondás és a fanatizmus közt hanykolódva részt vett MÁLY János is. A sorvadás fiatalon elemésztette, s a sorvadás láza nyilvánul meg képeiben is. A természet szépségében való gyönyörűség és az a rettenetes sejtelen, hogy ennek a gyönyörűségnek is el kell hamvadnia annak a láznak tüzetől, amely az ő élete erejét pusztítja. És a fiatal művész ezt a borzadalmasan szuverén hangulatot alá tudta rendelni a festőiség parancsának. Haldoklásról vallomása közben a színek harmoniáját, a tónusok finomságát, a színértékek súlyát megbecsülte. És megérezte, hogy a levegő hogyan hordja a verőfényt s hogy hogyan vibrál tőle a búcsúzó élet. Az a képe, amelyet másodlatban közlünk, megrendítő melankólia és finom festőiség.

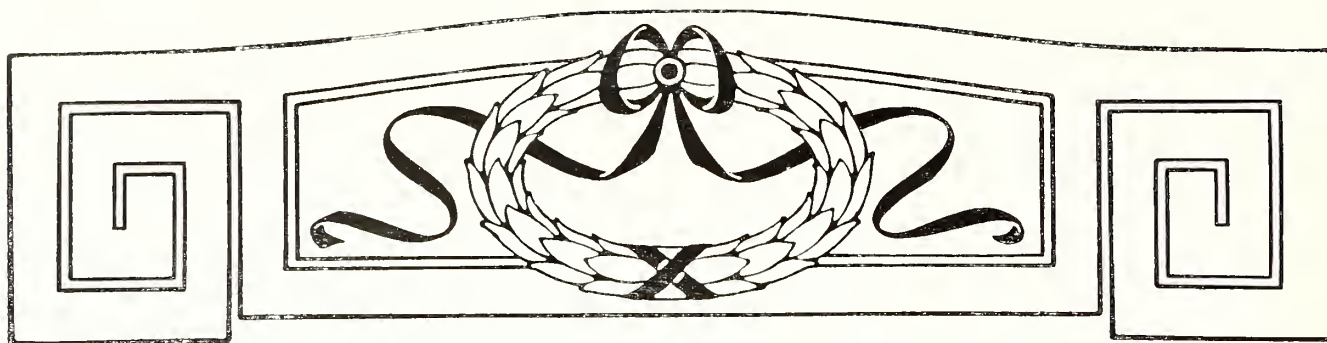
VÁZLAT

EISENHUT FERENC TŐL

A HÁREM GYÖNGYE

FESTETTE EISENHUT FERENC

művészet föladatairól való gondolkodás, a művészetnek, a műveltségben jutott szerepének föl- ismerése, a kulturközösségbe tartozandóság demonstrálásának szükségessége teljesen meg- bontotta a festészet osztályozását. A festők mindent festőkké tettek. Megérezték, hogy a festés hozzászólás a világ gondolkodásához és érzéséhez és keresték a hozzászólás alkalmát. A szociális művészet gondolatát uralták tudatosan vagy ösztönszerűleg. A bejegyzett grand art csakis a multjával érdekelte a világot, de a jelenhez való tartozandóságból kikopott. A műveltség etikai összetevője átalakult, s a megismerés körének megváltozása révén a gyönyörködés tehetsége is mássá nevelődött. A festészetet a grand art fogalmi körének új tartalommal való betöltése kezdte izgatni. És úgy érezte, hogy csak a műveltség etikai összetevője adja meg neki annak a lehetőségét, hogy megteremtse az új nagyművészet. Ez az összetevő az emberiség új kötelességtudásának kielégítésére, a szolidaritás kifejezésére, az emberinek ábrázolására s a világnak az emberi iránt való érdeklődésének felköltésére utalta a festészetet. És rászorították az új útra a festői kifejezésben dúló lázongás eredménye is. A valóság, az elevenség eluralkodott a kifejezésben és megállapította a festőiség új föltételeit. E föltételeket keresvén, hajszolván, festőinknek ugyancsak mindent festőkké kellett lenniök.

Ez a mindentfestés, a hozzászólásnak az a vágya, az a valóság-hajszja s a kifejezésben az elevenség jogához és kötelességéhez való csatlakozás terelte festőinket a genre-festésre. Valamennyijüket. És mentől beljebb kerültek ebbe a festésbe, annál inkább elkallódott a genre befogadott fogalma. Annál inkább egyesült benne minden festői osztály. A festőiségnek uralkodó energiává válása folytán. Hogy mindenki genre-festővé lett, szinte genrefestménnyé lett minden kép. Csak a kifejezett, a csakis természetéről való fölfogást kifejező tájképeket kivévn, minden kép a genrefestés keretébe vágyakozott. Amitől aztán e keret kitégult s amitől a keret tartalma mélységesebb lett. Az „emberi“ kifejezése, a festésnek az emberi érdeklődésbe beleilleszkedése lett a tartalma. Ez adta meg az úgynevezett etnografiai genrekép jellegét s ez formálta át történelmi festésünket, a maga csekély nyomaiban, történelmi genrefestéssé. És ettől alakul át a vallásos festés is vallásos genrefestéssé. Az emberinek éreztetésére, kifejezésére való törekvés mint valami fékezhetetlen áradat viszi a festést a genre-ba. Odaviszi a valóság pozitivistáit, a hangulatok poétáit, a primitívizmus hitvallóit, a szimbolizmus elfinomultjait. Odaviszi a naturalizmus minden fokozatán levőket és odaviszi az impresszionizmus minden ellentétének rajongóit. Ott igyekeznek a festészetnek a kulturával való közösségét kifejezni. Még azok is, akik az abszolút festés szögletéből a festésnek semmihez sem tartozandóságát, semmihez se való közét hirdetik.

A mi újabb etnografiai genrefestésünk kezdetében még ugyanazokat a hatásokat sínylette, amelyek elődjét sorvasztották. A tartalomban az uralkodó novellisztikát s a kifejezésben a színpadias elrendezettséget; ott a romantizmust, itt a régi nagyművészet lényegének tartott barna tónizálást; ott az anekdotikus él hajszolását, itt az ábrázolás pillanatára összegyűjtött jellemzetességeknek kihelyezését, kidomborítását. Az újabb etnografiai genrefestés eleinte ugyanúgy bánt a néppel, ahogy a romantikus parasztnovella vagy

népszínmű bánt vele, és ugyanúgy bánt a festőiséggel, ahogy a naturalizmusnak pusztán valóságosságát sima pontossággal konstatáló fajtája bánt volt vele. De a sorvasztó hatások alól szabadulni igyekezett s a tartalmát a festőiség állapította meg, a festőiség pedig a kifejezés forrongásának új megállapodásai szerint alakult. A genrekép a modernség útjára szegett. Végigment valamennyi állomáson. Jórésztük ma már olyannak látszik, mintha nem is ezen az úton, hanem még az elhagyott területen volna.

A népies genrefestésnek ezt az újabb áradatát az elbeszélés, az ábrázolás és éreztetés hullámvázát, talán három kifejezettebb áramlata jellemezheti. Olyanok ezek az áramlatok, mint a dagály, amikor a vizek egybegyülemlenek, megnőnek és kulmináció felé törekednek. E három áradatot egymástól elválasztván, hullámaikat DEÁK-EBNER Lajos és VAGÓ Pál, azután BIHARI Sándor és RÉVÉSZ Imre, majd meg KERNSTOCK Károly és THORMA János köré gyűjtöm. Nem ők az áradatok mozgató energiái, ők is csak kifejezői ezeknek az energiáknak. De a legbeszédesebb kifejezői.

DEÁK-EBNER Lajos négy évtized óta jeleseink közé tartozik. Mindjárt az elsők sorába került s azóta is köztük maradt. Pedig azóta más áradatok terelték a hullámokat. A modernséget megelőzte, de megérezte. A festőiség forradalmát megsejtette s hogy kitört, nem igen zárkózott el előtte. Hiszen fölszabadulás volt az ő első nevezetesebb állomása. Lerázta magáról a hatvanas évek müncheni iskolaiságát. A merevséget, a lokalszínezés ridegségét. Párisban megsejtette a valóság és az ellenség összefüggését, megtanulta a melegebb tónusok tudományát és meggyőződött róla, hogy a színek nem a barna forrásból táplálkoznak. Párisban megtanulta meglátni a — magyar Alföldet. Nem az anekdota, nem a romantikus novella szemüvegén keresztül, hanem a kompozíció elrendezettsége szempontjából. Már meglátja a valóságot, de csak ünnepies formájában. Az ő naturalizmusa a válogatós realizmus. Amely valóságot fest, de nem fogadja el másképp, csakis kiválogatott megnyilvánulásában. Kikeresi finom jelentkezéseit. Nem hamisítja meg, nem finomítja „festésképessé”, csak éppen nem veszi észre, amikor nem ilyen. Párisi iskolája előkelőségre tanította. Előkelőségre az elrendezés ritmusában, szabatos gondosságra a rajzban, diszkrécióra a színértékek elválasztásában, finomságra a

A KÖNYVES KÁLMÁN JOGOSÍTVÁNYA

FESTETTE BALLO EDE

PIETA

A KIRÁLY TULAJDONA

FESTETTE BRUCK MIKSA

SALZBURGI PARASZTSZOBA

benyomáskeltésben. A verőfény elevenségének ábrázolásában ez az előkelőség a természet titkának brutális leleplezését látja. A brutális, a vaskos, a leplezetlen szokimondást ez az előkelő realizmus művésziellennek tartja. Deák-Ebner a tájék nézése közben inkább Mészöly Géza harmoniáit látja mint Paál Lászlóét. Az újabbak harmoniai és kontrasztjai pedig nem érdeklik őt.

AGGHÁZY Gyula is Münchenen és Párison keresztül jutott a magyar Alföldre. A parasztszobába, amelyben az ötlet trónol. Már nem a romantikus novella, hanem a realiztikus anekdota. Aggházy kint Párisban Munkácsy hatása alatt nem a pszichológiai jellemzést, hanem az elrendezésben való örömet tanulta meg. S a valóságban öröme az ő másik ösztökélő boldogsága. Ő is az ünnepies valóság híve, csak hogy nem válogatja ki, mint Deák-Ebner a valóság ünnepies nyilvánulásait, hanem ünnepi köntösbe öltözteti az ötlet szempontjából elrendezett valóságot. Természetes, hogy csak a kézzelfogható dolgokat rendezheti el. A többire, a levegőre, a távlatra, a foltharmoniákra nem igen vet ügyet. S azok az imponderabiliák, amelyek az emberfestőt nem csak újabban, de a nagy festőkorszakokban is izgatták, az ő duzzadó egészségű, lokális tónusoknak biztonságával, a rajz szorgosságával boldogságosan megelégedett realizmusát nem nyugtalanítják.

BADITZ Ottó a romantizmus mellett híven kitartott. Csak éppen a pátoszát tagadta meg; a kifejezés dolgában különben is a valóságosság elveit vallja. Talán első mestere nevelte ebbe a dualizmusba; Dietz, aki a heroikus pátoszt realiztikus józansággal igyekezett megszólaltatni. Baditz lelkülete nem rezonál a regényesség heroizmusára. A polgári szentimentalizmus, a sorsjárás tipegő lépései, a fantázia vicinális útjai a tartalma annak a romantizmusnak, amelyet Baditz sok érzéssel s a festőiség nagy megbecsülésével megszólaltat. Meg akar hatni, még azokban a képeiben is, amelyeket humorosoknak szánt. „A falu rossza” ilyen humoros képe. Festése közben milyen más utakon járt, mint Munkácsy Mihály! Ez a hatalmas realista a pszichológiai jellemzésben remekel, míg a romantizmus híve a lelkületi momentumokra nem vet ügyet s az elrendezés pátoszával szólaltatja meg romantikáját. A dualizmus hol jobbra, hol balra kér tőle engedményt. Színezésében is, rajzában is. Valamikor a tömény, sötét tónusokat kerülgette, ma a színes koloritot keresvén, sajátos bizonytalanságba tévedt. Mintha minden ecsetvonásával meg akarná cáfolni az előbbit, vagy jóvá akarná tenni az előbbi hibáját.

A KÖNYVES KÁLMÁN JOGOSÍTVÁNYA

FESTETTE BASCH GYULA

KRISZTUS FÖLTÁMASZTJA JAIRUS LÁNYÁT

A genre-festés e nagy áradatának másik jellemzete kifejezője VÁGÓ Pál. A genreban nagyvonalú, patetikus, a történelmi festésben genre-szerűen beszédes. Ez nem ellentétesség, hanem egységesség. A fölfogás egységessége. A festőiséget az ünnepiességben látja, s az ünnepiességben megérzi az emberit. A nép világában is a monumentalitás elemeit látja, s a monumentális világban, a történelem jeleneteiben megérzi az emberek világának emberi voltát. A milieu megismerésének útján tanult meg ilyenformán látni. Azon az úton, amely a müncheni abszolút uralmú pátoszból a párisi abszolút uralmú elrendezésen keresztül a dolgok valóságos egymásmellettségének megismerésébe vitte. Pátosza ezen az úton megemésedett: már nem szaval, hanem az őszinteségnek megnyilatkozása. És megemésedett a technikája is. Pedig a festése éppen abból a modorból szabadult ki, amelyet a nemes festés föltételeinek mondtak. A müncheni barnafestésből. Párisban a színek fölszabadulása megkapta a lelkületét. Patetikus, nagystíliú lelkületét. A színek szabadsága, a tónusok derűje megfelelt az ő nagyhangú festésének. S hogy idehaza a színekről való ezzel a tudással körülnézetgetett, meglátta a mi harmóniáinkat. Megismerte a magyar milieut. Tulajdonképpen a történelmi festők közé is sorozhatnám, de onnan a genre-festők közé kellene reklamálnom. A mindentfestők korában, a mindent egységes fölfogással festő művész az osztályozáson felül áll.

A mindentfestők közt hadd vegyem sorra a keveset festő GYÁRFÁS Jenőt. Csak ritkán szólal meg, de valahányszor megszólal, mindig sokat mond. És minden megszólalása a kiválóság megnyilvánulása. Mindig tudja, hogy mit akar, és mindig tudja azt, amit akar. Gyárfás festése nagystíliú, pátosza csupa elemi őszinteség. A magában állók közül való, akiket ugyan tanítók tanítottak, akik azonban a tanulást maguk formálták. Dietz józan heroizmusa, finom tonizálása, Wagner hatalmas ritmusa, hatást erősítő kompozíciója neki csak tapasztalatai voltak, nem útmutatói. Képeiben nem nyilvánul egyik sem, pedig szorgalmas tanítványuk volt. Amikor heroikus tárgyat fest, mint a „Tetemre hívás”-ban, amikor a kompozíció hatásosságát megkívánó képet fest, mint könyvünkben bemutatott történelmi képében, amikor a tónusokban bujálkodó olyan genre-képet fest, mint a „Disznótör”: egy pillanatra sem uralkodnak el rajta azok a tapasztalatok. Inkább talán régebbi tapasztalatok motoszkálnak benne: a régi mesterek művein érleltek. Az ő nagy festőiségük emlékei. És rájuk emlékezvén, küzd meg azokkal az imponderabilitásokkal, amelyek az embereket festő művész elé kerülnek. A festőiség uralkodik a látásán, s ez a látás mélyrehat, a rajtot nemes egyszerűsége fogja, a tónusokat finoman egyezteteli, a színértékeket impozáns bizonyossággal megállapítja.

Roskovits Ignác festése jólelkű festés. Pátoszában jóságosság, elbeszélésében kedélyesség nyilvánul. Az ötletben való öröm érleli e jóságot is, e kedélyességet is. A népet anekdoták, a szenteket pedig epizódok hőségének tudja. De az anekdota nem a népléleknek, hanem a helyzet érdekességének kifejezése; azok az epizódok pedig, nem az evangéliumok, nem a martirologia pátoszáinak mélységét, hanem a helyzetek teatralikus nagyszerűségét ábrázolják. A jóságos elbeszélőknek regélése Roskovits Ignác képei. Nem is a népek örül, hanem annak, hogy a nép milyen szépen jelenik meg a népszínművekben. Örül az ünneplőben szépen festő naivitásnak. S ezt az ünnepi megjelenést pontosan megrögzíti, a valóságos konstatáló realizmus lelkiismeretességével festi. Szabatos rajzzal és szabatos lokálszínezéssel. Ezzel a gondos szabátossággal szólaltatja meg a pátoszákat akkor is, amikor egyházi képeket festi. Az ő egyházi festése nem keresi sem a régi áhítatos, sem az új emberi vallásos festés módjára a műveltség etikai összetevőjéhez való tartozandóságot. Inkább a gyönyörködés tehetségét szólítgatja. A színpadiasságot élvezők közül kiválasztja azokat, akik a színpadiasságban nem a sajátos stilizálás szépségét, hanem a naturalizmus valóságosságát keresik. És hozzájuk szól.

Az övével egybevágónak látszik MARGITTAY Tihamér fölfogása a festőiségről. Csak legújában pártolt át a pátoszhoz, addig csak a kedélyesség világában kereste a festőiség elemeit. Nem a népszínmű parasztjai, hanem a polgári bohózat úri emberei az ő hősei. Azé a bohózaté, amely nem ostora, hanem szórakoztatója a világnak. Amely a félszeregeket anekdotákba gyűjti, s ezeket megjeleníti. Ez a festés nem ábrázol, hanem mesél. Tipusokat szerkeszt, s őket a megjelenített ötletbe beállítja. A típus-ember nem kívánja a pszichológiai jellemzést. Nincs pszichéje, hiszen csak eredőknek megtestesítése ő. A típusnak és helyzetének drasztikusan kell megjelennie, hogy mindenki egyformán megértse őket. Margittay ennek a drasztikusságnak alárendelte festése egész birodalmát. Most a bohózatú ötletre áttért a szociológiai ötletre. A típusok helyett a típusok világfölfogását festi. A színpad készletével úgynevezett problémákat jelenít meg. Ez a festése módot ad neki visszatérni tanulmányaihoz. Kompozícióról és koloritról való régebbi tanulmányaihoz. És bebizonyítani azt, hogy annak idején lelkiismeretesen tanult.

Az effajta városi genre-képben mesterkedett valamikor PAPP Henrik is. Talán csak a könnyű sikerre áhítozás zavarta oda. De művészi meggyőződése attól a drasztikus ötletbeszéléstől hamarosan elterelte. Nem túlságos messzire, csak a mesemondó novellisztikába, hanem ott a festői kifejezés föltételeit kereste. A világosság beszédességét is meg-megszólaltatja, hogy a koloritjában érvényesítse. A lokálszínezéstől elfordulván, tónusbeli finomságokat keres.

Valamikor a külföld magyarjai közé sorozták BRUCK Lajost, SKUTE CZKY Dömét és KAUFMANN Izidort. Nemcsak azért, mert idegenben éltek, hanem azért is, amiért javasikereiket a külföld honorálta. Jóideig ott kint ismertebbek voltak, mint idehaza. Pedig BRUCK Lajos népies genre-képei jórészt a magyar naiv világ érdekességeit ábrázolták. A német paraszt-novella sajátságos hangulatosságával, amelynek érzélgés és józanság az elemei. Párisban és Londonban a képnek csakis tartalmasságát kereste. Amott a technika lázongása, emitt a kristálytisztaság leszűrődése, amott a látás forradalma, emitt a sejtelmesség eluralkodása nyugton hagyta a megállapodásra jutott magyar festőt. Az ő festésének ösztökélő ereje a téma érdekessége, az érdekesség keresésében pedig mindig finoman előkelő. A tájékban érdekeseznek tartja a nyugod-

MEGZAVART FÜRDŐ

FESTETTE KRENNER VIKTOR

tan érvényesülő világosságot, az interiőrben az előkelő pompában sütkérező finom tónusokat, a jelenetekben a szelíd ritmusú, higgadtan összefoglaló kompozíciót, az ötletben a derűs, nobilis élt, a fájdalomban a merengő szomorúságot, s a vidámságban a jóságos mosolygást. Ettől a nyugodalmas hangulatától biztosan uralkodik a legszerteseőbb területeken is: utcák távlatain, városok panorámáján, vásárok sürgés-forgásán. S ez a nyugodalmas hangulata szerettette meg vele az előkelő interiőrt, a fejedelmi termeket, a zárdák refektóriumait. Csillogásukat bensőséges nyugalomra, előkelő szelídségre fogja. Szabatos, nyugodt ritmusú, aprólékosságot is megbecsülő rajzával és finoman harmonizált helyi színeivel mindent, ami szeme ügyébe, keze ügyébe kerül, nyugodttá szelidít.

SKUTE CZKY Döme a technikán töprengők közé tartozik. Nem az újat keresi, hanem meg akarja ismerni a régi kolorit titkát. Nyomozza a régi mesterek festését, a renaissance tonizálásának törvényeit. Valóságos tudósa ennek a törvénykutatásnak. Könyvet kellene írnia vizsgálódásairól, s e könyv a műtörténelmi irodalomban számot tenne. Ismerem kutatásai eredményeit, és biztatom rá, hogy a tétéleiről írásban is kifejtse. Képeiben is demonstrálni igyekszik őket, de maga is azt mondja, hogy a régi koloritnak ilyenféle fölélesztése nem sikerült neki. Arról a nemes színezésről ő is azt vallja, hogy az úgynevezett galéria-tónus nem úgy adatott neki, ahogy azt az epigonok képzelik. Kimutatja róla, vagy valóságos — festékpuritánság

AZ ORSZÁGHÁZA FALFESTMÉNYE

FESTETTE KRIESCH ALADÁR

BŐLENYVADÁSZAT

volt. Hanem ezt a puritánságot ő maga a képeiben nem követheti. Kénytelen megalkudni az újabb festéktobzódással. De mindig csak alkuszik vele. S ezért az ő koloritja a régi képek színes megszeldültségének s az újabb festékmámornak békességes összeegyeztetése. Pedig Skuteczky a csillámlón tarka, a drasztikusan színes új velenceiek közösségébe tartozott. Az ő útjukon velük együtt járva magyarázta folyvást festésük korrump voltát. A korrupciót fájlalta, hanem azért fiatalos lelkületével kiérezte, hogy a művészeti korrupció nemcsak stílromlás, hanem szabadulásnak vágya is. És akadémikuskodva — hozzájuk csatlakozott. Velük volt, de mindig valamelyest eltért tőlük. Az ő fölfogásuk könnyed, gyakran léhaságba vesző, míg az övé csupa lelkiismeretesség; az ő ábrázolásuk kecses, az övé szabatos, az ő rajzuk felületesen ötles, az övé tárgyilagosan részletező. Inkább tárgy és hangulat fűzte hozzájuk mint fölfogás és kifejezés. S a tárgyat és hangulatot változtatván, az otthonával keresett kapcsolatot. Ugyanazzal az elbeszélő kedvvel s ugyanazzal az ábrázolásbeli szigorúsággal, amelylyel addig Velence világát festette, ezután hazai témákat fest meg. Most ezekben a képekben igyekszik gyakorlatilag érvényesíteni kutatásuiból leszűrt eredményeit. És megpróbálkozik érdekes világlítási problémák megoldásával: a tűz sugárzásának a helyiségek szürkeségére és az emberre való színformáló hatását keresi. Minden fényforrást megbecsül, csak éppen a vibráló verőfény szerepe hatalmáról nem akar tudomást venni.

KAUFMANN Izidor máig is idegenben él és máig is idegenséget fest. A lengyel zsidók világában festői intimitásokat keres, s e kereső útján a festőiségen kívül hangulatoknak érzélgős bensőségével találkozik. Irodalmi ábrázolóvá lett, s ennek az ábrázolásnak alárendeli, hozzája alkalmazza a festőiségét. A pontos tárgyszerűség, a szabatos valószerűség, a pillanat hatásosságát szolgáló elrendezés uralkodik festésében. Egy külön világot akarván ábrázolni, nem vet ügyet a pszichológiai jellemzésre; és hangulatát beszédesen akarván megszólaltatni, a beszédesség elemeit kiélesíti, kihegyezi. Ugyanannak az etnográfiai genrefestésnek művelője,

A KÖNYVES KALMAN JOGOSÍTVÁNYA

FESTETTE HEGEDŰS LÁSZLÓ

RABIGA

amely a népet ünneplőbe öltözteti és a színpadon szerepelteti. A mi romantikus genrefestésünk színpadi egzotikumával egyforma az ő meghatón érzelgős festésének különössége.

A szó szoros értelmében vett etnografiai genre-festésnek művelője volt VALENTINI János. A cigányok kóbor világát festette. És megszólaltatta képeiben Lenau romantizmusát, Barabás Miklós festőiségét és Jankó János humorát. Sajátságos keverék. Amaz csupa hangulat, a másik csupa semleges tárgyilagosság, s a harmadik csupa föltételezettség. Hogy Valentini képein összeelegyedtek, mindegyik a másiknak rontott neki. És sajátságos szentimentalizmussá keverődtek. A képeinek festése is lágyan érzékeny volt, a konstatació is érzéletesen meleg volt bennük. Csak a konturaik keményedtek meg a szabatos megállapításra való törekvéstől. A lokális színeket lágy átmenetek kötötték össze. A tegnapnak érdekes jelentkezése volt az ő festése az újabb festői törekvésekben. Párisi hatások őt is az újabbak közé vonták, de meggyőződése a tegnapban gyökerezett. Emberfestésében pszichológiai jellemzésre törekedett, de ez a jellemzés előre megkonstruált volt. Van egész sor olyan írónk, aki ugyanolyan „föltételezett naturalista“, amilyen Valentini volt. Nem azt ábrázolják, amit látnak, hanem úgy jellemeznék, ahogy az ábrázolt dolog, ember, jelenet a köztudatban él. S ezért többnyire nem is vizsgálódnak. Valentini a lelkiismeretes megfigyelők közé tartozott, hanem a megfigyelését a köztudat befolyásolta. A köztudatban élő cigány-romantikát és cigányhumort látta. A mindegyikünk cigányait, nem a saját magáét.

PÁLLIK Béla a tárgyilagosságnak valóságos fanatikusa. A tájékkonstatálásból, az apriorisztikus tájékhangulat megszólaltatásából az állatfestésre tért át. Szabatossága szinte Dennerére emlékeztet, csak hogy a koloritja, természetesen, modernebb, erővel teljesebb, a müncheni festéktechnikán mélységessé töményedett. Nem csupán a konstatació pontosságán, hanem a pontos kifejezés festőiségén is érzett öröm érezhető a képein. Az objektív látásban való szuverén tökéletesség önértéket ad neki és ez az önérték felsőségesen nyilvánul festésében. Mintha mosolyogva lenézné a szubjektív látást s mintha egyre azt magyarázná, hogy ez a látás nem művészi látás. S mintha azt akarná demonstrálni, hogy a festést mint „nehéz művészetet“ kell megbecsülni. Rajza szabatos, gyakran energikus. A nagy mozgalmak megrögzítésében remekel. A részletek pontosságára ügyet vetvén, meg tudja szólaltatni a sokadalom mozgásának nagy ritmusát is.

Ugyancsak a müncheni festéktechnikán szűrődött le KÉMÉNDY Jenő és KARDOS Gyula színezése. És ugyancsak a szabatos tárgyilagosság öröme hevíti őket. De a tónusok finom harmóniája, a kontrasztok előkelő játéka, a fődőfestékek szabatos egymáshatása, a gondos részletezésnek hangulatossággá válása az ő igazi örömük. A miniatüristák közül valók, de úgy érzik, hogy miniatür-képeiken a miniatürfestés alapkellékének, a szorgalomnak, nem szabad erőszakosan nyilvánulnia. És arra igyekeznek, hogy képeik pontossága és részletezésük magától értetődőnek lássék. A szorgalom veritéke helyett gondos előkelőség jellemzi képeiket. KÉMÉNDY Jenő a miniatürfestés keretében valamelyes nagy szabásra törekszik.

NAGY ZSIGMÓND: BOLYGÓ TALIÁN

Rajzának ritmusa és kompozíciójának pátosza segíti bele ebbe a — kisméretű monumentalitásba. És ebben a kisméretűségben, abban a szabatos részletezésben, érdekesen nyilvánul dekoratív érzéke is. Patétikus dekoráció finom szelidültségben. KARDOS Gyula inkább a humor, KÉMÉNDY Jenő pedig a szatíra művésze. Amannak konstatació kedve mosolygós, ezé kritizáló. Amaz inkább ábrázol, ez inkább elbeszél. Mind a kettő kint Németországban érte el javasikerét, de idehaza is nagy becsületük van.

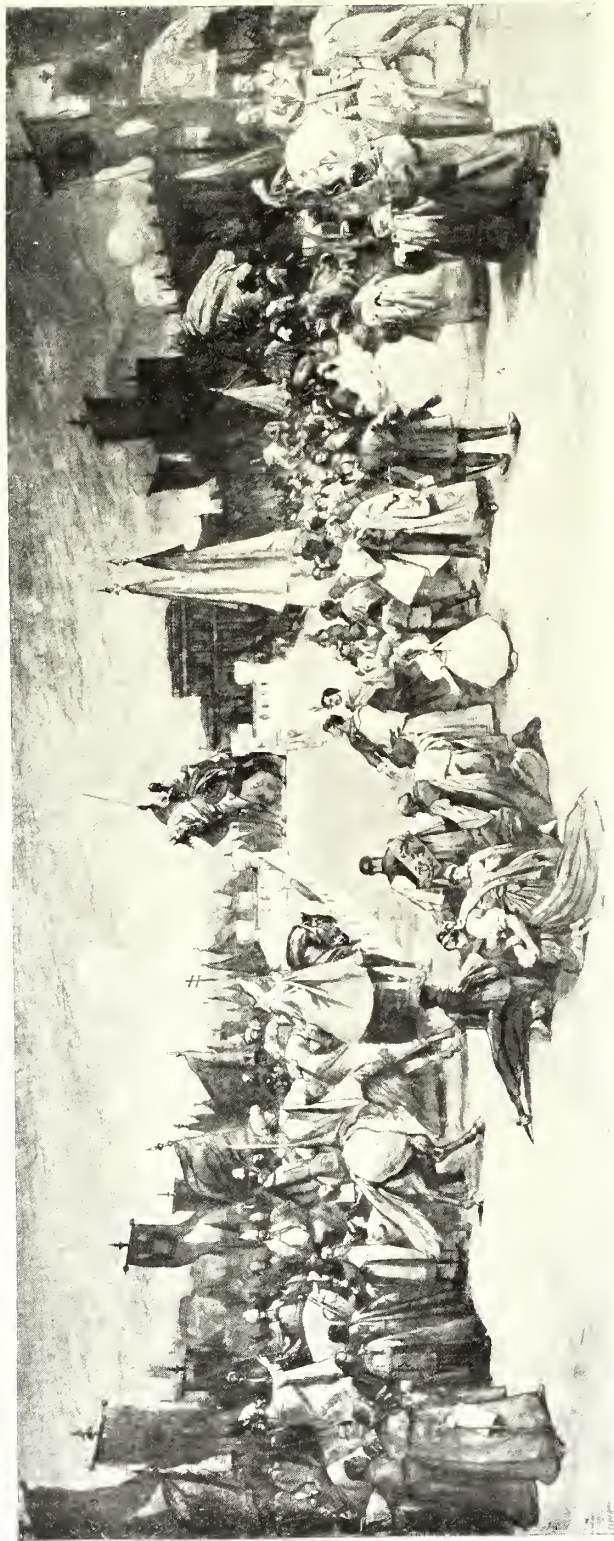
AZ ORSZÁGHÁZA FALFESTMÉNYE

MORIAMUR PRO REGE NOSTRO!

FESTETTE JANTYIK MÁTYÁS

PÁRIS meghódította a festészet világát. A forradalom megint a Szajna partjáról indult ki, mint annakidején, a nagy világfölforgatás idején. És a forradalom szelleme kontinensszerte megint meghonosodott, intézményszerű lett. A nyugodalmasan elégedetlenkedőknek, az elégedetlenségben töprenkedőknek boldogságos menedékhelyévé, vigasztalójává, kitartásra biztatójává, meggyőződésre ösztökélőjévé lett. Mint ahogy a nagy francia forradalomból leszűrődött a kontinentális szabadelvűség, amely a lázasságon keresztül dogmatikus megállapodottsággá alakult, úgy abból a művészeti forradalomból, amely Courbet pszichológikus naturalizmusával kezdődött és Manet plein-airfestésével folytatódott, leszűrődött a nyolcvanas éveknek és a kilencvenes évek elejének kontinentális festészeti modernsége. Münchenben is, a német festészet egyéb fészkeiben is, nálunk is. Legkevésbé Bécsben. Csakhogy ekkor már Bécs művészete alól teljesen fölszabadultunk. Akadémiája, amely valamikor a mi festészetünknek fény- és melegforrása volt, már jóideje nem hatott a magyar piktorára.

Nem hatott még azokra a festőinkre sem, akik egyenesen ott készülődtek a festészetre. BIHARI Sándor Páris neveltje. Bécsi tanulmánya csakis epizód az ő fejlődésében. Bécs neki csak az a perronja volt, amelyről fölszállt a gyorsvonatra. Mert azon ment a célja felé. És a siker felé is. De őt a forradalom szelleme már csak a maga intézménynyé megállapodottságában érte. Leszűrődésében. Már akkor izzott az új forradalom: a művészetben a júliusi forradalom után egy új februári. Biharit az új elégedetlenség nem izzgatta, ő boldogságosan csatlakozott ahhoz a meglegegettséghez, amely a régi diadalmas forradalom nyomán támadt. Courbet és Manet tanításain elmélkedett. Közvetlenül talán Bastien-Lepagéin nevelkedett, akinek a művészete úgy tekinthető, mint nagyhatások értékes filtruma. Az erős akarató összeegyeztetők közül való volt ez a mestere. Új vérrel, a naturalizmus vérével föl akarta élesíteni Millet romantizmusát s a békesség áldásában akarta részesíteni Courbet szertelen naturalizmusát és Manet impresszionizmusát. A leszűrődött forradalmi szellemnek remek megtestesítője volt ez a nagyhatású művész. Olyan volt a művészetben, amilyen a forradalmi Thiers a politikában. Biharit az ő pszichológikus realizmusából és az ő világosságfestéséből fogadta magába a festészeti forradalom igazait. És ezt az igazat vallván, kereste a festőiséget idehaza a magyar világban. Megtagadta végképpen azt a bécsi epizódot. Az ünnepi novellisztikából a realiztikus ábrázolásba menekül. Fölfedezi a modellben az embert, aki rászolgált és rászorult a jellemzésre. Megsejti az emberfestést környező imponderabilitásokat és érvényesíteni igyekszik őket. A képei jelenetek, de a jelenetezésük naturalisztikus. A valószínűség azzal a magátólértetődéssel nyilvánul képeiben, amely a csakis festői kifejezés sajátossága. Hanem a festőiséget nem uralkodtatja el annyira, hogy csakis az hasson a képében. Kiméri a ható erőket és arányosítja őket. A képtárgy ható erőit nem szorítja háttérbe

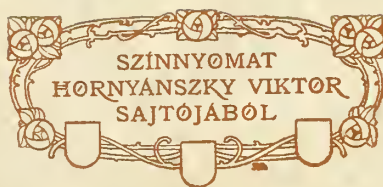
AZ ORSZÁGHÁZA FALFESTMÉNYE

FESTETTE DUDITS ANDOR

A KARDVÁGÁS

TAVASZ

FESTETTE BÁRÓ MEDNYÁNSZKY LÁSZLÓ

Sem a humort, sem a folklorisztikus érdekességet. Az emberei élnek, a jelenetei elevenek, de azt a másik elevenséget, a felületek, a foltok, érzett és éreztetett elevenségét az élet körén kívül hagyja. Emberei, tárgyai, tájéakai közt a kitünő színértékelés s a távlat pompás kezelése folytán levegőt érzünk, képeink a verőfény világít, de ennek a verőfénynek foltformáló játékaival, színelevenítő vibrálásával, felületet differenciáló erőszakosságával már nem törődik. Harmoniáiba ez az elevenség nem szól bele, s ettől még úgynevezett színszimfoniái is hidegek lesznek. Inkább festékszิมfoniákká. Az új magyar genrefestésnek talán a legnagyobb sikerei az ő nevéhez fűződnek. Munkácsy mélységes emberjellemezése, elemi erejű festőisége, megrázó realizmusa és nagystilúsága után leginkább Bihari Sándor valóságfestő genrefestése hatott.

Ha Révész Imre képeinek pátoaszát vizsgálgatjuk: a magyarázatát komoly tartalmuknak és komoly előadásuknak egységességében találjuk. Nem a valóság szabatos ábrázolása, hanem a valóság mélységes átérzése nógatja Révész Imrét festésre. A festőiséget, természetesen, ő is a külsőségekben látja, de nemcsak egymás mellett látja őket, hanem egymással összefüggésben is, egymást föltételezve is. Neki minden, amit lát, összetartozásnak eredője; minden ami festői, valami tartalmiságnak megjelenése. Azoknak az eredőknek összetevőit keresi, s ezt a tartalmiságot kutatja; azzal a borongó tudattal, hogy nem találhatók meg teljesen, és hogy nem ábrázolhatók a maguk szükséges beszédességével. Ettől a tudattól a művész a lemondás és a lázas csak-azértis-akarás közt hánykolódik. Ez a tudat a küzködésnek forrása. Az abszolút harmóniák csábítják, a mélységes tartalom parancsol neki. A dekoráció a lemondásért vigasztalást ígér neki, de a dolgok összefüggése nem ereszti ki a maga bűvös köréből. És ebben a körben nemcsak bűbáj kínálkozik neki, hanem művészi meggyőződésének igazolása is. Ez a vágyakozás, ez a tőprengés, ez a küzködés érleli meg a képei pátoaszát. Révész Imre képei a festészet szociális kötelességtudásának dokumentumai. Annak a szociális festésnek alkotásai, amely az emberi szolidaritást akarja szolgálni. A szűkebb vagy a tágabb emberi összetartozandóságot. Annak az emberfestésnek művei, amely a modellt a maga világával szerves összefüggésben tudja, látja, és ezt az összefüggést ábrázolni akarja. Ennek az összefüggésnek átérzése új pátoaszt nevelt és egy új kifejezésbeli heroizmust fog érlelni. Kezdeti már megnyilvánulnak a szimbolikus szociális festésben. Révész Imrét ez a heroizmus még nem érintette, és pátoasz is nem a szociális érzésből, hanem a tartalmasság és beszédesség egységére való lázas törekvéséből fakadt.

A VACI-KÖRÜT ESTE

FESTETTE KNOPP IMRE

PIHENÉS

FESTETTE NADLER RÓBERT

Ez a törekvése előbb a sötét festésbe terelte. Tónusmélységeket, színenergiát keresett benne. De realizmusa csakhamar megértette vele, hogy a kifejezés nem kereshet ott eszközöket, ahová a szelleme nem kísérheti. A dolgok összefüggésének keresője nem tagadhatta meg a külsőségeknek domináló összekapcsoló elemét, a levegőt. És töprenkedő komolyságában a levegőfestést problémájává avatta. A töprenkedők nem forradalmárok, még a lázasan töprenkedők sem azok. És Révész Imre is beírta azzal az intézménynyé leszűrődött forradalmisággal, amely ma-holnap új akadémiakussággá lesz. Vagy talán már is azzá lett. Beírta azzal a modernséggel, amely úgy tesz a forradalmak sikerével, mint ahogy a nagyhatalmak a bevégzett tényekkel szoktak cselekedni. Elfogadják őket, beiktatják őket a nemzetközi rendbe. Ez a modernség a művészet rendjébe beiktatja a bevégzett sikereket. Ismétlem, olyan mint a politikában a liberálisizmus, amely már nem forradalom, még nem is evolúció, hanem csak a megállapított új jogrendben való megelégedés.

Révész ennek a megállapodott modernségnek keretén belül keresi a mindent kifejezhetőséget. Megtalálja benne a pszichológiai realizmus szükségességeit, megtalálja benne a szociális festés lehetőségeit. „Petőli a csárdában“ című képében még e kereten kívül áll, pátosza ebben az érdekes képben még izgalmasabb. Munkácsy beszédességét keresi benne. Az ő koloritja nyomaiban, az ő rajza ritmusában, az ő kompozíciója példáján keresi. De újabb képei, a „Panem“ című és nagy hármasképe, már annak a leszűrt modernségnek keretén belül szólaltatják meg a festőiségnek és az emberinek egységességét. Az a modernség tulajdonképp böles eklekticizmus, de Révész a tapasztalatok iskolájában is megmarad egyéniségnek. Töprenkedése és pátosza révén.

KOROKNYAY Ottó is Munkácsy beszédességével akart megszólalni. Hiszen ő is a nagymester bűvös körébe jutott. És ő is az ő emberjellemezésének titkait kutatgatta. S az ő külsőségeinek súlyát vette a vállára ő is. De roskadozott alatta, a szó fizikai értelmében is. Az a mély kolorit, az a nagystílusú kompozíció a beteg ifjút fojtogatta. Úgy érezte magát, mint aki a templomban áhítatosan imádkozik ugyan, de — fázik is. És letette vállairól a nagy súlyt. Úgy kereste a derűt, mint a didergő beteg a déli verőt. A színek derűjét, könnyűségét. És kereste a józanságot, az idegeket nyugton hagyó, a békességes közönységességet. Benne érvényesítette azt, amit a nagy súly eldobása után magával hozott. Már ezt az atmosz-

FESTETTE FESZTY ARPAD

A BAHIDAI CSATA

férát se bírta el, már ez alatt a könnyűség alatt is roskadozott. A beteg ember beteg művészetet produkált. Csupa aránytalanságot. Nagy tehetsége emlékeit nagy fáradtsága szólaltatta meg. És akkor akart uralkodni mindazon, amit tudott, amikor már őrajta uralkodott a minden tudást és bírást sorvasztó fáradtság. Művésze elemei szétestek, a rom már nem is roskadozott, hanem összedőlt. Történelmi és genre-képei közül egynehány az ő nagyraemeltségének dokumentumaképp megmaradt.

PATAKY László a barna tónusos festésből a levegő és világosság festésébe ugyanolyan úton jutott el mint Révész Imre. Hanem ő nem a töprenkedők közül való. A dolgoknak nem az összefüggését, hanem a ritmusát látja. Vonalbeli ritmusát, mozgásuk erejét. Ez kerestette vele a lovas modelleket, a vágató huszárokat, és ez viszi a nép otthonába, a mezőkre. Mindenütt a ritmuson akad meg a szeme, mindenütt a rajz uralmát érzi. Ettől az uralomtól az egység könnyen szétagolódik. A festőn elhatalmasodik a részletokról való tudás. Csak az erős festői látás tudna vele megküzdeni. De ha ennek nincs meg a kellő erélye, a szétagoltság végkép elhurjándzik a képen. S e szétagoltságot megsínyli a színérték, a foltharmonia, amelyek akkor, ha a képen a részek összefüggése uralkodik, szinte maguktól nyilvánulhatnak. Pataky azzal az ő ritmusmámorával valóságot akar ábrázolni. És ez az akarata komoly őszinteség. Hiszen azt akarja adni, amit kapott, amikor lát; és azt látja, ami a meggyőződése. Azt, hogy a valóságon a ritmus uralkodik. A valósághoz pedig a művészeti realizmus egyedül üdvözítő voltát valló hitével ragaszkodik.

Valóságos ellentéte neki a mozgás megbecsülése dolgában PACZKA Ferenc. Az ő ritmusa nyugodtan méltóságos. De a vonala határozott. Még ott is érezteti keménységét, ahol a képei főképpen folthatásra törekszenek, mint legújabb etnográfiai genre-képeiben. Most is, hogy a foltok kontrasztjaiban gyönyörködik, uralkodó főtónust ad képeinek. Ez az össztónizálás Paczkának egyedüli kapcsolata a multjával. Máskülönben rácafolt festése kezdetére, első sikereinek festésére. Multja és jelene ellentétek. Ma már a színek dekoratív tehetségében is hisz, valamikor érzelgett, hangulatosdit játszatott velük. Pedig nem mert nekik erőt adni, nem merte foltokká gyűjteni őket. Már nem hitt a müncheni kolorit festék töménységében, de még nem tudott a színszimfoniákról. Már nem fűrésztötte sűrű olajba a színeit, de még nem tudott az új kolorit napfürdőjéről. Sajátságos szegett színezést adott képeinek; amelytől hidegség áradt belőlük. A színei úgy hatottak, mintha az igazi színeket kialakulásuk idejében fejeznék ki. A buja barna generáltónussal szemben szürkés-barna össztónus uralkodott rajtuk. Most a színei bátrabbak; foltokba gyülemlenek és ott keresik a harmoniát. Most a világosságot már nem abban a szürkességben érvényesíti, amely az ő régies játékot játszó képein ezt az ő játékukat lépten-nyomon megzavarta. Az iskolaiságból is, az ellene való akadémikuskodásból is kinőtt. Amannak szabványos pátoszát megtagadta és új pátoszt keresett. A dekorációban véli megtalálhatni, és tájképeiben itt kereskedik. Nagyvonalúságra igyekszik bennük. Történelmi és bibliai képei a multjának dokumentumai. Őket tagadja meg festőiségre törekvő új genre-képeiben és tájképeiben.

PESKE Géza is az intézménynyé leszűródött modernség igazát vallotta. A világosság képtarkító, képelevenítő, tónusokat izgató volta az ő festői felfogásának jobban felelt meg, mint a műtermek szűrt világosságával egyezkedő barna tónus. És a modernség intézményességétől meg tudta látni a modernség energiáját. Maga is keresőre indult. A plein-air egyéb titkait kereste. És összetévesztette a verőfényt a szín világosságával. Együtt tévedt azokkal, akiket annak idején mérges-zöld-festőknek hívtak. A tájék zöld tónusait nem a verőfény formálta, hanem a paletta. A vibráló, foltalakító verőfény helyett az ő plein-air képeiben is a világos éles színek játéka uralkodott. Ez a festői meggyőződése őszinte meggyőződése volt. A kifejezetten, sőt fanatikusan novellisztikus festő sohase tagadta meg ezt az ő festői meggyőződését. A gyermekvilág kis elbeszéléseit festi, a parasztyermekek életének humorját. Egy-egy ötlet, egy-egy éle, egy-egy tréfa az ő képei tárgya, de ötletei festői kedvteléséből éles színharmoniakat, kontrasztok érdekességét kereső kedvéből fakadnak. Nem is maguk a gyermekeket, hanem miliójüknek színskáláját látja. Alakjainak kifejezése drasztikus, humorja a pointben a szó szoros értelmében kihagyozódik.

VASTAGH Géza inkább rajzol, mint fest. Az ábrázolás beszédességére törekedvén, inkább rajzbeli hatásokat ér el, mint festőieket. És keresni is azokat keresi. A valóság kifejezését a rajzára bizza, s úgy tudja, hogy meg is bízhat benne; nem csak pontosságában, hanem ekonomiára való igyekvésében is. Az állatvilágot festi, és nem konstatálja a lelkiismeretes konstatálás szorgalmatosságával modelljei ezer részletét, hanem meglátja vezérvonalait, a részleten uralkodó, s a részletet éreztető főszíneket. Középponton áll PÁLLIK Béla és ZOMBORY Lajos közt. A szabatos valószínűség és a hangulatos festőiség közt. Amattól rajzbeli ekonomiája, emettől rajzbeli realizmusa választja el. Amattól a szigorú pozitívizmus, emezt a

ERDŐ MÉLYE

FESTETTE PAÁL LÁSZLO

dekoratív festés választja el. A kettő közt: tartalom elbeszélésére törekszik. Humort szólaltat meg, sőt néha még pátoszt is az állatképeiben.

Jogot az érzelgésre! Ez a követelés szólal meg JENDRÁSSIK Jenő realisztikus képeiben. Jogot az érzelgésre a realizmus számára! Fölvilágosítást azoknak, akik azt hitték, hogy ez a jog csakis a romantizmusé! A realizmus a deklamációról sem tudott lemondani és be-becsempészte a maga festésébe, a szentimentalizmust pedig még úgy sem engedi át egészen a multnak. Nem enged elkallódní semminemű jogot sem. És Jendrássik hűséges őre ennek a jognak. Tudja ennek a jogörzésnek mesteri fortélyait. A helyzet érzékenysége a maga valóságában ábrázolandó: ez a realisztikus szentimentalizmus törvénye. Valamelyes erőszakoskodással rája fogható, hogy tulajdonképpen megfelel Goncourtnak a művészi naturalizmusról kifejtett tételének. Hiszen az a szentimentális helyzet valóságos helyzet, ha tehát valóságosan ábrázolatik: készen van a realisztikus szentimentalizmus. De Jendrássik meggyőződött róla, hogy az érzélgés ábrázolása nem beszédes, ha esakis tárgyilagos; és megérezte, hogy a személytelen tárgyilagosság beszédessége nem művészi beszédesség. Kellott, hogy az érzélgés eluralkodjon az ő szubjektivitásán is. Kellott, hogy maga az ábrázolás is érzélgős legyen. Azzá lett tehát a színezése. Ellágyult színei szelíd fájdalmas harmóniába olvadtak. Vagy pedig izgalmas pirosas, szomorún violaszín tónus ömlik el a képein. És Jendrássik, ha állhatatos marad az érzélgéshez való jog érvényesítésében, rá fog térni az új idealizmus útjára. Hiszen a realizmus azzal a joggal nem tud élni, az új idealizmus pedig átformálja, jóságosságából kivetkőzteti, mámorra mélyíti. Benne az érzélgés a fájdalomban való kéjelgessé lesz. Perverz gyönyörűséggé. Csak-hogy ezt a festők nem a valóságról való tudásukkal szokták kifejezni. Ennek a perverzítésnek a stilizáltság a megszólalása, formája. A raffinátt egyszerűség vagy a buja polychromia, vagy a képnek sejtelmes vonalritmusba szorítása. Jendrássik ma még nagyon-nagyon messze van ettől a festéstől, de mintha egyik-másik újabb képében az érzélgésre való jognak ilyen érvényesítésére vágyakozna!

Ennek a jognak meggyőződéses hívei közé tartozott valamikor KNOPP Imre is. Ő is a realisztikus kifejezés és a megható valóság összehorolója volt. És ő is kénytelen volt a kettőt egymáshoz hangolni. Amitől amaz ellágyult, emez pedig higgadtta lett. A kifejezés realisztikája hangulatos valószínűséggé lett, a megható valóság pedig józan elrendezettséggé. Vallásos tárgyú képein nyilvánul leginkább ez az eltolódás. Ez az eltolódás volt az oka annak, hogy ennek az első sorban meghatásra törekvő festőnek vallásos képei ellen azt az ellentétést tették, hogy józanok. Nem a realisztikájuk, hanem érzésbeli matériájuk keltette ezt a hatást. Ma Knopp Imre a színötletességgel próbálkozik meg. Az ő erősen meggyőződéses volta nem engedi meg neki, hogy egyszerűen ide vagy amoda pártoljon. Kutat, kísérletez, kapacitálja a meggyőződését. Így festette érdekes esti képeit, a várost éjszakai világításban, az utcai életet mint fényreflexek összetételét. Csakhogy ezekben a tisztán színötletes képeiben sem hódol meg a színfolt követelőzése előtt. Valóságról való erős tudása ellene szegül az impresszióknak; akkor, amikor éppen ezeket keresi. A színötletnek nem tudja magát egészen odaadni: föloldatja, mint valami maró savval, a dolgokról való tudásával. Pedig színezése kezdet óta, még azokban a higgadtan szentimentális elbeszéléseiben is, erélyes harmóniákra törekszik. A fakó háttérnek és egy-egy erősebb tónusnak harmonizálására. Ettől a törekvéstől polgárjogot szerzett abban a polgáriusult modernségben, amely, mint említettem, a forradalom után szinte intézménynyé lett, és még iskolaiságnak alapjává is lehetett. Knopp Imrének színötletessége legszegettlenebbül a pasztelljeiben nyilvánul.

Az önnönmaga megismerésének tragikus áldozata volt Ipolyi Sándor. Az érzélgéstől nem tudott szabadulni, pedig fanatikus sóvárgással vágyakozott ki belőle. A legirgalmatlanabban gúnyolódott önmagán. Nemcsak a saját maga fölfogásán, hangulatain, hanem a barna tömény tónussal való küzdelmén. Ez az egy küzdelme volt valamelyest diadalmas. Hozzá tudott férközni a színekhez, megpróbálkozhatott a színszimfoniával is. Hanem az ereje megtört, jóval előbb, mielőtt őt magát, a gyöngé testű, de erős kritikájú művészt a halál letörte és véget vetett a megrendítő tragédiának. A tragikuma annak a megismerése volt, hogy a tehetsége még közel se viszi oda, ahová művészetéről való tudása, művészetért való rajongása csábítgatta. Izgatott érdeklődéssel nézte az irányok és áramlatok egymásra torlóadását és kétségbeesve látta, hogy a küzdelemben nem állhat be az első sorába. Ez a keserűség megrontotta még azt a pikturáját is, amely azelőtt nevet is, rangot is adott neki. Még legutoljára, a végét sejtven, tanuságot akart tenni arról, hogy mégis tudott volna előre törtetni. Megkezdett egy képet, de nem fejezhette be. Félbenmaradtan került hagyatékának kiállításába. Olyan színei más képen talán sohasem, seholsen voltak, mint ezen a csakis aláfestett, esakis a koncepció kezdetén maradt festményen.

A KÖNYVES KÁLMÁN JOGOSÍTVÁNYA

FESTETTE SZINYEI-MERSE PÁL

MAJALIS

A harmonizálás sajátos egyéni formáját látjuk SPÁNYIK Kornél képeiben. Mindent piros alapra vetít. A nagy velenceiek híres piros tónusú árnyékai motoszkálhattak benne, amikor elgondolkozott rajta, hogy hogyan is kellene látni? És beállt pirosan látónak. Ha vannak fehéren festők, mérgeszölden színezők, kéken festő modernek, miért ne láthassa valaki a világot pirosnak? Csakhogy Spányik nem annak látja; ő a legalaposabb realizmussal inventálja a dolgokat. És higgadtan megfontolva keresi annak a módját, hogy az alaposan iktatott részletekkel hogyan lehetne jóra való dekoratív hatást kelteni. Így vállalta a pirosas tónizálást. De ettől a melegséget erőszakoló színezéstől nem nagypátosú, hanem szentimentális lett. Nem tudott, vagy nem mert következetes lenni, nem merte a foltok beszédességét megszólaltatni. Féltette tőle a valóságosítást. És a — szépségideált. A realizmusban a szabályos szépségideált, a fából való vaskarikát. Nem az a kialakulás kínálkozik neki, melyet Jendrássik elé tűztem ki, hanem a polgári romantizmusha való visszatérés.

Annak a szépségideálnak, amely a „valóság“ művészetében a görög szépségtörvényesség követését, a szabályok, méretek, arányok, határok által megállapított szépségnek kifejezését követeli, nálunk IXOCERT Ferenc a prófétája. Nagyot tévednek azok, akik őt a romantikusok közé rubrikázzák. Az ő szépségkultusza nem szépségmámor. Az ő szépségei nem érzéseknek, szenvedelmeknek megjelenítései. Az ő szépségei nem rajongás, nem gondolatok, nem vágyak megtestesítői, az ő ideáljai nem az idea patetikus megszólalásai. Olyan nagyon kiküszöbölte belőlük az élettartalmat, hogy ábrázolásuk inkább idealisztikus, de olyan nagyon ügyel rá, hogy előadása a külsőségek realizmusa követelményeinek megfeleljen, hogy a felületes megállapítás azt tarthatja róla, hogy sikerült neki a fából való vaskarikát, a szabályosság és arányosság realiztikus szépségideálját megalkotni. De neki sem sikerült ez. A szabályosság és arányosság

szerepét félreértette az az esztétika, amely a görög szépségideál egyedülvaló tartalmának mondja. Ezt a szépségideálizmust talán legbeszédesebben az a dualizmus jellemzi, amely Platónak a szépségről való fölfogásában nyilvánult. Azt is vallja, hogy a szépségben való öröm: az arányosság és a szabályosság által keltett érzés, de hirdeti azt is, hogy a szépség a valóságnak, tehát szerinte az ideáknak megjelenése. Annak, aki a görög művészet szépségideálját a realizmusban föl akarja éleszteni, tisztában kell lennie ezzel a kettős fölfogással, amelyet a görög művészek uraltak, és tisztában kell lennie a naturalizmusnak a görög művészetben való szerepével. Az arányosságot és szabályosságot évezredek multán pozitíve megállapíthattuk, de az elevenséget mint szépségalkotó elemüket nem lehetett pozitív iskolai megállapítás tárgyává tenni. Ez logikai megállapítás dolga. Innocent Ferenc, a realista festő, az ő szépségkultuszában a klasszikus naturalizmust nem látta meg. Ezzel a félgörögségével és azzal a félrealisztikájával tulajdonképpen nem tartozik se az ideálistikus, se a realisztikus festés körébe. Már történelmi képeiben is mind e két hon polgárául akart bemutatkozni, de újabb genreképeiben, szép asszonyokat festő szimbolikus képeiben, teljesen sikerült neki azt bebizonyítani, hogy egyiknek se a polgára.

Az ő festésével valamelyest rokon TOLNAY Ákosé. Csakhogy ő a szépségideálból a tartalmasságot nem zárja ki. Az ő szép asszonyai a húsból valóság gondolatát fejezik ki. Nem is a maguk eleven való-

A KÖNYVES KÁLMÁN JOGOSÍTVÁNYA

FESTETTE SZINYEI-MERSE PÁL

A PACSIRTA

ságát, hanem azt a gondolatot, hogy a nőt a hús és a vér vágyai vezérlék. Nem csak az arányosságon, hanem az asszonyi elevenségen is érzett öröm szólal meg Tolnay képeiben. Innocent Ferenc rajza nyugodtan, nagyüteműn ritmusos, TOLNAY Ákos rajzának ritmusa könnyed, elegáns. Amaz inkább édes szerenátát pöngögt, emez kecses keringőt dalol az asszonyi szépségről.

Egy másféle világba, olyanba, ahol a festőiség a képzelet melegén érlelődik, ahol a látás jobbára izgalmas föltételezettség, ahol a festőiség nem csak a színek, foltok, harmoniák sajátosságából, hanem a hangulat idegenszerűségéből, a formák egzotikus érdekességéből is fakad: a Kelet festőinek világába visz bennünket EISENHUT Ferenc és TORNAI Gyula festészete. És abban a világban, amelyből a múlt században Delacroix a színek gyönyörűségét hozta haza, hogy a festőket újból arra figyelmeztesse, hogy a festészetnek a szín a tulajdonképpen való materiája: a mi két magyar festőnk csak tónusnehézséget talált. Az orientalistáknak egy ideig Benjamin-Constant lett az atyamesterük. Ők ketten is az ő megértői, és vele együtt a színpompa félreértői lettek.

EISENHUT kéjelgett a buja tónusokban, az izgalmas színzavarban. S hogy nagyon szerette a színeket, duskállkodni kezdett a — festékben. Nem színszimfóniákat, hanem festékgorgiákat festett. Talán ennek is az volt az oka, hogy mindig uralkodott rajta a saját fizikuma erejének tudata. A tolongás, a nem nagyvonalú, hanem sokvonalú rajz, a sok festék volt a művészetének kedves tartalma. Talán, ha nem kellett volna félúton megpihennie: ez a tartalom mélyebbé lehetett volna. De megpihent vándorútja közepén, fejlődése lehetőségének valamely közbeneső stációján. Még mielőtt elhitta volna, hogy a színeket a verőfény élteti, s hogy nem kell őket mesterséges világitással izgatni. Pedig ezt a nagyon egyszerű törvényt már megsejtette, és ezt a sejtelmét meg-megszólaltatta. De a természetességet nagyon közönségesnek tartotta. Az orientalista festők javarésze a természetességre ezért néz idegenül. Hiszen az egzotikum a rendkívüliség meghecsülésére szorítja őket. Még az impresszionistákat is stilizálásra készíti. Stilizált — őszinteségre. Az új francia orientalisták ebben a stilizálásban mesterkednek. Van köztük olyan, aki remekel is benne. Eisenhut nem volt impresszionista. A tudáson és az elrendezésen szűrte le benyomásait. És színzavarba való szereltemességével meg-megtévesztette reálmusát.

A KÖNYVES KÁLMÁN JOGOSÍTVÁNYA

FESTETTE SPÁNYI BÉLA

MAGYAR CIPRUSOK

LOVRANAI TEMETŐ

FESTETTE POLL HUGÓ

Ettől a szerelmétől inkább festői volt niint TORNAI Gyula, aki inkább rajzbeli hatásokra törekszik. Tornai képei inkább illusztrációk, a mi keletről való tudásunknak és képzeletünknek illusztrációi. Nem pikturái hatásokat keres, amikor a pittoreszk benyomásokat megszólaltatja. A déli, nem is napsütött, hanem napmegégett ember a legkedvesebb témája és az arabsoknak bőrbarnasága a legkedvesebb színe. Száz árnyalatot is lát ebben a barnaságban és őket ábrázolja. A Kelet többi színét csakis — környezetnek tartja. Szinte csak háttérnek. S a látást fásasztó

éles verőfényben meg-megtéved az arányok, a méretek, a távlatok ábrázolásában. Teljesen leköti a sajátságos hangulat és a különös téma. A lelkülete tele lehet keleti mesékkel: őket illusztrálja képeiben. — Arcképeiben részint angol, részint müncheni hatások érvényesülnek. Az utóbbiak Benczur arcképfestésén átszűrődve. Van köztük olyan is, amelyben pátosra törekvés is nyilvánul. E képeiben a rajza megbízhatóbb, sőt néha nagyvonalú is.

BASCH Gyula a nagyvárosi genrekép festője. Azé, amely a polgári család körében keresi a festőiség elemeit. Nem Margittay-ék ötlethajszolásával, nem a pillanatra hangolt humorral, hanem a reálisztikus ábrázolás kedvével. Ugyanakkor fődözi föl a maga számára a festőiségnek ezt a terepnumát, amikor az újabb elbeszélő irodalomban észreveszik azt, hogy a polgári novellának nemcsak a kispolgárság, nemcsak a proletáriátus, nemcsak a művészvilág szolgál témákkal, hanem a szűkebb értelemben vett bourgeoisie is. Fiatalabb novellistáink az új témakörnek mohón nekiestek, talán ugyanakkora mohósággal, amilyennel a polgárságnak ez a része az újabb magyar írókkal megismerkedni igyekezett. Ez a kölesönös keresés új irodalmi fajtákat érlelt, s fiatal modernségünkbe belevitte megint a típust. Nem azt, amely, mint Zola polgári alakjai, társadalmi energiákat jelképez, hanem följutított formájában azt a régit, amely általános helyzetek hőse. Ennek az irodalomnak illusztrációja-számba mehet, az új polgári genrekép. Basch Gyulát az ő erős festőisége és meggyőződéses realizmusa megóvja attól, hogy tipizáljon. Egyéni jellemzésre törekszik, festői hatásokat keres, s az ötlet helyett a bensőség hatására igyekszik. Újabb arcképei tónusuk finomságával, fölfogásuk komolyságával Basch fejlődésében nevezetes stációt jelentenek.

Újabb genrefestésünknek ebben a hatalmas hullámában az eklekticizmus java képviselői HEGEDŰS László, SZENES Fülöp, ÉDER Gyula és NAGY Zsigmond. A tapasztalás nemcsak képeket alkot, hanem egyéni ségeket is érlel. Nem mindig, mert hiszen gyakran elsorvasztja az önállóságra való tehetséget. De néha olyan mint a hűséges vezető, aki elvezet a megvilágosodáshoz. Ott elbúcsúzunk tőle, még meg is tagadjuk. Akárhány olyan tapasztalót tudunk még a modern forradalmakban is, aki lázadni is mindig mások nyomában lázadt, míg végre megépítette a saját maga barrikádját. Emile Bernard, aki a fiatal fölforgatók közül való,

néhány év alatt végigtapasztalta és végigkövette a neoimpresszionizmust, míg végre kénytelen volt — még Benjamin Constant-ot is megtagadni, hogy a maga lábán megállhasson. És meg is áll rajta.

HEGEDŰS László a sokat tapasztalók, de a mindig értékesebb tapasztalatokat keresők közé tartozik. A hangulatos lágyságtól a patétikus racionalizmusig sokféle lelkületváltozatot, a finoman áttetsző fehér festéstől a buja, mély tónusú, erős színezésig sokféle koloritváltozatot, a szelíd ritmusú rajztól a vonal nagy pátoszáig sokféle rajzváltozatot tapasztalt végig. A józan megállapított világosságtól, a sejtelmes szűrt világosságon keresztül a szabad világítás erőszakoskodásáig sokat tapasztalt a harmoniak és feltértekek eredetéről. A tapasztalásokból már valamelyes sajátos modor szűrődött le. Ez a

ARANYSUGARAK

FESTETTE TÖLGYESSY ARTHUR

modora a rajzát uralja. A rajz az ő eredendő ereje, a vonal az ő látásának és kifejezésének irányítója. A vonal az, amivel hangulatot keres, s a dekoratív elemeket a vonalhoz szinte hozzáláncolja.

SZENES Fülöpnek is a rajz a javaereje. Csakhogy az ő vonala finom, lágy, de azért biztos. Nem kemény, erőszakos ritmusú mint Hegedűsé, hanem gondosan összefoglaló, mindenre szabatosan kiterjedő. Festése csupa lelkiismeretesség. Lelkiismeretes a jobbnak keresésében, a fogyatékoság belátásában, a hatások ábrázolásában. Szenes a javaprofesszorok közül való volna. És javatanítványa ő maga volna. Újabb

OROTVA

EDVI-ILLÉS ALADÁR RAJZA

A KONYVES KÁLMÁN JOGOSÍTVÁNYA

FESTETTE GRUNWALD BÉLA

BÉRCEK KÖZÖTT

areképeiben nagyvonalúságot keres. Eljutott a XVIII. század nagy angol areképfestőjéhez, s az ő nagyszabású modellbeállításukkal próbálkozik meg. És eljutott a mult századbéli juste-milieu párisi mestereihez, s az ő nemes józanságukat szólaltatja meg areképeiben. Az areképfestés az ő igazi művészete. A valóság, a biztonság, a realisztikus ábrázolás, s a festőiségnek a polgári követelményekkel való okos, artistikus összeegyeztetése az ő areképfestésének jellemző sajátosságai. Genréképeiben a tapasztalása, mérlegelése sokkal előbbre jutott, mint areképeiben. Bennük az újabb hatások is érvényesülnek. Az újabb technikák és az újabb felfogások is: hol a deduktív föltöszterakás, hol az induktív színszimfonia, hol a szabatos tárgyiasság, hol a fény- és árnyékhatás. És minden képében, egész festésén tárgyilagosság nem is felsőségesen uralkodik, hanem magátólértődéssel jelentkezik.

A műterem áhítata árad ÉDER Gyula és NAGY Zsigmond képeiből. Mindakettő erős színező tehetség. Amaz a rajz nagyvonalúságára, patétikus dekorációra, buja, nehéz színezésre törekszik, emez hangulatoságra, realisztikus jellemzésre, és mély, tömény tónusok sima átmenetére. Mindketten a tárgyiasság pompás kifejezésében jeleskednek. Szinte ugyanolyan kedvteléssel, amely valamikor, Piloty után, a kolorit örömeiben és a valóságosnak a pompával való összeegyeztetésének boldogságában, a müncheni nagy deklamálókat eltöltötte, amikor olyan nagyon örültek neki, hogy milyen valóságos is az, ami — nem igaz.

*

Történelmi festésünk hanyatlása okairól, újabb föllendülése lehetőségeiről már föntebb elmélkedtem. A történelmi fölfogás historiáját kutassa az, aki a történelmi festés pangását emlegeti. A festésnek, mint a műveltség részének, a műveltséget alkotó komponensekhez való viszonya magyarázza meg azt, hogy a történelmi festésnek mért kellett hanyatlania; azt is, hogy miért nem tartóztathatta föl hanyatlását még az sem, hogy a történelmi nagy-festésnek egyik leghatalmasabb mestere, SZÉKELY Bertalan, közöttünk él, és nagyszerű magányosságában még mindig alkot. A történelmi festés az emberiség műveltségének etikai összetevőjét ma már más körülmények között mozgósítja, mint annakelőtte. A történelmi festésnek az „emberi“-n keresztül kell a megértetést keresni. Az új történelmi fölfogásokon keresztül.

Csak magára a pangásra gondoltak, de nem az új fejlődés föltételeire is, amikor a millennium idején a történelmi festés fölélesztését pályadíjak kítűzésével megkísérelték. Az az ünnepiesség, amelylyel az akciót megkezdték, ünnepiességet váltott ki a pályázó művészekben is. A grand art-ról való régi fölfogással fogadták a fölszólítást. S a grand art régi kifejezett elemeit akarták összerónni, hogy újból uralkodóvá tegyék a művészetben. Nem gondoltak arra, hogy klasszikus koraiban a maga szükségességein és lehetőségein érlelődött, s hogy ma mások azok az érlelő elemek. Történelmi fölfogás nélkül fogtak történelmi nagyfestéshez. A pátoszt tudták a festés legfőbb alkotójának, de a pátoszt nem az új forrásból, az „emberi“-nek őszinteségéből, hanem az elapadt régi forrásokból kérték. A pusztá elrendezettségéből, az abszolút kompozícióból, a pusztá ritmusból. De ezek, — a történelmi fölfogástól és a modern kifejezés szükségéitől elvontan —, csakis színpadiasságot, deklamációt szolgáltattak.

Az élesztési kísérlet nem sikerült. Csak néhány érdekes festményt produkált, csak néhány értékes festőt az ő új föladatokkal való találkozásukon mutatott be. És közülök alig — egy-kettő volt olyan, aki azon a sajátos találkozáson a maga tehetségén, akaratán föltétlenül uralkodni tudott. A többi a szomszédba kalandozott, az egyéniségét megtagadta, a saját maga művészi hitével szembeszállt. Jórészt még azok is ezt tették, akik addig is a történelmi festés lehetőségeit keresték és föltételeivel valahogy megalkudtak.

Azok közül, akiket eddig tájkép- és genrefestőink közt felsoroltunk, s akiket különben is a mindent-festők jelzővel illettünk: a legtöbben a történelmi festéssel is megpróbálkoztak. Többnyire úgy kezdték művészi pályájukat, hogy a hagyomány szerint legnagyobbnak tartott föladatra rátermettségükről tanúságot akartak tenni. A grand art-ról, mint festészeti osztályról vallott fölfogás nemcsak az övék, hanem a közönségé is volt, és ők fiatalos mindent akarásukkal a közönséget egyszeriben meg akarták hódítani. Megnyilvánult abban a próbálkozásukban a művészetnek az emberiség szolgálatára rendeltségét valló hitük is. Nem is hitük, hanem őszöntük volt ez, amelyet csak később, amikor ők is a l'art pour l'art elvnek félreértésébe estek, tagadtak meg. De jórészüknél a megtagadott őszöntből komoly meggyőződés lett. Belátták, amit azelőtt csak őszöntszerűleg sejtettek: hogy a művészetnek kulturrészességét a művészetnek a műveltség etikai összetevőjéhez való tartozandósága tételezi föl.

Kifejezett történelmi festőink közt legnagyobb hatást FESZTY Árpád ért el. Ez a hatása nemcsak festői-ségében, hanem történelmi fölfogásában gyökerezik. E fölfogása révén sorozandók bibliai képei is a törté-

nelmi festmények közé. Az ő történelmi festése nagyméretű genrefestés. Kifejtettük, hogy a történelmi festésnek ilyen kvalifikálása nem becsmélés, nem lekicsinylés, hanem a modernségnek a történelmi festéssel szemben való állásfoglalása. A történelmenek mint elmúlt elevenségnek, mint letűnt életvalóságnak ábrázolása szerepel ebben a megállapításban. A hős mint ember érvényesül benne. Ez emberi volta a maga körülményei valóságával nyilvánul benne. S e valóság őszintesége adja a történelmi pátoszt. Ezt a pátoszt szólaltatja meg Feszty Árpád az ő történelmi képeiben. Megszólaltatja nagyvonalú, erélyes ritmusú rajzával, amely még a dekoratív hatást is energikusabban erőszakolja, mint a színezés. Sajátságos, hogy színezése a freskóiban aránylag erősebb, mint vásznain. Mintha nem hangolná fallfestményei koloritját a freskó természetadta szükségéhez, hanem le akarná gyűrni ezeket a szükségességeket. A stilizálás nem egyezik meg az ő reálisztikus meggyőződésével, s ezért még a fallfestés szerény színskálájához való színhangolást is, mint stilizálást, elutasítja magától. Még pedig szándékosan, a realizmus jogáért küzdően. Vásznain ezt a demonstrációt nem tartja szükségesnek, ott nem kérnek tőle alkalmazkodást. S ott a színezése nem csak hogy nem erőszakos, hanem a rajz mögött szerényen meghúzódik. Jó ideig ilyennek láttuk Fesztyt, amíg egyszer csak jónak nem látta, hogy demonstráljon azok ellen a megállapítások ellen, amelyekkel festésének határait körülűzködték. Mintha arról akart volna tanuságot tenni, hogy csak azért is tud egyebet is, mint amit megállapítottak róla. Tud színszimfonikus is lenni, és megtudja tagadni a nagyvonalúságot is. „Zsolt esküvője“ ilyen demonstrációs kép. Rajza elaprózódik, színei tobzódnak. De a tüntetést nem folytatta, már a „Bánhidai csatában“ megint érvényre jut nagy ritmusa. Hanem e tüntetés óta megkapta lelkületét a színezés gondja. És belátja, hogy a szín a dekoratív hatás igazi eszköze. És kezd idegenül nézni a komor harmoniaknak pátoszalakító erejére. Színei derültek, tónusai mélyebbek lesznek, foltjai közé a verőfényvel átítatott levegő kerül. Modern fölfogásához egyre modernebb kifejezés járul. De ritmusmámorához hű marad. Evangéliomi nagy hármasképében a rajz gerince ritmikus hullámvonal. Nem is szimbolizmus, hanem kabalisztika kellene hozzá, hogy e ritmus beszédességét, célzatosságát fejtegessem. Nem teszem, mert nem hiszem, hogy Feszty azzal a hullámzó ritmussal gondolatot akart szimbolikusan kifejezni,

TÉLI TÁJÉK

FESTETTE KATONA NÁNDOR

VÁZLAT

BARÓ MEDNYÁNSZKY LÁSZLÓTÓL

kabalisztikusan elrejtteni. Inkább azt hiszem, hogy hangulatot akart vele megszólaltatni. Az őszinteség patoszával és elrendezésének, rajzának ritmikájával a réalisztikus képben nagy hangulatot akar kelteni. Ezekkel az eszközökkel kereste a hangulatot szociális genreképeiben is. Hanem az őszintesége a pátoszt nem tudja végig szolgálatában fogni: ez hatalmasodik el rajta. A ritmus-mámor a rajzát beleviszi a deklamációba, s a fanatikus réalisztikából akárhányszor réalisztikus színpadiasság lesz. A nagyonalúság nemcsak a részletek művészi kiselejtezésére, hanem a kifejező részletek elnagyolására, az arányok semmihe vételére csábítja.

A rajz korrektsége, a rajzbeli ekonómiának megbecsülése, a ritmus nemes nyugodalmassága jellemzi Dudits Andor festését. Az ő történelmi fölfogása éppenséggel nem réalisztikus. Neki a történelem allegoriák forrása. Az ő történelmi hősei: történelmi korok eredői. Nem ünnepi hősök, mint a megelőző történelmi festés heroikus alakjai, hanem történelmi típusok. Sokaságoknak, eseményeknek, eszméknek jelképezői. Eleinte a rajz uralkodott a képein, de később belemélyedt a dekoráción való elmélkedésbe. A modern feltételeknek a freskófestésben való érvényesítése izgatta. És meggyőződött róla, hogy a falfestéssel járó színskála-lefokozás, a tónusoknak a freskóban megkövetelt hangolása a dekoratív foltfestéssel szépségesen megfér. Az egy tónusra vetítés s a rajznak e színhangoláshoz alkalmazkodása érdekesen érvényesül „Kardvágás” című képében, amelyet éppen a javasajátságaiért szenvedelmesen megtámadtak. Azért, hogy mint freskókép — freskószerű, hogy színeinek hangolása logikus s hogy a dekoratív hatáskeltésében következetes.

VAJDA Zsigmond annak a freskófestésnek művelője, amely a lapidáris nagyszabás uralma helyett a pompás elrendezettség és a valóságosságban remeklés jogát hirdeti. A freskófestést az ő anyag által korlátolt-sága a nagyonalúságra, a pátosznak a rajz nagy ritmusa által való éreztetésére, a széles előadásra szorítja. A velenceiek félreértői s a megtévedt velenceieknek meggyőződéses hívei hatalommá lettek, amikor a

festészetben urrá kezdett lenni a realizmus. De már előbb is, a tárgyilagosságnak a realiztikus festést megelőző korszakaiban is, az anyagszerűségben, a valóságyszerűségben, a tárgyiasságban való remeklés siettette, a freskófestés megromlását. S aztán beköszöntött a realizmus, s a freskófestés a valóságfestés minden követelményének eleget akarván tenni: arra a valóságra nem vetett ügyet, hogy a fal először is felület, hogy ez a felületvolta minden körülmények közt beszédesen nyilvánul, hogy a fal anyaga külön festői megmunkálást követel, hogy e megmunkálás a színeknek lehangolását parancsolja, és nemcsak a színszíni-fóniát teszi lehetetlenné, hanem a dolgoknak naturalisztikus színnel-ábrázolását is. A valóságfestők ezt az igazán kézzelfogható valóságot semmibe se vévén: a realiztikus képet a vászonzól a falra vetítették.

VAJDA Zsigmond is e realiztikus festők közül való. Nem a nagyvonalúság, hanem a pompás elrendezettség, nem a falfestés parancsolta stílus, hanem a valóságosság, a tárgyiasság az ő falfestésének tartalma. Pompaszeretete keresőre küldi az allegoria világában. Ez a világ telidestele van a pompa elemeivel. Évszázadok bányászták őket és kiolvasztották esillogó aranyukat. Vajda Zsigmond ezzel a kész matériával nem elégszik meg, hanem a mi naív világunkban is keres hozzá új csillogást. A népet beviszi az alle-

A DUNA PARTJÁN

FESTETTE UJVÁRY IGNÁC

goriába. Realisztikus látással, realiztikus ábrázolással. A népies genre-képet a falra, a magasságba vetíti. És eszerébe a falfestéstől pátoszt és ritmikát kér kölesön genreképei számára. Amott a réalizmus alá rendeli őket, emitt a realizmust rendeli alájuk. A határsértést határkiigazítás követi s e rendezkedéstől a határok végkép elmosódnak. Csak arcképeiben szabadul a pátosztól. E képekben teljesen a valóságosság, a szabatos objektivitást uralja.

Történelmi képei, „Szabadkának szabad királyi várossá nyilvánítását” ábrázoló képe és az Ország-háza számára festett freskói állapítják meg JANTYK Mátyásnak is helyét művészetünk történelmében. A lázas kutatók közé tartozott. Sohasem tudott, vagy sohasem akart ott elmélyedni, meggyökeresedni, ahová elérkezett. Másfajta volt, mint azok az eklektikusok, akik mindig megelégedettek a tapasztalataikkal és az újat nem keresik, hanem megelégedetten anektálják. Jantyikot a tapasztalat sohasem elégitette ki. Az ő tapasztalása lázas keresés volt. Meg akarta találni a maga egyéniségének igazi kifejezését. Tulajdonképp nem is tapasztalt, hanem kutató az észleletei közt.

Nem is az újat, hanem a mást vizsgálta. Nem a modernnek felé, hanem csak azok felé tartott, akik eltértek azoktól, akiket már is kitanult. Valamelyes gyanakvás volt a keresésében, és a kereső utat

nem is maga tűzte ki magának, hanem azoknak az utasításoknak alapján válogatta, amelyeket az ő leghatásosabb mestereitől kapott. Talán valamikor kifogyott volna azokból az utasításokból, talán meg is gyöngült volna az ő irányító hatásuk, talán kénytelen lett volna lázas keresésében oda is eltévedni, ahol boldogan élvezhette volna az egyéni kifejezés szabadságát, ha fiatalon meg nem hal. Letört, még mielőtt azokra az utakra tért volna, amelyek neki, az egyéniség fanatikusának, igazi járó-útjai lehettek volna. Az, amit azokon a másik utakon talált, nem elégítette ki, de mégis boldogította. Mert hiszen másfelé csatangolásra ösztökélte. Folyton-folyvást másfelé. Mindig másféle próbatételre. Érdekes volt egész próbálkozása, és jórészt értékesek is a képei. Még pedig önmagukban is, nemcsak mint egy művész alakulásának dokumentumai. Erős, sokattudó rajzoló volt; a rajzolás terén nagyot vártak tőle. A modernség nem kapta meg, csak éppen figyelmeztette a csatlakozásra. A modernségben csak külsőséget látott s a maga külsőségeit nála többre becsülte. Csak stílust látott benne, már pedig ő felesküdült a lendület, a patetikus kompozíció, a történelmi mondott ünnepies hangulat stílusára. Nem akart stílusért stílust odaadni. Valamilyest mindenki megalkuszik a mával, ő is megeselekedte, de meglátszott a festésén, hogy csak — alkudozás volt.

GREGUSS Imre a Rákóczy-kor festője. Ennek a hősi korszaknak legendái bűbájos erővel kaptak a lelkébe, és a nagy emlékek közt nem is festőiséget, hanem ihletet kerestetnek vele. Rajongva fest, mint ahogy Thaly Kálmán rajongva ír a Rákóczy-korról. Allegorizálva festi meg képeit, amelyek a legendák illusztrációi és allegoriáját történelmi alakokból csoportosítja össze. Hatásosan elrendezi őket s az élőkép beszédességére törekszik bennök. Így festette meg „Cinka Pannáját“ és „Rákóczy indulóját“, s így festette meg a másik nagy nemzeti küzdelemnek, a szabadságharcnak illusztrációit. Történelmi festésünk hagyományaihoz fűzte a maga művészi törekvéseit. Ezek a hagyományok közvetve Párishoz visznek vissza. Hiszen ez a festés annak idején Bécsen keresztül párisi tanításokon nevelődött. De Greguss maga is Párisban

A KIS VÁROS VÉGÉN

FÉNYES ADOLF RAJZA

A BANDA TANUL

FESTETTE BIHARI SÁNDOR

BÁRÓ GUTTMAN VILMOS GYŰJTEMENYÉBŐL

A KÖNYVES KÁLMÁN JOGOSÍTVÁNYA

járt s ott a régi emlékekkel és hagyományokkal közvetlenül érintkezvén, formálta ki rajongásos történelmi festését.

A mitológia KRENNER Viktor területe. S ebben a mindenki birodalmában, a mindenki témáit festvén, Krenner eredeti tud lenni. Mert az ő mélységes költői intuíciójával megalkotja annak a mesevilágnak elevenségét. Ez az elevenség más mint az, amelyet a műveltség konvenciója megállapított. Ezt az elevenséget hangulat környékezi. Valóságos hangulat, nem klasszikus fölfogás. Mint ahogy hangulat árad a Böcklin mitologikus genrékéiből. Csakhogy a Krenner hangulatképeiben megszólal annak a tudata, hogy bizony a nagy Pán már azóta meghalt, míg a svájci mester képeiben sejtelve sem szólal meg annak, hogy a szépséges pogányságnak már vége azóta, hogy sajátos gyermekei azokban a mélységesen kék hullámokban játszadoztak. A színek lehangoltsága, a tónusok lefokozottsága okozhatja Krenner képeinek ezt a mélabús hangulatát. És erre a színezésbeli ekonomiaira a freskófestésre való vágyakozása bírhatja. Ez a vágyakozás uralkodik rajzán, ritmusán, koloritján. A képei jórészt olyanok, mint vászonra vetített freskóképek. Természetes, hogy az olyan tudatos művész, mint Krenner, ezt a vetítést nem végzi mechanikusan. Összeegyezteti vágyakozását az idegen materiával. De nem békitheti össze vele a maga idegenségét. Olajfestményei révén is a freskófestők közé sorozom Krennert.

És idesorozom KRIESCH Aladárt is. A kutatót és keresőt. A problémákba elmélyedőt és mindenütt problémát látót. Az elégedetlenség művészt, akit ez a maró érzés sohasem hagy megpihenni, hanem nógatja, ösztökéli, küldi előre, meggyőződni róla, hogy van jobb is annál, amit már jó gyanánt megismert. Reális festése sohasem volt a valóságszerűség konstataciója. Az elevenségnek kikémlése volt az ő valóságfestése is. A dolgok összefüggése, a részletek összetartozandósága, az összefüggés titkának keresése volt a festésének tartalma, amikor a felületet differenciálta. És egyszerre csak megdöbbsent a festés eszközeinek elfinomultságától,

FAHORDÓK

FESTETTE GLATZ OSZKÁR

GYÖNGE ARATÁS

FESTETTE TULL ÖDÖN

közeinek elfinomultságától, beszédességének szövszátjártsággá válásától. Úgy érezte, hogy a mindent elmondástól a festő szubjektivitása megromlik, s hogy beéri artistikus túlfinom ügyeskedéssel. Ugyanaz a megfontolás döbbsentette meg, amely a primitivistákat arra bírta, hogy a primitív festők képeiben kikutassák az elemi hatás titkát. De maga nem állt be közéjük. Beírta azzal, hogy kiselejtezte a festői kifejezés elemei közül a főlegesen beszédeseket és megbecsülte az okvetlenül kifejezőket. Keresvén a színérzésnek is ekonomiaját, kutatnia kellett a festékek szín- és tónusformáló saját-

tosságait. Azt a magától értetődő tételt, hogy a képen a színek a festék a forrása, már-már föl kell fedeznie annak, aki a kolorit mivoltát ki akarja ismerni. És Kriesch Aladár megpróbálkozik a festékek dörzsölésével, keverésével, a tempera-festékek természetének megismerésével, a kötőanyagok kipróbálásával. Készülődött mindenképen a lapidáris festésre. A nemes egyszerűsége, a felület természetéhez való alkalmazkodásra, a ritmus vezető, összefoglaló szerepeltetésére, a színek dekoratív beszédességére. És őt is azokért a képeiért, amelyekben törekvései, kutatásai legművészebben nyilvánultak, az Országházában festett két hatalmas dekorációs freskóképeért, támadták leginkább. Történelmi illusztrációt kerestek a képeiben, s minthogy nem azt, hanem stilizált, dekoratív falfestményt találtak bennük, kegyetlenül nekiök estek. Kriesch Aladárt megnyugtathatta az a tudat, hogy az a kritika tulajdonképpen az egész nagy freskófestést sujtotta.

TÁJKÉP

FESTETTE SZLÁNYI LAJOS

VIRÁGOS RÉT

FESTETTE MIHALIK DANIEL

NÉMA FALAK

FESTETTE KACZLÁNY ÖDÖN

genrefestés harmadik hulláma is sokféle folyamnak vizét hordja. Sokféle áramlat egyesült benne előre toluló, egyre növekvő, csillogó tarajú hullámhegygyé. Ez a hullám hordja az igazi mindentfestőket. Akiknek minden csak genre, s akiknek esakis az genre, ami paranesolón festői. Akik a festői kifejezés határait fanatikus szigorúsággal őrizvén, mégis érvényesítik a festésnek a kulturával közösségét. Akik mindig festőiek, de mindig emberek. Mert az „emberi”-nek legértékesebb energiáit, az egyéniséget és a szolidaritást szólatatják meg művészetükben.

És összeegyeztetik őket vagy megkapó liraiságban, vagy speciális festésükben. Közéjük tartoznak és köztük az elsők sorában legelül állanak azok közül többen is, akiket tájképfestőink között ismertettünk. Az osztályozás megsínyli az ő mindentfestésüket, de az osztályozás tulajdonképpen alacsonyrendű módszer a művészetet s a művészeket definiáló esztétikában. A művészetek filozófiáját erőszakos szisztematikára szorítja.

Szociális festőink között, de ismételjük, hogy „festői” festőink között, fiatalon nagy becsületet szerzett KERNSTOCK Károly. Festése nagyszerű forrongás. Még nem kialakulás, hanem csak az erő trainirozása. Valami nagyra, talán még meg sem sejtettre készülődés. A bátorságban való gyönyörködés. S ez a forrongás, ez a lázongás mindeddig mégis esupa művészi komolyság. Ilyen vakmerőséggel diadalmasan lehetne érdekességet hajszolni, de Kernstok sohasem tévedt ebbe a hajszába. Kéjeleg a technikai problémák fölvetésében és abban az örömben, hogy szabadulhat tőlük. Majd megkonstruálja színfoltokból az emberi arcot, majd meg a maga célját tudva, túlzott szabadosággal lefesti; majd fanatizmussal hódol meg az abszolút festői előtt, majd pedig rajongó irányzatossággal alárendeli a festését az emberinek; majd beleveti magát a színek orgiájába, majd meg a litterátus irányzatosságával hangulatokba merül. Minden változása, minden fordulása egy-egy stáció a kereső útján, amelyen az erő érzésével jár, akadályoknak örülvén, nehézségeket köszöntvén, amiért legyűrheti őket. A képei hol dugába dőlt kísérletek, hol derékvágások, hol kacérkodások a szertelenséggel, hol meg az erőtudat büszke vallomásai. Egy időben két egymással nem is ellentétes, hanem ellenséges képet festett. Az egyik elfinomult szellemfestés, csupa finom összetettség volt, a másik színekben és fényben való gyönyörködés, kész szintézis. Az egyik esupa gondolat, a másik tisztán festői problemamegoldás. Az első egy nagy arckép, amely meglepte még azokat is, akik különben azt tartják, hogy a genialitás nem igen tud meglepni. Ezt a képet a kiforrt erő, nem pedig

a hatvágásban kéjtelgő fiatal óriás alkotta meg. Lám, a különösségtől való tartózkodás teljesen érvényre juttatta az egyéniséget. A problemahajszával való szakítástól fölszabadult a technikai biztossága. Másik képe, a „Hazafelé“, azok közül a képek közül való, amelyekben a művészet az emberi szolidaritást vallja. Ez a kép a proletárvilág följajdulása. A munkaállattá lett ember dokumentuma. Az a fáradtan, roskadva baktató férfi a Meunier-alakok édes testvére; az a kékes, ködös este, az a nehéz vízpárás levegő a vegetálásba taszított munkás minden javának, jogának szimboluma. Bőven van rajzbeli hiba ezen a képen, de nagy egyszerűsége, színeinek melegsége, finomsága, levegőjének virtuoz megfestése, alakjainak erős nagyvonalúsága, megkapó jellemzetessége, hangulatának becsületessége, mélységes tartalmának abszolút pikturái kifejezése: ezt a képet Kernstock javaképevé avatja.

THORMA János is kétféleképpen szólal meg, aszerint, amint inkább a festőiségben való örömet vagy pedig azon való örömet akarja kifejezni, hogy mint festő meg-megmozgathatja az emberiség műveltségének etikai összetevőjét. Megfesti lángoló színfoltokkal népies genre-képeit, és megfesti mélységes hangulatos-sággal új történelmünk képeit. Amazokban is erősen emberi, emezekben is erősen festői, de a vezérmotívumokat érezhetően uralkodtatja kétféle festésében. Amazok közé tartoznak „Október elseje“ és „Vasárnap délután“ című képei, emezek közt legnevezetesebbek az „Aradi vértanúk“ és „Szeptember végén“. Amazokban tökéletesebb, emezektől népszerűbb lett. Pedig ezekben sem a tartalmasságuk érzetetésével, hanem inkább festésének java erejével, a levegőfestéssel remekel. Megszólaltatja a levegőt. Ez a láthatatlan matéria, amely el van ítélve rá, hogy örökkön-örökké a fényt hordja s a fekete árnyékokat közvetítse, Thormanak beszédes elevenség. Ez a sok milárd atom hírt ad neki a természet érző elevenségéről. És megérzi a szomorúságát, az ember fájdalmában osztozó természet szomorúságát. Az ő levegője úgy hordja a szomorúságot atomról-atomra, végig a tájékon, mint az éter a napsugarat. A természet az ő szimboluma, a figurális kép alakjainak lelkületét is a természet jelképezi. A természet megszemélyesítőivel ellentétben az ember kifejezését a természetre bizza. Az aradi vértanúk kivégzésének szertelen szomorúságát a nyirkos őszi hajnallal tolmácsoltatja. Egy világot megrázó bánat szimboluma az a haladkló természet. És „Szeptember végén“ című képének is az a finom szürkeségbe vesző levegő a hőse. A mindent elmondó, a mindent magyarázó, a megértést és együttérzést kierőszakoló nagy szimbolum. A hervadás sejtelve, az elmulás fájdalma, a sors megérzése a vásznonról belekap a mi lelkünkbe is. És megelevenedik előttünk a Petőfi-tragédia, a sors és a géniusz kegyetlen összetűzése, s a fátumnak irtózatos diadala. Thorma pikturája modern, mert a fénynek és árnyéknak a testen való kalandozását a fantázia megszólaltatásánál is érvényesíti; a kifejezést nem a járt utakon keresi, és mindig csak festői elemeket szegődttet a hangulattal szimbolizálás szolgálatába. S a levegő fény- és árnyékfolt-formálását nézvé, a tűző verőfényt is vizsgálta. A fehér sugarak játékát. A sugárzó felületeket, a mély, világító foltokat, az erős harmóniákat. E harmóniák körében eloszlott melankóliája és a színszimfónia szépsége kapta meg. Szinte megittasodik tőle, és még kevesebb ügyet vet a rajzra, mint régebbi képein. A folt dominálja a látását, s a vonal gyakran még sejtelennek lenni is megszűnik.

A nagybányaiak közé tartozik. Ferenczyvel, Grünwalddal, Réthy Istvánnal. Réthyt egyik kriti-

RESZLET TIVOLIBŐL

FESTETTE HÁRY GYULA

kusa szín-neurasztenikusnak mondotta. Az arcképeiről első genre-képeiről szólt így. Ez a kritika, — egy modern bíráló kritikája, — azért jellemzetes, mert Réthy színfázékonyságát idegességnek mondja. Nem a koloritról való sajátos meggyőződés, nem másoknak, erőshatású mestereknek meggyőződése szerettette meg vele a sötét-festést: a nagy foltok zavarják, harmonizálásuk föladata a fizikai súly nehézségével nyomasztja. Pedig az összehangolás neki nagy mestersége. A sötétségben a finom tonusokkal remekel. Néha úgy érzi, hogy egy-egy kontraszttal bele kell szegnie a finom harmóniába. Erős fehér foltot szegez a nagyszerűen tonizált sötétségbe. Vagy pedig eljátszadozik a pirosas-füstös lámpavilág sejtelmes reflexjeivel. Azok a reflexek nem ijesztgetik a tér végtelenségéről hozott hírrel, mint a verőfény. Attól a világitástól megmarad a tér s a bennelevő dolgok urának. Nagynéha belebátorodik a végtelenségbe, a tájékba, és kacérkodik benne a verőfénynyel. S nagy nekibátorodásától még mélyebbre akar hatni mint inaga a verőfény. Felületbe szoríthatná a színfoltokat, de azért is a mélységüket érezteti. S a rejtelmességet keresi benne, mint a sötétségben, a nehéz, finom fekete harmóniákban.

A nagybányai festészetnek rövid, de tartalmas története összefügg HOLLÓSSY Simon nevével. Ez az összefüggés köztudattá lett, s ez a köztudat félreértéseken alapul. Hollóssy a nagybányaiakkal együtt

TÓ PARTJÁN

FESTETTE OLGYAY FERENC

követelte a művészi egyéniség szabadságát, és velük együtt érvényesítette az egyéniség jogát. E kifejezett programmal közösen botránkoztatták meg a mi uralkodó művészetünket, s a minden uralomba beletörődő közvéleményt. Ez a közös megbotránkoztatás alapította meg a „nagybányaiak“ fogalmát. Hollóssy nyaranként Nagybányára vitte az ő müncheni szabad iskoláját, Ferenczyék Nagybányán festették azokat a képeiket, amelyekben a művészet szabadságának a művészi meggyőződés becsületességével, a tanulmány alaposságával, s a kutatás gyönyörűségével való egységéről tettek vallomást. Íme a nagybányai közösség elemei. A közvélemény a közös föllépés szenzációjának, a közös megbotránkoztatásnak hatása alatt formálta ki a „nagybányai“ fogalmát. A szecesszió magyar fordítása-számba ment ez a szó. A félreértett szecesszió újabb félreértéssé rögzítése volt a nagybányaiakról alkotott fogalom. A félreértést jó magam is, modernségben küzdő társaim is, állhatatosan tisztázni igyekeztünk, de megrögződött. A közvéleménynek műlkifejezésre, jelényre volt szüksége, hogy az elmúlt művészi forradalmokból leszűrt, intézményessé lett modernséggel szemben a modern művészeti forradalmat megjelölje. A „nagybányai festés“-t tette meg ilyen

műszónak. Mint ahogy a politikában mindent, ami a forradalomból leülepedett szabadelvűségen felül emelkedvén, új forrongást jelent, radikalizmusnak mond: a művészetben mindazt, ami abból a megpihent modernségből kitörtetve forrong, szecesszióknak, magyarul pedig nagybányaiságnak nevezi. Hollósy azóta elvált nagybányai társától, a máramarosi hegyek közé viszi tanítványait, hanem azért ma is nagybányainak mondják őt.

Hollósy képei a szürkeségnek százféle változatai. A szürkével produkálja tenger színértékét, nagy tónusjátékát, mélységét, szabatos arányítását. Ettől az autokratikusan uralkodó szürkeségtől szinte elfelejtjük, hogy a világon más színek is vannak. Hollósy a festésnek azt a törvényét vallja és érvényesíti, hogy a felületnek a vonalon uralkodnia kell. A vonal a maga ritmusával vonuljon háttérbe, amikor a felület a maga mélységeivel a festés tárgyává lesz. A felületrészek azoknak a mélységeknek éreztetői. A művész megérzi azt, ami alattuk van, ami domborítja, ami simítja őket, s amitől vagy elevenséget vagy élettelen merevséget fődnek. Hollósy mestere ennek, ahol intuitív, hol misztikus, hol konstatáló, hol konstruáló érzésnek. Neki semmi sem szép és semmi sem rúg, hanem minden vagy érdekes, vagy tartalmas. Így

A KÖNYVES KÁLMÁN JOGOSÍTVÁNYA

FESTETTE BOSZNAV ISTVÁN

RETEX

látván a dolgokat, így nézven a modelleket, így keresvén a festőiséget az ötletben, a gondolatban és a hangulatban, festi meg képeit és rajzolja meg rajzait. Ez a kítűnő rajzoló tulajdonképpen esakis festőtehetség, s ez az abszolút festő a felület rejtelméit keresvén, megfedeledkezik a felületek képéről. Ezért lesz a képein olyan gyakran fölőselegessé a szín, s ezért remekelnek a szürkeségnek sokféleségében.

Tanítványait is erre a programra fogja. Egyenesen lelkesíti őket a programmjáért. Nagyszerű tanárja annak, aki már sokat tud, de veszedelmévé lehet annak, aki az első elemeket keresi nála. A nemes, szép, mélységes keresésre buzdítja azokat, akik már másutt mindent megtalálni vélték, és keresettségre kárhoyzatja azokat, akik még nem is tudják, hogy a keresés a megtalálás útja.

Kialakulásának állomásai egymástól nagyon messzire vannak, de kezdet óta ezt a sajátos tónusba fullasztást művelte. A festés tartalmiságáról vallott fölfogása is alaposan változott. Valamikor a novellisztika érdekesítő beszédességét akarta a genre-képeiben megszólaltatni, most a mindig mindenbe elmélyedőnek

azt a fölfedezését akarja kifejezni, hogy minden őszinteségben a heroizmus elemei rejlenek. Hogy minden, ami őszinte, egyúttal nagystilű, s hogy az őszinte festésnek a nagystilűséget a dolgokra nem rádiktálni, hanem belőlük kifejezni kell. Így festi újabb képeit, a „Rákóczy-indulót“, tájképeit, és így rajzolja új illusztrációit. Így kutatja ki azt a pátoszt, amelyre azt fogták rá, hogy a rúttnak pátosza.

A festőiségről való felfogásban neki valóságos ellentéte ZEMPLÉNYI Tivadar. Az erős, mélységes, határozatos színezés festője. Pedig ő is vizsgál, vagy talán éppen azért az, mert vizsgálódik. Olyan nagyon, hogy megvizsgálja a saját megfigyeléseit is. Gyanakszik bennük, latolgatja őket, és leszűri a tanulságaikat. Van hozzá ereje, bátorsága, hogy jó meggyőződését jobb meggyőződésével megdöntse. Valamikor a részletek festője volt, de a részletekben a festőiség érdekes elemeit, a felületjáték, a folthatás sajátosságait látta meg, s a kifejezésükben nagyszabású, erős vonású volt és a tónusok differenciálására törekedett. Majd megérezte az összefoglaló nagy benyomás uralkodó fontosságát. Talán jó is volt, hogy fejlődése állomásainak ez volt a sorrendje. A részlet így teljesen a hatalmában volt, de már akkor is, amikor a képet a részletekből összetevés útján formálta: nem pepecselt, nem rögzítette meg veritékes szorgalommal a részletnek kézzelfogható elemeit. Már akkor is csak festői volt. A részletet csak megfestette, nem lefestette. Mikor aztán vizsgálódása közben megismerte az összefoglaló nagy impressziót, ebben az új festésében a részleteken való uralma igen értékesen érvényesülhetett. A részlet nem pusztult el az egységes benyomás, az összefoglaló kép mellett, hanem a magamagától értetődésével szerepelt benne.

Valamikor a műterem világitásában megtompult színekkel küzdött. A plaszticitásban találta meg annak a módját, hogy erőt adjon nekik. De nem érte be ezzel a színbeszédességgel. Tovább kutatott, új meggyőződésre tett szert. Arra, hogy a közvetlen harmonizálást, a színek tiszta értékelését a műtermén kívül, a modellek nyugalmától nagy messzeségben, a nagy, egybefoglaló, egyszerre egységesen ható impressz-

HAVAS ÚTON

FESTETTE NEOGRÁDY ANTAL

sziók világában, a látást határozottságra szorító és ennek folytán a kifejezést is energikus őszinteségre kényszerítő szabad levegőn kell keresni.

És lelkiismeretes meggyőződése folytán a plein-air-festés útján keresett új megismerést. Új kifejezést, új beszédességet. És megint csak jó volt, hogy a fejlődésnek ezen a vonalán fordult be a plein-air-festésbe. Hogy megmaradtak benne régi küzködésének leszűrődött tanulságai. A tónus harmonizálása, a színértékelés, a folt-differenciálás azelőtt a vágyakozása volt, most mint intelem élt benne. Arra készletti, hogy a fény és a folt játékát egyre intenzívebben keresse, s arra figyelmezteti, hogy az intenzivitásában ne

tévedjen a brutalitásba. Ez az intő szózat néha túlságosan is befolyásolja. Visszatartja onnan, a hová igyekszik, de oda már nem szoríthatja vissza, a honnan eltávozott. Ezért látszik néha ide is, oda is tartozónak, ezért ritkít bele a modernségébe sajátságosan valamelyes konzervatív óvatosság. S a keménységtől éppenséggel nem tartózkodó, közvetlen tónus-harmonizáló festő ez óvatosság hatása alatt festi meg lágy átmenetekkel szenvelgő „Aggódás” című képét körülbelül egyidőben a „Szűkölködők” című erősfoltú, energikusan színértékelt, nagyvonalú képével. Ilyen képe a „Lám megmondtam!” című is, amelyet színes

DR. JÁNOSSY BELA GYŰJTEMÉNYÉBŐL

FESTETTE MÁLY JÁNOS

ELMŰLÁS

másolatban mutatunk be. A fény és folt játékát vizsgálgatván, nem elégszik meg a verőfénynek és a felületnek egymásrahatásával. Világítási problémák megoldására adja a fejét. Megfesti a „Virrasszatok!” című képét, amely a sötétségnek és a lobogó lángnak egymással való küzdelmét ábrázolja. A küzdőtér az ember: ő rajta vibrál a fényreflex, rajta váltakozik a fekete árnyék s a hol pislogó, hol izzó fény.

Zemplényi Tivadaréval egyforma a STROBENTZ Frigyes kialakulása. Csakhogy míg amant az önönmagában való gyanakvás viszi előre, mindig máshová: Strobentzet inkább a mások eredményeiben való bizalom nógatja új keresésre. Itthon jó ideig nem igen tudtak az ő művészetéről. Amikor tavaly ősszel, a Nemzeti Szalon az ő képeiből külön kiállítást rendezett, a közönség, de még művészi köreink jó része is, megdöbben rajta, hogy az ő tudtán kívül magyar művész ekkora nagyságot érhetett el. S mikor a meglepett közvélemény azt tudakolta, hogy tulajdonképpen honnan is köszöntött közénk Strobentz Frigyes: jómagam azt a felvilágosítást adtam, hogy mindenfelől, ahol a festés igazi természetét fölfedezték. A franciák naturalizmusából, a németeknek az objektivitástól való elpártoltságából, az angolok harmóniájából. Az impresszionizmusból, amely a felületet nem konstatálja, hanem érzi, s a megfontoltságból, amely a képben a vonal rejtett, de hatalmas szerepét érvényesíti. Az a forrongás érlelhette Strobentzet, amely a németeket elfogta, amikor a művészi naturalizmus Párisból új művészi hitvallásképp köszöntött közénk, és az a csudatékony evolúció is nevelte, amelyen a francia festészet az impresszionizmus mélységes érzve látásától a neoirpresszionizmus foltlátásáig átment.

A naturalisztikus állomáson megszerezte hatalmas pozitívását, és az impresszionizmus állomásain lett tökéletesen festőivé. Nagyszerű utakon járt, és gyönyörű helyekre érkezett meg. A modernség javavirágaiból

kötött bokrétát, az új festés legtisztábbra szűrt tapasztalataiból alakult ki a festészete. Nem Münchenből jött közénk. Ott csak lakik és pingál. Párisból és Münchenből és Angliából látogat el hozzánk. És elhozza Bastien-Lepage és Löffitz, Monet és Renoir még Seurat, Cezane és Whistler üzenetét is. Úgy lehet, hogy egyikkel-másikkal nem is találkozott, de tőlük valósága megszólal még azokban az üzenetekben is, amelyeket az ismerőseitől kapott. És a régi nagy rajzolóknak, a mindent meglátóknak és puritán ábrázolóknak üdvözlétével is megtoldja a nagyszerűen elfinomultak üzenetét. Nagyon sok megihlető, átforgató, fejlesztő hatással találkozott útközben, festése három lusztrumában. Azon az említettem kiállításon sorban megjelentek a naturalisztikus konstatálás régi alkotásai után a dolgok megérzését hirdető későbbi képei. A rajz dominálása után a festés uralma, a ritmus után a tonus, a téma után a szín, a folt. És fejlődése egész útján beszédesen, szembeötlően, néhol terrorisztikusan érvényesül a pozitivitás. A problémában, a technikában, az eszközökben való megállapodott bizonyosság.

A párhuzam után hadd jöjjön sorra megint ellentét. A szuverén biztonság után a sejtelmes, szinte transzcendentális festés KACZIÁNY ÖDÖNÉ és RIPPL-RÓNAI JÓZSEFÉ. Amaz következetes marad festése mód-

HÓOLVADÁS

PÖRGE GERGELY RAJZA

jához, mert világról való fölfogás, életről való gondolkozás fűzi hozzá, emezt a festőiségről való elmélkedés bírja a látás határainak hol tágítására, hol szűkítésére. KACZIÁNY a természet mögött levő valóságot impozáns magától értetődéssel látja, RIPPL-RÓNAI a festői látás lehetőségeit kutatván, megszerkeszt számára sejtelmességet, hogy megbirkóztassa vele. Kacziány az árnyékokban a dimenziók törvénye alól fölszabadult valóságos életet lát. Nem a miszticizmusban szórakozóknak fest, nem a sejtelmesség társas játékait űzők közül való: magányos utakon jár, s ezeken az utakon nincs, kinek pózolhatna. Ezekre az utakra nem a nap süt, hanem a holdfény, titokzatos árnyékokat vet. Ő pedig megérti a titkukat. Ezek az utak a ködbe visznek, ahol a formák elmosódnak, mert másképp függenek össze egymással, mint a pozitivitás világában. És ebben az elmosódó, homályos világban Kacziány mámorosan köszönti a festőiséget. Ebben a csupa tartalom világban meglátja a foltok pátoszáját, a tonusok harmóniáját. Megfesti holdfényben fürdő tengerparti utcáját, ködbe vesző tengeri várát, a sötétségnek és a beléje szegő izzó színsávoknak sajátos kon-

trasztját. És megfesti a természetmögötti valóság alakjait. Nem mint szimbolumokat, hanem mint megérett, meglátott valóságot. — RIPPL-RÓNAI József meg akarja látni az ember sejtelmességét. Megszerkeszti a modelje lelkületét, kitalálja soha meg nem nyilvánult tehetségeit is, s aztán izgatottan lesi, hogy meg tudja-e látni is az arcon, a szem tekintetében, az alak vonalritmusában azt, amit megtudott, vagy kitalált róla? Így festi meg olajban, temperával, így rajzolja pasztellel az arc képeit. A szemek mély árnyékai, a homlok plasztikája, a száj ritmusa, a tónusok egymásba mosódottsága vagy a kontrasztok hevessége fejezi ki rajtuk azt, amit meglátni vélt. Arcképei ennek a vélt látásnak a pozitív észleletekre való ráérőszakolásától izgalmasan sejtelmesek lesznek. Kiérezzük belőlük azt, hogy a festőjük a titokzatos-ság hatása alatt állt, amikor megfestette őket. Nem pszichológiai jellemzés, hanem spiritualisztikus leleplezés az ő arc képfestése. Képeinek festését, megrajzolását az teszi sajátosságossá, hogy azt a leleplezést egyszerre, egyetlen képzet keletkezésének tartama alatt, akarják elvégezni. Hassanak úgy, mintha hirtelen támadtak volna, mintha a művésznak nem is kellett volna a materiájával megküzdenie, és nem kellett volna fizikai munkát végeznie, hogy azt a pszichikai eredményt elérje, s hogy a képet megfesse. Ime két modern, két sejtelmességeket kutató, a pozitivitás fölé kerekedett festőnek csudás ellentétessége: KRISCH Aladáré és RIPPL-RÓNAI Józsefé. Amaz vágyakozik a materiával való birkózásra; át akarja érezni, át akarja formálni, ki akarja fejleszteni a festés anyagát, a festéket és azt az alapot is, amelyre rárakja. RIPPL-RÓNAI a materiától, az időtől, a fáradástól függetleníteni szeretné alkotását. Az ő képe készen van, mikor meglátta azt, amit érzett vagy kitalált. Keresi az impresszióknak, az ő sajátos impressziójának természetes kifejezését. A rajznak olyannak kell lennie, mint az írásnak, amely a fogalmazást rögtön kifejezi, nem szabad idő és anyag alá nyugözöttségét éreztetni. Ez a Rippl-Rónai rajztörvénye; ez a festéséé is. A sejtelmek és emlékek festője természetellenesnek tartja azt, hogy ezeknek az érzületeknek kifejezése a fizikai munkán szűrődjön le, s a festői impressziók finom fölfogója a finomságot félti, ha a kifejezésük csakis kifejlesztés útján történhetik. S ezért csak az uralkodó tónusokat festi, és csak a ritmust kifejező uralkodó vonalakat

NŐI AKT

KERNSTOCK KÁROLY RAJZA

LÁZÍTÓ A GYÁRI KANTINBAN

FESTETTE KERNSZTOCK KÁROLY

rajzolja. Néha nem is azokat a színeket festi le, amelyeket látott, hanem azt a harmóniát, amely megkapta. A harmóniák értékét, s nem az alkotó elemeiket. Érthetetlen, hogy ezt a festést sokan pózolásnak mondják. Hiszen a természetességnek, a józanságnak nem egy egyszerű összetevője formálja benne az érdekes eredőt. Az ő festése nem pózolás, hanem logikus stilizálás. Gondoljunk csak arra, hogy például a freskófestőt a matéria, a fal, a színskála fogyatékosága s az idő rövidege hogyan szorítja stilizálásra, s hogy ezt a stilizálást milyen magától értetődőnek tartjuk! Rippl-Rónai stílusa tulajdonképpen ugyanolyan forrásból ered, mint ez a nagy stílus: a materián és az időn való uralkodásból.

Kacziány Ödönnel és Rippl-Rónayval együtt a szimbolisták osztályába sorozzák Nagy Sándort.

Semmi közösség sincs köztük; még a szimbolizmusuk sem az. És világról való fölfogásuk, a művészet föladatairól és eszközeiről való vélekedésük közt sincs atyafiság. Az ő festése egyenes ellentéte az elfinomodottságnak, az elművésziesedtségnek. Modernsége az egyszerűségnek, az elemiségnek keresése. Szimplicitása a mellékesnek, a fölöslegesnek, a bonyolult látásnak és a virtuozan összetett kifejezésnek száműzése. Naivitása egyenesen abból a világfelfogásból fakad, amely az életet a maga komplex voltától megszabadultnak akarja látni. A mi világunk az elfinomodott ősember világa, Ádámé, akít rabbá tett a kultúra berendezkedése. Nagy Sándoré annak a másik természetes embernek világa, aki ebből a rabságból kiszabadult s aki a fejlődés útján elérte a tökéletes szabadságot: a vágyaktól és ösztönöktől való szabadságot is. A mi emberünk az ősi paradicsomból száműzetett, az övé megszerezte magának az új paradicsomot, amelyben az elveszett béke helyébe új béke került, a tökéletes jószág békéje. Ez a béke egy egész emberiség szenvedéses iskolájának tanulsága. Ez a béke él Nagy Sándor „A mi kertünk” című képében s erre a békére áhítoznak a „Hol lakol mester?” című kép alakjai. Fejeik a szellem uralmát hirdetik; az új Ádámot, aki már nem vér és izom, hanem abszolút szellem.

A fantázia is alkot világot, de a szenvedés és a szeretet is alkothat világokat. Ezek a világalkotó erők a művésznek is lehetnek elemei. Sőt talán jön olyan idő, amikor majd kell is, hogy ezek legyenek a művészet legfőbb elemei. Nagy Sándor ennek a jövőnek ma alkotó művésze. És alkot azzal a csodás primitivitással, amelylyel a legnagyobb művészi alkotó erők, a naiv hívők és rajongók, a legendák és mesék költői, az

ASZTAL MELLETT

FESTETTE RÉTHI ISTVÁN

AZ ÁLLAM TULAJDONA

egyszerű kifejezés festő- és szobrászmesterei alkottak. Hanem ez az egyszerűség, ez a primitivitás Nagy Sándornál a technikai tudásnak céltudatossága. Festése a színekben való örömet nem köti össze a festékekben való bujálkodással. A nagy vonal uralkodott a rajzán, s e vonalnak a „Hol lakol mester?“ képen különös egységes ritmusuk van. Mintha írásnak volnának a vonalai. Beszédes írásai. A „Marokszedők“ című kép, amelyet másolatban közlünk, már nem is szociális, hanem szocialisztikus festés. A társadalmi rend kritikája. A kommunista manifesztum jelképes illusztrációja. „A világ hatalmasai egyesültek a marokszedésben, világ proletárjai, egyesüljete ellenük!“ És Nagy Sándor egyre intenzívebben szólaltatja meg festését és rajzát. S hogy beszédeségét minél érthetőbbé akarja tenni: a primitivitásból elpártol. Jellempessége komplikált és kifejezése beletéved a raffinementba. A túlfinomodottságból szabadulni akaró művész elfinomodik, mint valami elművésziesedett dekadens. Rajza elaprozódik, részletekbe fúl. Ritmusa belevész a

VADÁSZTÁRSASÁG

FESTETTE GLATZ OSZKAR

vonalaradatba. Csak a hangulata marad meg primitívnek, de a primitív hangulat és raffinált írás művésziellen ellenmondássá kavarodik.

Az egyszerűségnek más fajtája az, amely Wellmann Róbert festésében nyilvánul. Nem primitívizmus, hanem a régi német mesterek magától értetődő beszédeségének keresése. A kolorit bujaságától, a világosság izgalmaságától, a tónusok melegségétől való ijedelem vitte a fiatal festőt a régiek hangulata-titkának keresésére. És odavitte a rajzolás fanatizmusa is. Az új festésben a rajznak be kell érnie a magától-érthetődéssel, ő pedig dominálatni akarja. Az ember külsőségének sokfélesége is lehet a nagy rajznak főadata; Holbeinnál monumentalitássá növekedett. Nem a részletekkel bibelődés, hanem a külső ember vonalainak nagyszabása. Ezt a „nagyszerű egyszerűséget“ keresi Wellmann. A szabatos, gondos rajz nagystílusát keresi és e rajz alá fogja a festést. Ez nem primitívizmus, hanem monumentális egyszerű-

RÉTI ISTVÁN: KARÁCSONY AZ IDEGENBEN
A NEMZETI MŰZEUM TULAJDONA

nőt. Csók István a kísértő asszony problémáját, Márk Lajos a gyönyörködésre alkotott és a szórakoztatásra szolgáló asszonyt festi. Amaz filozófikusabb, emez költőibb felfogás. És mégis a Csók István festése az artisztikusabb, Márk Lajosé a spekulatívabb. Csók István szélesen fest, nem analizál, inkább összetesz, egymáshoz ró. A vonalakat csak a foltok helyjelzőjének tudja. Nem keresi, nem is érezteti, csak érzi őket, amikor a színeket elhelyezi. De széles foltjait félti az érdességtől, első festését félti a nyersségtől és meglágyítja, puhán mélyíti, a találkozásokon hirtelen finom átmenetekre kényszeríti őket. A felületek igazát elismervén, a foltlítás igazát demonstrálván, mégis egyre érvényesíteni akarja plasztikáról való tudomását. Ez a föltételezettség és az a közvetlenség lépten-nyomon egyezkedik a képeiben. Plasztikai mámora a nehéz tónusok, a tömény levegő, az éles fény, a mély árnyékok festésére ösztökéli. De a drasztikus hatásoktól való finom tartózkodása ennek a mámorának és a kifejezésének egyre a sarkába lép, hogy simítson, lágyítson, kiegyeztessen. A kontrasztokat még az utolsó percben ki akarja egyenliteni, a harmoniákat hirtelen még finomítani akarja. Csók festése ettől sajátos módon modoros lesz, pedig nem modorosságra, hanem egyéni sajátosságra termett rá az ő festése: az ő mindenek fölött festőisége, az ő különös föltlítása, az ő sajátos emberfölfogása, az a tehetsége, hogy a tárgyiasságot éreztesse, de sohase az objektivitással tolmácsoltassa, hanem mindig a szubjektív festői benyomásain szűrje le.

ségre vágyakozás. Félrevonulás az új kifejezések forrongásától, megvetése a régi tanulságokat korrumpáló iskolaiságnak, visszatérés a forráshoz, amely azonban elapadt. Mert a vizét kiitta az, aki a forrást fúrta. A német alaposság a tévedést is alaposnak akarja és Wellmann boldogan élvezi ezt az alaposságot. A kereste hangulatot nem tudja a maga igazában megszólaltatni. Mint ahogy a prerafaelisták műveiben mindig megnyilvánul az erőltetés, noha a meggyőződés fanatizmusával vallották antinaturalizmusukat: a német „visszatérők” egyszerűsége sem monumentális, hanem erőszakolt hangulatot kelt. Wellmann Róbertet az ő visszatérő útján a biztos tudás vezérli, de azt a keresett „magától értetődést” nem tudja megszólaltatni, nem tudja megtalálni.

Az asszony, mint probléma, a Csók István és Márk Lajos festésének javatárgya. Az egyik Petőfinek azt a tételét illusztrálja, hogy „szép állat az asszonyi állat”, a másik a tétel folytatását, hogy „szép, de veszedelmes”. Az egyik a formák festőiségét, a másik a vonalak ritmikáját látja. Amaz plasztikusan szólaltatja meg a női szépség elemeit, emez ritmusba oldja fel őket. És mégis az a nyugodtan összegező festi meg a perverz asszonyt „Báthory Erzsébet”-jében, és mégis ez az izgatottan szétbontó, a vezető vonalat kikutató művész festi meg a jóságosan érzelgős

KÖTŐ LÁNYOK

FESTETTE KÁN GYULA

A színek ragyogásában való örömmek és a finom tónusadás művészetének értékes összeegyeztetése az ő „Báthory Erzsébet” című képe, amely a remekül megfestett női aktoktól, a tárgyiasságnak festői kifejezésétől, a dekoráció nemes szépségétől, az őszinteség nagy pátozától, a hangulat nagystíluságától rászolgált arra, hogy az új grand art körébe besorozzák. És a kontrasztok festőiségében való gyönyörködésnek, a verőfényfestésnek, a realiztikus jellemzésnek érdekes alkotása az a képe is, amelyet színes másolatban közlünk.

MÁRK Lajos képeiben pszichofiziológiai fölfogás nyilvánul. Az ő emberei a körülményeknek médiumai. Nem az akarat hősei, hanem az idegélet rabjai. Kivált az asszonyok. A nőmegvetés hirdetői se vehetik kevesebbe a nőt, mint ez a művész, aki nem lát bennük egyebet, csak a szórakozás és a szórakoztatás médiumait. Talán nem számolt be magának erről a fölfogásáról, talán akaratlanul szólaltatja meg képein ezt az emberfölfogást. Nincs mit elmélyedni az emberben, mert az ember neki nem individuum, hanem csak médium, akivel játszik és minden pillanatban más-képen játszik a milieu. Arcképein, nagy figurális képein is ez az érdekes fölfogás szólal meg. A médiumember talán pózolhatja az akaratembert, de Márk művésze nem hisz a póznak. Ez a kételkedése modorossá tette a festését. A mindig, egyre egyformán változó ember egyformaságot erőszakolt a képeire. Hanem ettől a modorosságtól megijedt. Úgy lehet, hogy megijedt az emberfölfogásától is. Szabadulni akart a filozófiájától, amelyről addig talán nem is tudott, amíg az az ijedelmé nem figyelmeztette rá. És néha-néha sikerült neki ez a szabadulás. Vannak olyan képei, amelyek egyenesen úgy hatnak, mint valami leküzdésnek eredményei. A művész szabadult önmagától, azért hogy megtalálja — önmagát. Hogy olyan legyen, aki már érdeklődik az ember iránt és hisz is benne; aki az idegemberben már az akarat urát keresi. De modorosságát nem tudja, talán nem is akarja leküzdöni. Talán még nem is konstataálta magáról. Rajzának és festésének modorát. Rajzának sajátos szerpentinszerű ritmusa van, festése pedig néha elsietett, az értékekkel dobálózik. Hanem modernál több: a látása nyilvánul meg benne. A mindent ritmusba föloldás, a mindennek ornamentális voltát fölfedezés szólal meg benne. Azt a szerpentinszerű ritmust, mint emberről való fölfogásnak kifejezését, egyszer tréfásan úgy jellemeztem, hogy Márk Lajos az embert nem tartja Ádám és Éva leszármazottjának, hanem az első házasságtörés, Éva és a kígyó viszonya gyümölcsének. Ezért uralkodik minden emberében a kígyózó ritmus. Ez a tréfa talán izléstelen, de beszédesen jellemzőnek tartom. Az olyan művész, akinek ember-fölfogása van, értékes művész, s az ő fölfogásának jobb jellemzésére még a tréfás jelképezés se megvetendő eszköz.

A ZÁSZLÓTARTÓ

FESTETTE HOLLÓSSY SIMON

A nagy hullám tovább hömpölyög. Egyre növekszik, egyre szélesedik. Heggyé tornyosítja a vizeket. A sokfélét, a sokfelől eredteket. Hozza magával az ellentéteket és az együttjárókat. A hegy tetején látom PERLMUTTER Izsákot, a tetőre törekvők közt POLL Hugót, BORUTH Andort, MENDLIK Oszkárt, PALLYA Celesztint.

Mindegyik máshonnan hozta a művészetét. Az egyik Hollandiából, a másik Párisból, a harmadik a Pradóból, a negyedik Böcklintől s az ötödik Pettenkofentől. És mindegyik a maga, sajátos művészetét hozza a messzeségből. PERLMUTTER Izsákot inkább a témái, mint a festése folytán sorozzák a hollandiak osztályába. Amiért a németalföldi partokon, a halászfalvakban, a vizek mentén, az ottani nép otthonában keresi a festőiséget. Az ő hollandi festése kezdetben inkább párisi volt, hiszen régiebb képeit nagy kedvvel a francia Jules Adler képeihez szokták hasonlítani azok, akik vagy gyanakszanak vagy féltékenyek, mihelyt olyanal találkozhatnak, aki az egyénisége jogát a tudása alapján követeli. Ilyenkor kutatóra indulnak, hogy arról a tudásról kisűssék, hogy csak mások tudásának reflexe. Perlmutter az ő művészi pályájának mindjárt elején találkozott a gyanakvókkal és féltékenyekkel, mert már ott is imponált. Azóta a „hollandi“ építetnon pusztán csak topografiai jelzője az ő festésének. Azóta a gyanakvók megbecsülik s a féltékenyek félrevonultak. Még csak a nagy közönséget kell meghódítani. Meglesz ez is, mert a híressége olyan úton jár, amely okvetetlenül elvisz a hazai megbecsüléshez. Neki is a külföldi sikerei fogják a hazai rangját megállapítani. Egyelőre azzal kell beélnie, hogy fent van a nagy hullám legtetején. A legkiválóbbak közt, a komolyak, a nagystílusúak közt. Az ő képei a fanatikus festőiség alkotásai és mégis mélységesen elegikus hangulat árad belőlük. Csak színfoltot lát, csak foltot fest, és mégis irodalmibb azoknál, akik csak irodalmi materiát látnak a tájképekben, az emberekben, a helyzetekben. A szintézis az ő festésének módja: a színfoltokból, a foltharmoniákból összerakás. És mégis úgy belekap az érzületünkbe, mint a nagy hangulatokat, nagy sejtelmeket analizálva festők. Foltjai nyugtalanok, izgalmasan vibrálóak, de szélesek, nem pontokra vagy vonalakra osztottak. S ezen a nyugtalanságon impozánsan uralkodik a rajza. Nagyvonalú, határozott,

A JÖVŐ

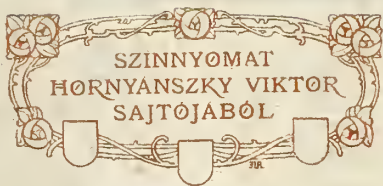
KRIESCH ALADÁR RAJZA

mindent a helyére utaló, minden fölöslegességet kisclejtező rajza. Árnyékai és fényreflexei: kigyózó, mozgalmass, szinte szemünk láttára növekvő sávok. Megformálják a távlatot, megelevenítik a mély tónusokat, kidomborítják a színértékeket. Azok a kigyózón növekvő reflexek a raffinementnek ugyanolyan eszközei, mint a japán képekbe a felületekbe szegő geometrikus távlat szerkesztések. Beléjük kapaszkodik a tekintet s a távlatba szalad velük.

FIATAL PÁR

FESTETTE FÉNYES ADOLF

UZSONNA UTÁN

GLATZ OSZKÁR RAJZA

POLL Hugó első képei annak a párisi plein-air-iskolának szorgalmi dolgozatai voltak, amely a világosságot fehér-feketeség játékának tartotta. Látta a fény és árnyék egymásmellettvalóságát, és szinte kéjelegve demonstrált ellene, hogy a kettő közt valamiféle unió létesíttessék. Mintha nem is esettel festette volna hűvös nagy fény- és árnyékfoltjait, hanem mintha késsel széjjelhasította volna, ridegen elkülönzött sávokra vagdosta volna a verőfényt és szomszédját, az árnyékot. Fanatikusan túlozta azt, amit az előtte járók ugyancsak kellő határozottsággal végeztek. Szinte lokálszínek kiélesítésébe tévedt, amikor a verőfény szuverénitását vallván, nem vette észre a fény harmonizáló hatását. A színértékelést alig vette számba, hogy kellő energiával ábrázolhassa azt, hogy a verőfény hogyan is kerít mindent határok közé. Ma már a színeket gondosan értékeli, a tónusokat harmonizálja. Ma már lágy átmeneteket is éreztet s a színfoltokat kiegyenlíti egymással. Valamikor a valóság szent nevében erőszakosan széles alkotó elemekre bontotta a képet, ma a valóságba elmélyedvén, differenciálja a felületeket. Ma a harmonizálás szépségeiben gyönyörködve, szinte dekorálva stilizálja a tájképet. Kialakulása útján nagy, talán döntő hatással volt rá a pasztell. Megláglyult tőle. Bujta a színek harmoniáját és élvezte a színértékelés finomságát. És átfomálódott tőle az olajfestése is. A tónusok művészetét kereste s megismerte a fény- és árnyékfoltok intim játékát. Figurális képein az alakok már nem mozognak abban a szinte megfogható verőfényözönben, amelytől a térben nem fért el a levegő, mert már tele volt — sugarakkal.

Poll Hugó tájképeinek javarésze pasztellkép. S ezek inkább túlságos lágyság, mint erőszakosan kemények. A felület bennük valami sajátságos földifferenciálás folytán szinte — gomolyog. A színértékek nem hazugok, s néha mégis mintha megzavarodnának e gomolygó lágyság folytán. Mintha a művész megdöbbenvén ifjúkori túlzásától, most védekezne minden túlzás ellen. Mintha attól tartana, hogy az ellenkező túlzásba esik. A pasztell száz finomságában bizakodván, szembeszáll mindennel, ami kifejezetten határozott. De olajfestményeit ez a küzködés nem zavarja. A kezdő állomástól búcsúzása alapos volt, és Poll Hugó az új állomásokra el tudott jutni a mult terhe nélkül.

BORUTH Andor Velasquezt választotta irány jelzőjének. Megérteni igyekezett a nagy spanyolt, nem lemásolni. És ugyanúgy járt, mint mindenki, aki Velasquezt tanulmányozza. Meggyőződött róla, hogy sohase tanulhatja ki azt az elementáris egyszerűséget, amelynek ezer finomság az alkotója. Csak éppen a dolgokon felettségét értette meg, és ezt igyekezett követni. Pedig a melankóliája folytán éppen erre legkevésbé alkalmas. Amikor a nagymester külsőségeit követni igyekszik, lépten nyomon megszólaltatja a maga modern érzékenységét. S ezért nagystilre törekvő képei merő izgalmasság. Szürke ezüstös tónust vállal, de a hidegségéből ki-kimenekül. Sötét, mély, tömény színeket lop beléje; de aztán megdöbben a szentségtörő következtelenségtől és szürkés-ezüstös ködöt borít rájuk. A kétféle vágyakozás küzködése sajátságossá, jellemzetessé tette festését. S a nagymestertől a mi mesteriskolánkba jutott. Egy új kolorisztika bűvkörébe. A dolgokon felettségből a dolgok pompáján való mámorosságba. A nagy pátoszból a nagy deklamációba, a csudatékony őszinteségből a kábító színpadiasságba.

Az ellentét megzavarta, az új hatás lenyűgözte, annál is inkább, mert a melankóliából való szabadulást kínálta neki. Az eleven pompa, a tömény, buja színek meleg, barna harmonizálása, a kompozíció nagyhangúsága úgy hatott rá, mint a vágyak teljesülése. Nem teljesültek. Boruth még nem találta meg a maga igazi koloritját. Még ide-oda menekül, de itt is, ott is csak az irányt keresi. Mint ahogy nem másolta a nagymestert, nem másolja a mesteriskolát sem. Sem nem késett spanyol, sem nem késett müncheni, csak még nem érkezett meg a modern dekoratív festéshez. Pedig látása, beszédessége egészen dekoratív. Emberábrázolása, talán emberfölfogása is az.

PÁLYA Celesztin-t Pettenkofen követőjének mondják. Ugyancsak a képei tartalma, nem pedig a festésük folytán. A piaci élet, a vásáros nép az ő képei tárgya. De festése impresszionisztikus. A színfolt, a fényjáték a festői harmoniák és nem a vásár humorja, nem a tolongás érdekessége ösztökélik festésre. Ecsétjárása finom, de nem pepeselve részletező. Kis képei csupa mélységes távlat,

NYÁRI NAP

FESTETTE STROBENTZ FRIGYES

s a távlatokat a finom foltkülönbségekből építik föl. Alakjait nem jellemzi; neki az emberek, a tarka ruhás falusi asszonyok s a barnaság száz változatát kifejező parasztgebek egytől-egyig színfolttanulmány. A leg-erőszakosabb mesetémát kivétközveti tartalmiságából s csak a köntöst, a festői milieut ábrázolja.

Tartalom dolgában közel áll hozzá PÖRGE Gergely. Csakhogy ő hangulatot is megszólaltat. És gyakran föláldozza neki a festői impresszióit. Nem boronálja össze a két benyomást. A képben a hangulatot többre becsüli. Különbben is rajzbeli hatásokra törekszik, és rajzában juttatja kifejezésre impresszionizmusát. Nem a szín, hanem a vonal az ő benyomásának vallomása. S ez a vallomása finom, tudatos. Egy-egy vonala, egy-egy ceruza- vagy tusfoltja temérdek tartalmiságot éreztet.

A tengert, a hullámok játékát festi MENDLIK Oszkár. És ugyancsak tartalmi kapcsolatba hozták a tenger nagy költőjével, Böcklinnel. Amiért a hullámok elevenségét, amiért a kék víz színe játékát festi,

amiért a tenger mélységét érezteti. Ez a kapcsolatba hozás megkapta Mendliket és a rokonság továbbfűzésére ösztökélte. Böcklin nagy liraiságának és hatalmas epikus voltának folytatására. De még a külsőségeit se érte el. Se színeinek mélységbe fokozottságát, se tónusainak tömörségükben is, melegségükben is finomságát, se kontrasztjainak izgalmasságát, se harmoniáinak szinte hangzatosságát, se rajzának naiv egyszerűséget megszólaltató finom tudatosságát, tisztultságát. Hát még a mester nagyszerű naturalizmusát, amely valósággá formálja a fantáziáját! Valóságos valósággá az idyllt és a tragédiát . . . ! Hagyjuk azt a kapcsolatot, és tépje szét azokat a szálat maga Mendlik is! Az ő fantasztikusan idylli képei a kapcsolat lehetetlenségét demonstrálják. De impresszionisztikus tengeri képei a kapcsolat fölösleges voltát dokumentálják. Hiszen Mendlik megáll a maga lábán is. Ne tolják alája azt a klasszikus földet, mert az alátolt föld el is csúszik az ember talpa alól.

Ugyancsak idegen mesterrel hozzák kapcsolatba ZOMBORY Lajost. Az ő volt tanítómesterével, ZÜGELLEL. Bizonyos, hogy a mester hatása nemcsak fejlesztette, hanem nyomta is Zomboryt. Meglátta vele az állatvilágban a festőiséget, hanem aztán Zombory sokáig nem tudta meglátni mestere útjától a maga saját útját. Talán jóideig még mestere útját sem látta. De végre megértette azt is, hogy addig mit

KALÓTASZEGI VARRÓ ASSZONY

FESTETTE EDVI-ILLES ALADAR

követett: Zügel bátor, tántoríthatatlan individualizmusát. S az egyéni tudás már meg-megnyilvánul Zombory festésében is. Erős, nagyvonalú, kemény rajz, széles, tömény festés, a foltok kemény elválasztása s a szigorú festői látás az ő festésének sajátossága. — Az állat, mint festői motívum, szinte természettudományi festést produkált; a növényzettel a festői látás hamarabb alkudott meg, a fauna még mindig a természetrajzi tudást inspirálja, s csak ezen a tudáson keresztül jut a lefestetéshez. Zombory pikturája a festői elemeknek uralma, a szín, árnyék és fény játékának elismerése, az objektív lefestéssel, a részletek szabatos konstatálásával szemben.

A kifejezés bátorsága, a nagyvonalúságban való öröm nyilvánul Juszko Béla képeiben. A festményei úgy hatnak, mint a föladatnak és a megoldás tehetségének mérközése. Mint a fiatalságnak az öklelőzésben való gyönyörűsége. Juszko nem is a tehetségén való szuverén uralkodással fog hozzá a festésükhöz, hanem azzal a fogadkozással, hogy a kemény diót csak azért is feltöri. Nem az eszközei dolgában való biztos-

sággal, hanem a maga erejében való bizakodással áll a problémái elé. Mint ahogy Jókai kíváncsi volt rá, hogy a regényhősei hogyan vágják ki magukat bonyolult helyzetükből, Juszko kíváncsi rá, hogy hogyan is fogja megoldani a nehéz földadatot. De tudja, hogy meg fogja oldani. Ettől a tudatától bátor, még vakmerő is lesz. És ettől a vakmerőségtől száz hibába esik. De a problémáját legyűri, még pedig akkora diadallal, hogy a tévedéseit megbocsájtjuk érte. Kivált a rajzát szabadítja rá a nagy földadatokra. És kihámoztatja vele a mozgás ritmusát, vagy pedig rádiktálja a mozgásra a nagy ritmust. Akárhányszor erőszakoskodva, de mindig nagyvonalúságra fogja a rajzát. És erejének tudata irányítja a festését is. Örül a színeknek, kéjeleg a nagy harmóniákban, élvezi az éles kontrasztokat. A színezése is csupa fiatalos öklelőzés. A színértékelés dolgában gyakran elemi hibákat követ el. Égboltja akárhányszor erősebb, mint a közvetlenül előttünk, a földön levő dolgok, és tájéka inkább panoráma, mint dekoráció, de minden hibájából fiatalos, erőntudattól mámoros temperamentuma szóval ki. Ez a forrás nem sokáig marad meg hibák forrásának.

Kosztza József a tájékban a nagy silhouettek s a nagy árnyékok hangulatosságát látja. Az esti alkonyatból kidomborodó alakok, a hajnali derengésben elmosódó silhouettek, a tájék zöldjétől elváló mozgó árnyékok, az ember az ébredő vagy alkonyodó természetben: ezek az ő festésének tárgyai. Őszinte impresszionista meggyőződéssel keresi a festőiséget a tájékban. És nem is az érzésén, hanem a látásán

FÜRDŐZÉS AZ ADRIÁN

FESTETTE MENDLIK OSZKÁR

szűrődik le a képei hangulatossága. Nem is az ő, hanem a nézői számára. Nem föltételezettség, hanem impresszió, színharmónia és tónuslítás formálja meg a képeit.

NYILASSY Sándor a tűző verőfényt festi, nem a derengést, nem az alkonyatot. És nem is a silhouettek izgatják, mint Kosztát. A verőfényben pompát ölt a színek világa és neki ez a pompa kínál festőiséget. A színes felület, a tarkaság, a napsütés világos értelmessége. S Nyilassy meglátja az ember jellemzeteségeit is. Őket is ki akarja fejezni, nemcsak a helyzet festőiségét. A mi népünk emberi dokumentumait igyekszik megfejteni. Mint ahogy például Fényes Adolf, aki erős hatással látszik lenni rája, festi őket.

Talán két hullám között az egyiknek, a tornyosodónak, s a másiknak, a még csak fodrozónak is az energiáit érzik és éreztetik azok a fiatalabbak, akiknek már nem kellett „keresztüldolgozniok” magukat, hogy joguk legyen fiataloknak lenni. Két hullám között két ver sacrumnak bűvös ereje fiatalítja őket. Mert maga a kor fiatalsága nem jöccim az ifjúságra. TORNYAY János, KOMÁROMY-KACZ Endre, NAGY Vilmos, VESZTRÓCZY Manó, POÓR Bertalan a fiatalság zavartalan jogán alkotják a fiatal művészet műveit.

TORNYAY János festésében értékesen egyesül a temperamentum vakmerősége és a megalkuvásra tehetetlen festői meggyőződés. Íme, ez a minden ízében modern festés arról tanuskodik, hogy a modernség nem csak hogy nem tekint idegenül az elbeszélésre, az irodalmi tartalomra, hanem beszédesebben szólaltathatja meg, mint az a tárgyilagos novellafestés, amely a festőiséget a tartalomnak alárendelte, s amely, hogy jellemzetes legyen, az elbeszélés egész anyagát a lefestés pillanatára hatásosan elrendezte. Az élőképek rendezőinek színpadi ügyességével. Tornyay János nem állítja be az irodalmi tartalmat, nem rendezi el a tartalom beszédességét, hanem belekap a helyzetekbe és megrögzíti a mozdulatokat a maguk természetes valóságában. Erős indulatokat, izzó szenvedelmeket, derűs elevenséget megkapó beszédességgel szólaltat meg; és megszólaltatja gyorsan megrögzítő, biztosan látó és a kifejezés elemeit hirtelenül kiválasztó tehetségével. A felületet szinte földarabolja és e részeket széles, határozott ecsetvonással festi meg. Kiválógatja a domináló foltokat és a puritánság bátorságával elutasítja magától a többi, az átmenetekkel kínálkozókat, a részletesebben ismertetőket. Ez a puritánsága beválik nyerseségnek is.

Erre a szuverén biztonságra, a helyzeteken és mozgáson való energikus uralomra idegenül tekint KOMÁROMY-KACZ Endre. Az ő temperamentuma a sejtelmességre rezonál. A sejtelmesség az ő hangulatai forrása. Nem nyers domináló foltokat, hanem finoman hangolt átmeneteket fest. Ő is a nagy mozgás megrögzítésére törekszik, de a mozgás ritmusában nem energiát, hanem pátoszt lát. Az az energia erőszakoskodik, ez a pátosz méltóságosan komor. Az az energia csupa akarat, ez a pátosz csupa fatalisztikus bele nyugvás. Komáromy-Kacz képei olyanok, mintha Reviczky Gyula híres mondásának, annak, hogy „minden csak hangulat”, az illusztrációi volnának. Minden csak hangulat és minden hangulat sejtelmes és bánatos.

TEMLOM ELŐTT

FESTETTE POLL HUGÓ

Erre a bánatosságra és sejtelmességre hangolja a képeit a fiatal festő. Minden képe egy-egy mélyrehangolt nocturne. A színezése, a tónusai s a hangulatai révén. „Chopin“ című sorozatos képe is az, de az a könyvünkben közölt, világos színezésű képe is. Világos színezésétől sem lett derűs, inkább meghatón elegikus. De a festőiség határain belül hangolja meleggé, mélylyé, meghatókká a képeit ez a mi fiatal lírikus festőművésznünk.

Vesztróczy Manó nem a hangulatait, hanem az impresszióit festi. Nem azt, amit sejtve érez, hanem azt, amit tisztán lát. Még akkor is, amikor érzélgős mesét mond, mint a „Vakok“-ban, a színfoltok játékához fűzi a mesét, amely neki csak alkalom a festésre: a foltfelületek összerakására. Ő nem az analízáló festők közé tartozik. Nem is lehetne az, hiszen az impressziók rabja. Ettől a szépséges rabságtól a festés szinte zissé lesz. S hogy Vesztróczy a foltokat egymáshoz rójva, nem igen téved meg: a biztosan megérzett vonal nyomán biztosan festhet. A festése olyan őszinte, hogy az inspiráltság forrásának bevalását sem rösteli. Mintha arról a hatásról tenne tanúságot, amelyet az ugyancsak fiatal Kernstock Károly gyakorolt rája.

Ugyancsak erős hatás alatt áll Nagy Vilmos. Ferenczy Károly nyomdokában jár. A foltharmonizálásban jeleskedik, a dekoráció szépségeit szólaltatja meg. Fiatalos hévvel az abszolút festésnek még a félreértettségeért is lelkesedik. A felületeket összehangolja, de még nem igen törődik vele, hogy a felületről azt is éreztesse, hogy a testet nem csak fűdi, hanem ki kell fejeznie a mivoltát is. Csak éppen a húsnak a meleg, buzogó vérrel átitatott emberhúsnak elevenségét tudja éreztetni. És érezteti benne a vágyak, az indulatok izzó nyugtalanságát.

„Végyszón“ című képe, amelyet másolatban közlünk, ennek az érdekesen, izgalmasan tartalmas dekoratív festésnek jeles alkotása. Csupa összehangolt folt, csupa széttagolt felület, és mégis a fiatal női testek elevensége árad belőle. A fiatal színésznőké, akik a színpalak mögött izgatottan lesik a végyszót, amely kiszólítja őket a színpadra, a bámulók és mohón éhesek nagy sokasága elé.

NŐI FEJ

FESTETTE WELLMANN RÖBERT

A MAROKSZEDŐK

FESTETTE NAGY SÁNDOR

LEGUTÓLJÁRA lön az ember. Csakis akkor, amikor már készen volt a nagy természet; nemesak a föld, hanem az égbolt is nappali verőfényével, éjszakai tündöklésével. Csak éppen a gond nem volt még meg. A gond és a kötelesség. Ők se késtek sokáig. Megszülettek ők is, amikor verítéket kellett izzadnia az ember orcájának, hogy megteremjen a kenyér. A gonddal együtt pedig megszületett a — művész. Aki feleletet keresett arra a kérdésre, hogy hol van a gyönyörűség? Hogy keresi már ősidők óta s hogy fogja keresni mindig!

A nagy keresésben megpróbálkozott azzal is, hogy új természetet teremtsen. Annak a helyébe, amely van, azt, amelyet érez. Annak a helyébe, amelyet lát, azt, amelyért epedezik. Téved a Genézis könyve: nem az ember lön utoljára, hanem a művész. Aki folytatja a teremtést. Ő is a mindent betöltő nagy borongásból váltja ki a világot. Újjáteremt mindent. Hogy megformálja magának a maga természetét! Az erdőt és a virágos mezőt, a némaságot és a harmóniát, a felhők borulatát és a verőfény mosolygását! Abból az izgató, borongó titokzatosságból, amely a valóság között és mögött inceskedik a kézzelfoghatósággal. Csak éppen az emberrel nem bír újjáteremtő ereje. Csak a simplex materiát tudja formába gyúrni, de a komplikált emberrel úgy van, mint ahogy a szobrász a gyémánttal volna, ha szobrot kellene belőle faragnia.

Mindent hatalmába kerített az újjáteremtő művészet, mindent modelláló anyagává tett már, de az embert csak kutatja, csak izgatott kíváncsisággal ókumlálja, csak igyekszik a megismerésére, csak hizeleg neki a titkaiért, vagy gyűlöli a megoldhatatlanságáért. Van olyan is, aki meghódol előtte és megelégszik vele, hogy csak konstatálja, más meg furfangosan ki akarja játszani és — stilizálja. A konstatálók vannak többségben, az ember egyszerű lefestői, akik megállapodtak a simplex emberi indulatok ábrázoló sémájában és csak a használati utasítás alkalmazásában térnek el valamelyest egymástól.

A stilizálók már kevesebben vannak. Valami haragos elkeseredés bírta őket az emberi titokzatosság kijátszására. Ha az ember nem akar az ő új világuk számára újjáteremtődni, hát teremtenek maguknak új embert. Olyant, aki nincs, aki nem is volt, akit az ő fantáziájuk a semmiből formál. Dehogy a semmiből. Nincs az a képzelet, amely a semmiből tudna alkotni. A legmerészebb, a legszertelenebb fantázia is csak a meglévő elemekből tudja a maga alakjait formálni. Csak összeszezi, csak stilizálja őket. És csak stilizáltak ők is az embert, akiről azt hirdetik, vagy azt hiszik, hogy megteremtették.

A nagyművészet pedig nem hagyja abba a kutatást. Kedveskedve hízelkedik az embernek egy kis megismerésért. Kertülgeti, hogy a közelébe férközhessék. Ott jár a megadásos konstatálók és a dacos stílizálók között, akik ellökték maguktól az emberi problémát, mert beleuntak, vagy belefáradtak a vizsgálásába, és nem hagyja abba emberhódító törekvését. Már nem is törekvése neki, hanem szerelmetes rajongása. Mindene lett az ember és lemond mindenről az emberért. Az a probléma betölti a lelkét, lekötí a hangulatát, élesíti a tudását. Az ember neki a valóság és a fantázia. Az ember az ő tükré, amelyben maga is, az egész világ is tükröződik.

Ezt írtam Lenbachról szóló tanulmányom bevezetésében. És talán úgy jellemeztem vele az arcképfestést, mint a festőművészet esücsát. Mint azt a festést, amelyben a festőiség, a tartalmiság, a technika és a témában való elmélyedés legtökéletesebb harmoniában és mégis mindegyik külön-külön a maga legteljesebb szuverénitásával érvényesülhet. Az arcképfestés diadal: nagyszerű hódítás, a komplex embernek meghódítása a tulajdonképpen simplex festés által. S az arcképfestésre nem a műalkotást magyarázó Zola-féle híres definíciót alkalmazom, hanem Shelleynek, a nagy angol költőnek, azt a mondását, hogy: „a magam szíve tükrében megláttam a mások szívét”. Az arcképfestő a maga lelkületén keresztül meglátja, megérzi, fölfogja, megérti, megszólaltatja a mások lelkületét. Két lelkületnek találkozása a művészi arckép. S akármennyire demonstrál is például Whistler az ő arképei elnevezésében (amikor például anyja arcképét „fehér és feketében való kompozíciónak”, vagy Duret arkéjét „hússzín és fekete szín elrendezésének” mondja) amellet, hogy ő csakis festett: éppen az arképei tanuskodnak róla, hogy ő az embereit első sorban megértette

A mi újabb arcképfestőink jórésze az arcképfestésről azt a Shelley-féle tételt vallja. FERENCZY Károly arképei egytől-egyig annak a nagy, nemes pátosznak megszólalásai, amely a festőiség szuverénitásának és a lelkületnek megnyilatkoztatásából alakul. Megfestette egyebek közt a saját maga és a kis lánya arc-

MORS EQUES

FESTETTE KACZIANY ÖDÖN

A VAKOK

FESTETTE VESZTRÓCZY MANÓ

képét is. Saját arcképe végig szuverén festés, fény- és árnyékhatásoknak mesteri elosztása, tónusok remek harmonizálása, a nagyvonalúságnak, a nagyszabású rajznak remeklése. És ez a csakis „festés”-kép mégis megrendítő líra. Olyan, amilyen csak nagy költők, vagy nagy gondolkozók magabamélyedéséből fakad. Olyan, amilyen festő-mesterek megfestett vallomástételében is meg-megnyilvánul néha: az életről való fölfogásnak vallomása. A szépséges, mámoros, szenvedelmes művészi életfölfogás tanuságtétele. Annak az ülő, a palettát energikusan fogó alaknak, ott a vásznon, a művészet életet jelentő ideál, amelyért érdemes és kötelesség is küzdeni. Küzdeni, dolgozni és sokat tudni: mindent, amitől nagyművészetté lesz a mesterség. Ez az arckép elemi erejű lelkesedésnek, az erő ünneplő megbecsülésének, a tudás büszke érzetének hirdetése. Annak a nagy stílnak alkotása, amely csakis akkor támad, amikor a nagy tudás a nagy becsületességgel találkozik. Pedig csak nagyritkán találkozhatnak ott, ahol nemcsak a művész, hanem még a hétköznapi ember is színész s ahol az élet nemcsak lassú elégés, hanem — folytonos szerepjátás is.

És modern festőink legtöbbje az emberben való elmélyedésre, a lelkiület megértésére és festői megszólaltatására törekszik az arcképeiben. Az ő arcképfestésüket ott jellemeztem, ahol művészetük jellemét megállapítani igyekeztem.

Kifejezetten arcképfestőink közt, az újabbak közt, híresség dolgában legelől áll László Fülöp. Valamikor résztvett a történelmi festést fölújítani igyekvő mozgalomban és genre-képei közt is sok olyan volt, amelylyel nagy sikert aratott. De a mindent-festők közül kivált s az ember meghódítására indult. Egyelőre még nem hódította meg, mert felsősegesen megalkuszik vele, de meghódította a világot. A leghíresebb arcképfestők közé tartozik és a hatalmasok és előkelők, a gazdag emberek és a rangra igényt tartók szinte vetekednek érte, hogy vele lefestessék magukat. Nemesak idehaza, hanem Európa-szerte. És éppen a modelljei köre a magyarázata annak, hogy László mért is alkuszik meg a festette emberrel és mért nem hódítja meg. Azok a modellek a konvenciák rabjai. Még azok is, akiknek uralkodói rang adatott. Az ő világukban az őszinteségre idegenül néznek s az ő világukban az individualitások nem megértetést, hanem hódolatot kívánnak. A művész lelkiülete ne értse meg, ne dolgozza föl, ne szólaltassa meg az ő lelkiületüket, hanem értse meg és ábrázolja azt a sajátságukat, amely a sokaságtól megkülönbözteti őket: megjelenésük előkelőségét. S a festő, aki a lelkiületek találkozásából akarta a művészi arcképet megalkotni, kénytelen volt más találkozást keresni: az előkelő megjelenés találkozását. A modellét és a magát. Az előkelő világ nevelte a maga festőjét, ez pedig az új megértés alapján lefestette a maga nevelőjét. Nincs igazuk azoknak, akik László képeiben csak külsőségek megszólalását látják. Az emberek megértése az ő festésének is az alapja, csak hogy a megértése nem az egész emberre, hanem annak csak egyik, még pedig jellemzetes részére terjed ki. Az előkelő vagy az előkelőségbe vágyakozó emberek — előkelősége: ez az ő ember-jellemzésének tartalma. S ez a jellemzése beszédes, a beszédességnek remeklése. A művészi erőnek olyan megalkuvása,

FESTETTE RIPPL-RÓNAI JÓZSEF

SZOBA

amelyben a művész azért, amiről lemondott, értékes újabb kvalitásokra tett szert. Arra az elmésségre például, hogy az előkelő világ szépségideálját a maga színpadán finom realiztikával léptesse föl. Mint valami finom diplomata azt a szépséget úgy szerepelteti, hogy valóságnak látszik. Az előadás finom egyszerűségével, az őszinteségnek olyan mímelésével, amely magától értetődőnek látszik, éri el ezt a diplomáciai sikert. Rajzának biztos könnyedsége, színezésének leheletszerűsége, sárgás tónusának nyugodt összefoglaló, simító uralma, az anyagok pompájának diszkrét ábrázolása, adja meg neki annak a lehetőségét, hogy a valóság erejével hasson akkor is, amikor a valóság javarészét el kell fojtania.

Az emberi arc szépsége, ha nemcsak a vonalak ritmusában, ha nemcsak a formák arányosságában nyilvánul, ha része van benne az arkifejezésnek is, a tekintetnek is: nehéz problémája az arképfestőnek. Mulready William nem merte megfesteni Shelley arkéjét, sőt azt mondta, hogy a megfestése lehetetlen, mert „Shelley nagyon is szép“. László Fülöpöt az a világ, amelyet lefest, arra kényszerítette, hogy az arc szépségének azokat a veszedelmes elemeit egyenesen belekonstruálja még azokba az arcokba is, amelyek nélkülük szükölködnek. De megkonstruáltságukban nem félelmetesek: a festőnek nem a bátorságát kerülgetik, hanem az elmésségét. És László festése csupa finom elmésség. Képeiben kergetőznek az ötletek. A magái is, és a közjük keveredettek is. A foltok leheletszerűsége, a reflexeknek világító pontok köré gyűjtése, az átmenetek jelzése csupa elmés ötlet. Színértékei gyöngédek, de szabatosak; ők és az elmésen vezető vonalak levegőssé, mélységet éreztetőkké teszik képeit.

Az előkelőségnek másféle megszólalási formája nyilvánul KARLOVSZKY Bertalan arképeiben. Nem magátólértetődést játszat az arképeivel, hanem a stilizáltság rendkívüliségét demonstráltatja velük. Nem realizmust mímel, hanem a modellt teljesen alárendeli artisztikai kedvtelésének. Az ő arképeiben sem találkozunk két lelkület, hanem csak a festő lelkülete érvényesül bennük. László Fülöp képeiben a modell dominál, Karlovszkyéiban a festő. Csakhogy amazokban mégis volt találkozás a modell és a festő fölfogása közt: az előkelőségben találkoztak, míg Karlovszky arképeiben a festő elrendező kedve, tónussal szeretekezése, pózban gyönyörködése, konturokkal játszadozása annyira uralkodó elemek, hogy a modellnek egyszerűen beléjük kell olvadniuk. Karlovszky is szereti a sárga tónust, csakhogy nem a csontszerűt, mint László, hanem az aranyosan ragyogót. Festése és rajza nem elmésen ötletes, hanem szabatosan részletező. Csak éppen az elrendezés, a keretbe beillesztés, a körvonalak domináltatása, a háttér festése dolgában elméskedik Karlovszky is. Itt sem ötletet hajszol, hanem inkább szeszélyt követ. Artisztikus szeszélyt, elrendezésben való örömet. Ezt az örömet önzőn kiélvezi. Nem érdekli, hogy jut-e belőle az arképe modelljének is? Nem a „szíve tükrében látja meg a mások szívét“, hanem artisztikus fölfogását ráborítja a mások fölfogására. Azon a leplen keresztül látja az embert.

BALLÓ Ede és SIETKA Gyula arképfestését is azoknak a fölfogása szabályozza, akiket lefestenek. Ugyanúgy vannak a maguk modellvilágával, mint László Fülöp. Nekik is találkozást kell keresniök önmaguk és az embereik közt. S ha László az előkelőségben, ők a hivatalosságban találják meg. A hivatalos ember hivatalos képet akar. Nem akar „leszűrődni a művész temperamentumán“, és nem akarja lelkülete tükrökéjét „a művész lelkülete tükrében“. Reprezentálni akar. A maga pátoszával akar megszólalni, nem a művészával s ez az ő pátosza szabványos. Meg kellene írni az arképrendelés művészetformáló hatásának természetrajzát. És megírnák vele a reprezentációs kép lélektanát. Vádírat volna ez a fogalmak megzavarói ellen: a pátosz fogalmának meghamisítói ellen. De talán védőírata volna annak a művészetnek is, amely a konvenciákkal nyugét sanyli. Talán védőíratnál több volna, talán martirologiuma volna azoknak, akik a konvenciákkal szenvedésesen összeegyeztetni igyekeztek a művészi meggyőződést. A hivatalos festés ilyen szenvedés lehet azok számára, akik nem a maguk hivatalos észjárását viszik „a két lelkület találkozására“, s akiknek mégis el kell oda menniök.

BALLÓ Ede a hivatalos festők klasszikus földjén, Madridban, kiszabadult a reprezentációs képről való régiebb fölfogása alól. És új fölfogását idehaza megértetni igyekszik azokkal, akik ellen azt a fölfogást érvényesítenie kell. A festékben való pompa helyett a tónusok értékének finomítására törekszik, a deklamáló póztól elpártol, a patetikus ritmust abbahagyja, az embert kivetkőzteti belőlük, hogy szabadon megszólalhasson. A határon jár, de a határon átvívó szorosokon még innen maradt. A müncheni kolorizmus utóhatásai, a nagy spanyol kolorisztika fölvilágosításai dűlnak a lelkében és dűlnak a képein. A festésébe még nem szegett bele a szubjektivizmus s az emberlátása is tárgyilagos. Hogy az embert kiszabadította a pózból: nem igyekezett őt meghódítani, hanem semleges területre internálta. Még nem találkozunk a másik embernek, a lefestett embernek lelkületével, még nem is küldi hozzá találkozóra a maga lelkületét, de már a konvencionális

A KÖNYVES KALMAN JOGOSÍTVÁNYA

FESTETTE JUSZKÓ BELA

HAJÓVONTATÁS

fölfogás alól kiszabadította az arcképfestését. Elszállásolta a semleges objektivitásban. Még mindig a pompa az ő hangulatának forrása, csak éppen a festékek pompacrőszakolását hagyta abba. Abban a szállásában ezt a hangulatot befogadják. És abban a szállásában festette meg nagy figurális képeit is, s azt az érdekes vallásos képet is, amelyet másolatban közlünk.

STETTKA Gyula is a hivatalosak arcképfestője. De megfestette a saját maga arcképét is, Ujváry Ignácét is. És rácáfolt velük minden reprezentációs képre. Mint ahogy az esti tájképeivel rácáfolt azokra, akik azt mondják róla, hogy az új problémák nem érdeklik. Az a két arckép egy-egy megfestett jellemrajz. És svádájukban semmi közhely sincs. Széles festésük, meleg világításuk, megkapó hangulatosságuk, mozgást megrögzítő nagyvonalúságuk révén úgy hatnak Stettká reprezentációs képei között, akár Jókai aranyemberének vallomásai a Senki-sziget boldogságáról. A művész el-elűnik néha a hideg előkelőség mellől és elbúvik szeretkezni a fiatal művészettel. Eltűnik Timea mellől és Noémihez búvik.

*

Embert meghódító útján a festés eljutott a művészi karikatúrához is. Amelyhez sokan csak el-elkalandoznak, mások meg egészen hozzászegődnek. Amazokat azon való jó kedvük sodorta oda, hogy a nagy színésznek, az embernek, színfalai mögé nézhettek és megismerhették kendőzése, artisztikája, mesterkedése, ötletei titkait; emezek pedig ott ragadtak, mert azt vélik, hogy az őszinteség beszédességét csakis ott találhatják meg. Amazoknak ez a leleplezés tréfa, emezek a kötelességüknek tartják. Amazok körébe tartozik minden festő, aki embert kutatása közben meg-meglátja az emberben a torzát, vagy észreveszi valamelyik művész művészetében a színészi elemet. Azt a torzot kihámozza burkából s ezt a színészi artisztikát kifejti a művészi alkotásból. Nevet rajta, hogy sikerült az embert és torzképét kettéválasztani és mulat rajta, hogy a művészi alkotásból ki tudta vonni a pózt és a modort. Kifigurázza az emberi komolyságot vagy pedig a maga vagy művésztársai pátozását. Az elfajta karikatúra régi kedves tréfája a művészetnek. Leonardo da Vinci édes-örömet tréfálkozott így az ember, a világ, a művészet komolyságával. És minden kor komolysága az elfajta tréfálkozásra bizgatta a művészeket. A mi festőinkben is meg-megszólal a komolyság ellen lázadó humor. A móka, a tréfa, néha a kritika kedve is a legsajátosabb őszinteségre, a torzításra nógatja

őket. Újabb művészeink egész sora remekel az őszinteségnek ebben a kihegyezésében. MÁRK Lajos, FENYES Adolf, ZALA György, ÉDER Gyula tréfás karikatúrái az ő művészetük javaalkotásai közül valók.

A lelepezők másik osztálya az, amely azt a torzító őszinteséget és csakis azt, a kötelességének tartja. Amely a pózból való kihámozásra, a konvenciók szétszedésére, a dolgok, események és személyek mivoltának a megtévesztett emberiség előtt való denunciálására vállalkozott. Azok a karikaturisták, akik a művészet szociális kötelességeit közvetlenül, nem pedig az abszolút művészet szűrőjén keresztül akarják teljesíteni. Azok a karikaturisták, akiket publicisztikai munkára az a meggyőződésük visz, hogy a közvélemény fölvilágosítása csak a dolgok leleplezése útján sikerül s hogy a leleplezésnek csak egy igazán megkapó, félreérthetetlen, mert félremagyarázhatatlan, mindenkit meggyőző, mert közvetlen, nem reflexiókon át szűrődő módja van: s ez a dolgok mivolta és látszata közt való dualizmusnak képből, rajzban való föltárása. Ezek a művészek leleplezik a típusokat, típusokba terelnek egyéneket, közvéleményt zúdítanak az események s az emberek nyomába s a közvéleménnyel megértetik az embereknek körülményeikkel való összefüggését. Ezeknek a művészeknek élén állt Hogarth és Cruikshank, Gavarni és Daumier, Oberländer és Busch, Willette és Toulouse Lautrec, Heine Theodor és Paul Bruno. Az ő művészetük vetkőztette ki szerepükből a politikusokat, hámozta ki hazugságaiból a társadalmat. Beszédességük a maga közvetlenségével hatalmasabban épített és irgalmatlanabban rombolt, mint akárhány mélységesen fejtegető, gondolkozó, vagy lelkesítő agitátoré.

„ADD MEG NEKÜNK A MI MINDENNAPI KENYERÜNKET!”

FESTETTE PERLMUTTER IZSÁK

A mi karikaturistáink régebben inkább humoristák voltak. A dolgok mivoltába tekintéstől jókedvük támadt. S a jókedvtől megálltak a mélybetekintésnek már az első állomásain. Nem hatoltak mélyebbre. Örültek a színpalak érdekességének és nem ráncigálták ki közülük az ágalókat kendőzetlenül, hogy bemutassák a közvéleménynek: íme ilyenek a hősök, íme ilyen a körülményekkel való összefüggésük! És java karikaturistáink inkább a naiv humor pompás illusztrálói, mint a szatira közvetítői voltak. A Magyar Festőművészek Albumában az ő vezérüknek, JANKÓ Jánosnak, aranyos jókedvvel mosolygó és mosolygó vidámságra bizgató humoristáinknak művészetét jellemezni igyekeztem. Az ő nyomába mások léptek. A szatira megszólaltatói. Lelepezők, dolgok és emberek összefüggésére rámutatók, vagy félszégeken irgalmatlanul kacagók. A szatira legbeszédesebben FARAGÓ József rajzaiban szólalt meg. Ez a művész nem hisz semmi pózban és nem hisz semmi őszinteségben. Az emberben a detektív szimatoló fanatizmusával kutatgatja a színészt, s a hangulatokban a stilizáltságot. S hogy meg akarta ismerni a dolgok mivoltát, észrevette mindenben és mindenkiben a kifejezés alkotó főelemeit. Egy-egy sajátos vonalban, egy-egy sajátos rendellenességben. Ezeket eluralkodtatja a többi részlet fölött, ki-

A KÖNYVES KÁLMÁN JOGOSÍTVÁNYA

FESTETTE BORUTH ANDOR

JÉZUS SZÜLETÉSE

ülesíti, kihegyezi, kidomborítja őket. Ez a magyarázata annak, hogy legeltorzítottabb alakjai, legdeformáltabb arkifejezésük ellenére is, első pillantásra fölismerhetők. A deformálásban kéjeleg; olyan nagyon, hogy akárhányszor elveszti a vonalon való uralmat. A deformálással fejezi ki a torzított alakokhoz való vonzalmát, haragját, gyűlöletét. És hogy egyre csak arra ügyel, hogy érzései minél beszédesebben nyilvánuljanak: azoknak a jellemző fővonalaknak és rendellenességeknek kiképzésében kimerül, s a rajz ekonomiájáról megfelelkeznek. Pedig éppen abban a rajzban, amely a kifejező részletek beszédességével akar mindent elmondani s a mellékes részleteket kiselejtezi, nem szabad olyan vonalaknak, kemény vonalaknak alkalmatlankodniok, amelyek semmit sem éreztetnek. Ráncokat, ruhát, tárgyiasságot éreztetni akaró vonalai, távlatokat, mélységeket sejtető árnyékai akárhányszor kifejezéstelenek. De vonalvivésének biztonsága, hangulatok iránt való érzéke értékesen nyilvánul a rézkarcaiban. A tű és a rézlemez gondolkozóba ejtette és a vonal és folt beszédességének megbecsülésére bírta.

Ugyancsak a deformálás élvezője, gyakran perverz élvezője LINEK Lajos. A szatira kerülgeti, de a humorban gyökerezik. Faragó keserűen kritizál, Linek nevetve megnevetetni akar. Amaz agitátor, ő kacagó filozófus. Kiforgatja formájából a világot s azt mondja, hogy így se rossz a világ, hiszen mulatni lehet rajta. Néha egy egy hangulatban elmélyed és el-elfogja az érzéges. Ilyenkor pátosra törekszik. Megszelídíti a deformálást és illusztrálni kezd. A rajz ekonomiájára ugyancsak nem vet ügyet. És rajzolva inkább fest. Ami annál sajtáságosabb, mert a festményei pedig végig rajzok.

GARAY Ákost Jankó János követőjének mondják. Pedig amaz a típusok, emez az egyének rajzolója. Amaz a népiesről vallott fölfogásokat tipikus alakokba gyűjtötte, Garay pedig kikeresi a naivitást alkotó egyes személyeket. És megrajzolja az őket környékező hangulatot is. Leleplezi keserves elmaradottságukat, kulturelles magukkal-megelégedettségüket. Nemcsak humoros, hanem szatirikus is. A falut burleszknek látja és kineveteti velünk. Rajza kemény konturrajz, de e vonalak tárgyiasságot, anyagot éreztetnek. És nagy biztonsággal rögzíti meg a mozgást: csoportokét és egyesekét. Sohase deformál, inkább szabatosan ábrázol; nem kritizál, hanem jellemez. És ezzel a pontos őszinteséggel hámozza ki a dolgokból az ő torzukat.

A félszegség gúnyolása szinte tombol PAJTÁS rajzain. A négereket gúnyoló amerikai torzképekre emlékeztetnek az ő karikaturái. Csakhogy bennük egy szemernyi embermegvetés sem nyilvánul. A helyzet szertelen komikumán érzett vidámság rajzoltatta meg őket Pajtással. A dolgokról való romantikus fölfogásnak és a dolgok mivoltának nagy különbsége megkaczagtatja. Ezt a különbséget akarja kifejezni. És megrajzolja a katonák hétköznapjainak prózáját, a kaszánya félszegségeit és szembeállítja őket a huszárok gyöngyéletét valló heroikus fölfogással. Rajza csupa megkapó beszédesség. Primitivitása akárhányszor a raffinement határát érinti. A vonal beszédessége akárhányszor remekléssé lesz s a deformálás az érthetőséget sohase csorbítja, a jó ízlést sohase brutalizálja ezekben a multságos torzképekben.

Végeztem. Néhány vázlatot festettem az újabb magyar festésről. Az újabb magyar festészetén végig kalandozásomról utirajzokat rajzoltam. Nem az első impressziókat rögzítettem meg és nemcsak hangulatokat szólaltattam meg. Elgondolkoztam róla, amit láttam. És láttam még másokat is, nemcsak azokat, akikről beszámoltam. Értékes művészeket, a régiebbek és az újabbak közt. A beszámolás mérlegét nem változtatnák meg, ha ők is szerepelnének benne. Hiszen nem magukban állók. Másokkal együtt másokat követők vagy másokkal egyformán törekvők. És megláttam a legfiatalabbakat, az ígéretőket. Vannak köztük sokat ígérők is. Olyanok, akik rátermettek a nagy ígéret beváltására, akik úgy érzik, hogy a szent tavasz sohasem mulik el, ha ifjan tudja tartani a művészet fiatalsága. Ez az örök fiatalság az ő szépséges álmuk.

KATONA NÁNDOR: KŐ A DUXÁN

SZOLGALEGÉNY

FESTETTE VASZARY JÁNOS

A KÖNYVES KÁLMÁN JOGOSÍTVÁNYA

A KÖNYVES KÁLMÁN JOGOSÍTVÁNYA

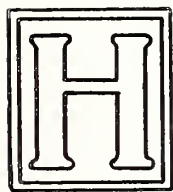
HAZAFELE

FESTETTE ZOMBORY LAJOS

FESTŐK ÉLETE.

írta: LONDESZ ELEK.

DEÁK-ÉBNER LAJOS.

A a dramaturgiából vesszük a hasonlatot, azt mondhatnók, hogy Deák-Ébner Lajos valószínű tragikai rázkódáson esett át művészi pályája kezdetén. Mikor Budapestről — itt született 1850-ben — mint gyermekember Münchenbe ment, az ott divatozó édeskés szentimentalizmus és mesterkéltég hatása alá került s csak évek multán vette észre, hogy útja helytelen irányba tért és a természetességet valósággal el kell felejtenie, amiben addig vakon megbízott.

Nagy fájdalmat okozott Ébnernek, hogy Strehutertől, öreg mesterétől elkerülvén, miután már másfél esztendeig a természet után való festésben is gyakorolta magát, sehogy sem tudott bejutni a festőakadémiába. Örökösen további gyakorlásra utasították. Végre úgy segített magán, hogy egyik barátjának műtermében képezte magát. Itt festette két meztelenül játszó gyermeket ábrázoló első képét, amelylyel szerencsét próbált az 1873-iki bécsi világkiállításon. A szerencse azonban elmaradt s képéről nem a legkedvezőbb véleményt mondták a műbírálók. Azt ajánlották neki, hogy a gyermekeket jó volna valami hidegvízgyógyintézetbe küldeni gyógyítás végett. Ébner nem keseredett el s még nagyobb szorgalommal fogott hozzá új vázlatainak kidolgozásához. De már Párisban folytatta tovább tanulmányait s a modern művészet központjában hamarosan meggyőződött arról, hogy más utat kell választania művészetéhez: az iskolás mesterkéltég helyett vissza kell térnie a való élethez. Ebben az irányban festette meg korecsmai jelenetet ábrázoló életteljes képét, mely a londoni „Alberthall”-ban rendezett kiállításon feltűnést keltett s vevőre is talált.

Új képével, házmesternéjének arcképével, a párisi Salon 1874-iki kiállításán mutatkozott be s már ekkor megkezdte hamis kártyásokat ábrázoló nagyobb képének festését is. Mielőtt befejezhette

volna e képet, visszatért hazájába s egy időre Szolnokon telepedett meg. Itt festette két parasztyermeket ábrázoló „Két barát“ című képét, mely az 1878-iki párisi nemzetközi kiállításon feltűnést keltett. Szolnokról előbb Olaszországba, majd ismét Párisba ment Ebner, de rövid idő múlva hazatért Budapestre s itt vázlatainak kidolgozásához fogott. Gyors egymásutánban alkotta meg a „Koldusasszony“, „Szolnoki vásár“, „Ruhavásár“, „Zöldségvásár Szolnokon“, „Hazatérő aratók“ s még számos más képét. Ezek közül különösen a „Hazatérő aratók“-at fogadták nagy elismeréssel nemcsak itthon, hanem Párisban is. Ezt a mélységesen hangulatos, gyönyörű képet a király vásárolta meg. Nagy tetszést aratott „Körmenet“ című képe is, mely a Nemzeti Múzeum képtárában látható. Sokra becsülik „Tatárjárás“ című színvázlatát is. Szorgalmas művész s a tárlatokon gyakran találkozunk képeivel. Mint tanár egy ideig a Trefort miniszter alapította női festő-iskolában működött, majd a Mintarajziskola tanára lett.

VÁSÁRI JELENET

FESTETTE PÁLLYA CELESTIN

PESKE GÉZA.

PÓZSÚ, magyaros humor jellemzi Peske Géza alkotásait. A nép világát már gyermekkorában megszerette és megismerte s ez mindvégig maradandó nyomot hagyott művészetében. A nyitrai vármegyei Kelecsényben született 1859-ben s amikor árvaságra maradt, jólelkű bátya, Peske János taníttatta s küldte ki Münchenbe, hogy korán megnyilatkozzon művésztelenségét nagy mesterek mellett kifejelesze.

Münchenben rendkívül szorgalommal tanult s mielőtt önálló alkotáshoz fogott volna, előbb meg akart ismerkedni művészetének minden titkával. Őt esztendeig tanult már s mégis nagy aggodalommal lépett a nyilvánosság elé első képével, mely egy bajor paraszt finoman megfestett portréja volt. E kép az 1881-iki budapesti kiállításon élénk figyelmet keltett a műértők körében.

Az első képet hamarosan követte a többi. Már a következő évben megfestette „Alkalmom szüli a tolvajt“ című kedves genre-képet, mely pompásan ábrázolja a csintalan fiúcskát, aki alvó nagyanyja elől ellopja a gyümölcsöt. Legnagyobb hatást kedves humorú népies jeleneteivel érte el mindmáig. Legkiválóbb alkotásainak egyike „Félbeszakított munka“ című genre-képe, amelyen két parasztgyereket látunk. Tengerit morzsoltak, de az egyiket már elnyomta a buzgóság a cifra szűrőn, a másik pedig éppen nagyot ásít, mialatt ölébe hullanak a kosárból a tengeriszemek. Népies alakjain egytől egyig ott van a magyaros humor, mely nem kacagásra, hanem szelíd és jóleső mosolygásra izgat. Most Bodajkon telepedett meg, s ott e színmagyar vidéken festi népies genreképeit.

A KÖNYVES KÁLMÁN JOGOSITVÁNYA

A MÁMOR

FESTETTE MÁRK LAJOS

BRUCK LAJOS.

mult század hetvenes éveinek elején történt, hogy egy fiatal piktor minden tekintet nélkül oda igazította festő-állványát Páris egyik népes utcájának közepére s nagy buzgalommal kezdett hozzá egy utcai jelenet természet után való megfestéséhez. Egyszerre oda lépett hozzá egy rendőr s felszólította, hogy minél gyorsabban hurcolkodjék el az utcáról, mert Párisban csak négy fal között szabad festeni a piktornak. A fiatal festő hiába tiltakozott a művészet nevében az ilyen rendszabály ellen: végre is engednie kellett s nagy haraggal hagyta a pompás utcai jelenetet, amelyről képet akart festeni. Magyar piktor volt e bohém-jelenet hőse: Bruck Lajos. Elárulja ez a jelenet is, hogy művészetében mindig a való élet ábrázolására törekedett. Persze Olaszországból ment Párisba s megszokta volt, hogy az örökké nyüzsgő olasz életet ne a műterem falai között, hanem a dúsgazdag képeket valósággal kínálgató utcákon ragadja meg ecsetét.

Mikor Párisba érkezett, már túl volt tanulmányain. Mondhatnók, hogy a maga akkori szűkebb körében művészi multja is volt. Hiszen valósággal piktornak született s legkedvesebb gyermekjátéka is a rajzoló ceruza volt. Mióta kifejlődött gondolkodásának önállósága, nem is akart egyéb lenni, mint festő. Tizenöt esztendő is volt még, amikor Pápáról — itt született 1846-ban — nagy reményekkel jött a fővárosba s egy rajziskolában rendszeresen kezdett megismerkedni a rajzolás titkaival, a melyeket otthon csak magától igyekezett kitalálni. Tehetségével hamarosan feltűnt s az akkori festők figyelmét is magára vonta. Járt azután műteremről műteremre, de végre maga is meggyőződött arról, hogy az első tapasztalatok után most már Bécsben és a külföldön kell magát tökéletesítenie. 1865-ben már a bécsi festészeti akadémia növendékei között működött, de nem szentelhette magát teljesen iskolai tanulmányainak, mert a megélhetés gondjai az arcképfestésre szorították. Folytonosan dolgozott s végre szerezhette annyit, hogy megvalósíthatta régi vágyát: elmehetett Olaszországba. Három évnél tovább élt ezután a legélénkebb olasz városokban, különösen Velencében, Nápolyban és Firenzében s most már egyedül a maga zsánerének tanulmányozásába merült el. Bécsben és időközben itthon festett képeivel magára vonta a magyar műbarátok figyelmét is, akik szintén közbenjártak az érdekében a kormánynál. Állami ösztöndíjat is kapott, de azért nagyon sokat kellett dolgoznia Olaszországban is, hogy anyagi gondok nélkül folytathassa művészi tanulmányait.

Érdekes epizód az életében, hogy olaszországi tartózkodása alkalmával egész sereg apró képet festett cassetekre, amelyek azonban egy angol műbarát kezébe kerültek, később pedig más festő neve alatt nagy áron találtak vásárlókat Angolországban. Nápolyi tartózkodása alatt a Vezuvot is számtalanszor megfestette a világ minden részéből oda sereglett turisták számára s ezzel is sok pénzt keresett. Volt idő, amikor reggeltől estig nem csinált egyebet, mint a kítőrésben levő Vezuvot festette s művésztársai, ha évdni akarnak vele, még ma is azzal bosszantják: „Neked egyszer Nápolyba kellene menned, hogy lefessed a Vezuvot“. A magyar kormány nagyobb ösztöndíjjal tüntette ki, módot adva neki arra, hogy most már Párisban folytassa tanulmányait. Rövidebb ideig tartó németországi és hollandiai utazás után 1875-ben érkezett meg a francia fővárosba s akkor történt vele a már említett kedves utcai jelenet. Minthogy természet után nem dolgozhatott, régi vázlatait igyekezett kidolgozni. Képeivel hamarosan magára vonta a francia műkereskedők figyelmét. 1876-ban már a Salonban is megjelent s „Az erdő szélén“ című tájképével, majd a következő évben „Jó tanácsok“ című genrejével, mely egy szolgálatba induló fiatal leányt ábrázol, akinek aggodalommal ad jó tanácsokat az öreg anyja. Mind a két kép nagyon megnyerte a francia műbírálok tetszését és Bruck Lajos azután évről-évre szívesen látott vendége lett a Salonnak. Munkácsy Mihály is nagy szeretettel pártfogolta s egyben buzdította a hazai tárgyú képek festésére. Ebben mutatkozott legfényesebben Bruck tehetsége. „A várva várt levél“, a Salonban dicsérettel kiténtetett „Árvák“ és a „Kiránduló“, továbbá az „Utolsó krajcár“, a „Balatonvidéki életkép“, „A falusi bíró“, „Az indulás“ egytől-egyig nagy tetszéssel és méltánnyal találkozott alkotások.

Itthon már ekkor jól ismerték Bruck művészetét a Képzőművészeti Társulat tárlataira küldött képei révén. De számos képének csak a reprodukciója került haza, mert kiállításuk után azonnal elkelték Párisban. A francia műbírálat különösen „Depart pour la ville“ (Utazás a városba), „A távollevő levele“, a „Vas-hámorban“ című képeit tüntette ki. Számos festményét angol műbarátok vásároították meg s neve Angolországban is igen jóhangzásúvá lett. Ennek tulajdonítható, hogy később elhagyta Párist az angol főváros kedvéért s itt is egész seregét festette meg kedves humorú genre-képeinek.

EISENHUT FERENC.

Az ifjúkori küzdelmek egész sora jellemzi e már elhunyt jeles festőművésznünk pályájának kezdetét. Németpalánkán született 1857-ben. Szegénysorsú apja, akinek kilenc gyermeke volt, tíz esztendőskorában Pestre küldte Németpalánkáról, hogy valami mesterséget tanuljon. Testvérbátyja, aki egy vasárú-üzletben volt alkalmazva, bejuttatta tanulónak egy könyvmodába. Már ekkor ügyesen rajzolt s azt hitte, hogy a könyvmodában majd alkalma lesz a tanulásra. Mestere azonban számlákkal és mindenféle megbízásokkal ide-oda küldözgette s csakhamar be kellett látnia, hogy ezen az úton nem éri el művészi vágyait. Végre ott hagyta mesterét s beállt bátyja mellé az újpesti vasárú-üzletbe, s megriadva az elébe torlódott sok akadálytól, nem is remélte már, hogy a művészetnek szentelheti az életét. A könyvmodában töltött ideje alatt el-eljárt a reáliskola vasárnapi rajzóráira, s amikor pompásan lemásolta Munkácsy „Siralomház”-át, pártfogói kieszközölték számára, hogy mint magántanuló naponta bejárhatott a mintarajziskolába. Délelőtt rajzolni tanult, délután pedig a vaskereskedésben hűségesen végezte hivatalos dolgát.

Két esztendő telt el így s végre elérhette legnagyobb vágyát: eljuthatott Münchenbe, hogy ott tovább képezze magát. Havonta húsz forintból kellett megélnie, s csak akkor javult a sorsa, amikor jóakarói állami ösztöndíjat eszközöltek ki számára. Különös, hogy a müncheni festőiskolában megfeszített szorgalma ellenére sem tudott boldogulni, s végre az a csapás érte, hogy az állami ösztöndíjat is megvonták tőle. Már-már le akart tenni arról a szándékáról, hogy a festő-pályán marad, amikor egy Münchenben lakó orosz festő-család biztatására ismét beiratkozott a müncheni festőiskolába, s most már olyan szerencsével, hogy csakhamar az akadémia ezüst érmével jutalmazták meg működését s újból megkapta az állami ösztöndíjat, amelyre olyan nagy szüksége volt.

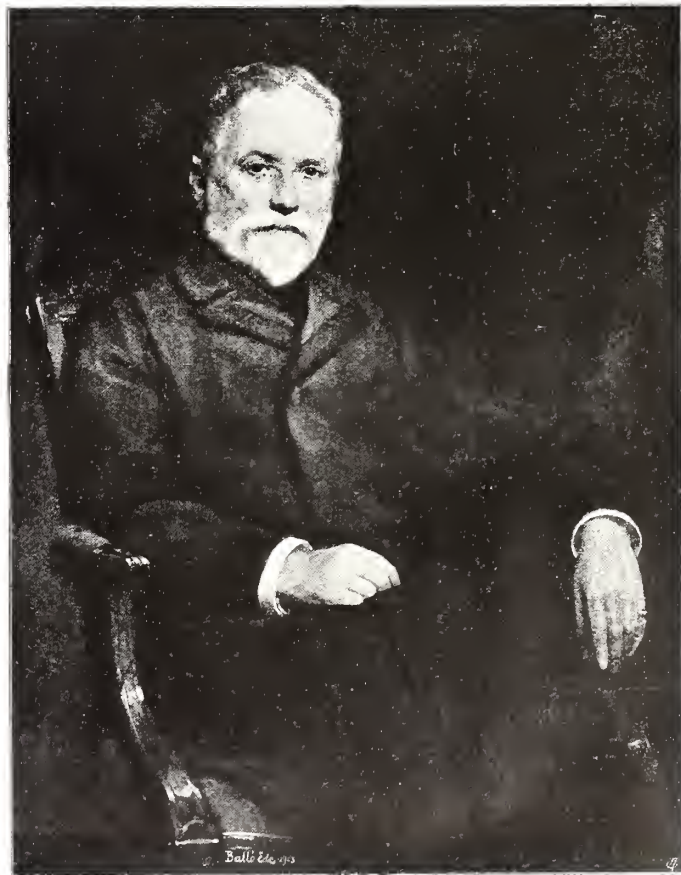
Pályája ezután új fordulóhoz jutott. Egyik festőbarátja társaságában és támogatásával keletre utazott s itt annyira megragadta képzeletét a színek pompája, hogy egészen az orientális festészetnek szentelte magát.

Később évek múltán, még egyszer felkereste a keletet, bejárva vázlatok készítése végett Törökországot, a Kaukázust, Egyiptomot, Tuniszt. Számos festmény őrizi az emléket második keleti útjának is. „Gyógyítás a kovácsnál” és „Gül baba halála” című képeit a király vette meg.

Ez utóbbi képe még abban a kitüntetésben is részesült, hogy megnyerte az állami nagy aranyérmét. Az 1893-iki berlini kiállításon pedig a kis aranyéremmel tüntették ki.

Nevezetesebb és nagyobb feltűnést keltő keleti tárgyú képei a következők: „Arab kávéház”, „Tifliszi pénzváltó”, „Az írástudó”, „Hadi zsákmány”, „Rabszolgaság”, „Kígyóbűvölő”, „A mesemondó”. A millennium alkalmára Zenta város megbízásából megfestette „A zentai csata” című nagyszerű képét, mely most a zentai városház dísztermében van elhelyezve. Részt vett a millenniumi díszmenet nagy körképének megfestésében is s Petőfi újabb díszkiadásában ő illusztrálta a történeti tárgyú elbeszéléseket.

Münchenben halt meg 1903-ban. Javarejében dőlt ki a munkából. Erős fizikumú ember volt, s erős testében fiatalos lélek lakozott.

DR. KORÁNYI FRIGYES ARCKEPE

FESTETTE BALLO EDE

SPÁNYI BÉLA.

Z őszi hangulat, a mocsaras tájak és a rejtelmes poézisű erdők jeles festője, Spányi Béla. Vácon egy Török nevű öreg festőnél kezdte meg tanulmányait kora fiatalságában, majd állami ösztöndíjjal 1870-ben Bécsbe ment a festészeti akadémiára, de húsz esztendősen sem volt még, amikor meggyőződött arról, hogy az iskolai szabályok helyett magától a természettől kell tanulnia.

Kiment tehát a szabad természetbe és leste tanításait. Már első képeiben feltűnt a természettel való szoros barátsága s az 1882-iki őszi kiállításon bemutatott „Októberi első negyed“ című képe általános tetszéssel találkozott. Párja ennek a képnek hangulatosság dolgában „Az utolsó gólya“ című. Igen sok képét külföldi műkereskedők vették meg. Leghangulatosabb képeit Szolnokon festette, ahova mindég vissza-visszatér.

Igen szereti a komor hangulatú tájakat s ebbeli tulajdonságát a következő kedves anekdotával jellemzik művésztársai. Panaszkodott egy ízben, hogy nem talál hirtelenében megfesteni való szép tájat. Ajánlottak ekkor számára egyet s el is sietett oda. Gyönyörű napsugaras vidék volt; mindenütt ringó

HAZAFELE

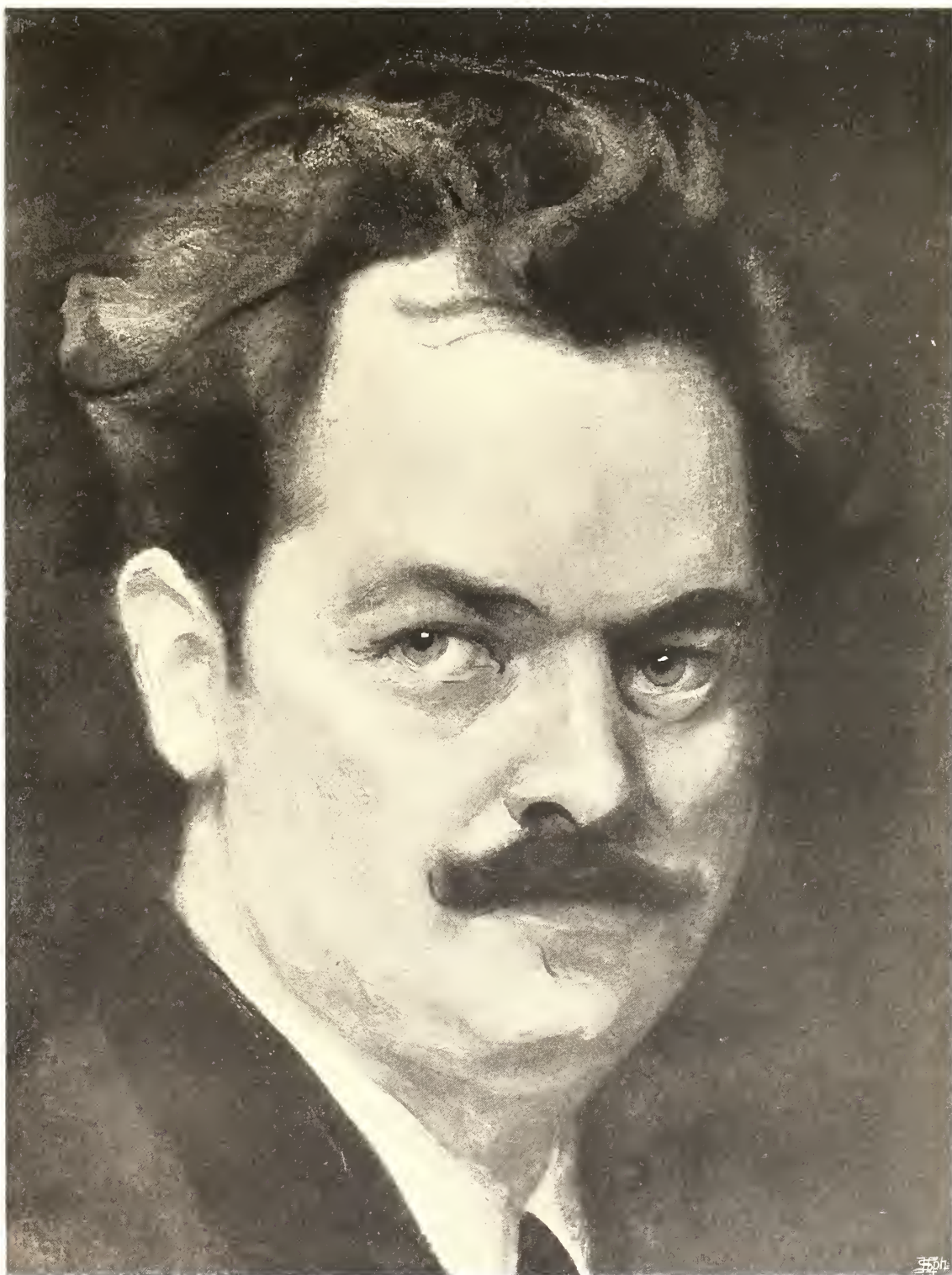
FESTETTE KOSZTA JÓZSEF

buzakalászt, nyíló virágot, suttogó lombokat látott a szem. Ünnepi pompájába öltözött a természet s elizeumi hangulat ömlött el rajta. A művész egy pillantást vetett a tájakra, azután megfordult és hazasietett, mondván:

— Ó, be ronda vidék!

Mást akartak neki ajánlani, de ő most már maga indult el tájat keresni. Mikor hazatért, örömmel mondotta barátainak:

— Most találtam egy igazán szép tájat. Örökösen esik ott az eső s alig lép az ember kettőt, már valami pocsolya szélére jut, ahol festői össze-visszaságban henteregnek a békák. Akárhova nézek, mindenütt komorságot látok. Mindenütt sár és pocsolya, mindenütt korhadt fák és összedőlt vályog-kunyhók. Ó, be isteni vidék! Ezt már érdemes festeni!

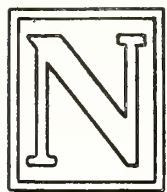

A KÖNYVES KÁLMÁN JÓGOSTVÁNYA

FESTETTE LASZLO FÜLÖP

FADRUSZ JÁNOS ARCKÉPE

BASCH GYULA.

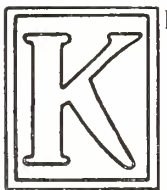
AGY tisztelettel és szeretettel veszik körül művésztársai e nagyműveltségű és finom lelkű művésztársunket. Maga is nagyon szereti a piktor-társaságot s úri házában a művészberek egész tábora gyűl össze időnként. Ilyenkor nyílik meg igazán a lelke s valósággal elragadja társaságát pompás megjegyzéseivel és a művészetéről való tanulságos nézeteivel.

A művészelkű emberek gondolkodásmódját és egész lelki életét teljesen áthatja a művészet imádása. Ennek tulajdonítható az a gond és finomság, amelylyel Basch a műveit megalkotja. Derült világnézete és jó humora is gyakran nyilatkozik meg ilyenkor s kedves genre-képek kerülnek ki ecsete alól, amilyenek a többi közt: a „Hapták“, az „Első egyenruha“, a „More patrio“, meg a „Miből élünk?“ címűek. Ezek a többiekkel együtt, a tárlatok kedvelt képei közé tartoztak annak idején. De legszebb sikereit mégis a portréival aratta. Popper Dávid gondonkaművész érdekes fejét pompásan örökítette meg vásznán; erről a festményéről, meg Falk Miksa portréjáról nagy dicsérettel szólt a műkritika.

Életének történetében érdekes motívum, hogy a mérnöki pálya majdnem eltérítette festő-pályájától, de szerencsére, még idejében, fiatalon ragadta meg lelkét ellenállhatatlan erővel a művészpálya után való vágy s előbbi útjáról áttért arra a másikra, amelyiken most is halad. Budapesten született 1851 április 9-ikén. Miután középiskoláit elvégezte, a mérnöki pályára akart lépni s 1867-ben a zürichi műegyetemre ment s ott 1872-ben mérnöki oklevelet kapott. Hazatérve Zürichből, 1873-ban abbahagyta mérnöki pályáját a festő-művészet kedvéért. Már műegyetemi hallgató korában feltűnt művészi rajzaival s amikor egészen a festészetnek szentelte magát, talentuma hamarosan megerősödött és kibontakozott. 1873-ban Párisba ment és az Ecole des Beaux Arts külső növendéke gyanánt nagy szorgalommal és lelkesedéssel látott hozzá tanulmányaihoz. Egy esztendeig tanult kiváló mesterektől, majd haza tért és 1885-ben Paczka Ferenc, 1888-ban pedig Horovitz tanítványa lett. Tehetségét gondnal és lelkiismeretességgel fejlesztette s már első képeiről elismeréssel szóltak. Műterméből majdnem minden esztendőben kikerül egy-egy alkotás. A Képzőművészeti-Társulat kiállításain gyakran találkozunk a képeivel, a melyeket előkelő képes lapjaink is több ízben bemutatnak már.

ZEMPLÉNYI TIVADAR.

EVÉS festőművésztársunk tehetsége fejlődött ki olyan gyorsan, mint a Zemplényi Tivadaré.

Mikor Eperjesről — itt született 1864-ben — gimnáziumi tanulmányainak elvégzése után felkerült a budapesti mintarajziskolába, egy esztendei tanulása után már megnyilatkozott benne a művész. Tanárai, Székely és Lotz, nagy figyelemmel foglalkoztak vele s mire a következő évben a müncheni festő-akadémiára ment, még meg is vásárolták ott tőle a rajzait. Egyik tanulmányát, mely egy öreg asszonyt ábrázolt, a berlini Képzőművészeti Akadémia egyik tanára, Vogel Hugó vette meg. Münchenben sokat kellett nélkülöznie s azzal szerzett valamicske jövedelmet, hogy kisebb képeket festett műkereskedők számára.

Münchenből Olaszországba ment a magyar állam ösztöndíjával. Már ekkor itthon jól ismerték a nevét hazaküldött képei révén, amelyek közül „A templomban“ címűt a király vette meg a budai várpalota számára. Ugyanekkor a Képzőművészeti Társulat 300 forintnyi külön díjjal is kitüntette elismeréséül. Olaszországból számos vázlattal és képpel tért haza, amelyek nagy figyelmet keltettek tárlatainkon.

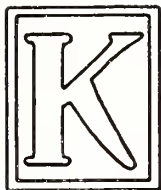
Nagyon szorgalmasan dolgozik s alig van képkiallítás, amelyen egy-két művével ne találkoznánk. Nevezetesebb művei: „Altató“, amelylyel a Ráth-díjat, „Szegény asszony otthona“, amelylyel a Múbarátok díját nyerte meg; a legutóbbiak közül pedig a bájos „Parasztleány“, a napfény hatásait kiaknázó „Férj és feleség“, a kormány megbízásából festett „Vazul Szent István előtt“, továbbá a „Hazatérés“, az „Érdekes vendég“ és az „Új kedvenc“ című kedves genre-képek. Legutóbbi alkotásai közül a „Virraszatok és imádkozatok“ címűt a Képzőművészeti Társulat kiállításán a nagy aranyéremmel tüntették ki, a kormány pedig megvásárolta az Országos Képtár számára. Ugyanekkor kiállított másik nagyszerű képét, a „Búcsúsok érkezése“-t a művész a nemzetnek ajándékozta.

VASÁRNAP

FESTETTE NYILASSY SANDOR

RIPPL-RÓNAI JÓZSEF.

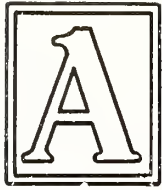
APOSVÁRI kertjében, gyönyörű virágai között formálgatja meg lelkében képeinek tárgyát ez a nagytudású, rendkívül finom tehetségű művészünk. Nem szereti a nagy városok zaját, habár megszokhatta volna művész pályájának kezdetén, amikor éveket töltött a külföldön. Kaposvárott a maga házában és kertjében van az ő világa, onnan küldözgeti időnként a fővárosba új képeit, amelyek mindig díszere válnak tárlatainknak.

Szülohelye ez a kedves, magyar város; ott született 1861-ben. Iskoláit is itt kezdte s innen azután Budapestre jött és eleinte a természettudományokat, különösen pedig a kémiát tanulmányozta. Mint gróf Zichy Ödön fiának nevelője korán megismerkedett utazgatásai alatt a külfölddel és a művészet nagy emlékeivel. Művészelképét egészen betöltötték az esztétikai hatások s eleinte maga sem tudta, hogy a művészet melyik ágához forduljon különösebb szeretettel. A zenét is nagyon szerette s zene-talantuma e téren is szép jövővel biztatta volna.

Szerencsére egy bécsi festő-barátja meglátta a rajzait s azt tanácsolta neki, hogy hagyjon abba mindent és egyedül a festőművészetnek éljen. Megfogadta a tanácsot s megkezdte tanulmányait a müncheni festő-akadémián. Nem sokáig maradt azonban ott, a müncheni iskolás-művészet helyett a franciák természetességét óhajtotta követni s 1887-ben Párisba ment. Munkácsy Mihály szeretettel vette ott pártfogásába, mint annyi más festőnket, s az ő vezetése alatt haladt azután művészi kifejlődésében. Tehetsége hamarosan figyelmet keltett a francia műértők körében s Sedelmeyer, a híres műkereskedő, biztatására műtermet nyitott Párisban. Első nagy sikerét „Five o'clock tea” című képével aratta; ezt a képet Sedelmeyer vette meg tőle. A Salonban is csakhamar megjelent s itt kiállított képeit egytől-egyig megvette St.-Morceu, a híres szobrász. Még nagyobb sikere volt a párisi osztrák-magyar nagykövetség palotájában rendezett kiállításának. 1895-ben az a ritka kitüntetés érte, hogy a Salonban megválasztották associé-nek. Berlinben és Londonban rendezett kiállításával is nagy feltűnést keltett. Az előbbin bemutatott képeit báró Seidlitz, a drezdai képgyűjtemény igazgatója, vásárolta meg. Egyébként legtöbb képe külföldre került.

Kaposvári magányában igen szorgalmasan dolgozik s csak néha látogat el a fővárosba, ahol nagy népszerűségnek örvend művésztársai körében.

LÁSZLÓ FÜLÖP.

tehetséggel és a művészetért való lángoló lelkesedéssel párosult erős akarat jellemzi László Fülöp pályájának kezdetét. Budapesten született 1869-ben s alig jutott ki a gyermekkorból, amikor a budapesti mintarajziskola növendékei közé lépett. Már az első hetekben meggyőzte tanárait arról, hogy nagy hivatás vár reá. Szinte emberfeletti szorgalommal látott hozzá a tanuláshoz s hamarosan egyik legkitűnőbb növendéke lett a mintarajziskolának. Szegény fiú volt s csak nagy küzdelemmel élhetett meg. Egyik ismerőse észrevette egyszer, hogy francia grammatika van a zsebében, amelyet minden szabad percében ki-kihúzott és nagy igyekezettel magolta belőle a francia szavakat.

— Franciául tanul? — kérdezte tőle.

— Persze — felelte László — még pedig nagyon alaposan meg kell tanulnom franciául, minthogy hercegek és uralkodók arcképét akarom megfesteni. Nem nyugszom addig, amíg ezt el nem érem. Ezeknek a nagy uraknak körében pedig nagy szükségem lesz a francia nyelvre.

Egy rosszul öltözött, szegény fiatal piktor-növendék szájából kissé humorosan hangzottak akkor ezek a szavak. S ime, minden valósággá vált, amiről ez a fiatalember álmodozott; idővel csakugyan hercegek

és uralkodók festője lett. A mintarajziskolát kitüntetéssel végezte el s állami ösztöndíjat is kapott, mely módot adott neki arra, hogy a külföldön folytassa tanulmányait. Először Münchenbe ment s Litzen-Meyer Sándor vezetése mellett rohamosan kezdett fejlődni a tehetsége. Tanárának arcképével, amelyet 1896-ban festett meg, általános elismerést keltett; ez a kép egyszerre a kiváló arcképfestők sorába emelte a fiatal piktor-t. Münchenben két ezüst érmet és diplomát kapott műveire s a budapesti Műcsarnok 1889-iki kiállításán nagy feltűnést keltett „Az első mosás” című életképével. Ekkor még leginkább életképeket festett s e téren is kiváló műveket alkotott. „Öreg honvédek” és „Hulló levelek” című, másolatokban ország-szerte elterjedt képei, amelyeken a multakról merengő 48-as honvédeket festett meg, valóban hangulatos alkotásai művészetének. Az 1891-iki képzőművészeti kiállításon nagy hatást tett „Regélő öreg asszony” című képével is, melyre megkapta a Műbarátok Körének 1500 forintos díját. Művészeete még erősebben kifejtett, amikor Párisban is megfordult s a hírneves Lefevre lett a mestere.

Mikor gyűjteményes kiállításon mutatta be műveit, neve egyszerre ismeretessé lett a külföldön is.

Mint arcképfestő Hohenlohe herceg, német birodalmi kancellár arcké-

NŐI ARCKÉP

LÁSZLÓ FÜLÖP RAJZA

„Az én lányom képe!”
Szenes Fülöp rajza

„AZ ÉN LÁNYOM KÉPE!”

SZENES FÜLÖP RAJZA

pével keltett általános figyelmet. Éppen az napra készült el a kép, amikor a kancellár a születése napját ünnepelte. Ott volt a születésnap ünnepségen a német császár is s amikor megpillantotta a festményt, nyomban látni óhajtott a művészt. Az udvari emberek az Uránia-színházban akadtak rá László Fülöpre s úgy, ahogy volt, kocsiba ültették és vitték a császár elé. Még azt sem engedték meg neki, hogy átöltözködjék. A császár kezét nyujtott a művésznak s így szólt hozzá:

„Látni akartam, hogy mielőtt a világ ezt a jeles művet megbámulja, én lehessen az első, aki Önnek gratulál“.

A sikereknek láncolata lett ezután mindmáig László Fülöp művészi pályája. Ifjúkori vágya teljesedett s egymásután festette a hercegeket és uralkodókat. A többi közt lefestette XIII. Leo pápát, Theodosius metropolitát, Sarolta szász-meiningeni hercegnőt, Bernát szász-meiningeni herceget, a bolgár fejedelmi család tagjait, Achley asszonyt, Trautmansdorff hercegnőt, Fürstenberg herceget nejével és fiával együtt, Viktoria Lujza hercegnőt, II. Vilmos német császár leányát és Rampolla kardinálist. Hohenlohe arcképével az 1899-iki párisi kiállításon is nagy sikert aratott.

Münchenben megismerkedett egy művészlélkű irországi nővel, Cuinness Lucyval, akit 1900-ban nőül is vett. A legtisztább szerelem szötte ezt a frigyét. Budapestről rendszeren nejének irországi birtokára megy nyaranta s ott tervezi új festményeit. Boldogságban, gondtalanul él most már művészetének, melyet valósággal imád egész lelkéből.

PACZKA FERENC.

GYERMEK-IFJÚ korában valósággal el akarták riasztani a festő-pályától Paczka Ferencet, de ő ritka akarateréjével legyőzte az elébe gördült akadályokat s hamarosan tanuságot tett Istenadta tehetségéről. Ma is mosolyogva emlegeti, hogy alig akarták beereszteni a müncheni festő-akadémiába. Tizenhét éves is alig volt még, amikor 1873-ban bemutatta első rajzát a müncheni professzoroknak, akik azonban erőnek-erejével holmi becsületes mesterségre akarták küldeni. A rajz ugyanis igen kezdetleges volt s ha a jószívű Piloty, a híres müncheni mester pártfogásába nem veszi Paczkát, alkalmasint fel sem vették volna az akadémia hallgatói közé. Piloty a kezdetleges rajzban is megismerte Paczka tehetségét s mosolyogva mondotta a hitetlenkedő professzoroknak:

— Hadd jőjjön. Sohasem lehet előre tudni, hogy kiből mi lesz.

Ilyen módon mégis elérte legnagyobb vágyát: a müncheni festő-akadémia növendéke lett. De nem volt szerencséje az akadémiában töltött másfél esztendő alatt. Betegeskedése miatt nem képezhette magát eléggé s utóbb még ösztöndíját is elveszítette. Most már a maga emberségéből kellett megélnie, mert szegénysorsú atyjától semmi segítséget sem várhatott. A legsanyarúbb helyzetbe végre rámosolygott a szerenese: Simor hercegprimás, akinek arcképét megfestette, érdeklődni kezdett iránta és pártfogásába vette. Most már eljuthatott Párisba is, ahol Zichy Mihály nagy szeretettel fogadta műtermébe s vezérelte a művészet utain. Itt festette meg koponyákat ábrázoló csendéletét, mely első eladott képe volt. St-Germain, a hírneves színművész vette meg tőle ezer frankon. — Második képe: „A koldusok“ — már tízezer frankon kelt el.

Szinte napról-napra fejlődött Párisban Paczka tehetsége, de tanulmányait hirtelen megzavarta a betegeskedés, mely miatt hosszabb ideig le kellett tennie az ecsetet. Gyógyulása után festette meg a többi közt Simor hercegprimás számára hatásos „Szent Erzsébet“-ét. Egy ideig itthon, majd Marrocóba és Spanyolországba üdült, 1882-ben pedig Rómába ment, a régi mesterek tanulmányozása végett.

Rómában festette meg azokat a képeit, amelyek már tehetsége hatalmas fejlődéséről tanuskodtak „Jób“, „Emese álma“ s egyik legkiválóbb alkotása a bibliai „Tékozló fiú“ egyszerre ismeretessé tették a nevét a műbarátok körében is. Mindmáig megtartotta ifjúkori lázas szorgalmát, amelylyel egymásután alkotja képeit. Tárlatainkon gyakran találkozunk egy egy újabb képével s ma is emlékezik még minden műbarát arra a nagy feltűnésre, amelyet a többi közt korábbi keletű „Szent Benedek“-jével, továbbá karakterisztikus Görgey-portréjával keltett. Élete a műterem magányában folyik le ifjúkora óta itt érezi magát legjobban; a művészet léggömbje az ő éltetője.

BADITZ OTTÓ.

BADITZ OTTÓ művészi pályájának kezdete is érdekesen bizonyítja azt az igazságot, hogy a tehetség mindenféle kedvezőtlen helyzeten áttör és diadalmaskodik s előbb-utóbb megtalálja a maga útját. Baditz, aki 1849-ben született Tótkeresztúron, minden egyébnek készült fiatal korában, csak festőnek nem. Rajzolgatott ugyan a maga kedvére már kis iskolás korától kezdve, de arra nem igen gondolt, hogy valaha egész lelkét a művészpálya fogja lekötöni. Pápán elvégezte a gimnáziumot, Pozsonyban pedig jogot hallgatott s már azon a ponton volt, hogy valami csöndes hivatali szobában morzsolja le életét. Ettől hamarosan megborzadt s ha már semmiféle hivatalnoki pálya nem volt inyére, a természet kebelén akarta élvezni a gazdálkodó ember örömeit. Atyjának ősi birtoka módot adott volna neki e pálya megvalósítására is, de a sors hirtelen más irányba fordította terveit.

Mulatságból gyakran rajzolgatott és festegetett s képeit meglátta Eötvös Lajos, a fiatalon elhunyt író, akivel szoros barátságot kötött. Eötvös azonnal felismerte Baditzban a kiváló festő-talentumot s nem nyugodott, a míg rá nem bírta barátját arra, hogy mondjon búcsút addigi terveinek s teljesen a művészetnek szentelje magát. Baditz megfogadta a tanácsot s Bécsbe ment, hogy ott a Képzőművészeti Akadémián képezze magát. Még ekkor sem volt határozott szándéka a festő-pályára való lépés; ezt csak másfél év múlva, Münchenben határozta el, amikor Dietz tanítványává lett.

Három esztendeig tanult a mestertől s ezután a maga műtermében festett tovább. 1890-ig maradt Münchenben, ahol nagyon megbecsülték a tehetségét. Már több magyar genre-képet festett, amikor „Elitélve“ című nagyobb vásznával lépett a nyilvánosság elé. Egy fiatal leány került a börtönbe, elzüllött nők közé, akik valóságos kárörömmel pillantanak rá. A börtön bezáruló ajtaján át megpillantunk egy öreg asszonyt, a szájalomra méltó anyát, aki idáig kísérte megtévedt gyermekét. Drámai erővel hat ez a kép s maig is egyike Baditz legjelesebb alkotásainak. Hasonló hozzá az „Angyalcsináló“, mely egy elegánsan öltözött nőt ábrázol, amint dajkaságba adott — s kétségkívül halálra szánt — csecsemőjét meglátogatja egy nyomorúságos szobácskában. Ezt az érdekes képet Budapest székesfőváros vette meg az 1885-iki országos kiállításon. A „Falu rossza“, mely a duhajkodásból hazatérő legényt, a „Pellengér“, mely drámai rendezésű csoport között a bűnéért pellengérré állított leányt ábrázol, az „Éjjeli csavargók“-kal, a Nemzeti Múzeumban levő „Bíró előtt“-tel nevezetes művei Baditz esetjének. Vallásos tárgyú képei: „Krisztus a gyermekkel“, „Bambino“, a nemes felfogású „Madonna“ és a „Karácsony éjjel“ egytől-egyig népszerűvé tették a magyar festőművészt. Nagy hatást tett Baditz népies genre-képeivel is, amelyeken a különösen a parasztgyermekeket ábrázolta pompás humorral és hűséggel. Könyvillusztrációi között nagy figyelmet keltettek a Kiss József „Varrógép“ című költeményéhez rajzolt képei.

Münchenből való hazatérése óta budapesti műtermében nagy szorgalommal dolgozik s majdnem valamennyi tárlaton megjelenik egy-egy újabb alkotásával, jellemzetes képével.

MENYECSEKE A MŰTEREMBEN

FESTETTE TORNYAY JANOS

TANULMÁNYOK AZ ORSZÁGHÁZA FALFESTMÉNYÉHEZ

VAJDA ZSIGMOND RAJZAI

SKUTE CZKY DÖME.

ELENCE derült ege alatt, az olasz élet elevenségében vált híres festővé Skuteczky Döme. Sokat kellett ám addig küzdenie, amíg reámosolygott a szerencse s az elhagyott árva fiúcskából hírneves piktorra lett. Mint árva fiú tíz esztendő korában Bécsbe került szülőhelyéről, a Pozsony vármegyei Gájárról s évekig nagy küzdelemmel kellett megkeresnie a betevő falatját.

Azt olvassuk róla, hogy iskolás korában azzal szerzett magának valamicske jövedelmet, hogy szakácsnők és szobaleányok írdeákja volt, derék mesteremberek számára pedig apró rajzokat készített. Jóltevői eszközölték ki, hogy ingyen tanulhatott az iskolában. A tantárgyak között azonban csak a rajzolás szerette igazán s amikor egy kis szabad időre tett szert, nyomban papirost és ceruzát vett elő és rajzolgatott nagy buzgósággal.

Nem is akart egyéb lenni, csak festő s tizenöt esztendősen korában az a nagy öröm érte, hogy Meixner befogadta a műtermébe. Öröme azonban nem sokáig tartott, mert a mester oda sem eresztette a festőállványhoz s csak amolyan festék-törő famulusnak használta és a formákat mosatta vele. Végre is otthagya a műtermet másfél esztendei reménykedés után s újból jólelkű pártfogóihoz fordult segítségért. Ezek azután bejuttatták a képzőművészeti akadémiába.

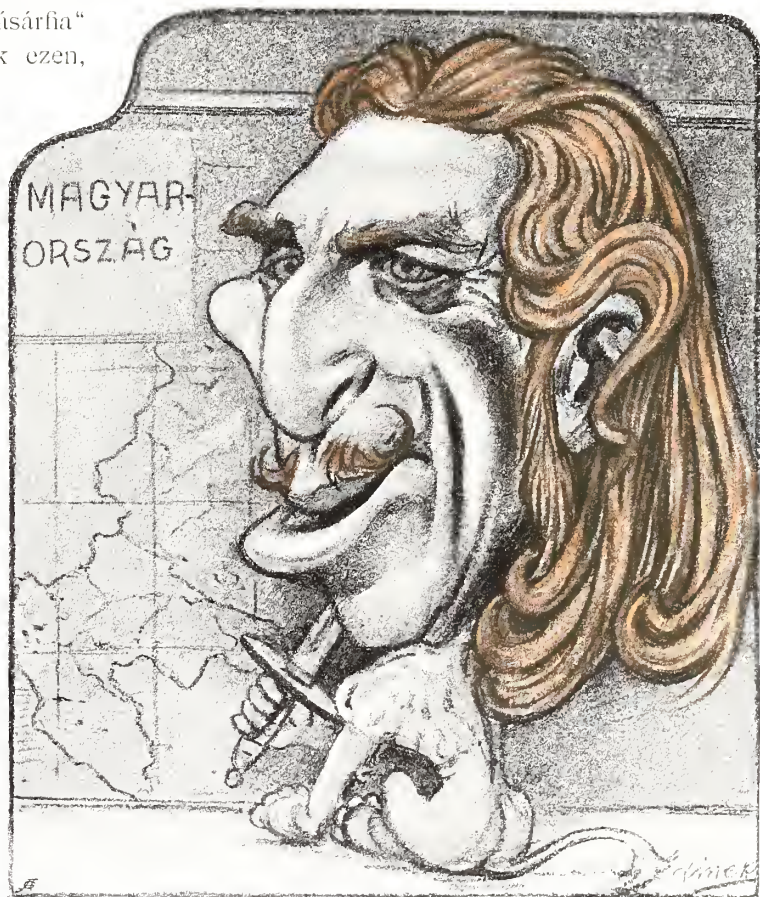
Két esztendei tanulás után egy kis ösztöndíjjal tanulmányútra indult Olaszországba, ahonnan rövid időre Münchent is meglátogatta. Mikor elfogyott a pénze, ismét visszatért Bécsbe s ott újból kezdte küzdelmes életét. Akaraterejét azonban már megerősítette a művészet szeretete s jó kedélyével hamarosan elűzte magától a gondokat. Úgy tett, mint ifjúságában több nagy festő: arcképeket festett s öt esztendő múltán végre összegyűjtött hatszáz forintot s Velencébe ment, hogy ott megtelepedjen. Több kedves genreképet festett ezután az olasz népeletről s elküldött közülök háromat Budapestre, az akkor megnyílt Műcsarnok kiállítására is.

A sors azonban most is üldözte. E képeit egy külföldi műárús elkérte tőle, hogy majd jó áron eladja hamburgi műbarátoknak. Skuteczky nemsokára megtudta, hogy a műárús Amerikába szökött a képeivel, s üthette bottal a nyomát. Most már újból előről kezdte a küzdelmet s visszatért Bécsbe arcképfestőnek. Nemsokára ismét gyűjtött annyit, hogy újból visszatérhetett kedves Velencéjébe, amelyet azután nem is akart többé elhagyni. Itt alkotta meg javaképeit, amelyek az angol műkereskedők körében is igen keresettek. Nevezetesebb alkotásai: „Rossz nyelvek“, amely a templom belsejében imádkozó fiatal leányt ábrázol, akiről a háttérben a templomszolga és egy öregasszony pletykálnak; „Aki alszik, nem halad“, melyen egy szundikáló perselyes templomszolga egészséges humorral megfestett alakja dominál; a „Souvenir de Venise“, melyen a templom előtt elhaladó peekes angol kalapjára emléket ejtenek a galambok; a „Legszebbnek“, melyen egy déli gondolatást látunk, amint rózsát akar nyujtani az előtte heverő három leány közül a legszebbnek. Érdekesekek itthon való tartózkodása alatt a Felvidéken festett képei is, amelyek közül különösen híres a „Vásárfia“ című. A vásárról hazatért tót legényt látjuk ezen, mint a mézeskalács-szívet nyújt át egy szép leányzónak. Tárlatainkra mindig szívesen küldött képeket, amelyek rendszeren nagy feltűnést keltettek, kedves humorukkal és eleven színpompájukkal. Újabb képei közül a „Rézhamorban“ című elsőrangú alkotás.

Skuteczky Döme nagy lelkiismeretességgel tanulmányozta a régi mesterek képeit. Ki akarta kémlelni a cinquecento nagy mestereinek festésmódját, festékkeverését.

Kutatásait úgy végzi, mint valami pedánsan lelkiismeretes német tanár, de kutatásai eredményéről olyan lelkesen beszél, mint valami föltaláló a maga ábrándjáról. Csak azok előtt tárja föl fölfedezéseit, akiket komolyan vesz, ezeknek aztán nagy örömmel magyarázza, hogy a régi mesterek festésében mennyi szabályosság volt.

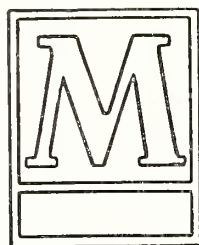
De ugyanakkor szomorúsággal állapítja meg azt is, hogy azok a szabályok nem éleszthetők föl senki által, még általa sem, aki pedig lelkesedéssel keresi azt a multat.

PICHLER GYÓZÓ

JINEK LAJOS KARIKATURÁJA

MAGYAR-MANNHEIMER GUSZTÁV.

ÚVÉSZEINK között alig van nála derültebb lelkű ember; ahol ő megjelenik, nyomban beröppen oda a jókedv, amelyet minduntalan táplál tréfás megjegyzéseivel. A festőélet bohém-epizódjainak valóságos krónikása s a csüggedőket mindég megvigasztalja egy-egy jó példával. „Persze most panaszkodnak a piktorok minden csekélységért, pedig mennyivel jobb dolguk van nekik, mint a régieknek. Azt próbálták volna meg csak a fiatalok, amit Lotz, aki fiatal korában egyik művésztársával együtt nekivágott széles e hazának, hogy útközben vázlatokat készítsenek. De pénzük nem volt: mitevők és *mit evők* legyenek? Sebaj! Bohém-ember sohasem esik kétségbe! Majd festegetnek útközben arcképeket és megélnék valahogyan. Hogy pedig az arcképfestés hamarosan menjen és eleget jövedelmezzen, már itthon elkészítettek egy csomó formát; kisebb-nagyobb vászra ráfestettek képzeletből sablonszerű mellképeket s mikor utazásuk közben megrendelőre akadtak a parasztagdák között, hirtelenében kiválasztották a már megfestett fejek közül azt, amelyik legközelebb járt hasonlatosságban a modell fejéhez, javítottak azután rajta valamit, átfestették a szemet, száját, orrot, ha kellett, ősz bajuszt pingáltak a derék férfiú orra alá s rövid idő múlva elkészült a portré. A gazda, mialatt festették, bámulva nézett a hozzá nem hasonlító fejre és szorongva kérdezte: — Ez leszek én?

— Ez bizony, barátom, csak várjon; maga sem volt olyan kicsi korában, mint most, idővel formálódott ilyenné. Így vagyunk ám a képével is.

Ilyen módon még a fotografusokon is túltettek gyorsaságban a régi művészek.“ Hasonló krónikákat jóízű humorral és mentől több szójátékkal pompásan szokott előadni Mannheimer az elégedetlenkedő fiatalok megvigasztalására. Híresek a „kiszólásai” is. Ha valamelyik festő dicsekedni próbálna valamelyik portréjával, nyomban röptül feléje a „kiszólás”:

— Te beszélsz, én a multkoriban olyan hüen lefestettem egy arcot, hogy minden héten meg kellett borotválni, mert kinőtt a szakáll a képen.

Egyszer valamelyik tájképfestő dicsérte a maga alkotását.

— Mit tudsz te! röptül föléje az asztal másik végéről a tréfa. — Én nekem van egy tájképem, amelyiken egy gólya látható, amint a mocsár szélén békára vadászik. Ez a gólya olyan élethű, hogy minden télen elrepül a képről melegebb vidékre s csak tavasszal tér ismét vissza. A mult évben nagyon megsajnáltam szegényt, mert egy kissé betegen tért haza a nagy útról. Festettem tehát a mocsár szélére egy házikót, ennek a tetejére pedig egy „modern igényeknek megfelelő” gólyafészket. A szegény madár azóta beköltözött a fészekbe s már kicsinyei is vannak, gyertek el, nézzétek meg . . .

Persze óriási hahota szokott támadni az ilyenfajta jóízű mondásokra, amelyekről már külföldön is híres volt. Münchenben kezdte meg tanulmányait. Budapestről — itt született 1854-ben — kora fiatalságában ment oda s előbb Raab rézmetszőnél, majd Löftz iskolájában képezte magát. Néhány év múlva Bécsbe került a világhírű Makart mester mellé s itt fejlődött ki a tehetsége. Tájképei, miniatűrjei s a gróf Kálnoky-család tulajdonában levő oltárképei már ekkor nagy figyelmet keltettek s Bécsben való tartózkodása idején segítségére volt Makartnak a „Kunst-historisches Muzeum“ lépcsőházában levő freskók megfestésében is. Mielőtt végleg hazatért, Olaszországban is több ízben tanulmányozta hosszabb-rövidebb ideig a művészet remekeit s mindig értékes vázlatokkal és tanulmányokkal tért onnan vissza. Nagy passzióval dolgozik s majdnem minden évben alkot néhány becses művet. Legutóbbi képei között különösen az 1901-ben kiállított „Virágjósata” és a Képzőművészeti Társulat 1903-iki tavaszi tárlatán szerepelt „Thebeni Szent Pál”-ja keltettek nagy tetszést. A külföldi kiállításokon is gyakran megjelenik egy-egy művel. Emlékezünk rá, hogy néhány évvel ezelőtt a külföldi műkritikusok igen nagy dicsérettel szóltak róla s ebből az alkalmából Tóth Béla sajnálattal jegyezte meg egyik cikkében, hogy Mannheimer német neve megtéveszti a külföldieket: nem tudják róla, hogy magyar. A művész ezidőtől kezdve magyar voltának is kifejezést akar adni s Magyar-Mannheimer Gusztávnak írja magát a képein.

MAGYAR-MANNHEIMER RAJZA

HAZAFELÉ

FESTETTE KERNSTOCK KÁROLY
DR. NEUMANN MIKSA GYŰJTEMÉNYEBŐL
A KÖNYVES KÁLMÁN JOGOSÍTVÁNYA

PÁLLIK BÉLA.

kiváló művésznök életének első szakaszában sok volt a regényes motívum. Az ő művészi pályája is úgy kezdődött, mint számos nagy művészc: a művészet iránt lelkesedő, éles szemű emberek korán felfedezték tehetségét s nemes szívvel egyengették fejlődésének útját.

Első pártfogója Sztáray grófné volt. E művészelkű nő a zemplénavarmegyei Nagymihályon (itt született Pállik 1845-ben) véletlenül megpillantotta az eleven eszű gyermek rajzait, amelyek legelésző teheneket és juhokat ábrázoltak. Nyomban megismerte ezekben a rajzokban a tehetség nyomait s buzdítani kezdte Pállikot a tanulásra. Már ekkor egy kis művészi multja is volt Pálliknak; egész sereg tehenet és juhot rajzolt a ház falára s e műveit — első „kiállított” képeit — csodálattal bámulgatták a községbeli „műértő” pásztorok és cselédek. A későbbi nagy állatfestőnek ez volt az első sikere.

Tíz éves korában Ungvárra küldték iskolába, majd a fővárosba jött, hogy a rajzolásban képezze magát. Landau és Van der Venne rajziskolájában tanult kevés ideig, s minthogy nem volt pénze a tandíj fizetésére, tanító nélkül volt kénytelen képeznie magát. A Nemzeti Múzeum képtárában másolgatott képeket s itt találkozott Valentini Sándorral, aki érdeklődni kezdett iránta s szívesen adott neki útbaigazítást. Már ekkor arcképeket is kezdett festegetni, s habár potom áron kellett megörökítenie derék nyárspolgárok elhízott ábrázatát, valahogy meg tudott élni a művészetéből. Színházi díszletek festésével is megbízták s egy-egy tájképet is sikerült eladnia. Végre, sok küzdelem után, állami ösztöndíjhoz jutott gróf Andrassy Gyula jóvóltából, akit első pártfogójának fivére, gróf Waldstein János tett figyelmessé reá. Három esztendeig tanult a bécsi festő-akadémián s tehetsége itt nagy gyorsasággal fejlődött ki. Állatképei és portréi hamarosan ismeretessé tették a nevét s a hatvanas évek végén már annyit keresett, hogy öreg szüleit is magához vehette.

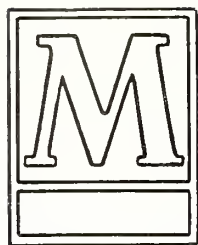
Ez időben festette meg a király arcképét Nagyvárad és Zágráb városok számára. 1871-ben kapott újabb ösztöndíjjával Münchenbe ment s itt festette meg „Delelő nyáj” című képét, amely a bécsi világiállításon is nagy feltűnést keltett. 1874-ben Budapestre költözött s megfestette itt „Birka-akol” című művét, melylyel teljes fejlődésében mutatta be tehetségét. Hatásában hasonló volt e képhez „Telelő juhok” című alkotása is. Közbe megfestette a király lovas arcképét, továbbá Deák Ferenc, báró Sennyey Pál és gróf Károlyi György portréját is. De leginkább állattanulmányai kötötték le s 1880-ban Ujpestre költözött, hogy itt teljesen az állatfestészetnek szentelje magát. A sors azonban különös módon akadályozta meg működését. Szemei meggyengültek s azt hitte, hogy végleg le kell mondani a festő-pályájáról. Fájó szívvel vált meg műtermétől s külföldre ment — tenoristának. Kitűnő hangja volt s mint operaénekes akart magának új jövőt teremteni. Célját elérte volna, mert dortmundi, düsszeldorf, brémai, kölni, berlini és weimari felléptei nagy sikerrel jártak. Düsszeldorfban óhajtott megtelepedni, de ismét nagy fordulat történt sorsában. Szemei meggyógyultak s ekkor visszatért a festészethez.

Most már végleg búcsút mondott a színpadnak s visszatért a műterembe. 1887-ben gróf Esterházy Miklós pompás műtermet rendezett be számára tatai kastélyában s itt festette meg több remekművét. Hosszabb időt töltött Tatán, teljesen a művészetnek élve. Nagy gondal dolgozik s ezért nem a túlságosan termékeny festők közül való. Alkotásai azonban egytől-egyig remekei az állat-

PÁLLIK BÉLA: KOSOK AZ ISTÁLLOBAN

ROSKOVICS IGNÁC.

ÜVÉSZETÉBEN benne van az egész élete. Külső események helyett egy-egy festménye jelzi életének nevezetesebb epizódjait. S majdnem gyermekkorától így folyik az élete, minthogy a talentum már igen korán megnyilatkozott benne, még abban a csendes paplakban, a hol született és a környezet hatása alatt az egyházi festésért lelkesedett. A zemplénavarmegyei Szalókon született 1854-ben; apja, a ki később a hajduböszörményi görög katolikus egyház lelkipásztora volt, másik két fiával együtt igen gondosan nevelte. Nagyon érdemes, nagyon hazafias ember volt ez a lelkipásztor, a mit az is bizonyít, hogy az egyházi szertartást magyar nyelven végezte az addigi szláv helyett, sőt az egyházi könyveket is lefordította magyarra.

Roskovics Ignác, miután két gimnáziumot elvégzett Ungváron, súlyosan megbetegedett; tifuszt kapott s e miatt hallása is meggyöngült. Otthon tanulgatott ezután apja vezetése alatt, de legjobban rajzolgatni szeretett. Később Bilkére került s ott Vidra festőművész bevezette a rajzolás elemeibe; innen azután Budapestre jött a mintarajziskolába, melynek csakhamar egyik legjelesebb növendéke lett. A mintarajziskolában készítette „Szentlélek eljövetele” című vázlatát, mely a Múcsarnok kiállításán nagy figyelmet keltett s meghozta számára az első kitüntetést; neki ítelték oda a Képzőművészeti Társulat első díját. „Tud-e váltani?” című életképe is ott volt a kiállításon s ezzel is szép sikert aratott. Trefort miniszter ezután különös pártfogásába vette a nagytehetségű művésznövendéket s biztatta, hogy tanulja meg az üvegfestést is. Roskovics hajlott a biztatásra s ezen a téren Kratzmann volt a mestere. Mikor Haynald érsek ösztöndíját megkapta, Münchenbe ment s itt dolgozta ki a „Szentlélek eljövetele” című oltárképet, a mely a „Szent József” című vázlattal együtt újabb sikert hozott számára a Múcsarnok kiállításán. Újabb ösztöndíjat kapott ekkor, s most már Rómába ment, a hol leginkább az egyházi festészetet tanulmányozta. Haza-

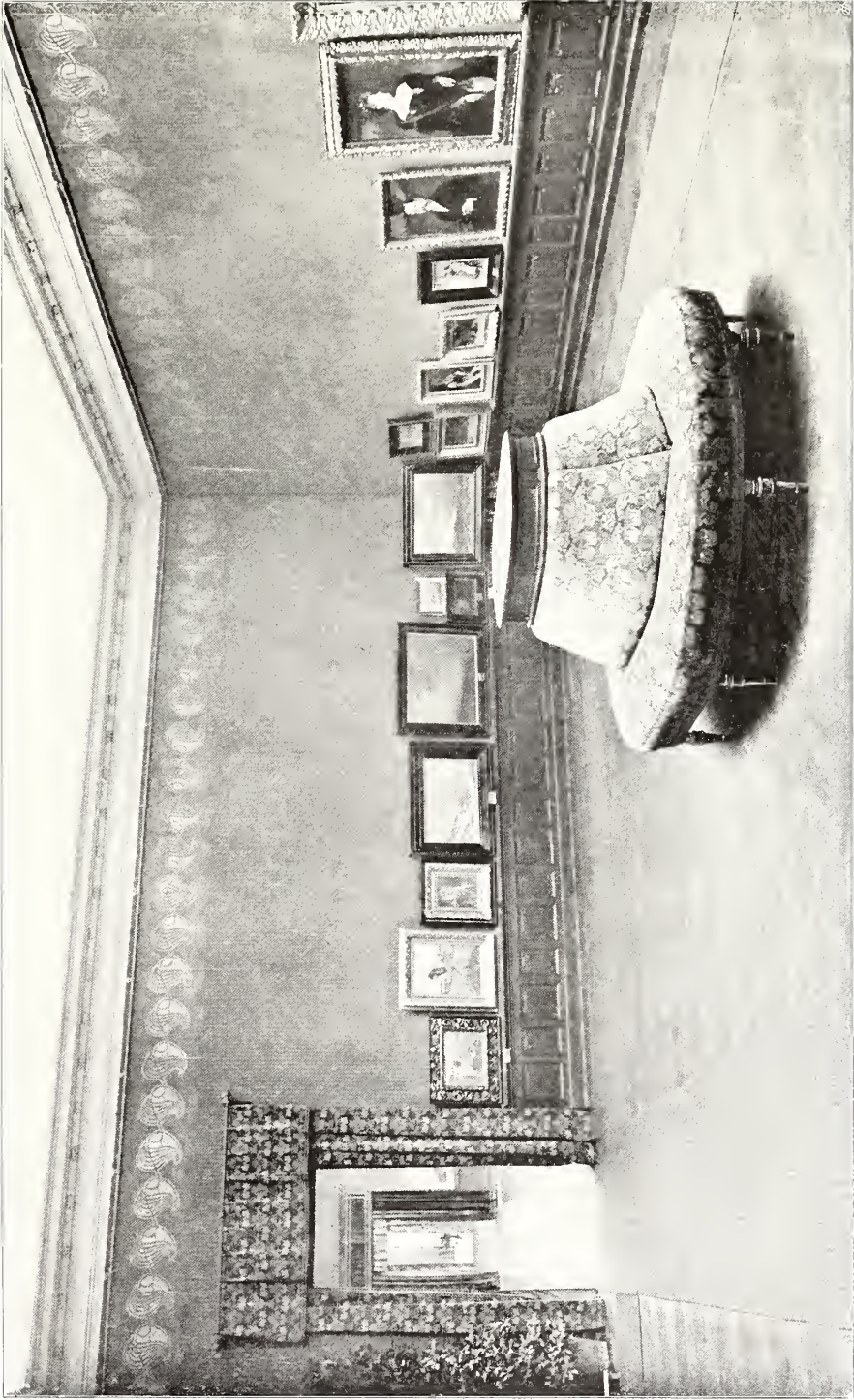
UJVÁRY IGNÁC ARCKÉPE

FESTETTE STETTKA GYULA

jövet megfestette híres képét, a másolatban ország-szerre népszerű „Pici piros almá”-t, mely az 1885-iki országos kiállításon megnyerte a Képzőművészeti Társulat nagy díját. Nagy tetszést aratott „Kóstolja meg édes” és „Hátha innánk” és később „Acél-kovapapló” című képeivel is, a melyek szintén el vannak terjedve másolatokban. „Nepomuki Szent János” című oltárképe, a szinnai, a radnai és más templomok számára festett egyházi képei, a józsefvárosi templom számára készült freskói, számos más ismeretes alkotásával együtt csak növelték hírnevét. Mikor a józsefvárosi templomban dolgozott, hónapokig nem jött le az állásról, ott aludt, ott evett, hogy egy pillanatra se essék ki a hangulatból és el ne hagyja az ihlet. Meg is betegedett akkor a széljárta helyen. Betegség ezután is nem egyszer akadályozta rendkívül szorgalmas munkájában; legutóbb operáltatnia kellett az egyik szemét s e miatt egy ideig pihentetnie kellett az ecsetet.

A társaságban is igen népszerű, kedvelt ember. Minden festőművészeti mozgalomban vezető-szerepe van s szavának ilyenkor mindig súlya van művész-társai körében.

Nem tartozik a szenvedelmes, művészeti politikuskok közé, akik ujabban a művészet mozgalmáiban a személyi kérdéseket tolják előtérbe. Inkább művészi momentumok által vezérelteti magát még azokban a kérdésekben is, amelyek a művészet adminisztrációjára vonatkoznak. És ezekben sohasem tagadja meg humorát.

KIALLITÁSI TEREMI A MŰCSARNOKBAN

KARLOVSZKY BERTALAN.

ERDEKES módon kezdődött meg Karlovszky Bertalan művészi pályája. Kezdetben katona akart lenni s nem is gondolt arra, hogy valaha esettel fogja felcsereálni a kardot. Tizenhét éves korában, 1875-ben belépett a kadétkolába s itt töltött három esztendeje alatt csupa mulatságból rajzolgatni és festegetni kezdett. Nagy gyönyörúsége telt benne, ha kis bajtársainak arcképét ceruzával megrajzolhatta. A maga szorgalmából, rendszeres tanulás nélkül annyira haladt a rajzolás művészetében, hogy egyik tanárának katonai könyvéhez pompás illusztrációkat készített. Szana Tamás ezt a kedves epizódot beszéli el Karlovszky hadapród-éveiből:

A fiatal festő egy napon így szólt anyjához:

— Menjen el Metzgerhez (aki könyvárús és képkereskedő volt a Nemzeti Színház épületében) — két képem van ott a kirakatban.

— Hát tudsz festeni?

— Ha egy képet látok, azt hiszem, hogy tudnék festeni.

Az anya, aki most értesült először fia művész voltáról, sietett a képkereskedőhöz, de ott mitsem látott, mert ekkor már mind a két képet megvásárolták.

— Ha többet festene, többet is el tudnék adni képeiből — mondotta a képkereskedő, nagy meglepetésére a boldog anyának. De nemesak a műárústól, hanem a tiszteltől is öröndetes híreket kapott fia fejlődő művészi hajlamáról. Az Újépületben mindenki a „fiatal művész“-ről beszélt s Pyrker őrnagy, akinek arcképét fényképe után szintén megfestette Karlovszky, a bámulatos hasonlatosságtól elragadtatva azt a tanácsot adta az asszonynak: beszélje le fiát a katonáskodásról s adja művészi pályára.

Karlovszky maga is belátta már ekkor, hogy az ő valódi hivatása a művészet, s 1878-ban belépett a mintarajziskolába, de itt sehogys tudott boldogulni s ekkor Münchenbe ment Benzúrhoz, majd később Párisba Munkácsyhoz. Tehetsége hamarosan fejlődött a modern francia művészet hatása alatt s már első képével olyan nagy sikert aratott, hogy egy amerikai műbarát 5000 frankon megvásárolta. A modern élet kedves, élénk jeleneteit festette meg legszívesebben s maig is a szalonok világában szereti keresni a tárgyait. Első képei között a párisi Salonban is nagy feltűnést keltett a „Duzzogás“-a, amely egy fiatal házaspárt ábrázol. A nő az asztalra könyökölve, duzzogó arccal fordul el férjétől, aki mosolygó arccal igyekezik kibékíteni. Ez a kép jellemzi legjobban azt az irányt, amely mindmáig jellemzi Karlovszky művészetét. Egész sereg ilyen kedves genre-képet festett s valóban ráillik, amit egy francia író mondott róla: Karlovszky a palette virtuóza. Párisból való hazatérése után egyike lett legnépszerűbb arcképfestőinknek. Ő alapította meg a fővárosban az első női festőiskolát.

VÁGÓ PÁL.

A férfikor küszöbén volt már ez a jeles művészünk, amikor a müncheni festő-akadémia tanulói közé lépett. Addig csak a maga multságára rajzolgatott és festegetett, habár mindég hevítette lelkét abbeli vágya, hogy egyedül a művészetnek szentelje az életét. Ősi gentry-családból származott s apja a jászok kapitánya volt. Nem csoda, ha a családi tradíciók révén őt is közpályára szánták s valami tekintélyes tisztviselőt akartak belőle faragni. Ha néhanapján célzást tett rá, hogy ő bizony piktorszeretne lenni, nagy lett családjában a rémület s minden módon le akarták beszélni erről a tervéről. Hogy ne keserítse szüleit, látszólag letett kedves vágyáról, habár minden szabad idejét rajzolgatással töltötte.

Jogász lett s amikor már a vizsgák előtt volt, egyszerre kitért belőle régi vágya s kijelentette, hogy Münchenbe megy és beiratkozik a festő-akadémiára. Apja nem élt már ekkor s családja csak azzal a feltétellel bocsátotta útnak, hogy odakint szorgalmasan fog készülni jogi vizsgáira, a művészet berkeit pedig csak pihenésül vagy időöltetésül keresi fel. Megígért fűt-fát, csak egyszer ott lehessen a művészek városában s természetesen alig tette be a lábát a műterembe, sarokba dobott minden jogi könyvet s egészen a festészetnek szentelte magát. Benzúr iskolájában tanult s hamarosan feltűnést keltett a tehetségével. Két ízben tüntették ki tanárai a kis ezüstéremmel s amikor önálló műtermet nyitott és Wagner

tanítványa lett, megkapta „Jár a baba“ című képért a nagy ezüstérmét is. Ez a képe, mely címéből kitalálható családi jelenetet ábrázol kedves humorral, itthon is feltűnést keltett s egyszerre ismeretessé tette a művész nevét. A teatrális haldoklási jelenetet ábrázoló „Már késő“ című képe már gyengébb volt, de hamarosan elfeledtette ezt „A menekülők“-kel, amely egy parasztesalád szobájában meghúzódtott úri családot ábrázol drámai erővel. Ezen az „Út szélén“ című képen még nagyon megérik a müncheni iskolai hatás s ezt maga a művész is idejekorán észrevette, mert otthagyta a bajor fővárost s Párisba ment a modern irány tanulmányozására. Hamarosan elfeledte itt müncheni impresszióit s a „gyík“ című képével már új fejlődésben mutatta be tehetségét. Ez a nagy közvetlenséggel és bájos természetességgel megfestett kép egy fiatal leányt ábrázol, aki kezét térdein nyugtatva figyelmesen néz egy gyíkocskát.

Pályája ezután a sikerek láncolata lett s hazatértekor már egyike volt legnépszerűbb festőinknek. Nagy kompozíciókban is bemutatta tehetségét; emlékezünk még Stykával és Spányival együtt festett Bem-Petőli-körképének nagy hatására. Egyike legnagyobb alkotása újabban a hatalmas kép, amelyen a szegedi árvíz tragikus jeleneteit örökíti meg, s amelyet másolatban e könyvben is bemutatunk.

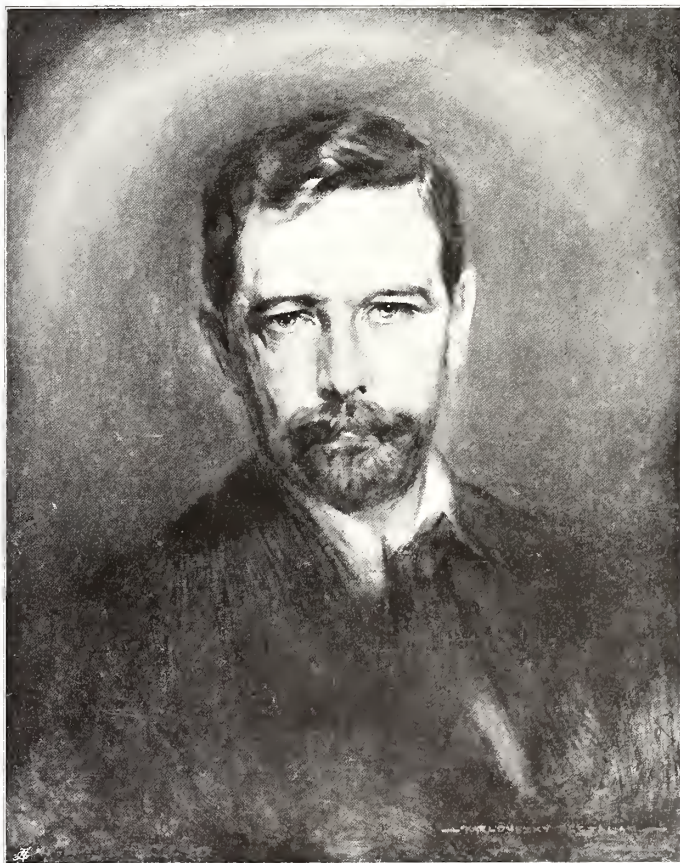
GRÜNWARD BÉLA.

TEHETSÉGÉT a művészeti technikának alapos tanulmányozásával tette még értékesebbé ez a fiatal művészünk. Mielőtt a nyilvánosság elé lépett műveivel, hosszabb ideig tanult s kutatta a művészet rejtelseit. 1867-ben született Somogyomban s festészeti tanulmányait a budapesti mintarajziskolában kezdte meg Székely Bertalan és Lotz Károly vezetése mellett. Itt való tanulmányainak befejezése után Münchenbe, majd Párisba ment s ez utóbbi helyen három esztendőt töltött a híres Julian-iskolában. Párisból visszatért Münchenbe, ahol több éven át műterme volt.

Müncheni tartózkodásának ideje alatt számos képet küldött haza tárlatainkra s a műkritika mindég díszérettel emelte ki valamennyit. „A Krisztus születését hirdető angyal megjelenik a pásztorok előtt“ s az „Összeesküvők sorsot húznak“ című képei különös kitüntetésben is részesültek; az első megnyerte a Műbarátok díját, a másikat pedig a magyar kormány vette meg a Nemzeti Múzeum képtára számára.

Évek óta Nagybányán él s itt festette legtöbb képét. Időközben volt többször Keleten, Egyiptomban és Tuniszban is s legutóbb Rómában töltött egy évet, mint a Fraknoi díj nyertese.

A már említettekén kívül nevezetesebb képei: „Bérek között“, „Völgyben“, „Otthon“ (interieur), „Est a karámban“, „Isten kardja“, „Ruhaszárítás“, „Fehér szoba“, „Festés előtt“, „Kastély“ (római kép) és „Várakozás“. Több képe, köztük a „Bérek között“ és a „Völgyben“ címűek másolatok útján országszerte el vannak terjedve. A művész már Hollóssy müncheni festőiskolájában, mint tanár működött s ezt a hivatást töltötte be Nagybányán is, mióta ott megalakult a művész-telep.

FÉRFI ARCKÉP

FESTETTE KARLOVSZKY BERTALAN

RÉVÉSZ IMRE.

IGEN korán megnyilatkozott Révész Imre tehetsége. Mikor Sátoralja-Ujhelyről, itt született 1859-ben, felkerült a bécsi festőakadémiára, már első rajzával nagy figyelmet keltett tanárai körében. Egyik tanára, Griepenkerl, különös figyelemben részesítette s mindent megtett, hogy az anyagi gondokkal is küzdő szegény ifjú minél nyugodtabban végezhesse tanulmányait s minél alaposabb kiképzésben részesüljön.

Harmadfél évet töltött Révész a bécsi festőakadémián s azután Budapestre jött s a mintarajziskolában folytatta tanulmányait Szatmári Király Pálné támogatásával. A mintarajziskolában készített művei olyan nagy figyelmet keltettek iránta, hogy állami ösztöndíjat kapott és ismét visszamehetett Bécsbe, most már Müller iskolájába. Itt gyorsan haladt előre s egy év múlva megfestette „Az első kérdés” című képet, amely díjat nyert az iskolai kiállításon. Három esztendő múlva már annyira kifejlődött a tehetsége, hogy ezután majdnem minden évben sikert aratott egy-egy képével. A „Csárdában” című műve megnyerte a 6000 frankos Munkácsy-díjat. Négy esztendeig Párisban tanult még, majd Bécsben telepedett meg s csak évek múltán tért haza. Most a mintarajziskolának egyik kiváló tanára. Különösen a magyar népeletről festett képei kiválóak; ezek között másolatban országoszerre el van terjedve a „Petőfi a csárdában” című, amely Londonba került. Mint arcképfestő is elismerést keltett, különösen Bukovics bécsi színgazgató portréjával.

A művészek körében igen kedves és népszerű ember Révész Imre s már Bécsben híres volt bohém-temperamentumáról és jó tréfáiról. Beszélnek róla, hogy egy ízben milyen boldoggá tette a nagyszöllősi cigányokat. Nejével, aki maga is szépen festett, leutazott Nagyszöllőre és ott a világtól elvonulva, teljesen művészetének élt. Rendesen kimentek kettesben a mezőre és a határba, elemózsiát is vittek magukkal és egész nap festegettek és rajzoltak. Sokszor egy kis sajttal és kenyérrrel is megérték, annyira megfélemedtek a világi javakról művészetük szeretetében. Egyszer éppen kifogyott a pénzük s nagy örömmel hallották hazatérésükkor, hogy 600 forintot hozott nekik a posta Bécsből. Révész egyik képét vette meg valamelyik műbarát. Elmentek ezután vacsorálni a legközelebbi kis kocsmaiba. Olyan jól érezték ott magukat, hogy csupa jószívűségből túladtak a hatszáz forinton. Hadd örvendjen egyszer életében a toprongyos cigánybanda, meg a szegény kocsmáros, — gondolták. A nagyszöllősi cigányok azóta ettől a naptól számítják az időt s ma is emlegetik, hogy majd lesz még nekik malacuk megint, csak odavetődjék ismét az a jóságos piktor.

Érdekes a következő anekdota is. Egy ízben arról vitatkozott egy festő-társaság, hogy a modellnek csak a külseje fontos-e a festészetben. Lehet-e például magyar parasztruhába öltözött bajor vagy más parasztot lefesteni, anélkül, hogy valaki megismerné idegen-voltát. Erre azután elmondott egy esetet az egyik festő Vágó Pálnak ugyanis szüksége volt egy alkalommal egy modellre valami zseniális fiatal piktor ábrázoló képéhez. Átküldött tehát Révészhez a mintarajziskolába, hogy küldje el hozzá modellnek legzseniálisabb tanítványát. Meg is jelent az ifjú s Vágó valósággal megrémült, amikor megpillantotta. — A nyárspolgári együgyűség valósággal leritt erről az ifjúról, aki pedig valóban egyik büszkesége volt a mintarajziskolának zsenialitása révén. Hogyan fesse meg most ilyen jókabátú, tisztaságtól tündöklő, rendes alakról, ilyen együgyű kifejezésű arcáról a művészi zsenialitás jelképét? Visszaküldte az ifjút a mintarajziskolába s azt üzenté Révésznek, hogy küldjön még zseniálisabbat, mert ez nem való modellnek. Révész azonnal rájött a titok nyitjára. Elküldötte Vágóhoz az iskola legtehetségtelebb tanulóját, akiben annyi művészi zsenialitás sem volt, mint egy lókupechen. Az ifjú beállított a műterembe hosszú hajával, nagy csokorra kötött nyakkendőjével, hanyagul magára öltött, különös színű kabátjában.

RIPPL-RONAI: A KUGLIZOK

— Ez az igazi! — kiáltotta a művész örömmel.

Most már meg volt elégedve s a kitűnő modell képe nemsokára ott ékeskedett a vásznon. Aki látta, megesküdött volna, hogy az az alak a világ legzseniálisabb fiatal piktorát ábrázolja.

A KÖNYVES KÁLMÁN JOGOSÍTVÁNYA

FESTETTE KOMÁROMY-KACZ ENDRE

„ENGEDJÉTEK HOZZÁM A KISDEDEKET!”

KERNSTOCK KÁROLY.

fiatalabb festő-nemzedék e kiváló tagját első pillantásra minden egyébnek gondolnánk, csak festőnek nem. Irtózik minden külsőségtől s színész-nyelven szólva valósággal félve kerüli a nappali színészkedést. Robusztus alak, nyílt, férfias tekintettel s egész megjelenése mindenkép ellentéte annak a megszokott, színpadias képnek, mely a festőművészt torzonborz hajjal és színpadias rekvizitumokkal ábrázolja. Ő csak otthon, a műtermében festő s lelkében hordja a művészet bélyegét. Éppen ezért szeretik különösen nemcsak a művészet barátai, hanem még exaltáltabb lelkű kollegái is. Tudjuk, hogy lelkes barátja a szociális eszméknek s nem ismer különbséget emberek között, csak becsületesség és derekasság dolgában. Jelleme ráütötte bélyegét művészi alkotásaira is.

Ez a művésziesség nélkül való festő pedig tősgyökeres piktor-természettel van megáldva, a mely valósággal családi hagyomány gyanánt szállott reá. Nagyapja is művészember volt s a negyvenes évek elején országshíressé vált festő- és fotografáló-intézetet nyitott Pesten s már ő is családi tradíció gyanánt kereste kenyerét a piktorsággal; apja kiváló építőmester volt s a múlt század derekán ő nyitotta meg Pesten az első építő-rajziskolát. A Kernstock-család nesztora, Kernstock József — művészünk nagybátyja — szintén művészember s mint érdemes multú rajztanár vonult nyugalomba aggságában. Látjuk ebből, hogy Kernstock Károly szinte predesztinálva volt arra, hogy belőle is művész váljék — s ezt már kora fiatalkorában megjósolták neki mindazok, akiknek módjukban volt látni első rajzait. Pedig eleinte maga sem gondolt arra, hogy piktorrá legyen. Budapesten — itt született 1873-ban — elvégezte a középiskolákat; még diákkorában csupa mulatságból rajzolgatással szerette tölteni idejét — ezt mindig többre becsülte a grammatikánál. Első rajzai közül való a szerencsétlen véget ért kiváló esztétikusnak, Péterffy Jenőnek arcképe. Mint tanítványa kedveskedett ezzel Kernstock a diákoktól valósággal bálványozott tanárnak.

Az iskolából való kikerülése után egy ideig apja birtokán töltötte idejét, majd felébredt benne a festőpálya szeretete s előbb az Iparművészeti Iskolában igyekezett ellesni a rajzolás titkait, majd Münchenbe ment s ott két esztendeig a Hollóssy-iskola egyik legnagyobb reményeket keltő tanulója volt. Huszonegy évét még nem töltötte be, amikor lelkében a francia irány szeretetével Párisba ment s három évadon át nagy szorgalommal tanult, különösen Bouguereau-nál. 1896-ban már a Salonban is megjelent „Leányarckép”-ével, mely nagy figyelmet keltett a francia műbírálok körében. Hazatérte után a Benczúr-iskolában folytatta tanulmányait két esztendeig s munkáival mindegyre ismeretesebbé téve a nevét. Említettem már, hogy lelkes barátja a népnek és a szociáleszméknek — ebbeli lelkeselődésében alkotta meg a többi közt két életteljes, nagyszerű realizmussal ékeskedő képét: a „Szociálista agitátor”-t s az „Agitátor a gyárban” címűt, amelyeket költői lendület s mélyen érző szívre valló hangulat jellemeznék művészi szépségükön kívül. Az utóbbi kép a Szépművészeti Múzeumban talált méltó helyet.

A művész a Benczúr-iskolából önálló műtermébe költözött át s a nyarat rendszeresen falun tölti, hogy a szabad természetben keressen újabb és újabb inspirációt. Itt alkotta meg „Hajóvontatók” című képét, mely a velencei kiállításon is sikerrel szerepelt. Egyébként még a számos képével ismerkedett meg a külföld; állandóan résztvesz a külföldi kiállításokon s legutóbb „Három modell” című karakterisztikus képeivel aratott nagy tetszést a müncheni internacionális kiállításon. Általános meglepetést keltett a művészet barátai körében az a kitüntetés, amely a Dudits-díj elnyerésével érte. 1899-ben a Ráth-díjra is őt találták méltónak. Számos képe közül megemlítjük még a „Szilvasban” címűt, mely különösen napsugaras levegőjével gyönyörködtet; továbbá a „Szilvaszedők”, az „Anyja és gyermeke” és a Ráth-díjjal kitüntetett „Női arckép” címűeket.

Azt kérdeztem egyszer a művésztől: melyik képével van igazán megelégedve? Az felelte erre:

— Azt a képet még nem festettem meg, a melyikkel magam is igazán meg volnék elégedve.

Ez a felelet valóban nagyon jellemzi Kernstock művészi munkálkodását. Folytonosan tanul s mindig a tökéletesedésre vágyakozik. Erre vall az is, hogy egy-egy vásznonról ötször-hatszor eltünteteti a már ráfestett képet — a megfestendő újabb kép kedvéért. Ilyen módon folyton gyakorolja és tökélesíti magát művészetében. Tudják ezt a szokását művésztársai is, s egy ízben valaki azt kérdezte az egyik művésztől: küld-e Kernstock képet az akkoriban tervezett külföldi kiállításra? A művész így felelt a kérdésre:

— Ha éppen akkor úgy intézi a véletlen, hogy a kiállítás előtt nincs lekaparva a vásznonról a kép, akkor küld...

NAGY SÁNDOR.

EGYIKE a legeredetibb egyéniségű művészeinknek, aki filozófiai felfogását a szó szoros értelmében megvalósítja mindennapi életében is. Hogy teljesen művészetének él: ezzel nem mondunk sokat: — valóságos evangelistája érdekes művészetének. Szimbolisztikus képei, amelyeket szabadgondolkodása és az emberszeretetről, meg az ember életének céljáról alkotott magasztos eszméi sugaltak, teljesen kifejezik az egyéniségét. Műveinek méltatása — mely e mű más helyén olvasható — ki fogja egészíteni az egyéniségéről itt vázolt képet. Itt csak életének adatait és gondolkodásmódjának dokumentumát lássuk most. Nagybányán született 1869-ben s az iskoláit Veszprémben és Győrött végezte. Majd a budapesti mintarajziskolába lépett, azután két esztendeig Rómában, hét évig pedig Párisban tanult. „Itt űztem, hajtottam önmagamat: mindig másokban akartam megtalálni, míg nem egy erkölesi fordulónál önmagamra akadtam” — írja ő maga. Művészete irányában és gondolkodásmódjában való megállapodása volt ez az erkölesi forduló. Tudjuk, hogy erős szimbolisztikus irányú van művészetének, melylyel mindig magasztos eszméket fejez ki; „Marokszedők”, „Mester, hol lakol?” című alkotásait nézzük meg csak s azonnal megismerjük eszmekörét, mely egészen áthatja művészetét. De megismerkedhetünk ezzel itt következő soraiból is, amelyeket számunkra írt:

„Hüvelyem topografiai ismertetése érdekében magamra is, másra is.

Anyám Gea, Mária, Margit s mindazok a típus-anyák, akik e Földet alkotják s akikből az a milliő és milliő forma felszívódik, amelyre az eszmének is szüksége van.

Szellemi lényegem testem vére — szüleimhez — az Égből, a Mindenségből, az Atyámtól surrant le a Szerelem szárnyán, akkor, amikor frigyült agyakban az az Eszme termékenyült meg, amely én vagyok.

Eszem az Égből surrant magvát én magam formáltam tovább öntudatom erejével, hol jól, hol rosszul, de mindig azzal a céllal, hogy Földanyám és Égapám is örvendhessenek bennem a saját végtelenségüknek. Ez a vallásom. A Végtelen öntudatos láncszeme vagyok, aki iparkodom zörgés nélkül kapcsolódní a többi láncszemekhez — ez szociális felfogásom — hogy itt is, az Anya ölében, meg az Égben, ne zavarjam bolyongásommal a Nagyúr törvényeit, s mégis szabadon bolyonghassam a Határtalanban.

Nem az Egységbe való visszatérésre törekszem, hanem a feltett Egységből kifelé törekszem a végtelenbe, új egységet alkotni, hogy így beteljék a Végtelen élete bennem is, általam is. Ez a világnézetem.

Mint művész formát és szint annak a felvilágosító fénysávnak tartok, ami születésemtől halálomig a sötét alapon megjelenik, s azután elhal . . . elhal és ismét megjelenik, hogy határtalanul ismétlődjék akkor, amikor.

Ezzel a meteorfénysávval írom meg életem pályáját s ez az isteni kézírás: a művészet. A többi részlet talán egykor szerény műveimben lesz olvasható.“

Veszprémi magányában teljesen művészetének él ez az emelkedett lelkű festő, akinek már nemesen egyszerű megjelenése és prófétaszerű feje is elárulja benne a gondolkodót.

Keveset törődik a külső világgal s mondják, hogy maga veti és maga aratja és maga öröli meg a búzáját is, hogy még ezzel se okozzon gondot embertársainak.

Lelesedik Tolsztoj Leónak, a jaszna-polyanai prófétának tanításaiért: — minden további szónál jobban jellemzi egész valóját ez az egy: szabadgondolkodó.

A VÉGSZOM

FESTETTE NAGY VILMOS

A KÖNYVES KÁLMAN JOGOSÍTVÁNYA

HOLLÓSSY SIMON.

magyar piktura történetében maradandóvá tette a nevét ez a nagytehetségű, nagy tudású és igen érdekes egyéniségű művész. Mikor hazajött Münchenből s a nagybányai művésztelepen gyűjtötte maga köré tanítványait, a műbarátok kíváncsian várták működésének eredményét. Az 1897-iki téli kiállításon mutatkozott be először a művésztelep s valóságos művészettörténeti szenzáció volt ez az esemény. A hatás, amely ezen bemutatkozás nyomában támadt, valóban frappáns volt. Az újságok és a műbarátok egyrésze nagy lelkesedéssel üdvözölte Hollóssyt, de a nagy többség fölháborodott az új művészetben. Hanem azért a tanítványok valósággal özönlöttek ezután köréje s mindmáig — immár a szolnoki művésztelepen — a régi sikerrel folytatja hivatását. Vezető talentuma egyébként már a müncheni működésének idején híres volt messze földön; iskolájának hírét szétvitték tanítványai mindenfelé. Rendkívül vonzó egyénisége is hozzájárult népszerűségéhez. Bohémkedve nem hagyta cserben sohasem s környezetében mindig derült a hangulat és vidáman folyik a munka.

Tehetségét ő is Münchenben fejlesztette ki, ahová kora ifjúságában elvitte művészetének szeretete. Máramaroszigeten született 1857-ben. Örmény származású atya jómódú kereskedő volt, akinek már az ősei megkapták a magyar nemességet. A családnak majdnem mindenik tagja kiváló tehetséggel bírt; egyik ágából származott Hollóssy Kornélia, a múlt század közepének hírneves művésznője is. Hollóssy Simon két testvérében: Istvánban és Józsefben szintén megnyilatkozott a genialitás. Az előbbi ma is él; csongrádvármegyei tisztviseelő s ifjabb korában feltűnést keltett „Jövő költészetünk reformja“ című füzeteivel. A másik testvér, Hollóssy József már nem él. Művelt, nagytehetségű és igen érdekes ember volt s kezdetben ő is a festészetet választotta hivatásául. Tanárai nagy jövőt jósoltak neki, de nem maradt meg a festőpályánál; bölcséleti studiumokba mélyedt s egészen lemondott a világról. Megismerkedett a buddhista bölcsélet magasztos tanaival s követte ezeket mindennapi életmódjában is. Valósággal askéta módjára élt máramaroszigeti magányában, habár a legnagyobb jólétben lehetett volna része. Semmire sem becsülte a világi javakat s egészen elmerült a buddhista filozófia miszteriumaiba. „Buddhista káté“ és „Buddhista mesék“ című könyveivel annak idején sokat foglalkozott a sajtó. A magyar buddhista néhány esztendővel ezelőtt halt meg Máramaroszigeten.

A harmadik testvérben, Hollóssy mesterben, szintén igen korán nyilatkozott meg a genialitás. Ő már iskolás korában a festőpályát tűzte maga elé élete céljául s tanulmányainak befejezése után azonnal Münchenbe ment a festőakadémiára. Öt esztendeig tanult itt nagy mesterektől, s amikor teljesen kifejlődött a tehetsége, egymásután aratta nagy sikereit vázlataival és képeivel. A múlt század 80-as éveinek eiején valóságos művészeti esemény volt a müncheni „Kunstverein“-ban kiállított női arcképének hatása. A legnagyobb egyszerűséggel volt megfestve ez a kép, de minden elárulta rajta a művész nagy tehetségét és nagy tudását. Részleteiben és egészében a legfinomabb művészettel volt megalkotva s a legnagyobb művészek is meglepődéssel szóltak róla. E kép hatása alatt szólították fel Hollóssyt a müncheni művészek, hogy festőiskolát nyisson. Engedett a kérésnek s tíz esztendeig tanított ezután Münchenben, több festőnemzedéket nevelve. A müncheni festők között nagy volt a népszerűsége mindig s egész anekdota-kör keletkezett alakja körül. S valóban érdekes és eredeti ember; töről metszett bohém-temperamentum. Külső megjelenése

KERESZTÚTÚZEN FESTETTE HOLLÓSSY SIMON

ugyan nem igen árulja el művész-voltát; nem visel hosszú hajtat, s nem amolyan szentimentális, halavány arcú, amilyennek a színész szokta maszkirozni a festőt. Az első pillanatra valami polgári ruhába bújtatott huszárőrmesterek néznék, aki nem ismeri. Erőteljes, jól megtermett ember s szeméből szenvedélyes, de áldottjó lélek ragyog ki. Testi erejét egyébként megirigyelhetné tőle akármelyik huszárőrmester. Mesélik, hogy egyszer mily érdekes módon tett tanúságot erejéről. Meghallotta, hogy valamelyik festőtársa pénzt kapott hazulról s nagyon dugdossa a márkákat. Nosza, készen volt a tréfával Hollóssy mester; többed magával nekivágott München utcáinak, hogy a föld alól is előkerítse a márkarejtegetőt, aki nem akar tudni arról az ősi bohém-mondásról: „A te kincsed az én kincsem, az enyém meg a tied.“ Végre ráakadtak s a mester nyomban megkezdte a tréfát.

— Hé-kás, nem adnál kölesön tíz márkát? — kérdezte tőle.

Esküdözni kezdett a másik piktor égre-földre, hogy nincs egyetlenegy márkája sem.

— Nincs? Na, nézzük . . .

A másik pillanatban már torkán akadt a piktornak az esküdözés. Hollóssy mester ugyanis felkapta hatalmas karjaival a levegőbe s rázni kezdte, mint a molnárok a zsákot. A zsebbe rejtett márkák persze csörögni kezdtek.

— Meg akartam rázni a — *zscedet* —, mondotta most kacagva a jókedvű mester. Hallod, csörög benne a márka . . .

Egyéniségének jellemzésére még ezt a másik anekdotát is mesélik róla a rossz nyelvű piktorok: Légy ízben közös műtermet bérelt egyik kedves barátjával. Esztendők óta vágyódtak már rá, hogy együtt dolgozhassanak s a régi vágy végre teljesült: bevonultak a közös művészhajlékba. De alig tették be oda a lábukat, valami művészeti kérdésen úgy összevesztek hirtelenében, hogy krétával vonalat húztak a műterem közepére s halállal fenyegették egymást, ha valamelyik át merne lépni a másik területére. Mesélik róluk, hogy az első napon mindaketten pisztolyt tartottak a kezükben, hogy életével lakoljon a határsértő. Persze másnap már megfeledkeztek hirtelen való indulatoskodásukról s tüntetően lépkedtek át a műtermet ketté osztó kréta-vonalon. Haragról szó sem volt többé a két bohém-kedvű ember között.

Sokat mesélnek a mester egyszerű életmódjáról is s valóban, nem sokat bajlódik ő sem öltözködéssel, sem holmi nyárspolgárius szokások megtartásával. Az ő világa a műterem és a szabad természet s művészetének élve művészetéért szereti még az életet is. Művei nagy gonddal és a rendesnél hosszabb idő alatt készültek, mert nem az a célja, hogy minél többet fessen, hanem az, hogy minél jobbat. Pompás humorral és életteljes hűséggel festi a magyar népcélet jeleneteit s a többi közt csak „Kukorica-hántás“ és „Ország bajai“ című képeit kell látnunk, hogy ebbeli kiválóságát azonnal megismerjük.

FERENCZY KÁROLY.

HOSSZÚ ideig élt külföldön s ott szerzett tapasztalatai és impressziói maradandó nyomot hagytak egész egyéniségén. Külső megjelenésével, társalgásának finomságával, sőt az élet módjával is egy disztिंगvált angol gentleman hatását teszi reánk. Igen művelt ember s egész vagyont költött el arra, hogy magát minél alaposabban kiképezze művészetében. S ez a célja valóban sikerült; kiváló tehetségét még értékesebbé tette a hosszú tanulás. Fiatal ember még, de mintegy húsz év óta fest s különös, hogy kiváló művészetét valójában csak néhány esztendő óta emlegetik azzal a nagy dícsérettel, amelyet már régen megérdemelt volna. Most már legkitünőbb festőink élére emelte a műkritika.

Bécsben született 1862-ben s festészeti tanulmányait Rómában, Münchenben és Párisban végezte. Hazatérte után egyik megalapítója lett a nagybányai művész-telepnek, amelyhez maig is hű maradt. Tulajdonképpen kollektív kiállításai hozták meg számára a méltó sikert. 1903-ban általános feltűnést keltett a képeivel, amelyek között volt mindenféle: genre-kép, tájkép, bibliai kép és számos igen becses kompozíció s ezenkívül még portré is. Ez utóbbiakkal is nagy sikert aratott; a többi közt a saját arcképe legkiválóbb alkotásai közül való. Bibliai képei közül különösen a következők váltak ki: „Józsefet eladják testvérei“, a „Három királyok“, „Ábrahám áldozása“, „Krisztus levétele a keresztfáról“. „Öreg ember“ című képével megnyerte a 2000 koronás Ipolyi-díjat s ez a kitüntetés általános megelégedést keltett a művészet barátainak körében. Életképei közül különösen a „Festő nő“, a „Fürdőző gyermekek“ és a „Lovak a vízben“ címűekkel nyerte meg a műkritika tetszését. Mult esztendei kollektív-kiállításán nagy sikere volt kiváló művészetének.

ESTHANGULAT — FESTETTE FERENCZY KÁROLY

CSÓK ISTVÁN.

mlékezőnk még arra a megrázó hatásra, amelyet Csók István „Báthori Erzsébet“ című képe keltett évekkel ezelőtt, Budapesten való kiállítása alkalmával. Mindenki erről a képről beszélt akkor s a művészt egyaránt ünnepelte a sajtó és a társaság.

Nem volt rá szükség, hogy e drámai hatású kép révén fedezze fel Csók tehetségét a műkritika. Már ekkor ismeretes volt a művész neve nemcsak itthon, hanem a párisi műbarátok körében is. Már ekkor megjárta a tanulás rögös útját s kitüntetésekben is volt része.

A fehérmegyei Pusztagegresen született 1865. február 13-ikán. Fiatalon, tizennyolc éves korában kezdte meg pályáját; a budapesti mintarajziskola növendéke lett s tehetségével és szorgalmával már kezdetben magára vonta tanárai figyelmét. A mintarajziskola elvégzése után előbb a müncheni festő-akadémiára, innen pedig tanulmányainak befejezése végett Párisba ment. Már ekkor itthon is feltűnt az 1890-iki téli kiállításra küldött „Konfirmáció“ című képével, melyet Münchenben festett. A francia művészet nagy hatást tett reá s a realizmus iránt való érzéke és jellemző ereje most már még jobban kifejlődött.

Párisban fejezte be 1891-ben a „Krumplitisztogatók“-at s e kép még abban az évben „mention honorable“-t nyert a párisi világkiállításon. A következő évben „Ezt cselekedjétek az én emlékezetemre“ című képét a párisi Salonban állította ki s megkapta reá a harmadosztályú aranyérmét. Ugyanezt a képet első osztályú aranyéremmel tüntették ki később Antwerpenben s 1900-ban Párisban. Nemsokára újabb nagy kitüntetésben volt része: „Árvák“ című képére Bécsben, „Báthori Erzsébet“-ére pedig Münchenben szintén megkapta az elsőosztályú aranyérmét. „Báthori Erzsébet“-ét — mint már említettük — Budapesten is kiállította s itt is általános elismerést aratott vele.

A „Báthori Erzsébet“ befejezése után, — írta a művész e sorok írójának — „1895-ben Budapestre mentem, hogy magyar földön, magyar környezetben tisztán magyar szellemben haladjak a megkezdett úton. De — sajnos! — nyolc évi kínos vergődés után most újból Párisban vagyok s csak nyaranként járok haza lélekzetet venni.

Ennek tulajdonítva-e — nem kutatom, csak szárazon konstátálom — hogy „Múterem-sarok“ című képem az idei párisi Salonban eddigi sikereimet is túlszárnyalta, következőleg régi munkakedvem újra feléledt.

Párisban meddig maradok?

Nem tudom. De hogy egyhamar nem jövök végleg haza, az bizonyos! Pedig úgy elszorul a szívem néha, amint a „Szajna partján el-el bolyongok, Hullanak rám platán levelek, platánfa lombok . . .“ — hogy miért kell

EZT CSELEKEDJÉTEK AZ ÉN EMLÉKEZETEIMRE
FESTETTE CSÓK ISTVÁN

éppen nekem, akinél sem magyarabb, sem hazáját jobban szerető szív ninesen: külföldön árváskodni? Valami nem engedi, hogy tovább írjak . . .“ Ez az utolsó sor többet mond mindenél: a magyar művész sorsáról beszél . . .

PAÁL LÁSZLÓ.

FEJLŐDÉSENEK és dicsőségének idején ütötte ki a halál az esetet tájképfestészetünk e kiváló művelőjének kezéből. Nagy tehetség, nagy ambíció és nagy tudás semmisült meg elmulásával; sajnos, alkotásainak nagy része is külföldön széledt el s idehaza csak két tájképe őrzi emlékezetét a Magyar Nemzeti Múzeum képtárában. Élete valóban művész-élet volt; dr. Lázár Béla kutatásainak köszönhetjük, hogy megismerkedhettünk valamennyi epizódjával, amelyek közül annyi a megható, a zámi hőcsőtől a francia deszkából készült koporsóig. A hunyadmegyei Zámban született Paál László 1846-ban. Atyja postamester volt s a szabadságharc kitörésekor mint honvédtiszt teljesítette hazája iránt való kötelességét. Tragikus esemény emlékezte maradt meg ebből az időből a művész lelkében. Paál József, az apa — így közli Lázár a tragikus epizódot — a csatatéren volt, amikor a mócok megtámadták a zámi kastélyt. Csak feleségét találták meg három gyermekével. Apró, kis csecsemőit eldugta anyjuk az ágyba. Laci pedig elbujtatta a pincébe. A rablók megtalálták az ágyban a gyermekeket s mialatt anyjukat a szörnyű hidegben kikötötték az udvarban az eperfa alá, azután kegyetlenül megkínózták, a szerencsétlen asszonynak látnia kellett, apró gyermekeit mint dobálják labda módjára egymáshoz az emberi mivoltukból kivetkőzött fenevadak. Csak másnap estefelé mentette meg őket a hazatért tisztartó, de az egyik fiú, Gyula, nyomorék maradt a fél lábára. Laci pedig a pincében elaludt és majd megvette az Isten hidege. Menekültek Aradra. Mindenükből kifosztották őket, háziállataikat elhajtották, valóban kétségbeesett helyzetben voltak. De az életösztön győzött és anyjuk

DÉL

FESTETTE PAÁL LÁSZLÓ

konyérsütéssel, tejáruhással mégis csak fenntartotta magát mindaddig, míg férje visszaérkezett. Jöttek azután jobb napok. A szabadságharc után Paál József megkapta a jövedelmező odvosi postamesterséget s e vadregényes, erdős vidéken élte át Paál László gyermek- és ifjúkorát.

Aradon, ahol középiskoláit elvégezte, már megnyilatkozott benne a festőpálya iránt való szeretet. Itt ismerkedett meg és kötött egész életén át tartó szoros barátságot Munkácsy Mihálylyal, aki akkor egy idősebb festőnek, Szamosssynak volt a tanítványa. Eljárogatott Böhm Pálhoz is, hogy a rajzolásban képezze magát s mikor letette az érettségi vizsgát, már végleg elhatározta, hogy a festő-pályára lép. Atyjának nem

merte ezt megmondani s azzal az ürügygyel ment Bécsbe, hogy ott majd jogász lesz. E helyett Zimmermann mester iskolájába iratkozott be. Atyja, amikor később meggyőződött művészi hajlamáról, megbocsátotta neki ezt az ártatlan félrevezetést s elősegítette további tanulását is. Bécsből Münchenbe, majd Düsseldorfba ment s ott találkozott régi barátjával, Munkácsy Mihálylyal. Közben már feltűnést keltett itthon „Radványi parkrésztel“-ével és egy másik tájképével s állami ösztöndíjat is kapott, hogy tanulmányait külföldön folytathassa. Hollandiába ment s tapasztalatokban gazdagon és tisztult művészi felfogással ért Düsseldorfba, ahol azután műtermet bérelt. Különös műterem volt ez: két festő-állványon, egy kopott diványon és egy rozoga széken kívül semmi sem volt benne. Nem telt külömbre; atyja már akkorra elszegényedett s nem segíthette, mint azelőtt. Egyébként a régi gavallér-ember maradt a művész s gyönyörű alakja, szép férfias arca, egyenes jelleme és szellemes társalgása révén nagy népszerűségnek örvendett a düsseldorfi társaságban Munkácsy Mihálylyal együtt.

Mikor Munkácsy Párisba költözött, egyre hívta oda barátját is; nem tudott meglenni nélküle. De Paál jó ideig nem mozdulhatott Düsseldorfból — nyakig úszott az adósságban. A gavallér művésznek csak virágokért száz talléron felül volt az adóssága. De végre megmenekült az adósságtól is. „Meggyőződtem ismét — írta haza nővérenek — hogy a barátság nem üres szó, *valaki* értem olyan áldozatot hozott, amire mai nap csak ritkán vállalkoznak.“ Munkácsy volt az a valaki s Paál László 1872 májusában már Párisban lehetett. Itt fejezte be „Erdei út“ című képét, a melylyel díjat nyert az 1873-iki világiállításon. Egy időre Barbizonban telepedett meg Munkácsyval együtt s itt festette meg a többi közt „Eső után őszi hangulat“ című képét, a melylyel a Salonban is bemutatkozott. A kép azonban csak művésztársai körében keltett figyelmet. „Holdfeljötté“ című képét már nagyobb figyelemben részesítették. „A békák mocsara“, „A fontainebleai erdő“ című pedig nagy sikert aratott. De egymásután festette ezután megragadó tájképeit s még többször megjelent a Salonban, de anyagi viszonyai egyre rosszabbodtak. „Amióta festő vagyok — írta egyik levelében öccsének — még soha ilyen nyomorúságos helyzetben nem voltam, nincs semmi, de semmi keresetem egy pár hónap óta“. Egyre jobban üldözte a sors, meg is betegedett. 1877 nyarán, amikor kimerülten tért haza szegényes lakásába, beleütötte a fejét a mozdója felett levő gázcsőbe és ájultan terült el a padlón. Úgy találták meg. Lassanként jobban lett, de agybántalma nem szűnt meg többé soha s 1878 tavaszán szanatóriumba kellett szállítani. Még abban az évben éremmel tüntették ki a párisi világiállításon „Fontainebleai erdő“ című képét, de ennek a kiténtetésnek már nem örvendhetett. „A doktorok véleménye szerint — írta Munkácsy Paál László nővérenek — szegény Laci agyvelőlagyulásban szenved. S őszintén szólva, én, ki mindig szem előtt tartottam őt, már régóta vettem észre benne kedélyváltozást, de mindég azt hittem, hogy az a sok gond és anyagi viszonyok igen szomorú állapotából eredt... Most már a baj annyira fejlődött, hogy az utóbbi időben gyakran teljesen elveszítette beszélőképességét s általában alig képes egy mondatot teljes összefüggésben kimondani“. Végre — 1879 március 3-án —

a halál megváltotta szenvedéseitől a szegény művészt. — Koporsója előtt Munkácsy ájultan rogyott össze a fájdalomtól... Mikor a hagyatékában maradt hatvanöt képet 1880-ban elárverezték, ifj. Dumas Sándor, művésztének egyik bámulója is ott volt a vevők között. A képek legnagyobb részét

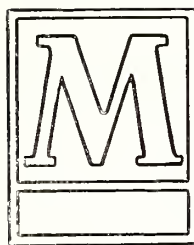

SZENABOGLYÁK

FESTETTE PAÁL LÁSZLÓ

kép- és műkereskedők vették meg, hozzánk, sajnos, csak kettő került vissza közülök. Még halálában is üldözte a sors a szerencsétlen művészt. Mikor a Nemzeti Salonban nemrég kollektív-kiállításon mutatták be művészetét, a rendezés közben tűz támadt és több kiténő képét elpusztította.

SZINYEI MERSE PÁL.

AGYAR Böcklin-nek nevezték el sokan Szinyei Merse Pált. S valóban sok rokonvadás van a két művész között — pályájuk még abban is hasonlatos egymáshoz, hogy mindkettőjüknek csak későn, sok esztendei várakozás után adatott meg a teljes elismerés. A sárosvármegyei Szinye-Uj-Faluban, 1845-ben született Szinyei Merse Pál s mialatt Eperjesen és Nagyváradon középiskoláit végezte, nagy gyönyörűséggel, sőt valóságos szenvedéllyel gyakorolta magát a rajzolásban. Első rajztanítója, Mezei Lajos azonnal felismerte kiváló tehetségét. Az ő ajánlatára 1864-ben maga az apja vitte Münchenbe Szinyei Merse Pált, aki azután a Piloty-iskola növendéke lett. De ezt az iskolát, minthogy a benne túlnyomó részben kultivált történeti festés nem egyezett meg művészi céljaival — rövid idő múlva otthagya s önállóan igyekezett tovább tanulni a szabad természetben. A porosz-francia háború kitörése után hazajött s csak a háború befejezésekor tért vissza ismét Münchenbe. További pályájáról a következő érdekes intimitásokat közli életének egyik alapos ismerője: Ernszt Lajos.

Hogy a véletlen sokszor milyen nagy szerepet játszik, bizonyítja az elmondandó eset is. Mikor Szinyei 1872-ben újból visszatért Münchenbe, természetesen műteremre volt szüksége s ez okból felkereste Benczur Gyulát, akinek műterme a Böckliné mellett volt. A jó véletlen úgy akarta, hogy Benczur éppen akkor készült eltávozni egy esztendőre a bajor fővárosból, amikor Szinyei őt felkereste. Persze készséggel átengedte neki műtermét távolléte idejére. S ez döntötte el a fiatal művész jövőjét. Csakhamar szoros barátság fűzte össze Szinyeit és Böcklint, aki kétségkívül egyik legnagyobb és legeredetibb művésze volt a tizenkilencedik századnak.

Ez az egy esztendő, amelyet együtt töltöttek szorgalmas, lelkes munkában, telve a legszebb ideákkal és a jövő művészetébe vetett bizalommal, eltörölhetetlen nyomokat hagyott Szinyei Merse Pál művészi fejlődésében. Nemes ambícióval telve munkálkodtak, bízva a jövőben, hogy teljes elismerés fogja koronázni munkájukat. De csalódtak mind a ketten: Böcklin is, Szinyei is. Az előbbi csak élete utolsó éveiben érte meg, hogy művészetét általánosan elismerték; Szinyei is csak jó későn talált a jól megérdemelt elismerésre.

Legszebb képeinek egyikét, a könyvünkben is bemutatott „Majális“-t s másik híres művét a „Pacsirtá“-t 1872-ben Münchenben festette meg Szinyei, de itt sem akarták elismerni. Az utána következő évben hazajött, azt remélve, hogy itthon majd megértik; de csalódott itt is. Műveit kiállította, de az akkori idők legszerencsétlenebb műbírálója, Keleti Gusztáv vette tollára Szinyei művészetét s kegyetlenül lehordotta. Keleti ugyanis mindenkit felmagasztalt, aki az ő akadémiai modorában festett s az ilyen piktorokat megtette a jövő emberének, de mindenkit lehordott, aki újabb, szabadabb irányban mert dolgozni. Szinyeit ez az újabb csalódás annyira bántotta, hogy otthagya a festészetet és hazament atyjának birtokára, ahol csupán a gazdaságnak szentelte életét. Művészlelke azonban nem tudott beletörődni a sorsba. 1894-ben Kadocha Lippich Elek biztatására megjelenik újra egyik művével Budapesten. Kiállította a „Pacsirtá“-t, mely csakhamar vevőre is talált. 1896-ban kiállította a „Majális“-t is, amelyet az állam vásárolt meg.

Ez időtől kezdve a sikerek láncolata az ő művésze s miután a modern művészeti mozgalmak hullámai, amelyek Euró-

HÓOLVADÁS FESTETTE SZINYEI MERSE PÁL.

pát meghódították, hozzánk is eljutottak: Szinyei Merse Pál a plein-air-festés első nagy magyar művésze szintén részesülhetett végre abban az elismerésben, amelyet nálánál sokkal kisebb kaliberű művészek már évtizedekkel előbb élveztek.

MÁRK LAJOS.

Z életben egyike a legvidámabb embereknek. Tele van bohém-tréfákkal s jókedve gyakran megnyilatkozik művészi formáiban is: pompásabbnál pompásabb karikatúrákat szokott papírra vetni barátai mulattatására. Ezeknek a karikatúráknak is művészi értékük van, habár maga sohasem kérkedik velük s rendesen oda is ajándékozza valamennyit valamelyik jóbarátjának. Ernszt Lajosnak például egész gyűjteménye van a Márk-féle híres karikatúrákból. Csak azért említem meg a művésznak ebbeli tulajdonságát, hogy annál jellemzőbben állíthassam mellé — ellentét gyanánt — másik tulajdonságát: a munkában való komolyságát. Ez a vidám ember, ez a villámgyors kezű karikatúra-rajzoló egész lelkében mélységesen megkomolyodik, ha kezébe veszi az esetet s alkotni kezd. A művészetben nem ismeri a tréfát. Magával szemben szinte túlságosan szigorú s képeit minden aprólékosságra kiterjedő gonddal szokta megfesteni. Terveinek megvalósításában nem igen habozik, — erdélyi ember s kemény akaratú lakozik benne.

A béceck honából hozta magával az ellanyhult fővárosi életbe ezt a székelyes akaratú erőt. Rettegről — ott született 1867-ben — kora ifjúságában került a mintarajziskolába középiskolai tanulmányainak bevégezése és önkéntesi évének kiszolgálása után. Már ekkor igen jó rajzoló volt s amikor néhány év múlva Münchenbe ment Hollósyhoz és Herterichhez, tanárai és művésztársai nagy jövőt jósoltak neki. Két évfolyamot töltött a művésznövendékek híres városában s azután Párisba ment. Ötthagyta Münchenben egyik feltűnést keltett, életnagyságú aktját; a festőakadémia vásárolta meg ezt tőle. Párisban nagy szorgalommal tanult s egyik legkedveltebb növendéke volt a Julien-akadémiának. Ma is látható ott egész sereg karikatúrája, amelyeket kollégáiról rajzolt.

Nagy feltűnést keltett itthon festett képei közül gróf Teleki Samu portréjával. A zanzibári szultánéhoz hasonló jelmezben ábrázolja ez a kép a grófot. Hasonlóan becses képe a „Kisértés“ című is, amely egy mulatóhely külön szobájába került ifjút állít elénk életteljes humorral. A lázbeteg vízióit ábrázoló „Láz“ című hatásos képét az állam vette meg, valamint a „Műteremben“ címűt is. Leghatásosabb kompozíciói közül való a Párisban kétszer — 1890-ben aranyéremmel — kitüntetett „Küzdelem a férfi bírásaért“ című nagy festménye, amelyen ötven kecsesen megrajzolt nő rajongja körül a büszke pózban ülő férfit. Egész sorozatát festette meg az arcképeknek is s ezek közül a Hevesi Angelával megnyerte a Képzőművészeti Társulat 4000 koronás nagydíját. Párisban kiállított „Volupté“-jéről nagy elismeréssel nyilatkozott a műkritika s ezzel a képével megnyerte itthon a Lipótvárosi Kaszinó nagydíját. Meg kell emlékezni arról is, hogy dekoratív festményeivel is szép sikert aratott. Jellemző, hogy a művészetben nem kedveli az iskolákhoz való ragaszkodást. Kövesse minden festő keble istenét; fessen úgy, amint tehetsége és egyénisége vezérli esetjét, akkor mindig hű marad magához és művészetéhez — ez a meggyőződése. Egyébként a nagy kompozíciókat és az arcképfestést kedveli legjobban. Igen szorgalmas festő s majdnem minden nap ott ül vászna mellett; a munka nem fáradtság számára, hanem valóságos élvezet.

A VÉN
TROMBITÁS

RAJZOLTA
GARAY ÁKOS

REGGELI A KERTBEN

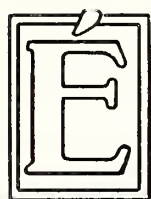
FESTETTE FERENCZY KÁROLY

BÁRÓ MEDNYÁNSZKY SÁNDOR.

ÉRDEKES jelenség mindenképpen: mint művész is, mint ember is. Valóját — igazság szerint — nem lehet ugyan ketté osztani ilyen módon, mert egyénisége és művészete teljesen össze vannak forrva: együtt fejlődtek és egymásra való hatásukból formálódott meg a művész, modern festészetünknek e feltűnő jelensége. Lássuk most életének változatos képének jellemző vonásait.

A trencsénvármegyei Beckón született, e poetikus vidéken töltötte el gyermekkorának tíz esztendejét. Szülei a vadregényes Nagy-Eőrre költöztek ezután vele s itt kezdett megformálódni lelkében művészetének szeretete. Akkortáiban, tátrai művész-útja közben Nagy-Eőrre is ellátogatott egy jónevű akvarellista, Ender Tamás s a vele való találkozás eldöntötte Mednyánszky sorsát. Enderrel ki-kirándult rajzolgatni a hegyek közé s most már ellenállhatatlanul felébredt benne az a vágy, hogy ő is a festőpályára lép. Atyja ugyan technikusként szánta s be is iratta utóbb a zürichi technikai tanfolyamra. Egy esztendő el is végzett itt, de a következő évben betegsége miatt abba kellett hagynia tanulmányait. Mikor visszanyerte egészségét, sikerült meggyőznie az apját arról, hogy egyedül a művészpályához van hajlama. Itt kezdődő művészpályájának rajzában kövessük most alapos életrajzíróját Malonyay Dezsőt, aki róla szóló könyvében méltó módon állítja elének e kiváló művész egyéniségét és alkotásainak nagyszerűségét is:

Apja teljesítette óhaját s a fiú — 1872-ben — boldogan ment Münchenbe. Két esztendőt töltött a bajor fővárosban. Egy évig az úgynevezett antik-teremben rajzolt. A második évben Zeits tanár festőiskolájába járt. Történt, hogy a kolera miatt az iskolát becsukták s ő szüleihez sietett Montreuxbe, majd fél esztendőt töltött a Rivierán s azután Párisba vitte az atyja. Párisban három évet töltött. Az Ecole Nationale des Beaux Arts növendéke volt s Pils műtermében hallgatta a művészethistóriai és a többi elméleti előadásokat is. Pils halála után elhagyta az iskolát, szabadon akart dolgozni. Szegényke kis műtermet bérelt a művész-negyedben, a Montmartreon s ott dolgozgatott önállóan. A harmadik esztendő tavaszán már egy nagy képpel kopogtatott a festők világversenyén, a Salonban, s a képet a kiállítás zsürije elfogadta, utóbb pedig egy belga amatőr vásárolta meg. Ő pedig — bujt már ekkor a saját sikere elől — a kiállítás után elvonult Párisból a fontainebleau-i erdő alá, a világhírű kis faluba, a tájképfestés újjáteremtőinek tanyájára, Barbizonba. Ott töltött néhány hónapot, azután haza jött. Három esztendeig maradt itthon, szüntelen dolgozva, részint Nagy-Eőrön, részint Beckón s végül Szolnokon. Itt látja, itt érti és itt szereti meg a sík magyar vidéket.

A pontusi mocsarak között megtámadja a mocsárláz; görnyedten, szeme előtt azzal a szürkésen sárga maláriás köddel vánszorog tovább s ez a hangulat, ez a sajátságos maláriás-melankolia ezután évekig vissza-visszatér a képeire. Egy darabig Rómában gyógyíttatja magát, de hogy a láztól szabadulni nem tud, Bécsbe utazik s ott is két évig marad. Bécsből haza jött Pestre s a József-utcában bérelt műtermet. A Mednyánszky műterme! Egy szék, ha ugyan eszébe jut széket is vásárolni; egy gyalult fenyőfa-asztal a tubusoknak, ha ugyan

két kecskelábra fektetett gyalulatlan deszka meg nem teszi; egy hatalmas gyalulatlan szállító-láda a papirosainak; egy-két bögre az ecseteknek; kályha és mellette zsákban a szén; jó erős festőállvány és sok, sok vászon, mert három-négy képen dolgozik egyszerre... A fő, hogy jó világítás legyen!... Szénvázlatoknak s egy-egy cím följegyzésére ott a műterem fala. Egyébre nincs szüksége... Érdekes embernek, különösnek, nyugtalanítóan eredetinek tartották éveken keresztül, — sajátságos, különc szokásairól, határtalan emberszeretetről, gondolkodásának filozófikus gazdagságáról, szikrázó, de sohasem kegyetlen elmességéről száz meg száz anekdota keringett művészkörökben, de a közönség alig ismerte s ő éppen semmit sem cselekedett, hogy az érdeklődést magára irányítsa. Megfestett képeivel sem törődött; ha gazdája akadt, jó! — ha elkallódott, az se baj! Haladt tovább a maga útján, azon a százfél kanyargó, de mindig

ESTALKONY

FESTETTE BR. MEDNYÁNSZKY LÁSZLO

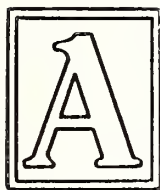
szabadban és szabadságban vezető úton. Hol Nagy-Eőrött, hol Beckón járta a vidéket, hol Párisban töltött egy-egy telet, míg végre egyet gondolt s három esztendőre kivonult Franciaországba. Néhány hónapig Párisban lakott, majd Sucy en Brieben rendezett be műtermet (azt már említettük, hogy a berendezés nem okozott gondot senkinek); azután nyaranta lejárt hol Normandiába, hol Bretagneba; egy telet Marseilleban töltött, kettőt Párisban, a külvárosok világát, a munkásokat, az egyszerű mesterembereket rajzolgatva. És az egyszerű nép megérezte benne a jó embert, szerették, ahol megfordult, bajukban tanácsért fordultak hozzá, hívták beteget ápolni, levelet írni, falun kertet sáncolni, égett kunyhót tatarozni, meszet talyigázni. Tudták, hogy rajzolgat, festeget, de nem ezzel törődtek, — azt tudták jobban, hogy szereti a szegény embert és érti a szegény ember baját. Egy szép tavaszi reggelen azután útnak eredt s Itálián keresztül ismét hazasétált Magyarországra. Tömérdek rajza, vázlata, hány szép képe maradt, ki tudja hol?! Egy nyáron bejárta az Adria vidékét, a Karsztot, Dalmáciát, Montenegrót s Felső-Itáliába jutván, gondolta: úgy sincs már messzire a francia határtól, ment tovább s így jutott 1896-ban harmadszor Párisba. Ott kiállítást rendezett, amely fényesen sikerült. A párisi lapok fáradt kritikusai (a két Salonról referáltak) magasztalták, s a közönség tódult a kiállításra. A párisi diadalt nyomon követte a diadal idehaza is.

Íme, egy rendkívüli művész-élet! S hogy teljesebb legyen az egyéniségéről festett kép, ide iktatjuk még Lyka Károlynak a művészről írt következő érdekes sorait: Ez az egyszerű, szürkekabátos ember bárónak született, de költővé lett. Akik jól ismerik őt, csodákat mesélnek igénytelenségéről és profétai egyszerűségéről. Egyik ismerősünk mondotta nekünk, hogy majdnem könyv gyűlt a szemébe, amikor Mednyánszky műtermébe lépve, látta, hogy annak egyetlen bútora egy kétforintos ácsolt ágy. Lehetne jobb is, kényelmesebb is, neki nem kell. Úgy él, mint egy aszkéta, a keresménye elvándorol a nyomorultak tanyáira. Volt eset, hogy négy-öt lakást tartott egyszerre Budapesten, roppant szegény embereknél roppant egyszerű helyeken, — könyörtületből, de mégsem alamizsnaképpen. Amint a nyomor e tanyáin kószál, a piszkos külvárosok zugában, a főváros határszélein, fölszed egy csomó nyomorultat, magához rendeli modellnek, nem annyira, hogy fesse, mint inkább, hogy fizesse. A maga dolgaival nem ér rá törődni; Párisban, Németország több városában, ahol akkor meg akkor lakott, ott hagyta képeit, meg vázlatait. Szegény embereknél maradtak azok, essék jól nekik. Egyik barátja mondta el, hogy Mednyánszky egy ízben egy olasz kikötővárosban elköltötte összes pénzét szegény lazzaronikra. Ott állt idegenben egy centesimo nélkül. Más ember kétségbeesett volna, ő azonban kapta magát, egy pár garasért árút cipelt a hajóra, megvacsorált belőle, s azután elült a tengerpartra és festett.

A HÁBORÚ

RAJZOLTA FARAGÓ JÓZSEF

Z új festő-nemzedék életében sokkal kevesebb az érdekesség és a romantika, mint a régiekében. Manapság már könnyebb a sorsa a kezdő művésznek; küzdelmét az ösztöndíjak, jutalmak és az iskolákba való bejutás egyszerűbb módja nagyon megkönnyíthetik. Régente a nagyra-törő ifjúnak ezer akadályon kellett átvergődnie, éhezve, fázva, amíg annyira eljuthatott hosszú éveken át, amennyire ma egy esztendő is elegendő a művészeti viszonyok javulása miatt. Ma már csak néhány olyan festőnk van az idősebbek közül, akiknek még át kellett vergődniök a művész-élet kissé sanyarú, de a múlt perspektíváján át igen kedves és bohém-jellegű kalandjain. Ezek közül való Bihari Sándor, a magyar népelet nagyhírű ábrázolója. Neki még volt része ifjú korában a régi festők életére emlékeztető küzdelmekből; nagy akaraterővel kellett bírnia, hogy művészetének szeretete legyőzze a pályája elé gördülő akadályokat. Sokáig fotográfus volt, hogy megszerezze a festékre valót és tanulhasson.

Ifjúságának emlékei közé tartozik egy cégtábla, amelyet valamikor, küzdelmes éveiben, a megboldogult Böhm Pál festett Nagyváradon, egy Pece-utcai koresmáros számára. Pirosra sült csirkét ábrázolt salátával ez az étvágygerjesztő koresma-cégér. Bihari Sándor — aki Nagyváradon született 1856-ban — ebből a „festmény“-ből merítette első művészi ihletét s üres gyomorral órákig bámulta, hogy milyen pompásan van megrajzolva és megfestve. Maga is rajzolgatott már akkor s ott derengett lelkében a művészi pályára való vágyakozás. Szülei azonban igen szegény emberek voltak s nem taníttathatták rajz-tanároknál és festőknél. Az ilyesmihez akkoriban sok pénz kellett.

A művész-lelkű fiú azonban segített magán; beállt retoucheurnek egy fotografushoz s amit keresett, összekuporgatta, hogy azután Bécsbe mehessen és ott rendszeresen képezze magát a festészetben. Nagy örömmel indult útnak, de amikor megérkezett Bécsbe, már csak három forintja maradt.

Vissza kellett tehát térni a régi útra: ismét fotográfus lett s két esztendő alatt nagy önmegtadással végre gyűjthetett annyit, hogy egy esztendeig egészen a tanulásnak szentelhette magát a festészeti akadémián. Közben ösztöndíjat is kapott, de ez sem volt elegendő arra, hogy tovább is Bécsben maradhasson. Életének most következő forduló-epizódját érdekesen mondja el Szana Tamás, akinek egyébként igen sokat köszönhetek a magyar festők életére vonatkozó adatok közlésében: Bihari otthagya Bécset és hazament, hogy újra pénzmagra tegyen szert. Ezúttal még arcképek festésére is vállalkozott; de három esztendeig sem tudott annyit keresni, hogy Párisba, vágyainak Mekkájába elindulhasson. Budapestre jött tehát, remélve, hogy itt zöld ágra vergődhetik. Számításában ezúttal is csalódott. Nem kapott megrendeléseket, de kapott kárpótlásul egy lelkes pártfogót, akinek ismeretsége azután nagy befolyással volt egész jövőjére. Ez a derék ember Tauszig Hugó volt. A finom ízlésű műbarát figyelmét egy öreg parasztot ábrázoló képével vonta magára Bihari Tauszig, amint megtudta, hogy a festmény fiatal ember munkája: azonnal meglátogatta Biharit, sőt meg is bizta, hogy egyik vázlatát készítse el számára. Bihari nagyon megörült a megbízatásnak, de csakhamar éreznie kellett, hogy még nem tud megbírkózni a nehéz feladattal. Észrevette ezt később Tauszig is s egyszer hosszas hallgatás után így szólt a fiatal képiróhoz:

— Barátom! Önnek van tehetsége, de még nem tanult eleget. Ezen az úton ön zsák-utcába kerül. Menjen külföldre — tanuljon s azután fessen képeket.

— Igen ám, de hogy! — bátorkodott odavetni a fiatal piktor.

— Tudja mit! — mondotta most a derék műbarát. — Ha kevésből meg tud élni, elküldöm Párisba a saját költségemen. Hogy pedig sok időt ne veszítsen, menjen minél hamarabb. Kár minden napért, amit itt haszontalanul tölt.

A FALU ROSSZA

FESIETTE BIHARI SÁNDOR

Bihari elfogadta a nagylelkű ajánlatot s három hét múlva már Párisba utazott.

Ilyen véletlen fordulat döntötte el véglegesen a sorsát. Párisban mint Laurens tanítványa, másfél évig tanult s azután még Olaszországban is megfordult rövidebb időre. Párisban gyorsan fejlődött a tehetsége s öt hónap múltán megfestette pompás genre-képét, a „Cilinderpróba“-t, mely egy parasztleányt ábrázol, aki hahotázó csoport közepén a fejére teszi a házaló lim-lomjából kezébe akadt cilindert. Derült, egészséges humor ömlik el ezen a képen, melynek hamarosan társai akadtak a „Keresztút“-ben, a „Kéjutazás a Zagyván“ és más-más genre-képekben. Az előbbin egy szemérmeskedő parasztleányt látunk, akit egy baka és egy huszár vesz az udvarlás keresztútjába; a másik képen pedig egy paraszt-asszony csolnakáztatja a part szélén a gyermekeit, akik boldogságtól ragyogó arccal ülnek s élvezik a habok ringását. E képek mind alkalmasak voltak arra, hogy széles körben ismeretessé tegyék Bihari tehetségét.

Igazi nagy sikerét azonban „A bíró előtt“ című, másolatokból országszerte ismeretes képével aratta, amely a Műcsarnok 1886-iki őszi kiállításán szerepelt először. Pompás humorral van megfestve ezen a képen a falusi cigánybanda, mely a bíró elé állított duhajkodó legényt panaszolja be. A primás majdnem megszólal a képen, mi alatt a bíró elé tartja az összetört hegedűt. A banda tagjainak és a többi alaknak arca is olyan karakterisztikus, hogy ezt a képet soha sem felejtí el, aki egyszer látta. Maga a király vásárolta meg — s Szana közlése szerint — egy ízben kijelentette, hogy e kép látása mindig nagy gyönyörűséget szerez neki. Hasonló tetszést aratott Bihari „Leánykérő“, „Falurossza“ és „Programbeszéd“ című népies genre-képeivel is. Számos tájképe, portréja és könyvillusztrációja szintén jeles alkotása a magyar festőművészetnek. Megemlíjtük még azt is, hogy a király 1896-ban a Ferenc József-renddel tüntette ki.

KRIESCH ALADÁR.

ERDEKES arcának emelkedett hangulatra valló komolysága, szemének mélysége, mozdulatainak keresetlen nemessége azonnal elárulják benne a művészelkű és gondolkodó embert. Lelkét valóban egészen áthatotta a művészet ihlete, gondolatvilágát pedig filozófiai tartalommal termékenyítette meg Tolsztoj magasztos eszméiben való hite, emberszeretete és a művészet mélységeibe való pillantása. Igazi művészember és igazi jó ember, aki művészet-hivatását is a mindennapi élet boldogításában keresi. Arra célozva, hogy iparművészettel és a művészet pedagógiájával is foglalkozik, ezt írta a többi közt e sorok írójának: „Nem tekintem ugyanis a művészetet fényűzési tárgynak, hanem az emberi lényeg alapvető — s így nélkülözhetetlen megnyilatkozásának“. E fel fogásához valóban hű maradt mindmáig.

Lássuk, hogyan jutott el tanulmányainak során mai fejlődéséhez. Budán született 1863 október 29-én. „Akkoriban — írja — Buda még igen érdekes, történelmi hangulattal teljes város volt. Régi házai, síkatorai, a még fennálló bástyák és kapuk: a multról beszéltek. Sűrűen jártak még ott aranyskófiummal átszőtt turbános, hosszú kaftános muzulmánok Gül baba sírjához. Ennek tulajdonítom, hogy piktori pályámon, különösen az elején, olyan nagy szerepe volt a történelmi festésnek.“ A gimnáziumi tanulmányokat Budán, majd Pesten, a mintagimnáziumban végezte s 1880-ban tette le az érettségi vizsgát. Ekkor a mintarajziskolába lépett be s Székely Bertalan lett a mestere. „Élő mestertől — írja — egytől sem tanultam annyit, mint ő tőle.“ A megszabott iskolai évek letelte után, habár tanári oklevelet is szerzett már, továbbra is ott maradt még vagy két esztendeig Székely Bertalannál. Már gyermekkorában sokat betegeskedett s egyszerre megzavarta most is tanulmányait a betegség. „Munka helyett — mondja — úgyszólván csak a szenvedés iskoláját jártam.“ Volt közben Korfuban és északi Olaszországban. „Ekkor láttam — úgymond — először életemben eleven művészetet, ekkor ismertem fel a művészetet és annak vezető-jelentőséges voltát az építészetben“.

Végre 1888-ban megvalósíthatta régi vágyát: Münchenbe ment, hogy a maga szavai szerint „komolyan tanuljon“.

Itt Lietzen-Meyer Sándor volt a mestere, a kinek finom lelkére mindig szeretettel gondol vissza. Érdekes, mit maga mond művészpályájának ezután való eseményeiről: „A müncheni talmi művészetet, nyárs-

polgári termőtalajánál fogva — mintha tökébe rózsát oltanának — nem sokáig bírtam ki. Még a karácsonyt együtt ünnepeltük a cimborákkal, de újévre már Velencében, Olaszországban voltam. Itt vetődtem-hányódtam azután három évig. Eleinte Velencében Chioggiában, majd két évig Rómában és környékén. És küzdöttem... Festettem és — vakartam. E mellett a technikák legmélyére akartam lemenni. Nem az volt a célom, hogy az olajfestéssel ilyen vagy olyan technika szerint fessek, hanem már a különböző festő-anyagban és festési technikában találjam meg a nekem megfelelő kifejezési módot. Az olajfestés csak az *alla prima* festésre való. Nekem olyan anyag kellett, a melylyel át- meg átrajzolni, keresni, gondolkodni, fejleszteni lehessen. Így jutottam a temperához és annak mindenféle változataihoz: tojás-tempera, enyv-tempera, emulzió-temperák; eleinte csupa gomolygás volt a fejem, míg lassan-lassan megtanultam régi kútfők és gyakorlati próbálgatások által, hogy a festési technikák milyen határtalanul tág mezeje állana rendelkezésünkre, ha tudomást vennénk róla.

Rómából visszatérve Lotzhoz került, az ő mesteriskolájába. „Lotztól — úgymond — mindenekelőtt egyet tanultam meg: a téma fejlesztését és fejleszthetőségét mindaddig, a míg az emberi lehetőség szerint elérte azt a belső képet, a melyet róla öntudatlanul is eleve alkottunk. (Ez áll studiumfejre és történelmi kompozícióra egyaránt.) Tehát a megalkuvás kicsinyes voltát, a részleteknek feltétlenül való feláldozását az egészért.

A Lotz-iskolát odahagyva kiköltözött Gödöllőre s azóta ott él teljesen művészetének. Nagybecsű alkotásainak méltatását e mű más helyén találja meg az olvasó. Itt csak a következő adatokat jegyezzük fel. Első történelmi képe volt: „A fenesi csata. II. Rákóczi György halála.“ Rómából visszajövet festette „Hora és Kloska lázadása“ című képét, majd a milleniumra a következőket: „Az 1567-iki tordai országgyűlés, Dávid Ferenc kimondja a vallásszabadságot“. „Az 1543-iki tordai országgyűlés, Martinuzzi megcsinálja az önálló erdélyi fejedelemséget“. Utolsó nagyobb történelmi képe: „Dobó István megvédi Eger várát a török ellen“. Mint freskó-festő is kiváló műveket alkotott. Az új Országházban két nagy faliképe látható a „Halászat“ és „Vadászat“ címmel. Gróf Vigyázó Sándorné rákos-keresztúri mauzoleumába igazi buon freskó-technikával hármast ciklust festett „Az élet“ről. (Ezek közül kettőt a „Búcsú“-t és a „Viszontlátás“-t azóta — a művészet nagy kárára — leverték). Ugyanezt a gondolatot festette meg még egyszer vásznon e címmel: „Krisztus, a megismerés forrása, visszaadja a szülőknek meghalt gyermeküket.“ Még a parlamenti freskókat megelőzte hatalmas történelmi hangulatot árasztó freskója a pannonhalmi milleniumi emléken: „A papok és a nép megvédi Pannonhalmát a tatárok ellen“. Ez időben alkotta meg e című képét: „A boroszlói békekötés — Ulászló és Kázmér, cseh és lengyel királyok békét kérnek Mátyástól“. Nagy kompozícióin kívül számos kisebb képet és portrét festett, a melyek egytől-egyig díszére válnak a magyar festőművészetnek. Sikeresen foglalkozik a művészet pedagógiájával és az iparművészettel, különösen pedig a textiliparral is. A múlt télen a Múbarátok Körében teljes interiőrt is állított ki.

Gödöllői magányában egészen művészetének él s magánéletében — mint már érintettük — Tolsztoj magasztos elveit igyekszik követni. Egyike a magyar tolsztojánusoknak s lelkét egészen áthatották a humanizmus nagy eszméi, a melyek áldás gyanánt áradnak az emberiségre.

BORUTH ANDOR

EDER GYULA RAJZA

KATONA NÁNDOR.

természetnek nemcsak bámulója, hanem valóságos szerelmese. A szabad természet ölen keres ihletet képeihez. Már pályájának kezdetét impresszionizmusa jellemezte. Mikor Pestre felkerült s egy napon a rajziskolába indult, hirtelen megeredt az eső. Az ég és a levegő színének gyors megváltozása, az utcákon az eső miatt támadt sürgés forgás, egyszerre megihlették s nem is ment aznap az iskolába, hanem hazasietett és emlékezetből megcsinálta a vázlatát első képének, mely a esős hangulatú utcai jelenetet is ábrázolja. Ez volt az első kiállított képe, félméteres vásznon, számos alakkal.

Mielőtt a fővárosba jött, nem mindennapi módon nyilatkozott meg a talentuma. 1863-ban született Szepes-Ó-Falván s mielőtt még festett képet, művészi illusztrációt látott volna, tizenhét éves korában megrajzolta fotográfia után Hohenlohe herceg arcképét, mely kitűnően sikerült. A képet véletlenül meglátta báró Mednyánszky László, a kiváló festőművész s nyomban felszólította Katonát, hogy akar-e festő lenni s akar-e az ő műtermében tanulni? Az ifjú természetesen örömmel fogadta el a nemes ajánlatot s hónapokig maradt Mednyánszkyknál, aki nagy szeretettel vezette be a festés titkaiba. Később benső barátság fűzte össze a két művészelletet s ez a barátság ma is egyike a legideálisabbaknak.

Katona 1882-ben a fővárosba jött s Gregussnál és Székely Bertalannál folytatta tanulmányait, majd öt esztendeig Lotz műtermében festegetett. Második kiállított képe — a Múcsarnok 1885-iki kiállításán — egy arckép volt, mely Deckertnek, az akkori budapesti belga konzulnak fiát ábrázolta s kiváló művészi tulajdonságaival általános feltűnést keltett. Most már mindenki biztatta a fiatal művészt, hogy menjen Párisba és ott folytassa tanulmányait.

Három évet töltött Párisban, nagy mesterektől tanulva s hazatérése után egy ideig a fővárosban volt, majd báró Mednyánszky László sógorának, Czobel Istvánnak meghívására Nagyőrre ment és ott öt esztendeig festegetett természet után. Legtöbb képét fára — szivarskatulyák oldaltábláira — festette, kis formában, igen finom kidolgozással. A tájképeken kívül számos arckép is őrzi a nagyőri évek emlékét, melyről a művész mindég nagy hálával szokott megemlékezni. — Ezalatt hatvan-hetven tátrai tájképpel kétszer rendezett külön kiállítást Tátrafüreden, 1899-ben pedig a Nemzeti Szalonban állított ki tizenöt feltűnést keltett tátrai tájképet, amelyek mind vevőre találtak. Nagy feltűnést keltett művészetével s a közoktatásügyi miniszter állami ösztöndíjjal tüntette ki. Most már megvalósíthatta a régi vágyát: meglátogathatta Angolországot, Hollandiát és Németországot. Külföldi útjából sok tapasztalattal és sok vázlattal tért haza. 1902-ben tizenöt tájképet állított ki a Múcsarnokban s megnyerte velük a műbarátok díját. A „Műbarátok Köre“ később külön kiállítást is rendezett százötven tájképéből. Legtöbb képe az arisztokrácia körében talált vevőre. Közülök ötöt a király, ötöt pedig az állam vett meg.

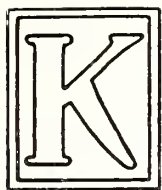
Különösen tátrai tájképei ragad meg erőteljes hangulatukkal. A művész nem egy havasi képét fagyasztó hidegben festette természet után s most is van műtermében egy hóval fedett fenyves-részlet, mely harminc fokos hidegben készült. Gyakran ki-kirándul Katona a szabad természetbe s az isteni magányban napokig festeget, sőt nem egyszer éjszakára is ott marad a mezőkön és az erdőkben, hogy meglesse, mint borul le az este fátyola a vidékre s hogyan üdvözlí a hajnal mosolygása az ébredező természetet. Egyszerű, zárkózott ember, aki nem igen keresi az emberek társaságát s egyedül művészetében keresi az élet gyönyörűségeit. — Műterme tele van befejezett és megkezdett képekkel s festményei számát talán maga sem tudja.

ARANYKOR

FESTETTE VASZARY JÁNOS

VASZARY JÁNOS.

EDVES jelenet játszódott le a mult század nyolcvanas éveinek végén a müncheni festőakadémia egyik termében. Egy magyar festő, Vaszary János, búcsúzott társaitól, akik között nagy volt a népszerűsége. Párisba indult, hogy ott folytassa tanulmányait. Szokás ilyenkor, hogy a kollegák valami emléket adnak egymásnak. Megkérdezte Vaszary Márk Lajostól is:

— Hát neked mit adjak, hogy rám emlékezzél?

— Nincs valami kis rajzod vagy képed? Ezzel szereznél nekem legnagyobb örömet.

— Nincs, de mindjárt lesz — mondotta most Vaszary.

Ezzel felkapott egy ecsetet s tíz perc alatt (sietnie kellett a vasúthoz) megfestett egy fejet s odaadta Márk Lajosnak. Mindenki bámulattal tekintett erre a hirtelen festett képre, amely igazi művészettség ihletett munkája. Az ihlet valóságos csodát teremtett ez alkalommal s azt mondják, hogy ez a kép egyik legjobb alkotása Vaszarynak. Jellemző e kedves epizód azért is, mert érdekesen mutatja, hogy az ihletnek milyen nagy szerepe van Vaszary művészetében.

Művészi pályája egyébként nem bővelkedik külső eseményekben. Kaposvárról, ahol 1867-ben született, 1886-ban a budapesti mintarajziskolába jött s Greguss János és Székely Bertalan voltak a tanárai. Innen Münchenbe ment s két esztendő telt ott Hackl és Löffler vezetése mellett. Ezután Párisba ment s évekig maradt itt, leginkább Bouguerautól és Robert Fleurytól tanulva a festés titkait. Először a hercegprimás sikerült arcképével jelent meg a nyilvánosság előtt. A budapesti Műcsarnokban állította ki ezt a képet s általános tetszést keltett vele. Később kedves genre-képei, de kivált tájképei növelték hírnevét.

FÉNYES ADOLF.

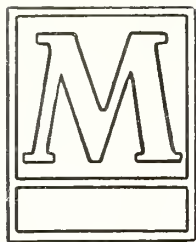
FATAL ember még, de már nagy művészi multja van; a műkritika már több, mint egy évtizede legjelesebb modern festőink közé sorozta. Nemcsak ihletett művész, de érti is művészetének minden titkát és minden vonásán meglátszik a tanulás alapossága. Gondolkodásmódját filozófiai mélység jellemzi, érzését pedig a legtisztább humanizmus; alkotásain e két tulajdonsága azonnal szembeötlik. Különös, hogy ez a valódi művészelkű ember egy ideig — szerencsére csak kevés ideig — habozott, hogy a festőpályára lépjen-e, vagy más pályát válasszon? Kecskeméten született 1867-ben s amikor elvégezte középiskolait, egy ideig jogász volt. A művészet tüze azonban már ott égett lelkében és nem hagyta nyugodni. Végre eldöntötte a sorsát, abbahagyta jogi tanulmányait és a festészetet választotta élete céljául. Beiratkozott a budapesti mintarajziskolába, innen pedig Weimarba ment, ahol öt esztendeig volt Thedy tanítványa. Majd Párisba ment Bouguereauhoz és Ferrierhez s innen újból visszatért Weimarba Alapos képzettséggel s kifejlesztett tehetséggel jött haza s egy ideig még Benczurnál folytatta tanulmányait. Már ekkor ismeretessé tette a nevét s 1895-ben megnyerte „Pletyka“ című képével a Képzőművészeti Társulat díját, 1897-ben pedig „Civódás“-ával a Rudics-díjat. Az 1900-iki párisi kiállításon kiténtetés érte „A család“ című képét. Nagy sikere volt műveinek az 1902-iki budapesti téli tárlaton, amikor külön termet kapott, s a kritika általános lelkese déssel üdvözölte őt legkiválóbb festőink sorában. A szegény munkásembereket s az élet mindennapi jeleneteit mesteri módon veti vászonra, mély szánalmat keltve szívünkben az ember nyomorúsága és küzdelmei iránt. A művész nyaranta a szolnoki művésztelepen dolgozik.

A CSALÁD

FESTETTE FÉNYES ADOLF

FESZTY ÁRPÁD.

ANAPSÁG még a festők között is ritka már az olyan valódi művésztemperamentumu ember, a milyen Feszty Árpád. Teli van lelke tűzzel, alkotásvágygyal és eszmékkel s gondolatvilágát beragyogják a költészet sugarai. Minden alkotásán ott van művésztemperamentumának nyoma. Érdekes, hogy kezdetben egészen más úton kereste művészelke vágyainak kielégítését: a színpadon, vándorszínészek között pillantott be egyszer az élet romantikájába. Szerencsére, hamarosan visszatért igazi hivatásához: a festészethez. — Mikor kis gyermekkorában elkerült Ó-Gyalláról (itt született 1856 december 25-én) s Komáromban, Pozsonyban, majd Budán járt iskolába, már megnyilatkozott benne a művészelkelet, s hatalmas vágyak lepték meg a lelkét, csak azt nem tudta még, hogy melyik irányban haladjon. Rajzolgatni is szeretett, de a színészet iránt is nagyon rajongott. Egyébként száz meg száz más nagyratörő és regényes terv hevítette fiatal lelkét, mely sehogysem tudott alkalmazkodni az élet köznapiasságához. A véletlen egyszerre nagyot fordított a sorsán. Az iskolában valami irodalmi és politikai célú titkos egyesületet alakított s emiatt elérte azt a vágyat is, hogy kicsapott diák lehetett. — Felcsapott színésznek. Tizenhat esztendő s sem volt még, amikor megismerkedett a vándorszínész sanyarú, de regényes életével; Kecskeméten és Nagybonyban szavalgatott nagy tűzzel rémes tragédiákban és pajzán vígjátékokban s jó hasznát vette festő-talantumának is, mert egyúttal ő volt a színtársulat díszletfestő művésze is. Ekkor festett először vászonra s ekkor érezte meg először a festékszagot — s ez a szag most már nem hagyta nyugodni. Búcsút mondott a vándorszínésznek és újra megkezdte Pozsonyban az iskolai tanulmányait. Vágya azonban egyre a festőművészet felé vonzotta lelkét s most már megtalálta a helyes utat, amelyen élete valódi célját elérheti. Ismét otthagyta az iskolát s 1874-ben belépett a müncheni festő-akadémiába. Önállóságra törekedő egyéniségével itt sem tudott megbarátkozni az iskolai élet sablonszerűségével s inkább a képtárakban és KUBINSZKY lengyel festő műtermében igyekezett megismerkedni a rajzolás és a festés titkaival. Nemsokára fel is tűnt vázlaival és „Alkonyi táj” című képével s két esztendőre állami ösztöndíjat is kapott a magyar kormánytól. Az 1878-iki párisi világtárlaton „Delelő” című képével szerepel s az a kitüntetés érte, hogy képét megvásárolta a nemzetközi sorshúzás rendező-bizottsága. Ezután Bécsbe ment s ott alkotta meg híres „Golgotha”-ját. Művészi pályája most már meg volt állapítva s egymásután festette meg nagyhatású képeit. Mint freskó-festő is kiváló alkotásokkal növelte hírnevét; a többi közt igen eredeti felfogásúak és becsesek az Operaház, az igazságügyi palota és a Nemzeti Kaszinó számára készült freskói. Emlékeztünk még „Magyarok bejövetele” című hatalmas festményére, mely a millenniumi kiállítás idején országgá vitte művészetének hírét. Legutóbbi nagy alkotása: hármás Krisztusképe szintén általános tetszéssel találkozott.

A KÖNYVES KÁLMÁN JOGOSÍTVÁNYA.

FESTETTE PAJTÁS

HUSZÁRÉLET

VASÁRNASZÉN DÉLUTÁN

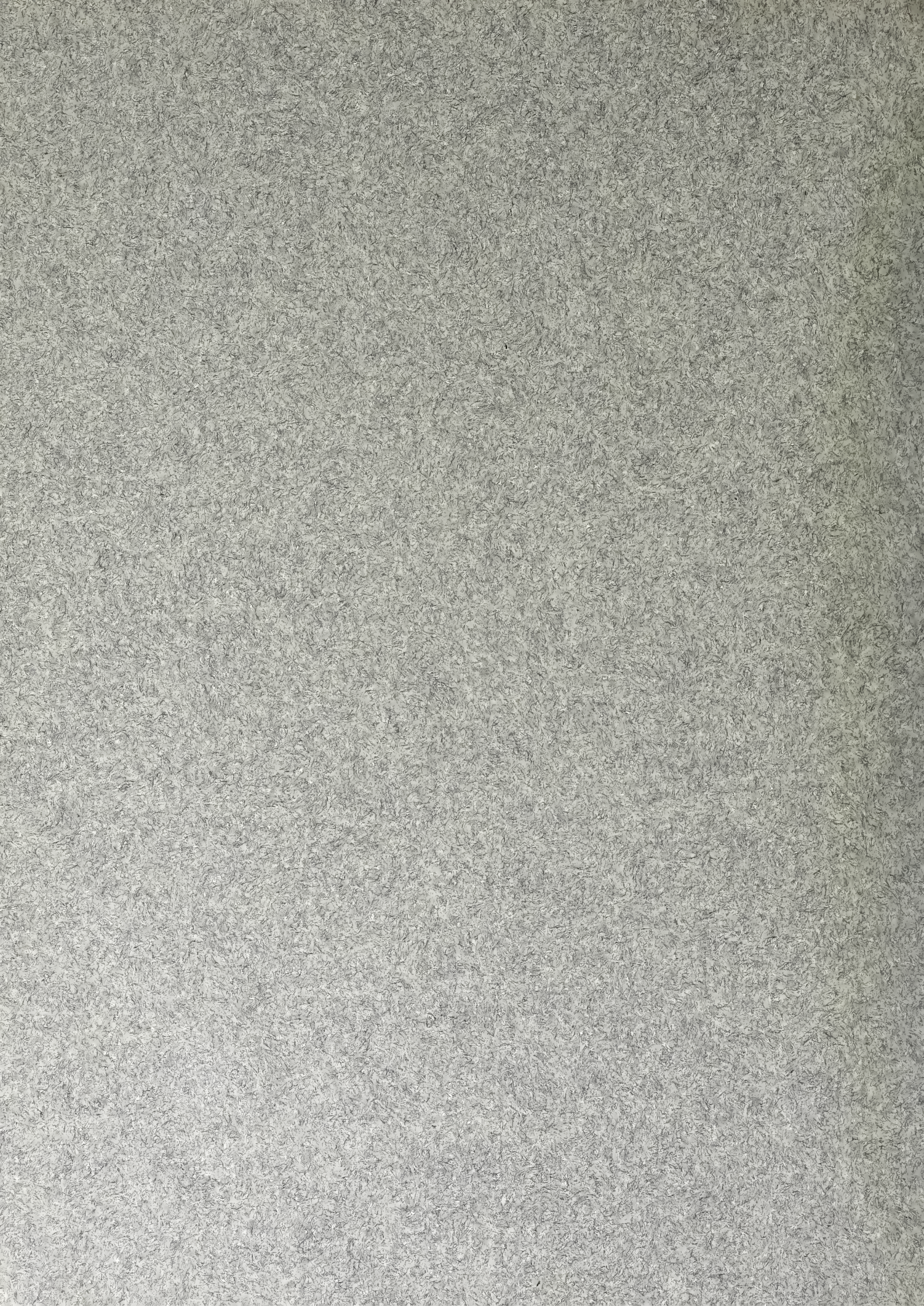
FESTETTE THORMA JÁNOS

DR. JÁNOSY BÉLA GYŰJTEMÉNYÉBŐL

A KÖNYVES KÁLMÁN JOGOSÍTVÁNYA

GETTY RESEARCH INSTITUTE

3 3125 01294 4399

PN